พระสุตตันตปิฎก

เล่ม ๑๒

อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

บาลีแห่งเอกธรรมเป็นต้น

[๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ฯ

[๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรูปสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนเสียงสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสียงสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนกลิ่นสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลิ่นสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนรสสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รสสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นโผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่เหมือนโผฏฐัพพะของสตรีเลย ดูกรภิกษุทั้งหลายโผฏฐัพพะสตรีย่อมครอบงำจิตของบุรุษตั้งอยู่ ฯ

[๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรูปอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนรูปบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นเสียงอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนเสียงบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เสียงบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นกลิ่นอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนกลิ่นบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กลิ่นบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นรสอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนรสบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย รสบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

[๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นโผฏฐัพพะอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่เหมือนโผฏฐัพพะบุรุษเลย ดูกรภิกษุทั้งหลายโผฏฐัพพะของบุรุษย่อมครอบงำจิตของสตรีตั้งอยู่ ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะเป็นเหตุให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนศุภนิมิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจศุภนิมิตโดยไม่แยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะเป็นเหตุให้พยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้น เกิดขึ้น หรือพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์เหมือนปฏิฆนิมิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจปฏิฆนิมิตโดยไม่แยบคาย พยาบาทที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนความไม่ยินดี ความเกียจคร้าน ความบิดขี้เกียจความเมาอาหาร และความที่จิตหดหู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีจิตหดหู่ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนความไม่สงบแห่งใจ ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อบุคคลมีจิตไม่สงบแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ เหมือนการใส่ใจโดยไม่แยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อบุคคลใส่ใจโดยไม่แยบคาย วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ ฯ

[๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ เหมือนอศุภนิมิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจอศุภนิมิตโดยแยบคาย กามฉันทะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้วอันบุคคลย่อมละได้ ฯ

[๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้พยาบาทที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ เหมือนเมตตาเจโตวิมุติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจเมตตาเจโตวิมุติโดยแยบคาย พยาบาทที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ ฯ

[๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ เหมือนความ

ริเริ่ม ความพากเพียร ความบากบั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลปรารภความเพียรแล้ว ถีนมิทธะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ ฯ

[๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่จะเป็นเหตุให้อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรืออุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ เหมือนความสงบแห่งใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีจิตสงบแล้ว อุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้นและอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ ฯ

[๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่จะเป็นเหตุให้วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้วอันบุคคลย่อมละได้ เหมือนการใส่ใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจโดยแยบคาย วิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว อันบุคคลย่อมละได้ ฯ

จบวรรคที่ ๒

[๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมไม่ควรแก่การงาน เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมไม่ควรแก่การงาน ฯ

[๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ย่อมควรแก่การงาน เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้วย่อมควรแก่การงาน ฯ

[๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่อบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ปรากฏแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ปรากฏแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว ปรากฏแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ย่อมนำทุกข์มาให้ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่ไม่อบรมแล้ว ไม่ทำให้มากแล้ว ย่อมนำทุกข์มาให้ ฯ

[๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่อบรมแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ ฯ

จบวรรคที่ ๓

[๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่ฝึกแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่ไม่ฝึกแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่ฝึกแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่ฝึกแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่คุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่คุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่คุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่คุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่รักษาแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลายจิตที่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ไม่ฝึกแล้ว ไม่คุ้มครองแล้ว ไม่รักษาแล้ว ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ไม่ฝึกแล้ว ไม่คุ้มครองแล้ว ไม่รักษาแล้ว ไม่สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่ฝึกแล้ว คุ้มครองแล้ว รักษาแล้ว สังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่ฝึกแล้ว คุ้มครองแล้ว รักษาแล้วสังวรแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

จบวรรคที่ ๔

[๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ผิด มือหรือเท้าย่ำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือว่าจักให้ห้อเลือด ข้อนี้มิใช่ฐานะ

ที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเดือยอันบุคคลตั้งไว้ผิด ฉันใด ภิกษุนั้น ก็ฉันนั้น เหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิด จักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยจิตที่ตั้งไว้ผิด ข้อนี้มิใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตตั้งไว้ผิด ฯ

[๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเดือยข้าวสาลีหรือเดือยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ถูก มือหรือเท้าย่ำเหยียบแล้ว จักทำลายมือหรือเท้า หรือจักให้ห้อเลือด ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเดือยอันบุคคลตั้งไว้ถูกฉันใด ภิกษุนั้น ก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักทำลายอวิชชา จักยังวิชชาให้เกิดจักทำนิพพานให้แจ้ง ด้วยจิตที่ตั้งไว้ถูก ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตตั้งไว้ถูก ฯ

[๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ชัดบุคคลบางคน ในโลกนี้ ผู้มีจิตอันโทษประทุษร้ายแล้วว่า ถ้าบุคคลนี้พึงทำกาละในสมัยนี้พึงตั้งอยู่ในนรก เหมือนถูกนำมาขังไว้ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะอะไร เพราะจิตของเขาอันโทษประทุษร้ายแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แหละเพราะเหตุที่จิตประทุษร้ายสัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฯ

[๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากำหนดใจด้วยใจอย่างนี้แล้ว ย่อมรู้ชัดบุคคลบางคนในโลกนี้ ผู้มีจิตผ่องใสว่า ถ้าบุคคลนี้พึงทำกาละในสมัยนี้ พึงตั้งอยู่ในสวรรค์เหมือนที่เขานำมาเชิดไว้ฉะนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตของเขาผ่องใส ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็แหละเพราะเหตุที่จิตผ่องใส สัตว์บางพวกในโลกนี้เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

[๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำที่ขุ่นมัวเป็นตม บุรุษผู้มีจักษุ ยืนอยู่บนฝั่ง ไม่พึงเห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้องถ้วยบ้าง ฝูงปลาบ้าง ซึ่งเที่ยวไปบ้าง ตั้งอยู่บ้าง ในห้วงน้ำนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะน้ำขุ่น ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักรู้ประโยชน์ตนบ้างจักรู้ประโยชน์ผู้อื่นบ้าง จักรู้ประโยชน์ทั้งสองบ้าง จักกระทำให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษคือ อุตริมนุสธรรม อันเป็นความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐอย่างสามารถ ได้ด้วยจิตที่ขุ่นมัว ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตขุ่นมัว ฯ

[๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสแจ๋ว ไม่ขุ่นมัว บุรุษผู้มีจักษุยืนอยู่บนฝั่ง พึงเห็นหอยโข่งและหอยกาบบ้าง ก้อนกรวดและกระเบื้องถ้วยบ้าง ฝูงปลาบ้าง ซึ่งเที่ยวไปบ้าง ตั้งอยู่บ้าง ในห้วงน้ำนั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะน้ำไม่ขุ่น ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จักรู้ประโยชน์ตนบ้างจักรู้ประโยชน์ผู้อื่นบ้าง จักรู้ประโยชน์ทั้งสองบ้าง จักกระทำ

ให้แจ้งซึ่งคุณวิเศษ คือ อุตริมนุสธรรม อันเป็นความรู้ความเห็นอย่างประเสริฐ อย่างสามารถ ได้ด้วยจิตที่ไม่ขุ่นมัว ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะจิตไม่ขุ่นมัว ฯ

[๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นจันทน์ บัณฑิตกล่าวว่าเลิศกว่ารุกขชาติทุกชนิด เพราะเป็นของอ่อนและควรแก่การงาน ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่อบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นธรรมชาติอ่อนและควรแก่การงานเหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่อบรมแล้วกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นธรรมชาติอ่อนและควรแก่การงาน ฉันนั้นเหมือนกัน ฯ

[๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เปลี่ยนแปลงได้เร็ว เหมือนจิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตเปลี่ยนแปลงได้เร็วเท่าใดนั้น แม้จะอุปมาก็กระทำได้มิใช่ง่าย ฯ

[๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่ว่าจิตนั้นแล เศร้าหมองด้วยอุปกิเลสที่จรมา ฯ

[๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง และจิตนั้นแล พ้นวิเศษแล้วจากอุปกิเลสที่จรมา ฯ

จบวรรคที่ ๕

[๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง แต่ว่าจิตนั้นแล เศร้าหมองแล้ว ด้วยอุปกิเลสที่จรมา ปุถุชนผู้มิได้สดับ ย่อมจะไม่ทราบจิตนั้นตามความเป็นจริงฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า ปุถุชนผู้มิได้สดับ ย่อมไม่มีการอบรมจิต ฯ

[๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ผุดผ่อง และจิตนั้นแล พ้นวิเศษแล้วจากอุปกิเลสที่จรมา พระอริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมทราบจิตนั้นตามความเป็นจริง ฉะนั้น เราจึงกล่าวว่า พระอริยสาวกผู้ได้สดับ ย่อมมีการอบรมจิต ฯ

[๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุซ่องเสพเมตตาจิต แม้ชั่วการเพียงลัดนิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า ก็จะกล่าวไยถึงผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มากเล่า ฯ

[๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญเมตตาจิต แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของ พระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า ก็จะกล่าวไยถึงผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มากเล่า ฯ

[๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุใส่ใจเมตตาจิต แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเท่านั้น ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า ก็จะกล่าวไยถึงผู้ทำเมตตาจิตนั้นให้มากเล่า ฯ

[๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อกุศลธรรมที่เป็นไปในส่วนอกุศล ที่เป็นไปในฝักฝ่ายอกุศลทั้งหมด มีใจเป็นหัวหน้า ใจเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น อกุศลธรรมเกิดหลังเทียว ฯ

[๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุศลธรรมที่เป็นไปในส่วนกุศล ที่เป็นไปในฝักฝ่ายกุศลทั้งหมด มีใจเป็นหัวหน้า ใจเกิดก่อนธรรมเหล่านั้น กุศลธรรมเกิดหลังเทียว ฯ

[๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลประมาทแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลไม่ประมาทแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไปเหมือนความเป็นผู้เกียจคร้าน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเกียจคร้านแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

จบวรรคที่ ๖

[๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อม ไปเหมือนการปรารภความเพียร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้ปรารภความเพียร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้มีความมักมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นคนมักมาก อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้มีความมักน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มักน้อยกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้ไม่สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลไม่สันโดษ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลสันโดษกุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไปเหมือนการใส่ใจโดยไม่แยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจโดยไม่แยบคาย อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนการใส่ใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจโดยแยบคายกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลไม่รู้สึกตัว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลรู้สึกตัว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีมิตรชั่ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

จบวรรคที่ ๗

[๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลมีมิตรดี กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไป เหมือนการประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ ไม่ประกอบกุศลธรรมเนืองๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะการประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ เพราะการไม่ประกอบกุศลธรรมเนืองๆ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป ฯ

[๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมไปเหมือนการประกอบกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะการประกอบกุศลธรรมเนืองๆ เพราะการไม่ประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้นอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่ถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนการใส่ใจโดยไม่แยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจโดยไม่แยบคาย โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมไม่ถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯ

[๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ เหมือนการใส่ใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลใส่ใจโดยแยบคาย โพชฌงค์ที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และโพชฌงค์ที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯ

[๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อมญาติมีประมาณน้อย ความเสื่อมปัญญาชั่วร้ายที่สุดกว่าความเสื่อมทั้งหลาย ฯ

[๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเจริญด้วยญาติมีประมาณน้อย ความเจริญด้วยปัญญาเลิศกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเจริญ โดยความเจริญด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้แล ฯ

[๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อมแห่งโภคะมีประมาณน้อย ความเสื่อมแห่งปัญญาชั่วร้ายที่สุดกว่าความเสื่อมทั้งหลาย ฯ

[๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเจริญด้วยโภคะมีประมาณน้อย ความเจริญด้วยปัญญาเลิศกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเจริญ โดยความเจริญด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้แล ฯ

[๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อมยศมีประมาณน้อย ความเสื่อมปัญญาชั่วร้ายที่สุดกว่าความเสื่อมทั้งหลาย ฯ

จบวรรคที่ ๘

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเจริญด้วยยศมีประมาณน้อย ความเจริญด้วยปัญญาเลิศกว่าความเจริญทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงสำเนียกอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักเจริญ โดยความเจริญด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลายความประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความไม่ประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลายความไม่ประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้เกียจคร้าน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้เกียจคร้าน ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้ปรารภความเพียร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ปรารภความเพียร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มักมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มักมาก ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มักน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มักน้อย ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้ไม่สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลายความเป็นผู้สันโดษ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการใส่ใจโดยไม่แยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย การใส่ใจโดยไม่แยบคาย ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการใส่ใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลายการใส่ใจโดยแยบคาย ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลายความเป็นผู้รู้สึกตัว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกรภิกษุทั้งหลายความเป็นผู้มีมิตรดี ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบกุศลธรรมเนือง ๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการประกอบกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบอกุศลธรรมเนือง ๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การประกอบกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบอกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

จบวรรคที่ ๘

[๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความประมาทดูกรภิกษุทั้งหลาย ความประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความไม่ประมาทดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้เกียจคร้าน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้เกียจคร้าน ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการปรารภความเพียร ดูกรภิกษุทั้งหลาย การปรารภความเพียร ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้ มักมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มักมาก ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มักน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มักน้อย ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้ไม่สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ไม่สันโดษย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้สันโดษดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้สันโดษ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการใส่ใจโดยไม่แยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย การใส่ใจโดยไม่แยบคาย ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการใส่ใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย การใส่ใจโดยแยบคาย ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้สึกตัว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายนอก เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายนอก เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดีดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตรดี ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย การประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะชี้แจงถึงเหตุภายใน เราไม่เล็งเห็นเหตุอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ เหมือนการประกอบกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบอกุศลธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย การประกอบกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบอกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์อย่างใหญ่ ฯ

[๑๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความประมาทย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความไม่ประมาท

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไม่ประมาท ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้เกียจคร้าน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้เกียจคร้าน ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนการปรารภความเพียร ดูกรภิกษุทั้งหลาย การปรารภความเพียรย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้มักมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มักมาก ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญเพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้มักน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มักน้อยย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้ไม่สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ไม่สันโดษ ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้สันโดษ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้สันโดษย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนการใส่ใจโดยไม่แยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย การใส่ใจโดยไม่แยบคาย ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนการใส่ใจโดยแยบคาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย การใส่ใจโดยแยบคาย ย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ไม่รู้สึกตัว ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้รู้สึกตัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้รู้สึกตัวย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนความเป็นผู้มีมิตรดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้มีมิตรดีย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญ เพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนการประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย การประกอบอกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบกุศลธรรม ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมสูญเพื่อความอันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

[๑๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่ง ที่เป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม เหมือนการประกอบกุศลธรรมเนืองๆ การไม่ประกอบอกุศลธรรมดูกรภิกษุทั้งหลาย การประกอบกุศลธรรมเนืองๆ

การไม่ประกอบอกุศลธรรมย่อมเป็นไปเพื่อความดำรงมั่น เพื่อความไม่เสื่อมสูญ เพื่อความไม่อันตรธานแห่งสัทธรรม ฯ

จบวรรคที่ ๑๐

[๑๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอธรรมว่าธรรม ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนัตถะมิใช่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก และย่อมจะยังสัทธรรม นี้ให้อันตรธาน ฯ

[๑๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า อธรรม ฯลฯที่แสดงสิ่งที่มิใช่วินัยว่า วินัย ฯลฯ ที่แสดงวินัยว่า มิใช่วินัย ฯลฯ ที่แสดงพระดำรัสอันพระตถาคตมิได้ทรงภาษิต มิได้ตรัสไว้ว่า พระตถาคตทรงภาษิตไว้ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงพระดำรัสอันพระตถาคตได้ทรงภาษิตไว้ ตรัสไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงภาษิต มิตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงกรรมอันพระตถาคตมิได้ทรงสั่งสมว่า พระตถาคตทรงสั่งสม ฯลฯ ที่แสดงกรรมอันพระตถาคตมิได้ทรงสั่งสม ไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงสั่งสมไว้ ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ว่า พระตถาคตทรงบัญญัติไว้ ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตทรงบัญญัติ ไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติไว้ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่เป็น ประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออนัตถะใช่ประโยชน์ เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบ บาปใช่บุญเป็นอันมาก และย่อมยังสัทธรรมนี้ให้อันตรธาน ฯ

[๑๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอธรรมว่าอธรรม ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบุญเป็นอันมาก และย่อมดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

[๑๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงธรรมว่า ธรรม ฯลฯ ที่แสดงสิ่งที่มิใช่วินัยว่ามิใช่วินัย ฯลฯ ที่แสดงวินัยว่า วินัย ฯลฯ ที่แสดงพระดำรัสอันพระตถาคตมิได้ทรงภาษิต มิได้ตรัสไว้ว่า พระตถาคตมิได้ทรงภาษิตมิได้ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงพระดำรัสอันพระตถาคตได้ทรงภาษิต ได้ตรัสไว้ว่าพระตถาคตได้ทรงภาษิต ได้ตรัสไว้ ฯลฯ ที่แสดงกรรมที่พระตถาคตมิได้

ทรงสั่งสมว่า พระตถาคตมิได้ทรงสั่งสม ฯลฯ ที่แสดงกรรมอันพระตถาคตทรงสั่งสมว่า พระตถาคตทรงสั่งสม ฯลฯ ที่แสดงสิ่งอันพระตถาคตมิได้ทรงบัญญัติว่า ตถาคตทรงบัญญัติ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบุญเป็นอันมาก และย่อมดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

จบวรรคที่ ๑๑

[๑๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอนาบัติว่า อาบัติ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติว่า อนาบัติ ฯลฯ ที่แสดงลหุกาบัติว่า เป็นครุกาบัติ ฯลฯ ที่แสดงครุกาบัติว่า เป็นลหุกาบัติ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติชั่วหยาบว่า อาบัติไม่ชั่วหยาบ ฯลฯที่แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่า อาบัติชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่าอาบัติไม่มีส่วนเหลือ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติไม่มีส่วนเหลือว่า อาบัติมีส่วนเหลือ ฯลฯที่แสดงอาบัติทำคืนได้ว่า อาบัติทำคืนไม่ได้ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติทำคืนไม่ได้ว่า อาบัติทำคืนได้ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อไม่เป็นสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนัตถะใช่ประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมากเพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบาปใช่บุญเป็นอันมากและย่อมทำให้สัทธรรมนี้อันตรธาน ฯ

[๑๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอนาบัติว่า อนาบัติ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบุญเป็นอันมากและย่อมดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

[๑๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงอาบัติว่า อาบัติ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบุญเป็นอันมาก และย่อมดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

[๑๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่แสดงลหุกาบัติว่า เป็นลหุกาบัติ ฯลฯ ที่แสดงครุกาบัติว่า เป็นครุกาบัติ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติชั่วหยาบว่าอาบัติชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่า อาบัติไม่ชั่วหยาบ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติที่มีส่วนเหลือว่า อาบัติมีส่วนเหลือ ฯลฯ

ที่แสดงอาบัติไม่มีส่วนเหลือว่าอาบัติไม่มีส่วนเหลือ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติทำคืนได้ว่า อาบัติทำคืนได้ ฯลฯ ที่แสดงอาบัติทำคืนไม่ได้ว่า อาบัติทำคืนไม่ได้ ภิกษุเหล่านั้นชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทั้งย่อมประสบบุญเป็นอันมาก และย่อมดำรงสัทธรรมนี้ไว้มั่น ฯ

จบวรรคที่ ๑๒

เอกบุคคลบาลี

[๑๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลกเพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เอกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้เอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่ออัตถะประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๑๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคลผู้เอกหาได้ยากในโลก บุคคลผู้เอกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลายความปรากฏแห่งบุคคลผู้เอกนี้แล หาได้ยากในโลก ฯ

[๑๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ บุคคลผู้เอกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ ฯ

[๑๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคลผู้เอก เป็นเหตุเดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก บุคคลผู้เอกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคลผู้เอกนี้แล เป็นเหตุเดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก ฯ

[๑๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ไม่มีที่สอง ไม่มีใครเช่นกับพระองค์ ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใครเปรียบเสมอ ไม่มีส่วนเปรียบ ไม่มีบุคคลเปรียบ ไม่มีใครเสมอ เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย บุคคลผู้เอกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเป็นผู้ไม่มีสอง ไม่มีเช่นกับพระองค์ ไม่มีใครเปรียบ ไม่มีใครเปรียบเสมอ ไม่มีส่วนเปรียบ ไม่มีบุคคลเปรียบ ไม่มีใครเสมอ เสมอด้วยพระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครเสมอ เป็นผู้เลิศกว่าสัตว์ทั้งหลาย ฯ

[๑๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งบุคคลผู้เอก เป็นความปรากฏแห่งจักษุใหญ่ แห่งแสงสว่างใหญ่ แห่งโอภาสใหญ่ แห่งอนุตตริยะ ๖ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔ เป็นการแทงตลอดธาตุเป็นอันมาก เป็นการแทงตลอดธาตุต่างๆ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล สกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตผล บุคคลผู้เอกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏขึ้นแห่งบุคคลผู้เอกนี้แล เป็นความปรากฏแห่งจักษุใหญ่ แห่งแสงสว่างใหญ่ แห่งโอภาสใหญ่ แห่งอนุตตริยะ ๖ เป็นการทำให้แจ้งซึ่งปฏิสัมภิทา ๔เป็นการแทงตลอดธาตุเป็นอันมาก เป็นการแทงตลอดธาตุต่างๆ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ เป็นการกระทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผลสกทาคามิผล อนาคามิผล อรหัตผล ฯ

[๑๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียว ผู้ยังธรรมจักรที่ยอดเยี่ยมอันตถาคตให้เป็นไปแล้ว ให้เป็นไปตามโดยชอบ เหมือนสารีบุตรนี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรย่อมยังธรรมจักรที่ยอดเยี่ยม อันตถาคตให้เป็นไปแล้ว ให้เป็นไปตามโดยชอบทีเดียว ฯ

จบเอกปุคคลวรรค

เอตทัคคบาลี

[๑๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอัญญาโกณฑัญญะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้รู้ราตรีนาน ฯ

พระสารีบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปัญญามาก ฯ

พระมหาโมคคัลลานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีฤทธิ์ ฯ

พระมหากัสสป เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงธุดงค์และสรรเสริญคุณแห่งธุดงค์ ฯ

พระอนุรุทธะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีทิพยจักษุ ฯ

พระภัททิยกาฬิโคธาบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เกิดในตระกูลสูง ฯ

พระลกุณฏกภัททิยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีเสียงไพเราะ ฯ

พระปิณโฑลภารทวาชะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้บันลือสีหนาท ฯ

พระปุณณมันตานีบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นธรรมกถึก ฯ

พระมหากัจจานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้จำแนกอรรถแห่งภาษิตโดยย่อให้พิสดาร ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระจุลลปันถกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้นฤมิตกายอันสำเร็จด้วยใจ ฯ

พระจุลลปันถกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ฉลาดในการเปลี่ยนแปลงทางใจ ฯ

พระมหาปันถกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ฉลาดในการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา ฯ

พระสุภูติ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปรกติอยู่ด้วยความไม่มีกิเลส ฯ

พระสุภูติ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นทักขิไณยบุคคล ฯ

พระเรวตขทิรวนิยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฯ

พระกังขาเรวตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ยินดีในฌาน ฯ

พระโสณโกลิวิสะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ปรารภความเพียร ฯ

พระโสณกุฏิกัณณะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีถ้อยคำไพเราะ ฯ

พระสีวลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีลาภ ฯ
พระวักกลิ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยศรัทธา ฯ

จบวรรคที่ ๒

[๑๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราหุล เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ใคร่ต่อการศึกษา ฯ
พระรัฐปาละ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้บวชด้วยศรัทธา ฯ
พระกุณฑธานะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้รับสลากก่อน ฯ
พระวังคีสะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีปฏิภาณ ฯ
พระอุปเสนวังคันตบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้นำความเลื่อมใสมาโดยรอบ ฯ
พระทัพพมัลลบุตร เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้จัดแจงเสนาสนะ ฯ
พระปิลินทวัจฉะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของเทวดาทั้งหลาย ฯ
พระพาหิยทารุจีริยะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลัน ฯ
พระกุมารกัสสปะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้แสดงธรรมได้วิจิตร ฯ
พระมหาโกฏฐิตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้บรรลุปฏิสัมภิทา ฯ

จบวรรคที่ ๓

[๑๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นพหูสูต ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีสติ ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีคติ ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีความเพียร ฯ
พระอานนท์ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้เป็นอุปัฏฐาก ฯ
พระอุรุเวลกัสสปะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้มีบริษัทมาก ฯ
พระกาฬุทายี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทำสกุลให้เลื่อมใส ฯ
พระพักกุละ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้มีอาพาธน้อย ฯ
พระโสภิตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ระลึกชาติก่อนได้ ฯ
พระอุบาลี เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้ทรงวินัย ฯ
พระนันทกะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้กล่าวสอนนางภิกษุณี ฯ

พระนันทะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ฯ

พระมหากัปปินะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเราผู้กล่าวสอนภิกษุ ฯ

พระสาคตะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ฉลาดในเตโชธาตุ ฯ

พระราธะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้มีปฏิภาณแจ่มแจ้ง ฯ

พระโมฆราชะ เลิศกว่าพวกภิกษุสาวกของเรา ผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง ฯ

จบวรรคที่ ๔

[๑๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระมหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีเลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้รู้ราตรีนาน ฯ

พระเขมาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีปัญญามาก ฯ

พระอุบลวัณณาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีฤทธิ์ ฯ

พระปฏาจาราภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ทรงวินัย ฯ

พระธัมมทินนาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้เป็นธรรมกถึก ฯ

พระนันทาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ยินดีในฌาน ฯ

พระโสณาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ปรารภความเพียร ฯ

พระสกุลาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้มีจักษุทิพย์ ฯ

พระภัททากุณฑลเกสาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ตรัสรู้ได้เร็วพลัน ฯ

พระภัททากปิลานีภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ระลึกชาติก่อนๆ ได้ ฯ

พระภัททากัจจานาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ได้บรรลุอภิญญาใหญ่ ฯ

พระกีสาโคตมีภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง ฯ

พระสิคาลมาตาภิกษุณี เลิศกว่าพวกภิกษุณีสาวิกาของเราผู้พ้นจากกิเลสได้ด้วยศรัทธา ฯ

จบวรรคที่ ๕

[๑๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อตปุสสะและภัลลิกะ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถึงสรณะก่อน ฯ

สุทัตตอนาถปิณฑิกคฤหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวายทาน ฯ

จิตตคฤหบดีชาวเมืองมัจฉิกสัณฑะ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เป็นธรรมกถึก ฯ

หัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ ฯ

เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวายรสอันประณีต ฯ

อุคคคฤหบดีชาวเมืองเวสาลี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวายโภชนะเป็นที่ชอบใจ ฯ

อุคคคฤหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เป็นสังฆอุปัฏฐาก ฯ

สูรัมพัฏฐเศรษฐีบุตร เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น ฯ

หมอชีวกโกมารภัจจ์ เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเรา ผู้เลื่อมใสในบุคคล ฯ

นกุลปิตาคฤหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้คุ้นเคย ฯ

จบวรรคที่ ๖

[๑๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นางสุชาดาธิดาของเสนานีกุฎุมพี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้ถึงสรณะก่อน ฯ

นางวิสาขามิคารมาตา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้ถวายทาน ฯ

นางขุชชุตตรา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้เป็นพหูสูต ฯ

นางสามาวดี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้มีปรกติอยู่ด้วยเมตตา ฯ

นางอุตตรานันทมาตา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้ยินดีในฌาน ฯ

นางสุปปวาสาโกลิยธีตา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้ถวายรสอันประณีต ฯ

นางสุปปิยาอุบาสิกา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้เป็นคิลานุปัฏฐาก ฯ

นางกาติยานี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น ฯ

นางนกุลมาตาคหปตานี เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้คุ้นเคย ฯ

นางกาฬีอุบาสิกาชาวกุรรฆริกา เลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวิกาของเราผู้เลื่อมใสโดยได้ยินได้ฟังตาม ฯ

จบวรรคที่ ๗

อัฏฐานบาลี

[๑๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงยึดถือสังขารไรๆ โดยความเป็นสภาพเที่ยงนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงยึดถือสังขารอะไรๆ โดยความเป็นสภาพเที่ยงนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงยึดถือสังขารไรๆ โดยความเป็นสุขนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงยึดถือสังขารไรๆ โดยความเป็นสุขนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงยึดถือธรรมไรๆ โดยความเป็นตนนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงยึดถือธรรมไรๆ โดยความเป็นตนนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงฆ่ามารดานั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงฆ่ามารดานั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงฆ่าบิดานั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงฆ่าบิดานั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิจะพึงฆ่าพระอรหันต์นั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงฆ่าพระอรหันต์นั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงเป็นผู้มีจิตประทุษร้ายยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนพึงเป็นผู้มีจิตประทุษร้ายยังพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงทำลายสงฆ์ให้แตกกัน มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงทำลายสงฆ์ให้แตกกัน เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิฐิ จะพึงถือศาสดาอื่นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่ปุถุชนจะพึงถือศาสดาอื่น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสองพระองค์ จะพึงเสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกันนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียว จะพึงเสด็จอุบัติขึ้นในโลกธาตุอันหนึ่งนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่พระเจ้าจักรพรรดิสองพระองค์ จะพึงเสด็จอุบัติขึ้นพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกันนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์เดียวจะพึงเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ธาตุอันหนึ่งนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่สตรีจะพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุรุษจะพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่สตรีจะพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้นมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุรุษจะพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่สตรีจะพึงเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ จะพึงเป็นมาร ฯลฯ จะพึงเป็นพรหมนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุรุษจะพึงเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ จะพึงเป็นมาร ฯลฯ จะพึงเป็นพรหมนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจแห่งกายทุจริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แห่งกายทุจริตจะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แห่งวจีทุจริตจะพึงเกิดขึ้นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แห่งวจีทุจริตจะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบวรรคที่ ๒

[๑๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจแห่งมโนทุจริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แห่งมโนทุจริตจะพึงเกิดขึ้นนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ไม่น่าพอใจ แห่งกายสุจริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แห่งกายสุจริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ไม่น่าพอใจ แห่งวจีสุจริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แห่งวจีสุจริตจะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่วิบากอันไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แห่งมโนสุจริต จะพึงเกิดขึ้นนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่วิบากอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แห่งมโนสุจริตจะพึงเกิดขึ้นนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพรียบพร้อมด้วยกายทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพรียบพร้อมด้วยกายทุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพรียบพร้อมด้วยกายทุจริต เมื่อแตกกายตายไปพึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพรียบพร้อมด้วยกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพรียบพร้อมด้วยวจีทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เพราะความเพรียบพร้อมด้วยวจีทุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายแต่ข้อที่บุคคลผู้เพรียบพร้อมด้วยวจีทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพรียบพร้อมด้วยวจีทุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพรียบพร้อมด้วยมโนทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์เพราะความเพรียบพร้อมด้วยมโนทุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพรียบพร้อมด้วยมโนทุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพรียบพร้อมด้วยมโนทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพรียบพร้อมด้วยกายสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพรียบพร้อมด้วยกายสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพรียบพร้อมด้วยกายสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพรียบพร้อมด้วยกายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพรียบพร้อมด้วยวจีสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพรียบพร้อมด้วยวจีสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพรียบพร้อมด้วยวจีสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพรียบพร้อมด้วยวจีสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้นเป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

[๑๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อที่บุคคลผู้มีความเพรียบพร้อมด้วยมโนสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความเพรียบพร้อมด้วยมโนสุจริตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยนั้น มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ข้อที่บุคคลผู้เพรียบพร้อมด้วยมโนสุจริต เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะความเพรียบพร้อมด้วยมโนสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัยนั้น เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

จบวรรคที่ ๓

เอกธัมมาทิบาลี อีกนัยหนึ่ง

[๑๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร คือพุทธานุสสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แลอันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียวเพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้เพื่อนิพพาน ฯ

[๑๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งที่บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร คือธัมมานุสสติ... สังฆานุสสติ... สีลานุสสติ... จาคานุสสติ...เทวตานุสสติ... อานาปานสติ... มรณสติ... กายคตาสติ... อุปสมานุสสติดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมอย่างหนึ่งนี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อความดับ เพื่อความสงบ เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน ฯ

จบวรรคที่ ๑

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับมิจฉาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นผิด อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ฯ

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง เหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นชอบ กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ฯ

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป เหมือนกับมิจฉาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นผิด กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป ฯ

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรืออกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไป เหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลเป็นผู้มีความเห็นชอบ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเสื่อมไป ฯ

[๑๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้มิจฉาทิฐิที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือมิจฉาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น เหมือนกับการทำในใจโดยไม่แยบคายนี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลทำในใจโดยไม่แยบคาย มิจฉาทิฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และมิจฉาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น ฯ

[๑๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเจริญยิ่งขึ้น เหมือนการทำในใจโดยแยบคายนี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลทำในใจโดยแยบคาย สัมมาทิฐิที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และสัมมาทิฐิที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเจริญยิ่งขึ้น ฯ

[๑๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาตนรก เหมือนกับมิจฉาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยมิจฉาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฯ

[๑๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เหมือนกับสัมมาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายผู้ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

[๑๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นผิดธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิฐิเลวทรามดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดาก็ดี เมล็ดบวบขมก็ดี เมล็ดน้ำเต้าขมก็ดี บุคคลหมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดิน รสน้ำที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของขม เพื่อเผ็ดร้อน เพื่อไม่น่ายินดี ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชเลว ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นผิดธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิฐิเลวทราม ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

[๑๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑ วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑ มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความเห็นชอบ ธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิฐิเจริญ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อยก็ดี พันธุ์ข้าวสาลีก็ดี พันธุ์ผลจันทน์ก็ดีบุคคลหมกไว้ในดินที่ชุ่มชื้น รสดิน รสน้ำที่มันถือเอาทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น่ายินดี น่าชื่นใจ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพืชพันธุ์ดี ฉันใด กายกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑ วจีกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑มโนกรรมที่สมาทานให้บริบูรณ์ตามทิฐิ ๑ เจตนา ๑ ความปรารถนา ๑ ความตั้งใจ ๑ สังขาร ๑ ของบุคคลผู้มีความ

เห็นชอบ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าชอบใจ เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะทิฐิเจริญฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

จบวรรคที่ ๒

[๑๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียว เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความฉิบหาย มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายบุคคลคนเดียวคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากสัทธรรมแล้ว ให้ตั้งอยู่ในอสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความฉิบหาย มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๑๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียว เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์หิตสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลคนเดียวคือใคร คือบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากอสัทธรรมแล้ว ให้ตั้งอยู่ในสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์หิตสุขแก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๑๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่ง ซึ่งจะมีโทษมากเหมือนมิจฉาทิฐินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลายมีมิจฉาทิฐิเป็นอย่างยิ่ง ฯ

[๑๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียว ที่ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความฉิบหายมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนกับโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลินี้เลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลพึงทิ้งลอบไปที่ปากอ่าว เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม ความพินาศแก่ปลาเป็นมาก แม้ฉันใด โมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิก็ฉันนั้นเหมือน

กันแลเป็นดังลอบสำหรับดักมนุษย์ เกิดขึ้นแล้วในโลก เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมาก ฯ

[๑๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ๑ คนทั้งหมดนั้น ย่อมประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๑๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ชักชวนเข้าในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ๑ ผู้ที่ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ๑ คนทั้งหมดนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๑๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทายกพึงรู้จักประมาณในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่ว ปฏิคาหกไม่จำต้องรู้จักประมาณ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๑๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิคาหกพึงรู้จักประมาณในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ทายกไม่จำต้องรู้จักประมาณ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๑๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ปรารภความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่วย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๒๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๒๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่เกียจคร้านในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ชั่วย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ชั่ว ฯ

[๒๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ปรารภความเพียรในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดีย่อมอยู่เป็นสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมท่านกล่าวไว้ดีแล้ว ฯ

[๒๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนคูถแม้เพียงเล็กน้อย ก็มีกลิ่นเหม็น ฉันใด ภพแม้เพียงเล็กน้อยก็ฉันนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย ฯ

[๒๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนมูตร... น้ำลาย... หนอง...เลือดแม้เพียงเล็กน้อย ก็มีกลิ่นเหม็น แม้ฉันใด ภพแม้เพียงเล็กน้อยก็ฉันนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือเดียวเลย ฯ

จบวรรคที่ ๓

[๒๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่เกิดบนบกมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในน้ำมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่กลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กลับมาเกิดในกำเนิดอื่นจากมนุษย์มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่เกิดในมัชฌิมชนบทมีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เกิดในปัจจันตชนบท ในพวกชาวมิลักขะที่โง่เขลา มากกว่าโดยแท้สัตว์ที่มีปัญญา ไม่โง่เง่า ไม่เงอะงะ สามารถที่จะรู้อรรถแห่งคำเป็นสุภาษิต และคำเป็นทุพภาษิตได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่เขลา โง่เง่า เงอะงะ ไม่สามารถที่จะรู้อรรถแห่งคำเป็นสุภาษิต และคำเป็นทุพภาษิตได้มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ประกอบด้วยปัญญาจักษุอย่างประเสริฐ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ตกอยู่ในอวิชชา หลงใหลมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้เห็นพระตถาคต มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้เห็นพระตถาคตมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้ มากกว่าโดยแท้สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ได้ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ไม่ได้ มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ไตร่ตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ไตร่ตรองอรรถแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้ได้ มากกว่าโดยแท้สัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรมแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มีเป็นส่วนน้อยสัตว์ที่ไม่รู้ทั่วถึงอรรถ ไม่รู้ทั่วถึงธรรมแล้ว ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่สลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่สลดใจในฐานะเป็นที่ตั้งแห่งความสลดใจ มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่สลดใจเริ่มตั้งความเพียรโดยแยบคาย มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่สลดใจไม่เริ่มตั้งความเพียรโดยแยบคาย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่กระทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้ว ไม่ได้สมาธิ ไม่ได้เอกัคคตาจิตมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้ข้าวอันเลิศและรสอันเลิศ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้ข้าวอันเลิศและรสอันเลิศ ยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยการแสวงหา ด้วยภัตที่นำมาด้วยกระเบื้อง มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่ได้อรรถรสธรรมรส วิมุติรส มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่ไม่ได้อรรถรส ธรรมรส วิมุติรสมากกว่าโดยแท้ เปรียบเหมือนในชมพูทวีปนี้ มีส่วนที่น่ารื่นรมย์ มีป่าที่น่ารื่นรมย์มีภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีสระโบกขรณีที่น่ารื่นรมย์ เพียงเล็กน้อย มีที่ดอนที่ลุ่ม เป็นลำน้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขาระเกะระกะเป็นส่วนมากฉะนั้น เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นผู้ได้อรรถรสธรรมรส วิมุติรส ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๒๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ที่จุติจากมนุษย์กลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อยสัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัยมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากเทพยดากลับมาเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อยสัตว์ที่จุติจากเทพยดาไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัยมากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากเทพยดากลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากเทพยดาไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากนรกกลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากนรกไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้สัตว์ที่จุติจากนรกไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากนรกไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานกลับมาเกิดในมนุษย์ มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉาน เกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยกลับมาเกิดในมนุษย์มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานเกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัยไปเกิดในเทพยดา มีเป็นส่วนน้อย สัตว์ที่จุติจากปิตติวิสัย ไปเกิดในนรก เกิดในกำเนิดสัตว์เดียรัจฉานเกิดในปิตติวิสัย มากกว่าโดยแท้ เปรียบเหมือนในชมพูทวีปนี้ มีส่วนที่น่ารื่นรมย์มีป่าที่น่ารื่นรมย์ มีภูมิประเทศที่น่ารื่นรมย์ มีสระโบกขรณีที่น่ารื่นรมย์ เพียงเล็กน้อย มีที่ดอน ที่ลุ่ม เป็นลำน้ำ เป็นที่ตั้งแห่งตอและหนาม มีภูเขาระเกะระกะ เป็นส่วนมากโดยแท้ ฉะนั้น ฯ

จบวรรคที่ ๔

ปสาทกรธัมมาทิบาลี

[๒๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ความเป็นผู้ถือทรงไตรจีวร ความเป็นพระธรรมกถึก ความเป็นพระวินัยธร ความเป็นผู้มีพระพุทธพจน์อันได้สดับแล้วมาก ความเป็นผู้มั่นคง อากัปปสมบัติ บริวารสมบัติ ความเป็นผู้มีบริวารมาก ความเป็นกุลบุตร ความเป็นผู้มีผิวพรรณงามความเป็นผู้เจรจาไพเราะ ความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย นี้เป็นกึ่งหนึ่งของลาภ ฯ

[๒๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญปฐมฌานแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดาปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า ก็จะป่วยกล่าวไปไยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งปฐมฌานนั้นเล่า ฯ

[๒๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุผู้เจริญทุติยฌานแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ ... เจริญตติยฌาน ... เจริญจตุตถฌาน ... เจริญเมตตาเจโตวิมุติ ... เจริญกรุณาเจโตวิมุติ ... เจริญมุทิตาเจโตวิมุติ ... เจริญอุเบกขาเจโตวิมุติ ...พิจารณากายในกายอยู่ พึงเป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลก ... พิจารณาเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ... พิจารณาจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ... ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อไม่ให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น ... ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้ว ... ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภ---ความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ...ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฝือ เพื่อความมีมาก เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อความบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ...

เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร ... เจริญสัทธินทรีย์ ... เจริญวิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธินทรีย์ ... เจริญปัญญินทรีย์ ... เจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ... เจริญสมาธิพละ ... เจริญปัญญาพละ ... เจริญสติสัมโพชฌงค์... เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ... เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ... เจริญปีติสัมโพชฌงค์เจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ... เจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์... เจริญสัมมาทิฏฐิ ... เจริญสัมมาสังกัปปะ ... เจริญสัมมาวาจา ... เจริญสัมมากัมมันตะ ... เจริญสัมมาอาชีวะ ... เจริญสัมมาวายามะ ... เจริญสัมมาสติ... ถ้าภิกษุเจริญสัมมาสมาธิแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า จะป่วยกล่าวไปไยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งสัมมาสมาธิเล่า ฯ

[๒๑๐] ภิกษุผู้มีความเข้าใจรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ย่อมเยา มีวรรณะดีหรือวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดา ปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า จะป่วยกล่าวไปไยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งความเข้าใจนั้นเล่า ฯ

[๒๑๑] ภิกษุผู้มีความเข้าใจในรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไม่มีประมาณ มีวรรณะดีหรือมีวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ฯ

[๒๑๒] ภิกษุผู้มีความเข้าใจในอรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ย่อมเยามีวรรณะดีหรือวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความ เข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ฯ

[๒๑๓] ภิกษุผู้มีความเข้าใจอรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ไม่มีประมาณมีวรรณะดีหรือมีวรรณะทรามเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ฯ

[๒๑๔] ภิกษุผู้มีความเข้าใจอรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีแสงเขียวเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ฯ

[๒๑๕] ภิกษุผู้มีความเข้าใจอรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่เหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีแสงเหลืองเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ฯ

[๒๑๖] ภิกษุผู้มีความเข้าใจอรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่แดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีแสงแดงเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ฯ

[๒๑๗] ภิกษุผู้มีความเข้าใจอรูปภายใน เห็นรูปภายนอกที่ขาว มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว มีแสงขาวเข้า เธอครอบงำรูปเหล่านั้นเสียได้แล้ว มีความเข้าใจเช่นนี้ว่า เรารู้ เราเห็น ... ภิกษุผู้มีรูป ย่อมเห็นรูปทั้งหลาย ฯ

[๒๑๘] ภิกษุผู้มีความเข้าใจอรูปภายใน ย่อมเห็นรูปภายนอก ... ภิกษุย่อมเป็นผู้น้อมใจไปว่างามเท่านั้น ... ฯ

[๒๑๙] ภิกษุบรรลุอากาสานัญจายตนฌาน โดยมนสิการว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะดับปฏิฆสัญญาเสียได้ เพราะไม่ใส่ใจซึ่งสัญญาต่างๆ อยู่ ... ฯ

[๒๒๐] ภิกษุก้าวล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวงแล้ว ได้บรรลุวิญญาณัญจายตนฌานโดยมนสิการว่า วิญญาณไม่มีที่สุด ... ฯ

[๒๒๑] ภิกษุก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนฌาน โดยประการทั้งปวงแล้ว ได้บรรลุอากิญจัญญายตนฌานโดยมนสิการว่า สิ่งอะไรไม่มี ... ฯ

[๒๒๒] ภิกษุก้าวล่วงอากิญจัญญายตนฌาน โดยประการทั้งปวงแล้ว ได้บรรลุเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ... ฯ

[๒๒๓] ภิกษุก้าวล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน โดยประการทั้งปวงแล้ว ได้บรรลุสัญญาเวทยิตนิโรธ ... ฯ

[๒๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญปฐวีกสิณแม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดาปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า ก็จะป่วยกล่าวไปไยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งปฐวีกสิณนั้นเล่า ถ้าภิกษุเจริญอาโปกสิณ ... เจริญเตโชกสิณ...เจริญวาโยกสิณ ... เจริญนีลกสิณ ... เจริญโลหิตกสิณ ... เจริญโอทาตกสิณ... เจริญอากาสกสิณ ... เจริญวิญญาณกสิณ ... เจริญอสุภสัญญา ... เจริญมรณสัญญา ... เจริญอาหาเรปฏิกูลสัญญา ... เจริญสัพพโลเกอนภิรตสัญญา ...เจริญอนิจจสัญญา ...

เจริญอนิจเจทุกขสัญญา ... เจริญทุกเขอนัตตสัญญา ... เจริญปหานสัญญา ... เจริญวิราคสัญญา ... เจริญนิโรธสัญญา ... เจริญอนิจจสัญญา ...เจริญอนัตตสัญญา ... เจริญมรณะสัญญา ... เจริญอาหาเรปฏิกูลสัญญา ... เจริญสัพพโลเกอนภิรตสัญญา ... เจริญอัฏฐิกสัญญา ... เจริญปุฬุวกสัญญา ... เจริญวินีลกสัญญา ... เจริญวิจฉิททกสัญญา ... เจริญอุทธุมาตกสัญญา ... เจริญพุทธานุสสติ ... เจริญธัมมานุสสติ ... เจริญสังฆานุสสติ ... เจริญสีลานุสสติ ...เจริญจาคานุสสติ ... เจริญเทวตานุสสติ ... เจริญอานาปานสติ ... เจริญมรณสติ ... เจริญกายคตาสติ ... เจริญอุปสมานุสสติ ... เจริญสัทธินทรีย์ อันสหรคตด้วยปฐมฌาน ... เจริญวิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธินทรีย์...เจริญปัญญินทรีย์ ... เจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ... เจริญสมาธิพละ ... เจริญปัญญาพละ ... เจริญสัทธินทรีย์อันสหรคตด้วยทุติยฌาน ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหรคตด้วยตติยฌาน ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหรคตด้วยจตุตถฌาน ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหรคตด้วยเมตตา ฯลฯเจริญสัทธินทรีย์อันสหรคด้วยกรุณา ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหรคตด้วยมุทิตา ฯลฯ เจริญสัทธินทรีย์อันสหรคตด้วยอุเบกขา ... เจริญวิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธินทรีย์ ... เจริญปัญญินทรีย์ ... เจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ... เจริญสมาธิพละ ... เจริญปัญญาพละ แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ ภิกษุนี้เรากล่าวว่า อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของพระศาสดาปฏิบัติตามโอวาท ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า จะป่วยกล่าวไปไยถึงผู้กระทำให้มากซึ่งปัญญาพละ อันสหรคตด้วยอุเบกขาเล่า ฯ

[๒๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่งเจริญแล้วกระทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นไปในส่วนวิชชา ย่อมหยั่งลงในภายในของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งถูกต้องด้วยใจแล้วแม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งซึ่งไหลไปสู่สมุทร ย่อมหยั่งลงในภายในของผู้นั้นฉะนั้น

[๒๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งซึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว เป็นไปเพื่อความสังเวชใหญ่ เป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่ เป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ เป็นไปเพื่อสติและสัมปชัญญะ เป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ เป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือวิชชาและวิมุตติ ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือกายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แลบุคคลอบรมแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความ

สังเวชใหญ่ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ใหญ่ ย่อมเป็นไปเพื่อความเกษมจากโยคะใหญ่ ย่อมเป็นไปเพื่อสติและสัมปชัญญะ ย่อมเป็นไปเพื่อได้ญาณทัสสนะ ย่อมเป็นไปเพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งซึ่งผล คือ วิชชาและวิมุตติ ฯ

[๒๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว แม้กายก็สงบ แม้จิตก็สงบ แม้วิตกวิจารก็สงบธรรมที่เป็นไปในส่วนแห่งวิชชาแม้ทั้งสิ้น ก็ถึงความเจริญบริบูรณ์ ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือ กายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว แม้กายก็สงบ แม้จิตก็สงบ แม้วิตกวิจารก็สงบธรรมที่เป็นไปในส่วนแห่งวิชชาแม้ทั้งสิ้นก็ถึงความเจริญบริบูรณ์ ฯ

[๒๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้นได้เลย และอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมละเสียได้ ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือ กายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลายเมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้นได้เลย และอกุศลธรรมขึ้นแล้ว ย่อมละเสียได้ ฯ

[๒๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้วทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ธรรมข้อหนึ่ง คืออะไร คือกายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ฯ

[๒๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมละอวิชชาเสียได้ วิชชาย่อมเกิดขึ้น ย่อมละอัสมิมานะเสียได้อนุสัยย่อมถึงความเพิกถอน ย่อมละสังโยชน์เสียได้ ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือกายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมละอวิชชาเสียได้ วิชชาย่อมเกิดขึ้น ย่อมละอัสมิมานะเสียได้อนุสัยย่อมถึงความเพิกถอน ย่อมละสังโยชน์เสียได้ ฯ

[๒๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือกายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่ออนุปาทาปรินิพพาน ฯ

[๒๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีการแทงตลอดธาตุมากหลาย ย่อมมีการแทงตลอดธาตุต่างๆ ย่อมมีความแตกฉานในธาตุมาก

หลาย ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ กายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมมีการแทงตลอดธาตุมากหลาย ย่อมมีการแทงตลอดธาตุต่างๆ ย่อมมีความแตกฉานในธาตุมากหลาย ฯ

[๒๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอนาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้งธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ กายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แลบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อทำโสดาปัตติผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำสกทาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอนาคามิผลให้แจ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อทำอรหัตผลให้แจ้ง ฯ

[๒๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อธรรมข้อหนึ่งบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญแห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาใหญ่ ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญามาก ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบูลย์ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลึกซึ้ง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาสามารถยิ่ง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มากด้วยปัญญา ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาว่องไว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแล่น ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคม ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส ธรรมข้อหนึ่งคืออะไร คือ กายคตาสติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมข้อหนึ่งนี้แล บุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา ... ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส ฯ

[๒๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดไม่บริโภคกายคตาสติ ชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อมไม่บริโภคอมตะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดบริโภคกายคตาสติชนเหล่านั้นชื่อว่าย่อมบริโภคอมตะ ฯ

[๒๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่บริโภคแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่บริโภคแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดบริโภคแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นบริโภคแล้ว ฯ

[๒๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติของชนเหล่าใดเสื่อมแล้ว อมตะของชนเหล่านั้นชื่อว่าเสื่อมแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติของชนเหล่าใดไม่เสื่อมแล้ว อมตะของชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่เสื่อมแล้ว ฯ

[๒๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดเบื่อแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเบื่อแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดชอบใจแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นชอบใจแล้ว ฯ

[๒๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดประมาทกายคตาสติ ชนเหล่านั้นชื่อว่าประมาทอมตะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ชนเหล่าใดไม่ประมาทกายคตาสติ ชนเหล่านั้นชื่อว่าไม่ประมาทอมตะ ฯ

[๒๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดหลงลืม อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นหลงลืม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่หลงลืมอมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่หลงลืม ฯ

[๒๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ซ่องเสพแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ซ่องเสพแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดซ่องเสพแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นซ่องเสพแล้ว ฯ

[๒๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่เจริญแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่เจริญแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดเจริญแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเจริญแล้ว ฯ

[๒๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ทำให้มากแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ทำให้มากแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดทำให้มากแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นทำให้มากแล้ว ฯ

[๒๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่รู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่รู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ฯ

[๒๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่กำหนดรู้แล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่กำหนดรู้แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดกำหนดรู้แล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นกำหนดรู้แล้ว ฯ

[๒๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ทำให้แจ้งแล้วอมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ทำให้แจ้งแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันชนเหล่าใดทำให้แจ้งแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นทำให้แจ้งแล้ว ฯ

เอกนิบาต ๑,๐๐๐ สูตร จบบริบูรณ์

ทุกนิบาต อังคุตตรนิกาย

ปฐมปัณณาสก์

[๒๔๗] ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๒ อย่างนี้โทษ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ โทษที่เป็นไปในปัจจุบัน ๑ โทษที่เป็นไปในภพหน้า ?ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทษที่เป็นไปในปัจจุบันเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เห็นโจรผู้ประพฤติความชั่ว พระราชาจับได้แล้ว รับสั่งให้ทำกรรมกรณ์นานาชนิด คือเฆี่ยนด้วยหวายบ้าง เฆี่ยนด้วยเชือกบ้าง ทุบด้วยไม้ตะบองบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง ทำให้เป็นภาชนะสำหรับใส่น้ำส้มผะอูมบ้าง ทำให้เลี่ยนเหมือนสังข์บ้าง ทำให้มีหน้าเหมือนราหูบ้าง ทำให้มีพวงดอกไม้ไฟบ้าง ทำให้มีมือมีไฟลุกโชติช่วงบ้าง ทำให้มีเกลียวหนังเนื้อทรายบ้าง ทำให้นุ่งผ้าขี้ริ้วบ้าง ทำให้เป็นเลียงผาบ้าง ทำให้มีเนื้อเหมือนเบ็ดบ้าง ทำให้เป็นกหาปณะบ้าง ทำให้รับน้ำด่างบ้าง ทำให้หมุนเหมือนกลอนเหล็กบ้าง ทำให้เป็นตั่งทำด้วยฟางบ้าง เอาน้ำมันร้อนๆ ราดบ้าง ให้สุนัขกัดบ้าง แม้ยังมีชีวิตอยู่ก็ให้นอนบนหลาวบ้าง เอาดาบตัดหัวเสียบ้าง เขามีความคิดเห็นเช่นนี้ว่า เพราะบาปกรรมเช่นใดเป็นเหตุ โจรผู้ทำความชั่วจึงถูกพระราชาจับแล้วทำกรรมกรณ์นานาชนิด คือ เฆี่ยนด้วยหวายบ้าง ฯลฯ เอาดาบตัดหัวเสียบ้าง ก็ถ้าเรานี้แหละ จะพึงทำบาปกรรมเช่นนั้น ก็พึงถูกพระราชาจับแล้วทำกรรมกรณ์นานาชนิด คือ เอาหวายเฆี่ยนบ้าง ฯลฯ เอาดาบตัดหัวเสียบ้าง ดังนี้เขากลัวต่อโทษที่เป็นไปในปัจจุบัน ไม่เที่ยวแย่งชิงเครื่องบรรณาการของคนอื่นดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าโทษที่เป็นไปในปัจจุบัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โทษที่เป็นไปในภพหน้าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ สำเหนียกดังนี้ว่า วิบากอันเลวทรามของกายทุจริต เป็นโทษที่บุคคลจะพึงได้ในภพหน้าโดยเฉพาะ วิบากอันเลวทรามของวจีทุจริต เป็นโทษที่บุคคลจะพึงได้ในภพหน้าโดยเฉพาะ วิบากอันเลวทรามของมโนทุจริต เป็นโทษที่บุคคลจะพึงได้ในภพหน้าโดยเฉพาะ ก็ถ้าเราจะพึงประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจทุจริตบางข้อนั้น พึงเป็นเหตุให้เราเมื่อแตกกายตายไป เข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดังนี้ เขากลัวต่อโทษที่เป็นไปในภพหน้า จึงละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้สะอาด ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าโทษเป็นไปในภพหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่าเราจักกลัวต่อโทษที่เป็นไปในปัจจุบันจักกลัวต่อโทษเป็นไปในภพหน้า จักเป็นคนขลาดต่อโทษ มีปรกติเห็นโทษโดยความเป็นของน่ากลัว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุเป็นเครื่องหลุดพ้นจากโทษทั้งมวลอันบุคคลผู้ขลาดต่อโทษ มีปรกติเห็นโทษโดยความเป็นของน่ากลัวจะพึงหวังได้ ฯ

[๒๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในโลกมีความเพียรซึ่งเกิดได้ยาก ๒ อย่าง๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเพียรเพื่อทำให้เกิดจีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน ๑ ความเพียรเพื่อสละคืนอุปธิทั้งปวง ของผู้ที่ออกบวชเป็นบรรพชิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในโลกมีความเพียร ซึ่งเกิดได้ยาก ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความเพียร ๒ อย่างนี้ความเพียรเพื่อสละคืนอุปธิทั้งปวงเป็นเลิศ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเริ่มตั้งความเพียรเพื่อสละคืนอุปธิทั้งปวง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๒๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่าง ๒ อย่างเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริตทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต ทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต เขาเดือดร้อนอยู่ว่า เรากระทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริตทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่าง๒ อย่างเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำแต่กายสุจริต มิได้ทำกายทุจริตทำแต่วจีสุจริต มิได้ทำวจีทุจริต ทำแต่มโนสุจริต มิได้ทำมโนทุจริต เขาไม่เดือดร้อนว่า เรากระทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต ทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อน ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรารู้ทั่วถึงคุณของธรรม ๒ อย่าง ๒ อย่างเป็นไฉน? คือ ความเป็นผู้ไม่สันโดษในกุศลธรรม ๑ ความเป็นผู้ไม่ย่อหย่อนในความเพียร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า เราเริ่มตั้งความเพียรอันไม่ย่อหย่อนว่าจะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น และกระดูก ก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่ บรรลุผลที่บุคคลพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียรเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย โพธิญาณ อันเรานั้นได้บรรลุแล้วด้วยความไม่ประมาท ธรรมอันเป็นแดนเกษมจากโยคะอัน ยอดเยี่ยม อันเรานั้นได้บรรลุแล้วด้วยความไม่ประมาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าแม้เธอทั้งหลายจะพึงเริ่มตั้งความเพียรอันไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น และกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่ บุคคลพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความ บากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียรเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลายแม้เธอ ทั้งหลายก็จักทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลาย ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตต้องการนั้น ด้วยความรู้ยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ต่อกาลไม่นานเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จักเริ่มตั้งความเพียรอันไม่ย่อหย่อนว่า จะเหลืออยู่แต่หนัง เอ็น และกระดูกก็ตามที เนื้อและเลือดในสรีระจงเหือดแห้งไปเถิด ยังไม่บรรลุผลที่บุคคลพึงบรรลุได้ด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้ว จักไม่หยุดความเพียรเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

[๒๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความตามเห็นโดยความพอใจในธรรมอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ๑ ความพิจารณาเห็นด้วยอำนาจความหน่ายในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ตามเห็นโดยความพอใจในธรรมทั้งหลายอันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ ย่อมละราคะไม่ได้ ย่อมละโทสะไม่ได้ ย่อมละโมหะไม่ได้ เรากล่าวว่า บุคคลยังละราคะไม่ได้ ยังละโทสะไม่ได้ ยังละโมหะไม่ได้แล้ว

ย่อมไม่พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ย่อมไม่พ้นไปจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้พิจารณาเห็นด้วยอำนาจความหมายในธรรมทั้งหลาย อันเป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์อยู่ ย่อมละราคะได้ ย่อมละโทสะได้ ย่อมละโมหะได้ เรากล่าวว่า บุคคลละราคะ ละโทสะ ละโมหะได้แล้วย่อมพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ย่อมพ้นจากทุกข์ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายดำ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉนคือ อหิริกะ ๑ อโนตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายดำ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉนคือ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ย่อมคุ้มครองโลก ๒ อย่างเป็นไฉน คือหิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒อย่างนี้แล ถ้าธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ไม่พึงคุ้มครองโลก ใครๆ ในโลกนี้จะไม่พึงบัญญัติ ว่ามารดา ว่าน้า ว่าป้า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครู โลกจักถึงความสำส่อนกัน เหมือนกับพวกแพะ พวกแกะ พวกไก่ พวกหมูพวกสุนัขบ้าน และพวกสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ยังคุ้มครองโลกอยู่ ฉะนั้น โลกจึงบัญญัติคำว่ามารดา ว่าน้า ว่าป้า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครูอยู่ ฯ

[๒๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วัสสูปนายิกา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉนคือ วัสสูปนายิกาต้น ๑ วัสสูปนายิกาหลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วัสสูปนายิกา ๒อย่างนี้แล ฯ

จบกัมมกรณวรรคที่ ๑

[๒๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือปฏิสังขานพละ ๑ ภาวนาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิสังขานพละเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาดังนี้ว่า วิบากของกายทุจริตแล ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิบากของวจีทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพหน้าวิบากของมโนทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพหน้า ครั้นเขาพิจารณาดังนี้แล้วย่อมละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต

ย่อมละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ปฏิสังขานพละ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาพละเป็นไฉน ในพละ ๒ อย่างนั้น ภาวนาพละของพระเสขะ ก็บุคคลนั้นอาศัยพละที่เป็นของพระเสขะ ย่อมละราคะ ละโทสะ ละโมหะเสียได้เด็ดขาด ครั้นละราคะ ละโทสะ ละโมหะได้ เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ย่อมไม่เสพกรรมที่เป็นบาป ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาวนาพละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ปฏิสังขานพละ ๑ ภาวนาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ปฏิสังขานพละเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาดังนี้ว่า วิบากของกายทุจริตแล ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิบากของวจีทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิบากของมโนทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า ครั้นเขาพิจารณาดังนี้แล้ว ย่อมละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าปฏิสังขานพละ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาพละเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญสติสัมโพชฌงค์ อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละย่อมเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญปีติสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ ... ย่อมเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ...ย่อมเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์อันอาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ น้อมไปในการสละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาวนาพละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือปฏิสังขานพละ ๑ ภาวนาพละ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิสังขานพละเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมพิจารณาดังนี้ว่า วิบากของกายทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิบากของวจีทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า วิบากของมโนทุจริต ชั่วช้าทั้งในชาตินี้และในภพเบื้องหน้า ครั้นเขาพิจารณาดังนี้แล้ว ย่อมละกายทุจริต เจริญกายสุจริต ย่อมละวจีทุจริต เจริญวจีสุจริต ย่อมละมโนทุจริต เจริญมโนสุจริต บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าปฏิสังขานพละ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาวนาพละเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌาน มีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน ไม่มี

วิตกไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไป มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น มีปีติและสุขอันเกิดแต่สมาธิอยู่มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติอยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาวนาพละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พละ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสดงธรรมของพระตถาคต ๒ อย่างนี้๒ อย่างเป็นไฉน คือ โดยย่อ ๑ โดยพิสดาร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การแสดงธรรมของพระตถาคต ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๒๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอธิกรณ์ใด ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ ยังมิได้พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดี ในอธิกรณ์นั้น พึงหวังได้ว่าจักเป็นไปเพื่อความยืดเยื้อ เพื่อการมีวาจาหยาบคาย เพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนในอธิกรณ์ใด ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดี ในอธิกรณ์นั้น พึงหวังได้ว่าจักไม่เป็นไปเพื่อความยืดเยื้อ จักไม่เป็นไปเพื่อการมีวาจาหยาบ จักไม่เป็นไปเพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ผาสุก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ต้องอาบัติ ย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีอย่างไร คือ ภิกษุผู้ต้องอาบัติในธรรมวินัยนี้ย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า เราแลต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย แล้วฉะนั้น ภิกษุนั้นจึงได้เห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายถ้าเราจะไม่พึงต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ภิกษุนั้นก็จะไม่พึงเห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ก็เพราะเหตุที่เราต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ภิกษุนั้นจึงได้เห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ก็แหละภิกษุนั้นครั้นเห็นเราผู้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว เป็นผู้ไม่ชอบใจ ภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ชอบใจ ได้ว่ากล่าวเราผู้มีวาจาไม่ชอบใจ เราผู้มีวาจาไม่ชอบใจถูกภิกษุนั้นว่ากล่าวแล้ว ย่อมไม่ชอบใจ เมื่อไม่ชอบใจ ได้บอกแก่ผู้อื่นว่าด้วยเหตุนี้ โทษในเหตุนี้จึงครอบงำ แต่เฉพาะเราคนเดียวเท่านั้น เหมือนกับในเรื่องสินค้า โทษครอบงำ ผู้จำต้องเสียภาษี ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ต้องอาบัติย่อมพิจารณาตนด้วยตนเอง

ให้ดีด้วยประการฉะนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้เป็นโจทก์ ย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เป็นโจทก์ในธรรมวินัยนี้ ย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า ภิกษุนี้แลต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว ฉะนั้น เราจึงได้เห็นภิกษุนี้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ถ้าภิกษุนี้จะไม่พึงต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย เราจะไม่พึงเห็นภิกษุนี้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย แต่เพราะเหตุภิกษุนี้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายเราจึงได้เห็นภิกษุนี้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกาย ก็แหละเราครั้นได้เห็นภิกษุนี้ต้องอาบัติอันเป็นอกุศลอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยกายแล้ว เป็นผู้ไม่ชอบใจ เราเมื่อเป็นผู้ไม่ชอบใจ ได้ว่ากล่าวภิกษุนี้ผู้มีวาจาไม่ชอบใจ ภิกษุนี้มีวาจาไม่ชอบใจ เมื่อถูกเราว่ากล่าวอยู่เป็นผู้ไม่ชอบใจ เมื่อเป็นผู้ไม่ชอบใจได้บอกแก่ผู้อื่นว่า ด้วยเหตุนี้ โทษในเหตุนี้จึงครอบงำแต่เฉพาะเราคนเดียวเท่านั้นเหมือนกับในเรื่องสินค้า โทษครอบงำผู้จำต้องเสียภาษี ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้เป็นโจทก์ย่อมพิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีด้วยประการฉะนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอธิกรณ์ใด ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ ยังไม่ได้พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดี ในอธิกรณ์นั้น พึงหวังได้ว่าจักเป็นไปเพื่อความยืดเยื้อ เพื่อความมีวาจาหยาบคาย เพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก ส่วนในอธิกรณ์ใด ที่ภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุผู้เป็นโจทก์ พิจารณาตนด้วยตนเองให้ดีในอธิกรณ์นั้น พึงหวังได้ว่าจักไม่เป็นไปเพื่อความยืดเยื้อ จักไม่เป็นไปเพื่อความมีวาจาหยาบคายจักไม่เป็นไปเพื่อความร้ายกาจ และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ผาสุก ฯ

[๒๖๒] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤติไม่สม่ำเสมอ คือ ประพฤติเป็นอธรรม สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก ฯ

พ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ภ. ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุแห่งการประพฤติสม่ำเสมอ คือ ประพฤติเป็นธรรม สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป จึงเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

พ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า ผู้มีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้นข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคดม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๖๓] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ชานุสโสณีเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย ให้สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ชา. ข้าพระองค์ย่อม ไม่รู้ทั่วถึง เนื้อความแห่งภาษิต ที่ท่านพระโคดมตรัสแล้วโดยย่อได้โดยพิสดาร ขอประทานพระวโรกาส ขอท่านพระโคดมจงทรงแสดงธรรม โดยที่ข้าพระองค์จะพึงรู้ทั่วถึงเนื้อความแห่งภาษิตที่ท่านพระโคดมตรัสแล้วโดยย่อได้โดยพิสดารเถิด ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ถ้าเช่นนั้น ท่านจงฟัง จงตั้งใจให้ดี เราจักกล่าว พราหมณ์ชานุสโสณีได้ทูลสนองพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสพระพุทธวจนะดังนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ บุคคลบางคนในโลกนี้ย่อมทำแต่กายทุจริต มิได้ทำกายสุจริต ย่อมทำแต่วจีทุจริต มิได้ทำวจีสุจริต ย่อมทำแต่มโนทุจริต มิได้ทำมโนสุจริต ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต

นรก ดูกรพราหมณ์ ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมทำแต่กายสุจริต มิได้ทำกายทุจริต ย่อมทำแต่วจีสุจริต มิได้ทำวจีทุจริต ย่อมทำแต่มโนสุจริต มิได้ทำมโนทุจริต ดูกรพราหมณ์ เพราะกระทำด้วย เพราะไม่กระทำด้วย สัตว์บางพวกในโลกนี้ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้นข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคดม กับทั้งพระธรรมและภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๖๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ เรากล่าวกายทุจริตวจีทุจริต มโนทุจริต ว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษอะไรอันผู้นั้นพึงหวังได้ ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษอย่างนี้ อันผู้นั้นพึงหวังได้ คือ ๑. แม้ตนก็ติเตียนตนเองได้ ๒. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมติเตียนได้ ๓. กิตติศัพท์ชั่วย่อมกระฉ่อนไป ๔. เป็นคนหลงทำกาละ ๕. เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจไม่ควรทำโดยส่วนเดียว โทษอย่างนี้อันผู้นั้นพึงหวังได้ ดูกรอานนท์ เรากล่าวกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อานิสงส์อะไรอันผู้นั้นพึงหวังได้ ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ที่เรากล่าวว่าเป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อานิสงส์อย่างนี้ อันผู้นั้นพึงหวังได้ คือ๑. แม้ตนก็ติเตียนตนเองไม่ได้ ๒. ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วย่อมสรรเสริญ ๓. กิตติศัพท์อันดีย่อมกระฉ่อนไป ๔. ไม่เป็นคนหลงทำกาละ ๕. เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

ดูกรอานนท์ เมื่อบุคคลทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ที่เรากล่าวว่า เป็นกิจควรทำโดยส่วนเดียว อานิสงส์อย่างนี้อันผู้นั้นพึงหวังได้ ฯ

[๒๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล อกุศลอันบุคคลอาจละได้ ถ้าบุคคลไม่อาจละอกุศลได้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะอกุศลอันบุคคลอาจละได้ ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศลดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าอกุศลนี้อันบุคคลละได้แล้ว จะพึงเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ไซร้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะอกุศลอันบุคคลละได้แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงละอกุศล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุศลอันบุคคลอาจให้เกิดได้ ถ้าบุคคลไม่อาจให้เกิดได้เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะกุศลอันบุคคลอาจให้เกิดได้ ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้ากุศลนี้อันบุคคลให้เกิดแล้ว จะพึงเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ไซร้ เราไม่พึงกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ดูกรภิกษทั้งหลาย ก็เพราะกุศลอันบุคคลให้เกิดแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข ฉะนั้น เราจึงกล่าวอย่างนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังกุศลให้เกิด ฯ

[๒๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือนเลือนหายแห่งสัทธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ บทพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ๑อรรถที่นำมาไม่ดี ๑

แม้เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ไม่ดี ก็ย่อมเป็นอันนำมาไม่ดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความฟั่นเฟือนเลือนหายแห่งสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน ไม่เลือนหายแห่งสัทธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดี ๑ อรรถที่นำมาดี ๑ แม้เนื้อความแห่งบทพยัญชนะที่ตั้งไว้ดีแล้ว ก็ย่อมเป็นอันนำมาดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความตั้งมั่น ไม่ฟั่นเฟือน ไม่เลือนหายแห่งพระสัทธรรม ฯ

จบอธิกรณวรรคที่ ๒

[๒๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉนคือ คนที่ไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ คนที่ไม่รับรองตามธรรม เมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายบัณฑิต ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ คนที่รับรองตามธรรม เมื่อผู้อื่นแสดงโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๒๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนเจ้าโทสะซึ่งมีโทษอยู่ภายใน ๑ คนที่เชื่อโดยถือผิด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ฯ

[๒๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้ภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้ว่า ตถาคตได้ภาษิตไว้ ได้ตรัสไว้ ๑ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตภาษิตไว้ ตรัสไว้ว่า ตถาคตมิได้ภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตมิได้ภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้ว่า ตถาคตมิได้ภาษิตไว้ มิได้ตรัสไว้ ๑ คนที่แสดงสิ่งที่ตถาคตภาษิตไว้ ตรัสไว้ว่าตถาคตภาษิตไว้ ตรัสไว้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แล ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต ฯ

[๒๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ ย่อมกล่าวตู่ตถาคต ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่แสดงพระสุตตันตะที่มีอรรถจะพึงนำไปว่า พระสุตตันตะมีอรรถนำไปแล้ว ๑ คนที่

แสดงพระสุตตันตะที่มีอรรถอันนำไปแล้วว่า พระสุตตันตะมีอรรถที่จะพึงนำไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมกล่าวตู่ตถาคต ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้ย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่แสดงพระสุตตันตะที่มีอรรถจะพึงนำไปว่า พระสุตตันตะมีอรรถที่จะพึงนำไป ๑ คนที่แสดงพระสุตตันตะที่มีอรรถอันนำไปแล้วว่า พระสุตตันตะมีอรรถอันนำไปแล้ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คน ๒ จำพวกนี้แลย่อมไม่กล่าวตู่ตถาคต ฯ

[๒๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง อันผู้มีการงานลามกพึงหวังได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คติ ๒ อย่าง คือเทวดาหรือมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง อันผู้มีการงานไม่ลามกพึงหวังได้ ฯ

[๒๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานอย่างใดอย่างหนึ่ง อันคนมิจฉาทิฐิพึงหวังได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คติ ๒ อย่าง คือ เทวดาหรือมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง อันคนสัมมาทิฐิพึงหวังได้ ฯ

[๒๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ต้อนรับคนทุศีลมี ๒ อย่าง คือนรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฐานะที่ต้อนรับคนมีศีล ๒ อย่างคือ มนุษย์หรือเทวดา ฯ

[๒๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราพิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการ จึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว อำนาจประโยชน์ ๒ ประการ เป็นไฉน คือ เห็นการอยู่สบายในปัจจุบันของตน ๑ อนุเคราะห์หมู่ชนในภายหลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้แล จึงเสพเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าและป่าเปลี่ยว ฯ

[๒๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างเป็นไปในส่วนแห่งวิชชา ธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมถะที่ภิกษุเจริญแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมจิต จิตที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมละราคะได้ วิปัสสนาที่อบรมแล้วย่อมเสวยประโยชน์อะไร ย่อมอบรมปัญญา ปัญญาที่อบรมแล้ว ย่อมเสวยประโยชน์อะไรย่อมละอวิชชาได้ ฯ

[๒๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตที่เศร้าหมองด้วยราคะ ย่อมไม่หลุดพ้นหรือปัญญาที่เศร้าหมองด้วยอวิชชา ย่อมไม่เจริญด้วยประการฉะนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะสำรอกราคะได้ จึงชื่อว่าเจโตวิมุติ เพราะสำรอกอวิชชาได้จึงชื่อว่าปัญญาวิมุติ ฯ

จบพาลวรรคที่ ๓

[๒๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภูมิอสัตบุรุษและสัตบุรุษแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุทั้งหลายนั้นทูลรับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ภูมิอสัตบุรุษเป็นไฉน อสัตบุรุษย่อมเป็นคนอกตัญญูอกตเวที ก็ความเป็นคนอกตัญญูอกตเวทีนี้ อสัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นคนอกตัญญูอกตเวทีนี้ เป็นภูมิอสัตบุรุษทั้งสิ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนสัตบุรุษย่อมเป็นคนกตัญญูกตเวที ก็ความเป็นคนกตัญญูกตเวทีนี้ สัตบุรุษทั้งหลายสรรเสริญ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นคนกตัญญูกตเวทีทั้งหมดนี้เป็นภูมิสัตบุรุษ ฯ

[๒๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวการกระทำตอบแทนไม่ได้ง่ายแก่ท่านทั้ง ๒ ท่าน ทั้ง ๒ คือใคร คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุตรพึงประคับประคองมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง พึงประคับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่งเขามีอายุ มีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี และเขาพึงปฏิบัติท่านทั้ง ๒ นั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำ และการดัด และท่านทั้ง ๒ นั้น พึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้งสองของเขานั่นแหละ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง บุตรพึงสถาปนามารดาบิดาในราชสมบัติ อันเป็นอิสราธิปัตย์ ในแผ่นดินใหญ่อันมีรตนะ ๗ ประการมากหลายนี้ การกระทำกิจอย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้วหรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย ส่วนบุตรคนใดยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธา ให้สมาทานตั้งมั่นในศรัทธาสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทานตั้งมั่นในศีลสัมปทา ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่

ให้สมาทานตั้งมั่นในจาคสัมปทา ยังมารดาบิดาทรามปัญญา ให้สมาทานตั้งมั่นในปัญญาสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล การกระทำอย่างนั้นย่อมชื่อว่าอันบุตรนั้นทำแล้ว และทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาบิดา ฯ

[๒๗๙] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ท่านพระโคดมมีวาทะว่าอย่างไร กล่าวว่าอย่างไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์เรามีวาทะว่าควรทำ และมีวาทะว่าไม่ควรทำ ฯ

พ. ท่านพระโคดม มีวาทะว่าควรทำ และมีวาทะว่าไม่ควรทำอย่างไร ฯ

ภ. ดูกรพราหมณ์ เรากล่าวว่า ไม่ควรทำกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต เรากล่าวว่า ไม่ควรทำอกุศลธรรมอันลามกหลายอย่าง และเรากล่าวว่า ควรทำกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต เรากล่าวว่า ควรทำกุศลธรรมหลายอย่าง ดูกรพราหมณ์ เรากล่าวว่าควรทำและกล่าวว่าไม่ควรทำอย่างนี้แล ฯ

พ. ข้าแต่ท่านพระโคดม ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ... ขอท่านพระโคดมจงทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๘๐] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดี ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในโลกมีทักขิไณยบุคคลกี่จำพวก และควรให้ทานในเขตไหน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรคฤหบดีในโลกมีทักขิไณยบุคคล ๒ จำพวก คือ พระเสขะ ๑ พระอเสขะ ๑ ดูกรคฤหบดี ในโลกนี้มีทักขิไณยบุคคล ๒ จำพวกนี้แล และควรให้ทานในเขตนี้

ครั้นพระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดาได้ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกในภายหลังว่า

"ในโลกนี้ พระเสขะกับพระอเสขะเป็นผู้ควรแก่ทักษิณาของทายก
ผู้บูชาอยู่ พระเสขะและอเสขะเหล่านั้นเป็นผู้ตรงทั้งทางกาย ทางวาจา
และทางใจ นี้เป็นเขตบุญของทายกผู้บูชาอยู่ ทานที่ให้แล้วในเขตนี้มี
ผลมาก" ฯ

[๒๘๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถีสมัยนั้นแล ท่านพระสารีบุตรอยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขา มิคารมารดาในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้เรียกภิกษุทั้งหลายมาว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นตอบรับท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่าดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย เราจักแสดงบุคคลที่มีสังโยชน์ในภายใน และบุคคลที่มีสังโยชน์ในภายนอก ท่านทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นตอบรับท่านพระสารีบุตรแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวว่า ดูกรผู้มีอายุทั้งหลายก็บุคคลที่มีสังโยชน์ในภายในเป็นไฉน ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีลสำรวมแล้วในปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไปภิกษุนั้นย่อมเข้าถึงหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เป็นอนาคามีกลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ นี้เรียกว่าบุคคลผู้มีสังโยชน์ในภายใน เป็นอนาคามีกลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ฯ

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีสังโยชน์ในภายนอกเป็นไฉน ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล สำรวมแล้วในพระปาติโมกขสังวร ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมบรรลุเจโตวิมุติอันสงบอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เป็นอนาคามีไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ นี้เรียกว่า บุคคลผู้มีสังโยชน์ในภายนอกเป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ฯ

ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย อีกประการหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีศีล สำรวมแล้วในปาติโมกขสังวรถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ภิกษุนั้นย่อมปฏิบัติเพื่อความหน่าย เพื่อคลาย เพื่อความดับกามทั้งหลาย ย่อมปฏิบัติ

เพื่อความหน่าย เพื่อคลาย เพื่อความดับภพทั้งหลาย ย่อมปฏิบัติเพื่อสิ้นตัณหา เพื่อสิ้นความโลภ ภิกษุนั้นเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงหมู่เทพหมู่ใดหมู่หนึ่ง ครั้นจุติจากอัตภาพนั้นแล้ว เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ดูกรผู้มีอายุทั้งหลายนี้เรียกว่า บุคคลมีสังโยชน์ในภายนอก เป็นอนาคามี ไม่กลับมาสู่ความเป็นผู้เช่นนี้ ฯ

ครั้งนั้นแล เทวดาที่มีจิตเสมอกันมากองค์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรนั่นกำลังเทศนาถึงบุคคลที่มีสังโยชน์ในภายใน และบุคคลที่มีสังโยชน์ในภายนอกแก่ภิกษุทั้งหลาย อยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดาในบุพพาราม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บริษัทร่าเริง ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณา เสด็จไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่เถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับคำอาราธนาด้วยดุษณีภาพ ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงหายจากพระเชตวันวิหารไปปรากฏเฉพาะหน้าท่านพระสารีบุตร ที่ปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดาในบุพพาราม เหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนที่คู้หรือคู้แขนที่เหยียดฉะนั้น พระผู้มีพระภาคประทับนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้ แม้ท่านพระสารีบุตรก็ได้ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร เทวดาที่มีจิตเสมอกันมากองค์เข้าไปหาเราจนถึงที่อยู่ ไหว้เราแล้วยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วบอกว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระสารีบุตรกำลังเทศนาถึงบุคคลที่มีสังโยชน์ในภายในและบุคคลที่มีสังโยชน์ในภายนอก แก่ภิกษุทั้งหลาย อยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขามิคารมารดาในบุพพาราม ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บริษัทร่าเริง ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงพระกรุณาเสด็จไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่เถิด ดูกรสารีบุตร ก็เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ในโอกาสแม้เท่าปลายเหล็กแหลมจดลง ๑๐ องค์บ้าง ๒๐ องค์บ้าง ๓๐ องค์บ้าง ๔๐ องค์บ้าง ๕๐ องค์บ้าง ๖๐องค์บ้าง แต่ก็ไม่เบียดกันและกัน ดูกรสารีบุตร ก็เธอพึงมีความคิดอย่างนี้ว่าจิตอย่างนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ได้ในโอกาสแม้เท่าปลายเหล็กแหลมจดลง ๑๐ องค์บ้าง ... ๖๐ องค์บ้าง เป็นจิตอันเทวดาเหล่านั้นอบรมแล้วในภพนั้นแน่นอน ดูกรสารีบุตร ก็ข้อนั้นเธอไม่ควรเห็นเช่นนี้ ดูกรสารีบุตร ก็จิตอย่างนั้น ซึ่งเป็นเหตุให้เทวดาเหล่านั้นยืนอยู่ได้ในโอกาสแม้เท่าปลายเหล็กแหลมจดลง ๑๐ องค์บ้าง ฯลฯ แต่ก็ไม่เบียดกันและกัน เทวดาเหล่านั้นได้อบรมแล้วในศาสนานี้เอง

เพราะฉะนั้นแหละสารีบุตร เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า จักเป็นผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจระงับอยู่ เธอควรศึกษาเช่นนี้แหละ สารีบุตร กายกรรมวจีกรรม มโนกรรมของผู้มีอินทรีย์สงบ มีใจระงับ เพราะฉะนั้นแหละ สารีบุตร เธอพึงศึกษาว่า จักนำกายและจิตที่สงบระงับแล้วเท่านั้น เข้าไปในพรหมจารีทั้งหลาย ดูกรสารีบุตร เธอควรศึกษาเช่นนี้แหละ ดูกรสารีบุตร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกที่ไม่ได้ฟังธรรมบรรยายนี้ ได้พากันฉิบหายเสียแล้ว ฯ

[๒๘๒] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจานะอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำกัททมทหะ ใกล้พระนครวรรณะ ครั้งนั้นแล พราหมณ์อารามทัณฑะได้เข้าไปหาท่านพระมหาที่กัจจานะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหากัจจานะ ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ดูกรท่านกัจจานะ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้กษัตริย์กับกษัตริย์ พราหมณ์กับพราหมณ์ คฤหบดีกับคฤหบดี วิวาทกัน ท่านมหากัจจานะตอบว่า ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุเวียนเข้าไปหากามราคะ ตกอยู่ในอำนาจกามราคะ กำหนัดยินดีในกามราคะ ถูกกามราคะกลุ้มรุม และถูกกามราคะท่วมทับ แม้กษัตริย์กับกษัตริย์พราหมณ์กับพราหมณ์ คฤหบดีกับคฤหบดี วิวาทกัน ฯ

อา. ดูกรท่านกัจจานะ ก็อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัย เครื่องให้สมณะกับสมณะ วิวาทกัน ฯ

มหา. ดูกรพราหมณ์ เพราะเหตุเวียนเข้าไปหาทิฐิราคะ ตกอยู่ในอำนาจทิฐิราคะ กำหนัดยินดีในทิฐิราคะ ถูกทิฐิราคะกลุ้มรุม และถูกทิฐิราคะท่วมทับ แม้สมณะกับสมณะ ก็วิวาทกัน ฯ

อา. ดูกรท่านกัจจานะ ก็ในโลก ยังจะมีใครบ้างไหม ที่ก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหากามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ การกำหนัดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะกลุ้มรุม และการถูกกามราคะท่วมทับนี้ และก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหาทิฐิราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิฐิราคะ การกำหนัดยินดีในทิฐิราคะการถูกทิฐิราคะกลุ้มรุม และการถูกทิฐิราคะท่วมทับนี้เสียได้ ฯ

มหา. ดูกรพราหมณ์ ในโลก มีท่านที่ก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหากามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ การกำหนัดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะกลุ้มรุม และการถูกกามราคะ

ท่วมทับนี้เสียได้ และก้าวล่วงความเวียนเข้าไปหาทิฐิราคะ การตกอยู่ในอำนาจทิฐิราคะ การกำหนัดยินดีในทิฐิราคะ การถูกทิฐิราคะกลุ้มรุม และการถูกทิฐิราคะท่วมทับนี้ ฯ

อา. ดูกรท่านกัจจานะ ใครในโลกเป็นผู้ก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหากามราคะ ... และการถูกทิฐิราคะท่วมทับนี้ ฯ

มหา. ดูกรพราหมณ์ ในชนบทด้านทิศบูรพา มีพระนครชื่อว่าสาวัตถี ณ พระนครสาวัตถีนั้นทุกวันนี้ พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นกำลังประทับอยู่ ดูกรพราหมณ์ ก็พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ทรงก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหากามราคะ ... และการถูกทิฐิราคะท่วมทับนี้ด้วย

เมื่อท่านพระมหากัจจานะตอบอย่างนี้แล้ว พราหมณ์อารามทัณฑะลุกจากที่นั่ง ห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่งแล้ว คุกมณฑลเข่าข้างขวาลงบนแผ่นดิน ประนมอัญชลีไปทางที่พระผู้มีพระภาคประทับอยู่แล้วเปล่งอุทาน ๓ ครั้งว่า ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหากามราคะ การตกอยู่ในอำนาจกามราคะ การกำหนัดยินดีในกามราคะ การถูกกามราคะกลุ้มรุม และการถูกกามราคะท่วมทับนี้แล้ว กับทั้งได้ก้าวล่วงการเวียนเข้าไปหาทิฐิราคะการตกอยู่ในอำนาจทิฐิราคะ การกำหนัดยินดีในทิฐิราคะ การถูกทิฐิราคะกลุ้มรุมและการถูกทิฐิราคะท่วมทับนี้ด้วย ข้าแต่ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนักข้าแต่ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ท่านกัจจานะประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่าคนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่ท่านกัจจานะ ข้าพเจ้านี้ ขอถึงพระโคดมผู้เจริญพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านกัจจานะจงจำข้าพเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๘๓] สมัยหนึ่ง ท่านพระมหากัจจานะอยู่ที่ป่าคุนทาวัน ใกล้เมืองมธุรา ครั้งนั้นแลพราหมณ์กัณฑรายนะเข้าไปหาท่านพระมหากัจจานะถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระมหากัจจานะ

ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ดูกรท่านกัจจานะ ข้าพเจ้าได้ฟังมาดังนี้ว่า ท่านสมณะกัจจานะหาอภิวาท ลุกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ที่ชราแก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัย หรือเชื้อเชิญด้วยอาสนะไม่ ดูกรท่านกัจจานะ ข่าวที่ได้ฟังมานั้นจริงแท้ เพราะท่านกัจจานะหาอภิวาท ลุกขึ้นต้อนรับพวกพราหมณ์ที่ชราแก่เฒ่าล่วงกาลผ่านวัย หรือเชื้อเชิญด้วยอาสนะไม่ ดูกรท่านกัจจานะ การกระทำเช่นนี้นั้น เป็นการไม่สมควรแท้ ฯ

ท่านมหากัจจานะตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ภูมิคนแก่และภูมิเด็ก ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ทรงเห็นพระองค์นั้นตรัสไว้มีอยู่ ดูกรพราหมณ์ ถึงแม้จะเป็นคนแก่มีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปี แต่กำเนิดก็ดี แต่เขายังบริโภคกาม อยู่ในท่ามกลางกาม ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา---ถูกกามวิตกเคี้ยวกินอยู่ ยังเป็นผู้ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม เขาก็ย่อมถึงการนับว่าเป็นพาล ไม่ใช่เถระ โดยแท้ ดูกรพราหมณ์ ถึงแม้ว่าจะเป็นเด็กยังเป็นหนุ่มมีผมดำสนิท ประกอบด้วยความเป็นหนุ่มอันเจริญ ยังตั้งอยู่ในปฐมวัย แต่เขาไม่บริโภคกาม ไม่อยู่ในท่ามกลางกาม ไม่ถูกความเร่าร้อนเพราะกามแผดเผา ไม่ถูกกามวิตกเคี้ยวกิน ไม่ขวนขวายเพื่อแสวงหากาม เขาก็ย่อมถึงการนับว่าเป็นบัณฑิตเป็นเถระแน่แท้ทีเดียวแล

ทราบว่า เมื่อท่านพระมหากัจจานะกล่าวอย่างนี้แล้ว พราหมณ์กัณฑรายนะได้ลุกจากที่นั่งแล้วห่มผ้าเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ไหว้เท้าของภิกษุที่หนุ่มด้วยเศียรเกล้ากล่าวว่า พระผู้เป็นเจ้าแก่ตั้งอยู่แล้วในภูมิคนแก่ เรายังเด็ก ตั้งอยู่ในภูมิเด็กข้าแต่ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ข้าแต่ท่านกัจจานะ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก ท่านพระกัจจานะประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่ท่านกัจจานะ ข้าพเจ้านี้ ขอถึงพระโคดมผู้เจริญพระองค์นั้น กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระกัจจานะจงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

[๒๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พวกโจรมีกำลัง สมัยนั้นพระเจ้าแผ่นดินย่อมถอยกำลัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินย่อมไม่สะดวกที่จะเสด็จผ่านไปเสด็จออกไป หรือจะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดนในสมัยเช่นนั้น แม้พวกพราหมณ์และ

คฤหบดีก็ไม่สะดวกที่จะผ่านไป จะออกไปหรือเพื่อตรวจตราการงานภายนอก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใดพวกภิกษุเลวทรามมีกำลัง สมัยนั้น พวกภิกษุที่มีศีลเป็นที่รักย่อมถอยกำลัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น ภิกษุพวกที่มีศีลเป็นที่รัก เป็นผู้นิ่งเงียบทีเดียว นั่งในท่ามกลางสงฆ์ หรือคบชนบทชายแดน ข้อนี้นั้นย่อมเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ของชนมาก เพื่อมิใช่สุขของชนมาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระเจ้าแผ่นดินมีกำลัง สมัยนั้น พวกโจรย่อมถอยกำลังดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินย่อมสะดวกที่จะเสด็จผ่านไปเสด็จออกไป หรือที่จะออกคำสั่งไปยังชนบทชายแดน ในสมัยเช่นนั้น แม้พวกพราหมณ์และคฤหบดีย่อมสะดวกที่จะไป ออกไป หรือตรวจการงานภายนอกดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด พวกภิกษุที่มีศีลเป็นที่รัก มีกำลังสมัยนั้น พวกภิกษุที่เลวทรามย่อมถอยกำลัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในสมัยเช่นนั้นพวกภิกษุที่เลวทราม เป็นผู้นิ่งเงียบทีเดียว นั่งในท่ามกลางสงฆ์ หรือออกไปทางใดทางหนึ่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของชนมากเพื่อสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๒๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราไม่สรรเสริญความปฏิบัติผิดของคน ๒ จำพวก คือ คฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติผิดแล้ว ย่อมไม่ยังกุศลธรรมที่นำออกให้สำเร็จก็ได้ เพราะการปฏิบัติผิดเป็นเหตุ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราสรรเสริญความปฏิบัติชอบของคน ๒ จำพวก คือคฤหัสถ์ ๑ บรรพชิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์หรือบรรพชิตปฏิบัติชอบแล้วย่อมยังกุศลธรรมที่นำออกให้สำเร็จได้ เพราะการปฏิบัติชอบเป็นเหตุ ฯ

[๒๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่ห้ามอรรถและธรรมโดยสูตรซึ่งตนเรียนไว้ไม่ดีด้วยพยัญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อมิใช่ประโยชน์ของชนมาก เพื่อมิใช่สุขของชนมาก เพื่อความฉิบหาย เพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุพวกนั้นยังจะประสพบาปเป็นอันมาก และทั้งชื่อว่าทำสัทธรรมนี้ให้อันตรธานไปอีก

ด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพวกที่อนุโลมอรรถและธรรม โดยสูตรซึ่งตนเรียนไว้ดี ด้วยพยัญชนะปฏิรูปนั้น ชื่อว่าปฏิบัติแล้วเพื่อประโยชน์ของชนมาก เพื่อความสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุพวกนั้นยังประสพบุญเป็นอันมาก ทั้งชื่อว่าดำรงสัทธรรมนี้ไว้อีกด้วย ฯ

จบสมจิตตวรรคที่ ๔

[๒๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทตื้น ๑ บริษัทลึก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทตื้นเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุฟุ้งซ่านเชิดตัว มีจิตกวัดแกว่ง ปากกล้าพูดจาอื้อฉาว หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น คิดจะสึก ไม่สำรวมอินทรีย์ บริษัทเช่นนี้เรียกว่าบริษัทตื้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทลึกเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เชิดตัว มีจิตไม่กวัดแกว่ง ปากไม่กล้า ไม่พูดจาอื้อฉาว ดำรงสติมั่น มีสัมปชัญญะ มีใจตั้งมั่น มีจิตเป็นเอกัคคตา สำรวมอินทรีย์ บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทลึก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทลึกเป็นเลิศ ฯ

[๒๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่แยกออกเป็นพวก ๑ บริษัทที่สามัคคีกัน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่แยกออกเป็นพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุหมายมั่นทะเลาะวิวาทกัน ต่างเอาหอก คือปากทิ่มแทงกันและกันอยู่ บริษัทเช่นนี้---เรียกว่าบริษัทที่แยกกันเป็นพวก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่สามัคคีกันเป็นไฉนดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีภิกษุพร้อมเพรียงกัน ชื่นชมกันไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาเป็นที่รักอยู่บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทที่สามัคคีกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่สามัคคีกันเป็นเลิศ ฯ

[๒๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือบริษัทที่ไม่มีอัครบุคคล ๑ บริษัทที่มีอัครบุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ไม่มีอัครบุคคลเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุเถระเป็นคนมักมาก เป็นคนย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวไปสู่ทางต่ำ ทอดทิ้งธุระในปวิเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้ทำให้แจ้ง ประชุมชนภายหลัง

ต่างถือเอาภิกษุเถระเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ถึงประชุมชนนั้นก็เป็นผู้มักมาก ย่อหย่อน เป็นหัวหน้าในการก้าวไปสู่ทางต่ำ ทอดทิ้งธุระในปวิเวก ไม่ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทไม่มีอัครบุคคลดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่มีอัครบุคคลเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทใดในธรรมวินัยนี้ มีพวกภิกษุเถระเป็นคนไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดทิ้งธุระในการก้าวไปสู่ทางต่ำ เป็นหัวหน้าในปวิเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ประชุมชนภายหลังต่างถือเอาภิกษุเถระเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง ถึงประชุมชนนั้นก็เป็นผู้ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดทิ้งธุระในการก้าวไปสู่ทางต่ำ เป็นหัวหน้าในปวิเวก ปรารภความเพียรเพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังไม่ได้ทำให้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทมีอัครบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่มีอัครบุคคลเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่มิใช่อริยะ ๑ บริษัทที่เป็นอริยะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่มิใช่อริยะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ไม่รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทที่มิใช่อริยะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่เป็นอริยะเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้เรียกว่า บริษัทที่เป็นอริยะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เป็นอริยะเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทหยากเยื่อ ๑ บริษัทใสสะอาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทหยากเยื่อเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงฉันทาคติโทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทหยากเยื่อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทใสสะอาดเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ย่อมไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยาคติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทเช่นนี้ เรียกว่าบริษัทใสสะอาด ดูกรภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทใสสะอาดเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่ดื้อด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ๑ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่ดื้อด้าน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ดื้อด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาษิตไว้ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถอันลึกล้ำ เป็นโลกุตระ ปฏิสังยุตด้วยสุญญตธรรม ไม่ตั้งใจฟังให้ดี ไม่เงี่ยหูลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียนท่องขึ้นใจ แต่เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่กวีได้รจนาไว้เป็นคำกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอก ซึ่งสาวกได้ภาษิตไว้ ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดี เงี่ยหูลงสดับ เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึงอนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ไม่สอบสวน ไม่เที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภาษิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นไม่เปิดเผยอรรถที่ลี้ลับ ไม่ทำอรรถที่ลึกซึ้งให้ตื้น และไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่าบริษัทดื้อด้านไม่ได้รับการสอบถามแนะนำ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำไม่ดื้อด้านเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่กวีรจนาไว้เป็นคำกวี มีอักษรวิจิตร มีพยัญชนะวิจิตร มีในภายนอกเป็นสาวกภาษิต ไม่ตั้งใจฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูลงสดับ ไม่เข้าไปตั้งจิตไว้เพื่อจะรู้ทั่วถึง อนึ่ง ภิกษุเหล่านั้นไม่เข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ แต่ว่า เมื่อผู้อื่นกล่าวพระสูตรที่ตถาคตภาษิตไว้ ซึ่งลึกล้ำ มีอรรถลึกล้ำ เป็นโลกุตระปฏิสังยุตด้วยสุญญตธรรม ย่อมตั้งใจฟังเป็นอย่างดีเงี่ยหูลงสดับ เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และภิกษุเหล่านั้นย่อมเข้าใจธรรมที่ตนควรเล่าเรียน ท่องขึ้นใจ ภิกษุเหล่านั้นเรียนธรรมนั้นแล้ว ย่อมสอบสวนเที่ยวไต่ถามกันและกันว่า พยัญชนะนี้อย่างไร อรรถแห่งภาษิตนี้เป็นไฉน ภิกษุเหล่านั้นย่อมเปิดเผยอรรถที่ลี้ลับ ทำอรรถที่ลึกซึ้งให้ตื้น และบรรเทาความสงสัยในธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยหลายอย่างเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่ดื้อด้าน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกเหล่านี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ได้รับการสอบถามแนะนำ ไม่ดื้อด้าน เป็นเลิศ ฯ

[๒๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือบริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักในสัทธรรม ๑ บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอามิส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่หนักในอามิส ไม่หนักในสัทธรรมเป็นไฉน ภิกษุบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ต่าง

สรรเสริญคุณของกันและกันต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้นุ่งห่มผ้าขาวว่า ภิกษุรูปโน้นเป็นอุภโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุตรูปโน้นเป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทิฏฐิปัตตะ รูปโน้นเป็นสัทธาวิมุต รูปโน้นเป็นธรรมานุสารี รูปโน้นเป็นสัทธานุสารี รูปโน้นมีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้นทุศีล มีธรรมเลวทราม เธอต่างได้ลาภด้วยเหตุนั้น ครั้นได้แล้ว ต่างก็กำหนัดยินดี หมกมุ่น ไม่เห็นโทษ ไร้ปัญญาเป็นเหตุออกไปจากภพบริโภคอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้หนักในอามิส ไม่หนักในสัทธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอามิสเป็นไฉน ภิกษุในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ต่างไม่พูดสรรเสริญคุณของกันและกัน ต่อหน้าคฤหัสถ์ผู้นุ่งห่มผ้าขาวว่า ภิกษุรูปโน้นเป็นอุภโตภาควิมุต รูปโน้นเป็นปัญญาวิมุต รูปโน้นเป็นกายสักขี รูปโน้นเป็นทิฏฐิปัตตะ รูปโน้นเป็นสัทธาวิมุต รูปโน้นเป็นธรรมานุสารี เป็นสัทธานุสารี รูปโน้นมีศีล มีกัลยาณธรรม รูปโน้นทุศีลมีธรรมเลวทราม เธอต่างได้ลาภด้วยเหตุนั้น ครั้นได้แล้วก็ไม่กำหนัด ไม่ยินดีไม่หมกมุ่น มักเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเหตุออกไปจากภพบริโภคอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทผู้หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอามิส ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้บริษัทที่หนักในสัทธรรม ไม่หนักในอามิสเป็นเลิศ ฯ

[๒๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทไม่เรียบร้อย ๑ บริษัทเรียบร้อย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทไม่เรียบร้อย เป็นไฉน ในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ กรรมฝ่ายอธรรมเป็นไป กรรมฝ่ายธรรมไม่เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมฝ่ายอธรรมรุ่งเรือง กรรมฝ่ายธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทไม่เรียบร้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะบริษัทเป็นผู้ไม่เรียบร้อย กรรมฝ่ายอธรรมจึงเป็นไป กรรมฝ่ายธรรมจึงไม่เป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงเป็นไป กรรมที่เป็นวินัยจึงไม่เป็นไป กรรมฝ่ายอธรรมจึงรุ่งเรือง กรรมที่เป็นธรรมจึงไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงรุ่งเรืองกรรมที่เป็นวินัยจึงไม่รุ่งเรือง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทเรียบร้อยเป็นไฉน ในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ กรรมฝ่ายธรรมเป็นไป กรรมฝ่ายอธรรมไม่เป็นไป กรรมที่เป็นวินัยเป็นไป กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่เป็นไป กรรมฝ่ายธรรมรุ่งเรือง กรรมฝ่ายอธรรมไม่รุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยไม่รุ่งเรือง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า บริษัทเรียบร้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะบริษัทเรียบร้อย กรรมฝ่ายธรรมจึงเป็นไป กรรมฝ่ายอธรรมจึงไม่เป็นไป กรรมที่เป็นวินัยจึงเป็นไป

กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงไม่เป็นไป กรรมฝ่ายธรรมจึงรุ่งเรืองกรรมฝ่ายอธรรมจึงไม่รุ่งเรือง กรรมที่เป็นวินัยจึงรุ่งเรือง กรรมที่ไม่เป็นวินัยจึงไม่รุ่งเรือง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่เรียบร้อยเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่ไร้ธรรม ๑ บริษัทที่ประกอบด้วยธรรม ๑ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลายบริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ บริษัทที่ประกอบด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๒๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ อธรรมวาทีบริษัท ๑ ธรรมวาทีบริษัท ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธรรมวาทีบริษัทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ภิกษุทั้งหลายยึดถืออธิกรณ์ เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรมก็ตาม ภิกษุเหล่านั้น ครั้นยึดถืออธิกรณ์นั้นแล้ว ไม่ยังกันและกันให้ยินยอม ไม่เข้าถึงความตกลงกัน ไม่ยังกันและกันให้เพ่งโทษตน และไม่เข้าถึงการเพ่งโทษตน ภิกษุเหล่านั้นมีการไม่ตกลงกันเป็นกำลัง มีการไม่เพ่งโทษตนเป็นกำลัง คิดไม่สละคืน ยึดมั่นอธิกรณ์นั้นแหละด้วยกำลังด้วยรูปคลำ แล้วกล่าวว่า "คำนี้เท่านั้นจริง คำอื่นเปล่า" ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า "อธรรมวาทีบริษัท" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมวาทีบริษัทเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในบริษัทใดในธรรมวินัยนี้ ภิกษุทั้งหลายยึดถืออธิกรณ์ เป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรมก็ตาม ภิกษุเหล่านั้นครั้นยึดถืออธิกรณ์นั้นแล้ว ยังกันและกันให้ยินยอม เข้าถึงความตกลงกัน ยังกันและกันให้เพ่งโทษ เข้าถึงการเพ่งโทษตน ภิกษุเหล่านั้นมีความตกลงกันเป็นกำลัง มีการเพ่งโทษตนเป็นกำลัง คิดสละคืนไม่ยึดมั่นอธิกรณ์นั้นด้วยกำลัง ด้วยการลูบคลำ แล้วกล่าวว่า "คำนี้เท่านั้นจริง คำอื่นเปล่า" ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัทนี้เรียกว่า "ธรรมวาทีบริษัท" ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๒ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาบริษัท ๒ จำพวกนี้ ธรรมวาทีบริษัทเป็นเลิศ ฯ

จบปริสวรรคที่ ๕

จบปฐมปัณณาสก์

ทุติยปัณณาสก์

[๒๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลกย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลของชนมาก เพื่อสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์เกื้อกูลของชนมาก เพื่อสุขของชนมาก เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความสุข แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

[๒๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเป็นอัจฉริยมนุษย์ ฯ

[๒๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคล ๒ จำพวกนี้ เป็นความเดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก กาลกิริยาของบุคคล ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ ของพระเจ้าจักพรรดิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กาลกิริยาของบุคคล ๒ จำพวกนี้แลเป็นความเดือดร้อนแก่ชนเป็นอันมาก ฯ

[๓๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถูปารหบุคคล ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระเจ้าจักรพรรดิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถูปารหบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระพุทธเจ้า ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระภิกษุขีณาสพ ๑ ช้างอาชาไนย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ฯ

[๓๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระภิกษุขีณาสพ ๑ ม้าอาชาไนย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ฯ

[๓๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ๒ จำพวกนี้ เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ พระภิกษุขีณาสพ ๑ สีหมฤคราช ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย๒ จำพวกนี้แล เมื่อฟ้าผ่าย่อมไม่สะดุ้ง ฯ

[๓๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กินนรเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้ จึงไม่พูดภาษามนุษย์ อำนาจประโยชน์ ๒ ประการเป็นไฉน คือ เราอย่าพูดเท็จ ๑เราอย่าพูดตู่ผู้อื่นด้วยคำไม่จริง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กินนรเห็นอำนาจประโยชน์ ๒ ประการนี้แล จึงไม่พูดภาษามนุษย์ ฯ

[๓๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามไม่อิ่ม ไม่ระอาต่อธรรม ๒ ประการ ทำกาลกิริยา ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ การเสพเมถุนธรรม ๑ การคลอดบุตร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มาตุคามไม่อิ่ม ไม่ระอาต่อธรรม ๒ ประการนี้แลทำกาลกิริยา ฯ

[๓๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงการอยู่ร่วมของอสัตบุรุษ ๑การอยู่ร่วมของสัตบุรุษ ๑ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การอยู่ร่วมของอสัตบุรุษเป็นอย่างไร และอสัตบุรุษย่อมอยู่ร่วม อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่เป็นเถระในธรรมวินัยนี้ ย่อมคิดเช่นนี้ว่า ถึงภิกษุที่เป็นเถระก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมัชฌิมะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นนวกะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา แม้เราก็ไม่พึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะ ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นเถระจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปราถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละดังนี้ แม้เราก็พึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม้เห็นอยู่ก็ไม่พึงทำตามถ้อยคำของเขา แม้หากภิกษุที่เป็นมัชฌิมะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปรารถนาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม้เราก็พึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม้จะเห็นอยู่ ก็ไม่พึงทำตามถ้อยคำของเขา แม้ภิกษุที่มัชฌิมะก็คิดอย่างนี้ ฯลฯ แม้ภิกษุที่นวกะก็คิดเช่นนี้ว่า ถึงภิกษุที่เป็นเถระก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมัชฌิมะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นนวกะก็ไม่ควรว่ากล่าวเรา แม้เราก็ไม่พึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะ

ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นเถระจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเราเราพึงพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม้เราก็พึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม้จะเห็นอยู่ก็ไม่พึงทำตามถ้อยคำของเขา ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ... ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นนวกะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปรารถนาแต่สิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า จักไม่ทำละ ดังนี้ แม้เราก็พึงเบียดเบียนเขาบ้าง เราแม้จะเห็นอยู่ ก็ไม่พึงทำตามถ้อยคำของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมของอสัตบุรุษเป็นเช่นนี้แล และอสัตบุรุษย่อมอยู่ร่วมเช่นนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมของสัตบุรุษเป็นอย่างไร และสัตบุรุษย่อมอยู่ร่วมอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุที่เป็นเถระในธรรมวินัยนี้ย่อมคิดเช่นนี้ว่า ถึงภิกษุที่เป็นเถระก็พึงว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมัชฌิมะก็พึงว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นนวกะก็พึงว่ากล่าวเรา แม้เราก็พึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะภิกษุที่เป็นนวกะถ้าภิกษุที่เป็นเถระจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปรารถนาสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า ดีละ ดังนี้ แม้เราก็ไม่พึงเบียดเบียนเขา เราแม้เห็นอยู่ ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ... ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นนวกะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปรารถนาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า ดีละ ดังนี้ แม้เราก็ไม่พึงเบียดเบียนเขา เราแม้เห็นอยู่ ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา แม้ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะก็คิดเช่นนี้ ฯลฯ แม้ภิกษุที่เป็นนวกะก็คิดเช่นนี้ว่า ถึงภิกษุที่เป็นเถระก็พึงว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นมัชฌิมะก็พึงว่ากล่าวเรา ถึงภิกษุที่เป็นนวกะก็พึงว่ากล่าวเรา เราก็พึงว่ากล่าวภิกษุที่เป็นเถระ ที่เป็นมัชฌิมะ ภิกษุที่เป็นนวกะ ถ้าแมภิกษุที่เป็นเถระจะพึงว่ากล่าวเรา ก็พึงปรารถนาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า ดีละ ดังนี้ แม้เราก็ไม่พึงเบียดเบียนเขา เราแม้เห็นอยู่ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นมัชฌิมะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ... ถ้าแม้ภิกษุที่เป็นนวกะจะพึงว่ากล่าวเราไซร้ ก็พึงปรารถนาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ใช่ปรารถนาสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ว่ากล่าวเรา เราพึงพูดกะเขาว่า ดีละ ดังนี้ แม้เราไม่พึงเบียดเบียนเขา เราแม้เห็นอยู่ ก็ควรทำตามถ้อยคำของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอยู่ร่วมของสัตบุรุษเป็นเช่นนี้แล และสัตบุรุษย่อมอยู่ร่วมเช่นนี้ ฯ

[๓๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในอธิกรณ์ใด การด่าโต้ตอบกัน ความแข่งดีกันเพราะทิฐิ ความอาฆาตแห่งใจ ความไม่พอใจ ความขึ้งเคียด ยังไม่สงบระงับไป ณ ภายใน ความมุ่งหมายนี้ในอธิกรณ์นั้น จักเป็นไปเพื่อความเป็นอธิกรณ์ยืดเยื้อ กล้าแข็งร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่ไม่ผาสุก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนในอธิกรณ์ใดแล การด่าโต้ตอบกัน ความแข่งดีกันเพราะทิฐิความอาฆาตแห่งใจ ความไม่พอใจ ความขึ้งเคียด สงบระงับดีแล้ว ณ ภายใน ความมุ่งหมายนี้ในอธิกรณ์นั้น จักไม่เป็นไปเพื่อความเป็นอธิกรณ์ยืดเยื้อ กล้าแข็งร้ายแรง และภิกษุทั้งหลายจักอยู่เป็นผาสุก ฯ

จบปุคคลวรรคที่ ๑

[๓๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขของคฤหัสถ์ ๑ สุขเกิดแต่บรรพชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขเกิดแต่บรรพชาเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ กามสุข ๑ เนกขัมมสุข ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ เนกขัมมสุขเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขเจือกิเลส ๑ สุขไม่เจือกิเลส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขไม่เจือกิเลสเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขมีอาสวะ ๑ สุขไม่มีอาสวะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขไม่มีอาสวะเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขอิงอามิส ๑ สุขไม่อิงอามิส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขไม่อิงอามิสเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขของพระอริยเจ้า ๑ สุขของปุถุชน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขของพระอริยเจ้าเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ กายิกสุข ๑ เจตสิกสุข ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ เจตสิกสุขเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขอันเกิดแต่ฌานที่ยังมีปีติ ๑ สุขอันเกิดแต่ฌานที่ไม่มีปีติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขอันเกิดแต่ฌานไม่มีปีติเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขเกิดแต่ความยินดี ๑ สุขเกิดแต่ความวางเฉย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขเกิดจากการวางเฉยเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขที่ถึงสมาธิ ๑ สุขที่ไม่ถึงสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ถึงสมาธิเป็นเลิศ ฯ

[๓๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขเกิดแต่ฌานมีปีติเป็นอารมณ์ ๑ สุขเกิดแต่ฌานไม่มีปีติเป็นอารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขเกิดแต่ฌานไม่มีปีติเป็นอารมณ์เป็นเลิศ ฯ

[๓๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขที่มีความยินดีเป็นอารมณ์ ๑ สุขที่มีความวางเฉยเป็นอารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่มีความวางเฉยเป็นอารมณ์เป็นเลิศ ฯ

[๓๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุขที่มีรูปเป็นอารมณ์ ๑ สุขที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สุข ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสุข ๒ อย่างนี้ สุขที่ไม่มีรูปเป็นอารมณ์เป็นเลิศ ฯ

จบสุขวรรคที่ ๒

[๓๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีนิมิตจึงเกิดขึ้นไม่มีนิมิตไม่เกิดขึ้น เพราะละนิมิตนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มีด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีนิทานจึงเกิดขึ้นไม่มีนิทานไม่เกิดขึ้น เพราะละนิทานนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเหตุจึงเกิดขึ้นไม่มีเหตุไม่เกิดขึ้น เพราะละเหตุนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มีด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเครื่องปรุงจึงเกิดขึ้น ไม่มีเครื่องปรุงไม่เกิดขึ้น เพราะละเครื่องปรุงนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีปัจจัยจึงเกิดขึ้นไม่มีปัจจัยไม่เกิดขึ้น เพราะละปัจจัยนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มีด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีรูปจึงเกิดขึ้น ไม่มีรูปไม่เกิดขึ้น เพราะละรูปนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีเวทนาจึงเกิดขึ้นไม่มีเวทนาไม่เกิดขึ้น เพราะละเวทนานั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสัญญาจึงเกิดขึ้นไม่มีสัญญาไม่เกิดขึ้น เพราะละสัญญานั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีวิญญาณจึงเกิดขึ้น ไม่มีวิญญาณไม่เกิดขึ้น เพราะละวิญญาณนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

[๓๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เป็นบาปอกุศล มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์จึงเกิดขึ้น ไม่มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์ไม่เกิดขึ้น เพราะละสังขตธรรมนั้นเสีย ธรรมที่เป็นบาปอกุศลเหล่านั้นจึงไม่มี ด้วยประการดังนี้ ฯ

จบสนิมิตตวรรคที่ ๓

[๓๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือเจโตวิมุติ ๑ ปัญญาวิมุติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือความเพียร ๑ ความไม่ฟุ้งซ่าน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ นาม ๑ รูป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ วิชชา ๑ วิมุตติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ภวทิฏฐิ ๑ วิภวทิฏฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นคนว่ายาก ๑ ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นคนว่าง่าย ๑ ความเป็นผู้มีมิตรดี ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ฉลาดในธาตุ ๑ ความเป็นผู้ฉลาดในมนสิการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ฉลาดในอาบัติ ๑ ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากอาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบธรรมวรรคที่ ๔

[๓๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉนคือ คนที่นำเอาภาระที่ยังไม่มาถึงไป ๑ คนที่ไม่นำเอาภาระที่มาถึงไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่นำภาระที่มาถึงไป ๑ คนที่ไม่นำเอาภาระที่ยังไม่มาถึงไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เข้าใจว่าควรในของที่ไม่ควร ๑ คนที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ไม่ควร ๑ คนที่เข้าใจว่าควรในของที่ควร ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวก เป็นไฉนคือ คนที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ ๑ คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ ๑ คนที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติข้อที่เป็นอาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๔๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม ๑ คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม ๑ คนที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉนคือ คนที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย ๑ คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาล ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้ ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ คนที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย ๑ คนที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิต ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่รังเกียจสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจ ๑ ผู้ที่ไม่รังเกียจสิ่งที่น่ารังเกียจ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่ไม่รังเกียจสิ่งที่ไม่น่ารังเกียจ ๑ ผู้ที่รังเกียจสิ่งที่น่ารังเกียจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าควรในของที่ไม่ควร ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ควร ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่ควรในของที่ไม่ควร ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าควรในของที่ควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นอาบัติในข้อที่ไม่เป็นอาบัติ ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นอาบัติในข้อที่เป็นอาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นธรรมในข้อที่ไม่เป็นธรรม ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นธรรมในข้อที่เป็นธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมเจริญแก่คน ๒ จำพวกนี้แล ฯ

[๓๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒ จำพวก๒ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่เข้าใจว่าไม่เป็นวินัยในข้อที่ไม่เป็นวินัย ๑ ผู้ที่เข้าใจว่าเป็นวินัยในข้อที่เป็นวินัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาสวะย่อมไม่เจริญแก่คน ๒จำพวกนี้แล ฯ

จบพาลวรรคที่ ๕

จบทุติยปัณณาสก์

ตติยปัณณาสก์

[๓๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความหวัง ๒ อย่างนี้ละได้ยาก ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความหวังในลาภ ๑ ความหวังในชีวิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความหวัง๒ อย่างนี้แลละได้ยาก ฯ

[๓๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้หาได้ยากในโลก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บุพพการีบุคคล ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๒ จำพวกนี้แลหาได้ยากในโลก ฯ

[๓๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้หาได้ยากในโลก ๒ จำพวก เป็นไฉน คือ คนที่พอใจ ๑ คนที่อิ่มหนำ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒จำพวกนี้แลหาได้ยากในโลก ฯ

[๓๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ให้อิ่มได้ยาก ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้เก็บสิ่งที่ได้ไว้แล้วๆ ๑ บุคคลผู้สละสิ่งที่ได้แล้วๆ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลให้อิ่มได้ยาก ฯ

[๓๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้ให้อิ่มได้ง่าย ๒ จำพวก เป็นไฉน คือ บุคคลผู้ไม่เก็บสิ่งที่ตนได้ไว้แล้วๆ ๑ บุคคลผู้ไม่สละสิ่งที่ตนได้แล้วๆ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๒ จำพวกนี้แลให้อิ่มได้ง่าย ฯ

[๓๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งราคะ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สุภนิมิต ๑ อโยนิโสมนสิการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งราคะ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๖๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโทสะ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ปฏิฆนิมิต ๑ อโยนิโสมนสิการ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งโทสะ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมิจฉาทิฐิ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การโฆษณาแต่บุคคลอื่น ๑ อโยนิโสมนสิการ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งมิจฉาทิฐิ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การโฆษณาแต่บุคคลอื่น ๑ โยนิโสมนสิการ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปัจจัยเพื่อความเกิดขึ้นแห่งสัมมาทิฐิ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ลหุกาบัติ ๑ ครุกาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อาบัติชั่วหยาบ ๑ อาบัติไม่ชั่วหยาบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คืออาบัติที่มีส่วนเหลือ ๑ อาบัติที่ไม่มีส่วนเหลือ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อาบัติ ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบอาสาวรรคที่ ๑

[๓๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุสารีบุตรและภิกษุโมคคัลลานะนี้ เป็นตราชูมาตรฐานของภิกษุสาวกของเรา ฯ

[๓๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นางภิกษุณีผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นภิกษุณีเขมาและอุบลวัณณาเถิดดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุณีเขมาและภิกษุณีอุบลวัณณานี้ เป็นตราชูมาตรฐานของภิกษุณีสาวิกาของเรา ฯ

[๓๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสกผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นจิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตตคฤหบดีและหัตถกอุบาสกชาวเมืองอาฬวีนี้เป็นตราชูมาตรฐานของอุบาสกสาวกของเราแล ฯ

[๓๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาผู้มีศรัทธา เมื่ออ้อนวอนโดยชอบ พึงอ้อนวอนอย่างนี้ว่า ขอเราจงเป็นเช่นอุบาสิกาขุชชุตตราและนางเวฬุกัณฏกีนันทมารดาเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย อุบาสิกาขุชชุตตราและนางเวฬุกัณฏกีนันทมารดาเป็นตราชูมาตรฐานของอุบาสิกาของเรา ฯ

[๓๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน

ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมาก ธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ไม่พิจารณาไตร่ตรองพูดสรรเสริญคุณของคนที่ควรติเตียน ๑ไม่พิจารณาไตร่ตรองพูดติโทษของคนที่ควรสรรเสริญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัดถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกจำกัด ไม่ให้ถูกทำลายเขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม๒ ประการเป็นไฉน คือ พิจารณาไตร่ตรองแล้วพูดติเตียนคนที่ควรติเตียน ๑พิจารณาไตร่ตรองแล้วพูดสรรเสริญคนที่ควรสรรเสริญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกจำกัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ประการเป็นไฉน คือ ไม่พิจารณาไตร่ตรองแล้ว เกิดเลื่อมใสในฐานะอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ไม่พิจารณาไตร่ตรองแล้ว เกิดไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัดถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๒ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ พิจารณาไตร่ตรองแล้ว เกิดไม่เลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เลื่อมใส ๑ พิจารณาไตร่ตรองแล้ว เกิดเลื่อมใสในฐานะอันเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม๒ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกจำกัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒จำพวกเป็นไฉน คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลาไม่เฉียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อม

บริหารตนให้ถูกกำจัดให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลม ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒ จำพวกเป็นไฉน คือ มารดา ๑ บิดา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลมปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายอสัตบุรุษผู้เขลา ไม่เฉียบแหลม ปฏิบัติผิดในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกจำกัด ให้ถูกทำลาย เขาย่อมเป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลมปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวก ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลายเขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย บุคคล ๒จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคต ๑ สาวกของพระตถาคต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลม ปฏิบัติชอบในบุคคล ๒ จำพวกนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกจำกัด ไม่ให้ถูกทำลาย เขาย่อมไม่มีโทษ ไม่ถูกผู้รู้ติเตียน ทั้งได้ประสบบุญเป็นอันมากอีกด้วย ฯ

[๓๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การชำระจิตของตนให้ผ่องแผ้ว ๑ การไม่ถือมั่นอะไรๆ ในโลก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๓๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การกำจัดความโกรธ ๑ การกำจัดความผูกโกรธ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒อย่างนี้แล ฯ

จบอายาจนวรรคที่ ๒

[๓๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสทาน ๑ ธรรมทาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ ฯ

[๓๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบูชา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การบูชาด้วยอามิส ๑ การบูชาด้วยธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบูชา ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการบูชา ๒ อย่างนี้ การบูชาด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การสละ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การสละอามิส ๑ การสละธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การสละ ๒ อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการสละ ๒ อย่างนี้ การสละธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบริจาค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉนคือ การบริจาคอามิส ๑ การบริจาคธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบริจาค ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการบริจาค ๒ อย่างนี้ การบริจาคธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบริโภค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การบริโภคอามิส ๑ การบริโภคธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบริโภค ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการบริโภค ๒ อย่างนี้ การบริโภคธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การสมโภค ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การสมโภคอามิส ๑ การสมโภคธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การสมโภค ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการสมโภค ๒ อย่างนี้ การสมโภคธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การจำแนก ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การจำแนกอามิส ๑ การจำแนกธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การจำแนก ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการจำแนก ๒ อย่างนี้ การจำแนกธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การสงเคราะห์ด้วยอามิส ๑ การสงเคราะห์ด้วยธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายการสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการสงเคราะห์ ๒ อย่างนี้การสงเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ การอนุเคราะห์ด้วยอามิส ๑ การอนุเคราะห์ด้วยธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการอนุเคราะห์ ๒ อย่างนี้การอนุเคราะห์ด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเอื้อเฟื้อด้วยอามิส ๑ ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความเอื้อเฟื้อ ๒ อย่างนี้
ความเอื้อเฟื้อด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

จบทานวรรคที่ ๓

[๓๙๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สันถาร ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสสันถาร ๑ ธรรมสันถาร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สันถาร ๒ อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสันถาร ๒ อย่างนี้ ธรรมสันถารเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสปฏิสันถาร ๑ ธรรมปฏิสันถาร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิสันถาร ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาปฏิสันถาร ๒ อย่างนี้ ธรรมปฏิสันถารเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เอสนา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสเอสนา การเสาะหาอามิส ๑ ธรรมเอสนาการเสาะหาธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เอสนา ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาเอสนา ๒ อย่างนี้ธรรมเอสนาเป็นเลิศ ฯ

[๓๙๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริเยสนา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสปริเยสนา การแสวงหาอามิส ๑ ธรรมปริเยสนา การแสวงหาธรรม๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริเยสนา ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาปริเยสนา ๒ อย่างนี้ ธรรมปริเยสนาเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริเยฏฐิ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสปริเยฏฐิ การแสวงหาอามิสอย่างสูง ๑ ธรรมปริเยฏฐิ การแสวงหาธรรมอย่างสูง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปริเยฏฐิ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายบรรดาปริเยฏฐิ ๒ อย่างนี้ ธรรมปริเยฏฐิเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบูชา ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ อามิสบูชา ๑ ธรรมบูชา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การบูชา ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาการบูชา ๒ อย่างนี้ ธรรมบูชาเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ของต้อนรับ คือ อามิส ๑ ของต้อนรับ คือ ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ของต้อนรับแขก

๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาของต้อนรับแขก ๒ อย่างนี้ ของต้อนรับแขก คือ ธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสำเร็จ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความสำเร็จ คือ อามิส ๑ ความสำเร็จ คือ ธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายความสำเร็จ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความสำเร็จ ๒ อย่างนี้ความสำเร็จ คือ ธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเจริญ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเจริญด้วยอามิส ๑ ความเจริญด้วยธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเจริญ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความเจริญ ๒ อย่างนี้ ความเจริญด้วยธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย รัตนะ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ รัตนะคืออามิส ๑ รัตนะคือธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย รัตนะ ๒ อย่างนี้แลดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดารัตนะ ๒ อย่างนี้ รัตนะคือธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะสม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความสะสมอามิส ๑ ความสะสมธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะสม ๒อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความสะสม ๒ อย่างนี้ ความสะสมธรรมเป็นเลิศ ฯ

[๔๐๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไพบูลย์แห่งอามิส ๑ ความไพบูลย์แห่งธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาความไพบูลย์ ๒ อย่างนี้ความไพบูลย์แห่งธรรมเป็นเลิศ ฯ

จบสันถารวรรคที่ ๔

[๔๐๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ฉลาดในสมาบัติ ๑ ความเป็นผู้ฉลาดในการออกจากสมาบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๐๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ซื่อตรง ๑ ความเป็นผู้อ่อนโยน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ขันติ ๑ โสรัจจะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้มีวาจาอ่อนหวาน ๑ การต้อนรับแขก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไม่เบียดเบียน ๑ ความเป็นคนสะอาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ กำลังคือการพิจารณา ๑ กำลังคือการอบรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ กำลังคือสติ ๑ กำลังคือสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลวิบัติ ๑ ทิฐิวิบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๑๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลสมบัติ ๑ ทิฐิสมบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลบริสุทธิ์ ๑ ทิฐิบริสุทธิ์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ทิฐิบริสุทธิ์ ๑ ความเพียรที่สมควรแก่ทิฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นผู้ยังไม่พอในกุศลธรรม ๑ ความเป็นผู้ไม่ท้อถอยในความเพียร ๑
ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่าง ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นคนหลงลืมสติ ๑ ความไม่รู้สึกตัว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สติ ๑ สัมปชัญญะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบสมาปัตติวรรคที่ ๕

จบตติยปัณณาสก์

พระสูตรที่ไม่จัดเข้าในปัณณาสก์

[๔๒๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้ ๑ ... ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ ...ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ ... มายา ๑ โอ้อวด ๑ ... ความไม่ละอาย ๑ความไม่เกรงกลัว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ ... ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ ... ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑ ... ความไม่มายา ๑ ความไม่โอ้อวด ๑ ... หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้๑ ... ลบหลู่คุณท่าน ๑ ตีเสมอ ๑ ... ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ ... มายา ๑โอ้อวด ๑ ... ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นทุกข์ ฯ

[๔๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ย่อมอยู่เป็นสุข ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ ... ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ ... ความไม่ริษยา ๑ความไม่ตระหนี่ ๑ ... ความไม่มายา ๑ ความไม่โอ้อวด ๑ ... หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ย่อมอยู่เป็นสุข ฯ

[๔๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุที่ยังเป็นเสขะ ธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้ ๑ ... ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ ... ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ ...มายา ๑ โอ้อวด ๑ ... ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมเป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุที่ยังเป็นเสขะ ฯ

[๔๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เสื่อมแก่ภิกษุที่ยังเป็นเสขะ ธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ ... ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ ... ความไม่ริษยา ๑ความไม่ตระหนี่ ๑ ... ความไม่มายา ๑ ความไม่โอ้อวด ๑ ... หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้แล ย่อมไม่เป็นไปเพื่อความเสื่อมแก่ภิกษุที่ยังเป็นเสขะ ฯ

[๔๓๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการตั้งอยู่ ในนรกเหมือนดังถูกนำมาฝังไว้ ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ความผูกโกรธไว้ ๑ ... ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ ... ความริษยา ๑ความตระหนี่ ๑ ... มายา ๑ โอ้อวด ๑ ... ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการนี้แล ตั้งอยู่ในนรกเหมือนถูกนำมาฝังไว้ ฯ

[๔๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ ตั้งอยู่ในสวรรค์เหมือนดังถูกนำมาตั้งลงไว้ ธรรม ๒ ประการเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ ... ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑... ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑ ... ไม่มายา ๑ ไม่โอ้อวด ๑ ... หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล ตั้งอยู่ในสวรรค์เหมือนถูกนำมาตั้งลงไว้ ฯ

[๔๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่าง เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ธรรม๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความโกรธ ๑ ความผูกโกรธไว้ ๑ ... ความลบหลู่คุณท่าน ๑ ความตีเสมอ ๑ ... ความริษยา ๑ ความตระหนี่ ๑ ... มายา ๑ โอ้อวด ๑ …ความไม่ละอาย ๑ ความไม่เกรงกลัว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล เมื่อแตกกายตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก ฯ

[๔๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่าง เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ธรรม ๒อย่างเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ ... ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ ... ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑ ... ไม่มายา ๑ ไม่โอ้อวด ๑ ... หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประกอบด้วยธรรม ๒ อย่างนี้แล เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ฯ

[๔๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นอกุศล ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นกุศล ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้มีโทษ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ไม่มีโทษ ... ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๒ อย่างนี้มีทุกข์เป็นกำไร ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้มีสุขเป็นกำไร ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้มีทุกข์เป็นวิบาก ... ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรม ๒ อย่างนี้มีสุขเป็นวิบาก ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๒ อย่างนี้ไม่มีความเบียดเบียนธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ ความไม่โกรธ ๑ ความไม่ผูกโกรธไว้ ๑ ... ความไม่ลบหลู่คุณท่าน ๑ ความไม่ตีเสมอ ๑ ... ความไม่ริษยา ๑ ความไม่ตระหนี่ ๑... ไม่มายา ๑ ไม่โอ้อวด ๑ ... หิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม๒ อย่างนี้แล ไม่มีความเบียดเบียน ฯ

[๔๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่างนี้ พระตถาคตจึงทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวก อำนาจประโยชน์ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ ... เพื่อความข่มบุคคลผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ ... เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่อป้องกันเวรอันจักเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดเวรอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่อป้องกันโทษอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดโทษอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ...เพื่อป้องกันภัยอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดภัยอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ...เพื่อป้องกันอกุศลธรรมอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอกุศลธรรมอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ ๑ เพื่อเข้าไปตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุผู้มีความปรารถนาลามก ๑ ... เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ๑ ... เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒อย่างนี้แล พระตถาคตจึงได้ทรงบัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ฯ

[๔๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่างนี้ พระตถาคตจึงทรงบัญญัติปาติโมกข์แก่สาวก ... ทรงบัญญัติปาติโมกข์ขุทเทส ...ทรงบัญญัติการตั้งปาติโมกข์ ...

ทรงบัญญัติปวารณา ... ทรงบัญญัติการตั้งปวารณา ...ทรงบัญญัติตัชชนียกรรม ... ทรงบัญญัตินิยัสสกรรม ... ทรงบัญญัติปัพพาชยกรรม... ทรงบัญญัติปฏิสารณียกรรม ... ทรงบัญญัติอุกเขปนียกรรม ... ทรงบัญญัติการให้ปริวาส ... ทรงบัญญัติการชักเข้าหาอาบัติเดิม ... ทรงบัญญัติการให้มานัต ...ทรงบัญญัติอัพภาน ... ทรงบัญญัติการเรียกเข้าหมู่ ... ทรงบัญญัติการขับออกจากหมู่... ทรงบัญญัติการอุปสมบท ... ทรงบัญญัติญัตติกรรม ... ทรงบัญญัติญัตติทุติยกรรม... ทรงบัญญัติญัตติจตุตถกรรม ... ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ยังไม่ได้ทรงบัญญัติ ...ทรงบัญญัติเพิ่มเติมในสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ... ทรงบัญญัติสัมมุขาวินัย ... ทรงบัญญัติสติวินัย ... ทรงบัญญัติอมุฬหวินัย ... ทรงบัญญัติปฏิญญาตกรณะ ...ทรงบัญญัติเยภุยยสิกา ... ทรงบัญญัติตัสสปาปิยสิกา ... ทรงบัญญัติติณวัตถารกวินัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่างเป็นไฉน คือ เพื่อความดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความสำราญแห่งสงฆ์ ๑ ... เพื่อความข่มขู่บุคคลผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๑ ... เพื่อป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่อป้องกันเวรอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดเวรอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่อป้องกันโทษอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดโทษอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่อป้องกันภัยอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑เพื่อกำจัดภัยอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่อป้องกันอกุศลธรรมอันจักบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอกุศลธรรมอันจักบังเกิดในอนาคต ๑ ... เพื่ออนุเคราะห์แก่คฤหัสถ์ ๑ เพื่อเข้าไปตัดรอนฝักฝ่ายของภิกษุที่มีความปรารถนาลามก ๑ ... เพื่อความเลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว ๑... เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม ๑ เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยอำนาจประโยชน์ ๒ อย่างนี้แล พระตถาคตจึงทรงบัญญัติติณวัตถารกวินัยไว้แก่สาวก ฯ

[๔๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งราคะ จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่าง ธรรม ๒ อย่างเป็นไฉน คือ สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งราคะ จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อกำหนดรู้ราคะ ... เพื่อความสิ้นไปรอบแห่งราคะ ...เพื่อละราคะเด็ดขาด ... เพื่อความสิ้นไปแห่งราคะ ... เพื่อความเสื่อมไปแห่งราคะ... เพื่อความสำรอกราคะ ... เพื่อความดับสนิทแห่งราคะ ... เพื่อสละราคะ ...เพื่อปล่อยราคะเสีย จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

[๔๓๙] เพื่อรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง ... เพื่อกำหนดรู้ ... เพื่อความสิ้นไปรอบ ... เพื่อสละ ... เพื่อความสิ้นไป ... เพื่อความเสื่อมไป ... เพื่อความสำรอก ... เพื่อความดับสนิท ... เพื่อสละ ... เพื่อปล่อยวางซึ่งโทสะ ... ซึ่งโมหะ... ซึ่งความโกรธ ... ซึ่งความผูกโกรธไว้ ... ซึ่งการลบหลู่คุณท่าน ... ซึ่งการตีเสมอ ... ซึ่งความริษยา ... ซึ่งความตระหนี่ ... ซึ่งมายา ... ซึ่งความโอ้อวด ... ซึ่งความหัวดื้อ ... ซึ่งความแข่งดี ... ซึ่งการถือตัว ... ซึ่งการดูหมิ่นท่าน ... ซึ่งความมัวเมา ... ซึ่งความประมาท ... จึงควรอบรมธรรม ๒ อย่างนี้แล ฯ

จบทุกนิบาต

____

ปฐมปัณณาสก์

พาลวรรคที่ ๑

ภยสูตร

[๔๔๐] ๑. ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ ฯ

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อันตรายที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไฟอันลุกลามมาจากเรือนไม้อ้อหรือเรือนหญ้า ย่อมไหม้แม้ซึ่งเรือนยอดที่เขาโบกทั้งภายในภายนอกลมพัดเข้าไม่ได้ มีบานประตูมิดชิด มีหน้าต่างปิดแน่น แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อันตรายที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ อุปสรรคที่จะเกิดขึ้นทั้งสิ้นนั้น ย่อมเกิดขึ้นแต่คนพาล หาเกิดขึ้นแต่บัณฑิตไม่ ฉันนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีภัยเฉพาะหน้า บัณฑิตหาภัยเฉพาะหน้ามิได้ คนพาลมีอันตราย บัณฑิตหาอันตรายมิได้ คนพาลมีอุปสรรคบัณฑิตหาอุปสรรคมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัยไม่มีมาแต่บัณฑิต อันตรายไม่มีมาแต่บัณฑิต อุปสรรคไม่มีมาแต่บัณฑิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติเว้นธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติสมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ลักขณสูตร

[๔๔๑] ๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด บัณฑิตมีกรรมเป็นเครื่องกำหนด ปัญญางดงามในความประพฤติเนืองๆ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉนคือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติเว้นธรรม ๓ ประการนั้นบุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติสมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

จินตาสูตร

[๔๔๒] ๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะคนพาล นิมิตคนพาล ความประพฤติไม่ขาดสายของคนพาล ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลในโลกนี้ย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่คิดชั่ว ๑ พูดคำที่พูดชั่ว ๑---ทำกรรมที่ทำชั่ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าคนพาลจักไม่เป็นคนคิดเรื่องที่คิดชั่ว ๑พูดคำที่พูดชั่ว ๑ ทำกรรมที่ทำชั่ว ๑ เช่นนั้น บัณฑิตจะพึงรู้เขาด้วยเหตุอย่างไรว่า ผู้นี้เป็นคนพาล ไม่ใช่คนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะคนพาลย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่คิดชั่ว พูดคำที่พูดชั่ว ทำกรรมที่ทำชั่ว ฉะนั้น บัณฑิตจึงรู้จักเขาว่า ผู้นี้เป็นคนพาล ไม่ใช่คนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะคนพาล นิมิตคนพาล ความประพฤติไม่ขาดสายของคนพาล ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะบัณฑิตนิมิตบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตในโลกนี้

ย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่คิดดี ๑ พูดคำที่พูดดี ๑ ทำกรรมที่ทำดี ๑ เช่นนั้น บัณฑิตจะพึงรู้เขาได้ด้วยเหตุอะไรว่าผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะบัณฑิตย่อมเป็นผู้คิดเรื่องที่คิดดี พูดคำที่พูดดี และทำกรรมที่ทำดี ฉะนั้น บัณฑิตจึงรู้จักเขาว่า ผู้นี้เป็นบัณฑิต เป็นคนดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลักษณะบัณฑิต นิมิตบัณฑิต ความประพฤติไม่ขาดสายของบัณฑิต ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขารู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติเว้นธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขารู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติสมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

อัจจยสูตร

[๔๔๓] ๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ไม่เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว แต่ไม่ทำคืนตามธรรม ๑ เมื่อผู้อื่นชี้โทษอยู่ ไม่รับรู้ตามธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ เห็นโทษโดยความเป็นโทษ ๑ เห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้ว ย่อมทำคืนตามธรรม ๑ เมื่อผู้อื่นชี้โทษอยู่ ย่อมรับรู้ตามธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯ

อโยนิโสสูตร

[๔๔๔] ๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ตั้งปัญหาโดยไม่แยบคาย ๑ เฉลยปัญหาโดยไม่แยบคาย ๑ ไม่อนุโมทนาปัญหาที่ผู้อื่นเฉลยโดยแยบคายด้วยบทพยัญชนะที่เหมาะสม

สละสลวย เข้ารูป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ตั้งปัญหาโดยแยบคาย ๑ เฉลยปัญหาโดยแยบคาย ๑ อนุโมทนาปัญหาที่ผู้อื่นเฉลยโดยแยบคาย ด้วยบทพยัญชนะที่เหมาะสม สละสลวยเข้ารูป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯ

อกุสลสูตร

[๔๔๕] ๖. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมเป็นอกุศล ๑ วจีกรรมเป็นอกุศล ๑ มโนกรรมเป็นอกุศล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมเป็นกุศล ๑ วจีกรรมเป็นกุศล ๑ มโนกรรมเป็นกุศล ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯ

สาวัชชสูตร

[๔๔๖] ๗. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่เป็นโทษ ๑วจีกรรมที่เป็นโทษ ๑ มโนกรรมที่เป็นโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคนพาล ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่เป็นโทษ ๑ วจีกรรมที่ไม่เป็นโทษ ๑ มโนกรรมที่ไม่เป็นโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ฯ

สัพยาปัชชสูตร

[๔๔๗] ๘. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นคนพาล ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่เป็นการเบียดเบียน ๑ วจีกรรมที่เป็นการเบียดเบียน ๑ มโนกรรมที่เป็นการเบียดเบียน ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นคน---พาล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ พึงทราบว่าเป็นบัณฑิต ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียน ๑ วจีกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียน ๑ มโนกรรมที่ไม่เป็นการเบียดเบียน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล พึงทราบว่าเป็นบัณฑิตดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นคนพาล เราจักประพฤติเว้นธรรม ๓ ประการนั้น บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่าใด อันเขาพึงรู้ว่าเป็นบัณฑิต เราจักประพฤติสมาทานธรรม ๓ ประการนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

ขตสูตร

[๔๔๘] ๙. ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนพาลไม่ฉลาด เป็นอสัตบุรุษประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้เป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายคนพาลไม่ฉลาด เป็นอสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย เป็นผู้เป็นไปกับด้วยโทษ ถูกผู้รู้ติเตียน และประสบบาปมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัตบุรุษประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลายเป็นผู้ไม่มีโทษ ผู้รู้ไม่ติเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบัณฑิตผู้ฉลาด เป็นสัตบุรุษ ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้ไม่มีโทษ ผู้รู้ไม่ติเตียน และประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

มลสูตร

[๔๔๙] ๑๐. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ไม่ละมลทิน ๓ ประการ จะต้องถูกเก็บไว้ในนรก เหมือนถูกขังฉะนั้น ธรรม ๓ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ทุศีล และไม่ละมลทินแห่งความเป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ริษยา และไม่ละมลทินแห่งความริษยา ๑ เป็นผู้ตระหนี่ และไม่ละมลทินแห่งความตระหนี่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ไม่ละมลทิน ๓ ประการนี้ จะต้องตกนรก เหมือนถูกนำไปฝังไว้ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ละมลทิน ๓ ประการเสีย ย่อมจะประดิษฐานบนสวรรค์ เหมือนถูกนำเอามาวางไว้ ฉะนั้น ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้มีศีล และละมลทินแห่งความเป็นผู้ทุศีล ๑ เป็นผู้ไม่ริษยาและละมลทินแห่งความริษยา ๑ เป็นผู้ไม่ตระหนี่ และละมลทินแห่งความตระหนี่๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้ และละมลทิน ๓ ประการนี้แล ย่อมจะต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญไปวางไว้ ฉะนั้น ฯ

จบพาลวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

รถกาวรรคที่ ๒

ญาตกสูตร

[๔๕๐] ๑๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมปฏิบัติเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อมิใช่สุขแก่ชนเป็นอันมากเพื่อความพินาศแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ชักชวนในกายกรรมที่ไม่สมควร ๑ ชักชวนในวจีกรรมที่ไม่สมควร ๑ ชักชวนในธรรมที่ไม่สมควร ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมปฏิบัติเพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อมิใช่สุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉนคือ ชักชวนในกายกรรมที่สมควร ๑ ชักชวนในวจีกรรมที่สมควร ๑ ชักชวนในธรรมที่สมควร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้มีชื่อเสียงประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมปฏิบัติเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

สรนียสูตร

[๔๕๑] ๑๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้ ย่อมเป็นสถานที่ อันกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พึงทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ สถานที่ ๓ แห่งเป็นไฉน คือ กษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ประสูติ ณ ที่ใดที่นี้เป็นสถานที่ ๑ อันกษัตราธิราชพึงทรงระลึกตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

อีกประการหนึ่ง กษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๒ อันกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พึงทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

อีกประการหนึ่ง กษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงชำนะสงครามครั้งใหญ่ มีชัยทรงครอบครองสนามรบ ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๓ อันกษัตราธิราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พึงทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้แล เป็นสถานที่อันกษัตราธิราช ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พึงทรงระลึกถึงตลอดพระชนม์ชีพ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้ เป็นสถานที่อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต ฉันนั้นเหมือนกันแล สถานที่ ๓ แห่งเป็นไฉน คือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุปลงผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสายะออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๑ อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๒ อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ณ ที่ใด ที่นี้เป็นสถานที่ ๓ อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สถานที่ ๓ แห่งนี้แล เป็นสถานที่อันภิกษุพึงระลึกถึงตลอดชีวิต ฯ

ภิกขุสูตร

[๔๕๒] ๑๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้หมดหวัง ๑ บุคคลผู้มีหวัง ๑ บุคคลผู้ปราศจากความหวัง ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้หมดหวังเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ บังเกิดในสกุลต่ำ คือ สกุลจัณฑาล สกุลคนเป่าปี่ (ขอทาน)สกุลนายพรานป่า สกุลช่างรถ หรือสกุลกุลีเทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นสกุลที่ยากจน มีข้าวน้ำโภชนาหารน้อย มีความเป็นไปฝืดเคือง มีของกินและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยฝืดเคือง และเขาเป็นคนมีผิวพรรณหม่นหมองไม่น่าดู ต่ำเตี้ย มากด้วยความป่วยไข้ เป็นคนบอด เป็นคนง่อย เป็นคนกระจอก หรือเป็นโรคอัมพาต

หาข้าวน้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องตามประทีป ไม่ได้ เขาได้ฟังข่าวว่า กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้ ถูกพวกกษัตริย์อภิเษกแล้วด้วยการอภิเษก ให้เป็นกษัตริย์ เขาหาคิดอย่างนี้ไม่ว่า ถึงตัวเราก็จักถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็น กษัตริย์สักครั้งหนึ่งแน่แท้ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า "บุคคลผู้หมดหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีหวังเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระโอรสของพระราชา มหากษัตริย์ผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้วในโลกนี้ เป็นผู้ควรอภิเษก แต่ยังไม่ได้รับการอภิเษก ถึงความ ไม่หวั่นไหว เขาได้ฟังข่าวว่า กษัตริย์ผู้มีพระนามอย่างนี้ถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็น กษัตริย์ เขาย่อมคิดดังนี้ว่า ถึงตัวเราก็จักถูกพวกกษัตริย์อภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่ง โดยแท้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า "บุคคลผู้มีหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ปราศจากความหวังเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระราชาในโลกนี้ เป็นกษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว พระองค์ได้สดับข่าวว่า กษัตริย์ผู้มีพระนาม อย่างนี้ ถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์ พระองค์หาทรงพระดำริดังนี้ไม่ว่า ถึงตัวเราก็จักถูกพวกกษัตริย์อภิเษกด้วยการอภิเษกให้เป็นกษัตริย์สักคราวหนึ่ง ข้อนั้นเพราะเหตุใด เพราะพระองค์ซึ่งแต่ก่อนยังมิได้รับการอภิเษก ได้มีการอภิเษกสงบไปแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า "บุคคลผู้ปราศจากความหวัง" ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก แม้ฉันใด ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุก็มีบุคคลอยู่ ๓ จำพวก ปรากฏฉันนั้น เหมือนกันแล บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้หมดหวัง ๑ บุคคลผู้มีหวัง ๑ บุคคลผู้ปราศจาก ความหวัง ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้หมดหวังเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีสมาจารที่พึงระลึกด้วยความรังเกียจมีการงานปกปิด ไม่ใช่ สมณะ แต่ปฏิญาณว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารี แต่ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน่าในภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นดังหยากเยื่อ เธอได้สดับข่าวว่า ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอหาคิดดังนี้ ไม่ว่าแม้เราก็จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า"บุคคลผู้หมดหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้มีหวังเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม เธอได้สดับข่าวว่า ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เธอย่อมคิดดังนี้ว่า แม้เราก็จัก ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองใน ปัจจุบัน เข้าถึงอยู่สักคราวหนึ่งโดยแท้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า "บุคคลผู้มีหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้ปราศจากความหวังเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็น พระอรหันตขีณาสพ เธอได้สดับข่าวว่า ภิกษุชื่อนี้ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหา อาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอย่อมไม่คิด ดังนี้ว่า ถึงเราก็จักทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ สักคราวหนึ่งโดยแท้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะ ความหวังในวิมุติของเธอผู้ยังไม่หลุดพ้นในก่อนนั้นระงับแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า "บุคคลผู้ปราศจากความหวัง" ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในหมู่ภิกษุ มีบุคคล ๓ จำพวกนี้แล ปรากฏอยู่ ฯ

จักกวัตติสูตร

[๔๕๓] ๑๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงยัง จักรมิใช่ของพระราชาอื่นให้เป็นไป เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มี พระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็อะไรเล่า เป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่าดูกรภิกษุ ธรรมเป็นราชาของพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาดั่งนี้ แล้วได้ตรัสต่อไปว่า ดูกรภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชาในโลกนี้ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธงมีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษา ป้องกันและคุ้มครอง ที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในอันโตชน ฯ

ดูกรภิกษุ อีกประการหนึ่ง พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรม นั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธงมีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่

ทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในพวกกษัตริย์ ผู้ที่ตามเสด็จ ในหมู่พล ในพราหมณ์และคฤหบดี ในชาวนิคมและชาวชนบท ในสมณะและพราหมณ์ ในเนื้อและนกดูกรภิกษุ พระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา พระองค์นั้นแล ซึ่งอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดการรักษา ป้องกัน และคุ้มครองที่ประกอบ ด้วยธรรมไว้ในอันโตชน ในพวกกษัตริย์ผู้ตามเสด็จ ในหมู่พล ในพราหมณ์และคฤหบดี ในชาวนิคมและชาวชนบท ในสมณะและพราหมณ์ ในเนื้อและนกแล้ว ย่อมทรงใช้จักรให้เป็นไปโดยธรรมเท่านั้น จักเป็นอันมนุษย์ ข้าศึกหรือสัตว์ไรๆ ให้เป็นไปไม่ได้ ฉันใด ฯ

ดูกรภิกษุ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในกายกรรม ว่ากายกรรมเช่นนี้ควรเสพ กายกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯ

ดูกรภิกษุ อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรม ทรงมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษป้องกัน และคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในวจีกรรมว่า วจีกรรมเช่นนี้ควรเสพวจีกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯ

ดูกรภิกษุ อีกประการหนึ่ง พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงธรรม ผู้เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรมยำเกรงธรรม มีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ทรงจัดการรักษาป้องกัน และคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในมโนกรรมว่า มโนกรรมเช่นนี้ควรเสพ มโนกรรมเช่นนี้ไม่ควรเสพ ฯ

ดูกรภิกษุ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะธรรม เคารพธรรม ยำเกรงธรรมมีธรรมเป็นธง มีธรรมเป็นตรา มีธรรมเป็นใหญ่ ครั้นทรงจัดการรักษา ป้องกันและคุ้มครองที่ประกอบด้วยธรรมไว้ในกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมแล้ว ทรงยังธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไปโดยธรรมเท่านั้น จักรนั้นอันสมณะ พราหมณ์เทวดา มาร พรหม หรือใครๆ ในโลก ให้เป็นไปด้วยไม่ได้ ฯ

ปเจตนสูตร

[๔๕๔] ๑๕. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว มีพระราชาพระองค์หนึ่งพระนามว่าปเจตนะ ครั้งนั้นพระเจ้าปเจตนะได้รับสั่งกะนายช่างรถว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหายแต่นี้ไปอีก ๖ เดือน ฉันจักทำสงคราม ท่านสามารถจะทำล้อคู่ใหม่ของฉันได้ไหมนายช่างรถได้ทูลรับรองต่อพระเจ้าปเจตนะว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์สามารถจะทำถวายได้ ครั้งนั้นแล นายช่างรถได้ทำล้อสำเร็จข้างหนึ่งโดย ๖ เดือน หย่อน๖ ราตรี ครั้งนั้นแล พระเจ้าปเจตนะตรัสเรียกนายช่างรถมาถามว่า ดูกรชายช่างรถผู้สหาย แต่นี้ไปอีก ๖ วัน ฉันจักทำสงคราม ล้อคู่ใหม่สำเร็จแล้วหรือ ฯ

นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ โดย ๖ เดือน หย่อนอยู่อีก ๖ ราตรีนี้แล ล้อได้เสร็จไปแล้วข้างหนึ่งฯ

พระเจ้าปเจตนะตรัสถามว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย ๖ วันนี้ท่านสามารถจะทำล้อข้างที่สองของฉันให้เสร็จได้หรือ ฯ

นายช่างรถได้กราบทูลรับรองต่อพระเจ้าปเจตนะว่า ขอเดชะ ข้าพระองค์สามารถจะทำให้เสร็จได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล นายช่างรถทำล้อข้างที่สองเสร็จโดย ๖ วันแล้ว นำเอาล้อคู่ใหม่เข้าไปเฝ้าพระเจ้าปเจตนะถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ขอเดชะล้อคู่ใหม่ของพระองค์นี้สำเร็จแล้ว

พระเจ้าปเจตนะรับสั่งถามว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย ล้อของท่านข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อน ๖ ราตรี กับอีกข้างหนึ่งเสร็จโดย ๖ วันนี้ เหตุอะไรเป็นเครื่องทำให้แตกต่างกัน ฉันจะเห็นความแตกต่างของมันได้อย่างไร ฯ

นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ ความแตกต่างของมันมีอยู่ ขอพระองค์ จงทรงทอดพระเนตรความแตกต่างกันของมัน ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลำดับนั้นแล นายช่างรถยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ให้หมุนไป ล้อนั้นเมื่อนายช่างรถหมุนไป ก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไปแล้วหมุนเวียนล้มลงบนพื้นดิน นายช่างรถได้ยังล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่ ๖ ราตรีให้หมุนไป ล้อนั้น เมื่อนายช่างรถหมุนไป ก็หมุนไปได้เท่าที่นายช่างรถหมุนไป แล้วตั้งอยู่เหมือนอยู่ในเพลา ฉะนั้น ฯ

พระเจ้าปเจตนะตรัสถามว่า ดูกรนายช่างรถผู้สหาย อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัย ล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วันนี้ เมื่อถูกท่านหมุนไปแล้ว จึงหมุนไปเพียงเท่าท่านหมุนไปได้ แล้วหมุนเวียนล้มลงบนพื้นดิน ก็อะไรหนอเป็นเหตุ เป็นปัจจัยล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่ ๖ ราตรีนี้ เมื่อท่านหมุนไป จึงหมุนไปเท่าที่ท่านหมุนไปได้ แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนกับอยู่ในเพลา ฉะนั้น ฯ

นายช่างรถกราบทูลว่า ขอเดชะ กงก็ดี กำก็ดี ดุมก็ดี ของล้อข้างที่เสร็จแล้วโดย ๖ วันนี้ มันคดโค้ง มีโทษ มีรสฝาด เพราะกงก็ดี กำก็ดี ดุมก็ดี คดโค้ง มีโทษ มีรสฝาด ฉะนั้นเมื่อข้าพระองค์หมุนไป จึงหมุนไเท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วหมุนเวียนล้มบนพื้นดิน ขอเดชะ ส่วนกงก็ดีกำก็ดี กุมก็ดี ของล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่อีก ๖ ราตรีนี้ ไม่คดโค้งหมดโทษ ไม่มีรสฝาด ฉะนั้น เมื่อข้าพระองค์หมุนไป จึงหมุนไปได้เท่าที่ข้าพระองค์หมุนไป แล้วได้ตั้งอยู่เหมือนกับอยู่ในเพลา ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ท่านทั้งหลายจะพึงคิดอย่างนี้ว่า สมัยนั้น คนอื่นได้เป็นนายช่างรถ แต่ข้อนี้ไม่ควรเห็นดังนั้น สมัยนั้น เราได้เป็นนายช่างรถดูกรภิกษุทั้งหลาย คราวนั้น เราเป็นคนฉลาดในความคดโค้งแห่งไม้ ในโทษแห่งไม้ ในรสฝาดแห่งไม้ แต่บัดนี้เราเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉลาดในความคดโกงแห่งกาย ในโทษแห่งกาย ในรสฝาดแห่งกาย ฉลาดในความคดโกงแห่งวาจา ในโทษแห่งวาจา ในรสฝาดแห่งวาจา ฉลาดในความคดโกงแห่งใจ ในโทษแห่งใจ ในรสฝาดแห่งใจ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ไม่ละความคดโกงแห่งกาย โทษแห่งกาย รสฝาดแห่งกาย ไม่ละความคดโกงแห่งวาจา โทษแห่งวาจา รสฝาดแห่งวาจา ไม่ละความคดโกงแห่งใจ โทษแห่งใจ รสฝาดแห่งใจเขาได้พลัดตกไปจากธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ วัน ฉะนั้น ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ละความคดโกงแห่งกายโทษแห่งกาย รสฝาดแห่งกาย ละความคดโกงแห่งวาจา โทษแห่งวาจารสฝาดแห่งวาจา ละความคดโกง

แห่งใจ โทษแห่งใจ รสฝาดแห่งใจได้ เขาดำรงมั่นอยู่ในธรรมวินัยนี้ เหมือนกับล้อข้างที่เสร็จโดย ๖ เดือนหย่อนอยู่ ๖ ราตรี ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราทั้งหลายจักละความคดโกงแห่งกาย โทษแห่งกาย รสฝาดแห่งกาย จักละความคดโกงแห่งวาจา โทษแห่งวาจา รสฝาดแห่งวาจา จักละความคดโกงแห่งใจ โทษแห่งใจ รสฝาดแห่งใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

อปัณณกสูตร

[๔๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด และชื่อว่าเธอปรารภปัญญาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลายธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ๑ เป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ ๑ เป็นผู้ประกอบความเพียร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เห็นรูปด้วยตาแล้วไม่ถือเอาโดยนิมิต ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษาจักขุนทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในจักขุนทรีย์ ฟังเสียงด้วยหูแล้ว ฯลฯ ดมกลิ่นด้วยจมูกแล้ว ฯลฯ ลิ้มรสด้วยลิ้นแล้ว ฯลฯ ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกายแล้ว ฯลฯ รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมไม่ถือเอาโดยนิมิต โดยอนุพยัญชนะ ย่อมปฏิบัติเพื่อสำรวมมนินทรีย์ ที่เมื่อไม่สำรวมแล้วจะพึงเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คืออภิชฌาและโทมนัสครอบงำได้ ย่อมรักษามนินทรีย์ ย่อมถึงความสำรวมในมนินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้พิจารณาโดยแยบคายแล้ว ฉันอาหารไม่ใช่เพื่อเล่น ไม่ใช่เพื่อจะมัวเมา ไม่ใช่เพื่อจะประดับ ไม่ใช่เพื่อจะประเทืองผิว เพียงเพื่อกายนี้ตั้งอยู่ เพื่อจะให้กายนี้เป็นไปเพื่อจะกำจัดความเบียดเบียนลำบาก เพื่อจะอนุเคราะห์พรหมจรรย์ด้วยคิดเห็นว่าเราจักกำจัดเวทนาเก่าเสีย และจักไม่ให้เวทนาใหม่เกิดขึ้น ความที่กายจักเป็นไปได้นาน ความเป็นผู้ไม่มีโทษและความอยู่สำราญจักเกิดมีแก่เรา ดังนี้ ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ประกอบความเพียรอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอาวรณิยธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ย่อมชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอาวรณิยธรรม ด้วยการเดินจงกรมด้วยการนั่งตลอดยามต้นแห่งราตรี ตลอดยามกลางแห่งราตรี ย่อมสำเร็จสีหไสยาโดยข้างเบื้องขวา ซ้อนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมายในอันจะลุกขึ้นไว้ในใจ ย่อมลุกขึ้นชำระจิตให้บริสุทธิ์จากอาวรณิยธรรม ด้วยการเดินจงกรม ด้วยการนั่งตลอดปัจฉิมยาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ประกอบความเพียรอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แลย่อมชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติไม่ผิด และชื่อว่าเธอปรารภปัญญาเพื่อความสิ้นอาสวะทั้งหลาย ฯ

อัตตสูตร

[๔๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเอง เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายทุจริต ๑ วจีทุจริต ๑ มโนทุจริต ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเอง เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น เป็นไปทั้งเพื่อเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่นทั้งสองฝ่ายธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเอง ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนผู้อื่น ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ฯ

เทวสูตร

[๔๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์ จะพึงถามท่านทั้งหลายเช่นนี้ว่า ดูกรอาวุโส พระสมณโคดมอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อจะเข้าถึงพรหมโลกหรือ ท่านทั้งหลาย

เมื่อถูกถามเช่นนี้ พึงอึดอัด ระอา รังเกียจ มิใช่หรือ เมื่อภิกษุเหล่านั้นทูลรับว่า เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า จึงได้ตรัสต่อไปว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ได้ยินว่า ท่านทั้งหลายอึดอัด ระอา รังเกียจ ด้วยอายุทิพย์ด้วยวรรณะทิพย์ ด้วยสุขทิพย์ ด้วยยศทิพย์ ด้วยอธิปไตยทิพย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ท่านทั้งหลายควรอึดอัด ระอา รังเกียจ ด้วยกายทุจริต ด้วยวจีทุจริต ด้วยมโนทุจริตก่อนทีเดียว ฯ

ปาปณิกสูตรที่ ๑

[๔๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ไม่ควรจะได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีขึ้น องค์ ๓ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าในโลกนี้ เวลาเช้าไม่จัดแจงการงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเที่ยงไม่จัดแจงการงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเย็นไม่จัดแจงการงานโดยเอื้อเฟื้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ไม่ควรจะได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีขึ้น ฉันใดดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้ไม่ควรจะบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เวลาเช้าไม่อธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ เวลาเที่ยงไม่อธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ เวลาเย็นไม่อธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย---ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้ เป็นผู้ไม่ควรจะบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น ดูกรภิกษุทั้งหลายพ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล สมควรจะได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าในโลกนี้ เวลาเช้าจัดแจงการงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเที่ยงจัดแจงการงานโดยเอื้อเฟื้อ เวลาเย็นจัดแจงการงานโดยเอื้อเฟื้อ ดูกรภิกษุทั้งหลายพ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล สมควรจะได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน สมควรจะได้บรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ หรือทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้นธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เวลาเช้าอธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ เวลาเที่ยงอธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ

เวลาเย็นอธิษฐานสมาธินิมิตโดยเคารพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม๓ ประการ นี้แล สมควรจะบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่บรรลุ หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่ได้บรรลุแล้วให้เจริญมากขึ้น ฯ

ปาปณิกสูตรที่ ๒

[๔๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมถึงความมีโภคทรัพย์มากมายเหลือเฟือไม่นานเลย องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าในโลกนี้ เป็นคนที่มีตาดี ๑ มีธุระดี ๑ ถึงพร้อมด้วยบุคคลที่จะเป็นที่พึ่งได้ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่าเป็นคนมีตาดีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าในโลกนี้ ย่อมรู้สิ่งที่จะพึงซื้อขายว่า สิ่งที่พึงขายนี้ ซื้อมาเท่านี้ ขายไป เท่านี้ จักได้ทุนเท่านี้ มีกำไรเท่านี้ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่าเป็นคนมีตาดี ด้วยอาการอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่ามีธุระดีอย่างไรดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าในโลกนี้ เป็นคนฉลาดที่จะซื้อและขายสิ่งที่ตนจะพึงซื้อขาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่าเป็นคนมีธุระดี ด้วยอาการอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคนซึ่งจะเป็นที่พึ่งได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าในโลกนี้ อันคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีผู้มั่งคั่ง ผู้มีทรัพย์มากมีโภคะมาก ทราบได้เช่นนี้ว่าท่านพ่อค้าผู้นี้แล เป็นคนมีตาดี มีธุระดี สามารถที่จะเลี้ยงบุตรภรรยา และใช้คืนให้แก่เราตามเวลาได้ เขาต่างก็เชื้อเชิญพ่อค้านั้นด้วยโภคะว่า แน่ะท่านพ่อค้าผู้สหาย แต่นี้ไปท่านจงนำเอาโภคะไปเลี้ยงดูบุตรภรรยา และใช้คืนให้แก่เราตามเวลา ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยบุคคลซึ่งเป็นที่พึ่งได้ด้วยอาการอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมจะถึงความมีโภคะมากมายเหลือเฟือไม่นานเลย ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมถึงความเป็นผู้มากมูนไพบูลย์ในกุศลธรรมไม่นานเลย ธรรม๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีจักษุ ๑มีธุระดี ๑ ถึงพร้อมด้วยภิกษุพอจะเป็นที่พึ่งได้ ๑ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีจักษุอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีจักษุอย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีธุระดีอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร เพื่อละอกุศลธรรม เพื่อความถึงพร้อมแห่งกุศลธรรม เป็นผู้มีกำลัง มีความบากบั่นมั่น ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้มีธุระดีอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยภิกษุพอจะเป็นที่พึ่งได้อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเข้าไปหาภิกษุ ผู้เป็นพหูสูต เรียนจบคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ตามเวลา แล้วไต่ถาม สอบสวนว่า ท่านผู้เจริญ พระพุทธพจน์นี้อย่างไร ความแห่งพระพุทธพจน์นี้อย่างไร ท่านเหล่านั้น ย่อมเปิดเผยธรรมที่ยังไม่เปิดเผย ย่อมทำธรรมที่ยังมิได้ทำให้ตื้นแล้วให้ตื้น และย่อมบรรเทาความสงสัยในธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมิใช่น้อยแก่ภิกษุนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยภิกษุพอจะเป็นที่พึ่งได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมถึงความเป็นผู้มากมูนไพบูลย์ในกุศลธรรมทั้งหลายไม่นานเลย ฯ

จบรถการวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ญาตกสูตร ๒. สรณียสูตร

๓. ภิกขุสูตร ๔. จักกวัตติสูตร

๕. ปเจตนสูตร ๖. อปัณณกสูตร

๗. อัตตสูตร ๘. เทวสูตร

๙. ปาปณิกสูตรที่ ๑ ปาปณิกสูตรที่ ๒ ฯ

ปุคคลวรรคที่ ๑

สวิฏฐสูตร

[๔๖๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล ท่านพระสวิฏฐะกับท่านพระมหาโกฏฐิตะได้พากันไปหาท่านพระสารีบุตรจนถึงที่อยู่ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระสวิฏฐะว่า ดูกรอาวุโสสวิฏฐะ บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหนซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ท่านพระสวิฏฐะได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตบุคคล ๑ ข้าแต่ท่านผู้มีอายุ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ กระผมชอบใจบุคคลผู้สัทธาวิมุตต ซึ่งเป็นผู้งามกว่าแลประณีตกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะสัทธินทรีย์ของบุคคลนี้มีประมาณยิ่งลำดับนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้ถามท่านพระมหาโกฏฐิตะว่า ดูกรอาวุโสโกฏฐิตะบุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้ตอบว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ กระผมชอบใจบุคคลกายสักขีซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ข้อนั้น

เพราะเหตุไร เพราะสมาธินทรีย์ของบุคคลนี้มีประมาณยิ่ง ลำดับนั้นแล ท่านพระมหาโกฏฐิตะได้ถามท่านพระสารีบุตรบ้างว่า ข้าแต่ท่านพระสารีบุตร บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ กายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ท่านชอบใจบุคคลจำพวกไหน ซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ท่านพระสารีบุตรได้ตอบว่าดูกรท่านโกฏฐิตะ บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือกายสักขีบุคคล ๑ ทิฏฐิปัตตบุคคล ๑ สัทธาวิมุตตบุคคล ๑ บุคคล ๓ จำพวกนี้แลมีปรากฏอยู่ในโลก บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ ผมชอบใจบุคคลผู้ทิฏฐิปัตตะซึ่งเป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะปัญญินทรีย์ของบุคคลนี้มีประมาณยิ่ง ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะท่านพระสวิฏฐะและท่านพระมหาโกฏฐิตะว่า ดูกรอาวุโส เราทั้งหมดด้วยกันต่างได้พยากรณ์ตามปฏิภาณของตน มาไปด้วยกันเถอะ เราจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับแล้วกราบทูลข้อความนี้ พระผู้มีพระภาคจักทรงพยากรณ์แก่เราอย่างไร เราจักทรงจำพระพุทธพยากรณ์นั้นไว้อย่างนั้น ท่านพระสวิฏฐะกับท่านพระมหาโกฏฐิตะได้รับคำท่านพระสารีบุตรแล้ว ลำดับนั้นแล ท่านพระสารีบุตร ท่านพระสวิฏฐะ และท่านพระมหาโกฏฐิตะ ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลการเจรจาปราศรัยกับท่านพระสวิฏฐะและท่านมหาโกฏฐิตะทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรสารีบุตร---การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย เพราะข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลผู้สัทธาวิมุตตนี้ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ บุคคลผู้เป็นกายสักขี ผู้เป็นทิฏฐิปัตตะ ก็พึงเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี ดูกรสารีบุตร การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่า ดังนี้ ไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย เพราะข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ บุคคลผู้ทิฏฐิปัตตะ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นพระอรหันต์ บุคคลผู้สัทธาวิมุตตเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามี และแม้บุคคลผู้กายสักขีก็พึงเป็นพระสกทาคามี หรือพระอนาคามีดูกรสารีบุตร การที่จะพยากรณ์ในข้อนี้โดยส่วนเดียวว่า บรรดาบุคคล ๓ จำพวกนี้ บุคคลนี้เป็นผู้งามกว่าและประณีตกว่าไม่ใช่จะทำได้โดยง่ายเลย ฯ

จบสูตรที่ ๑

คิลานสูตร

[๔๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนไข้ ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้อุปัฏฐากที่สมควรหรือไม่ได้ก็ตามย่อมไม่หายจากอาพาธนั้นได้เลย คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้เภสัชที่สบายหรือไม่ได้ก็ตาม ได้อุปัฏฐากที่สมควรหรือไม่ได้ก็ตามย่อมหายจากอาพาธนั้นได้ คนไข้บางคนในโลกนี้ ได้โภชนะที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้เภสัชที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้อุปัฏฐากที่สมควรจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาคนไข้ ๓ จำพวกนั้น เพราะอาศัยคนไข้ผู้ที่ได้ ---โภชนะที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้เภสัชที่สบายจึงหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย ได้อุปัฏฐากที่สมควรจึงจะหายจากอาพาธนั้น เมื่อไม่ได้ย่อมไม่หาย นี่เราจึงอนุญาตคิลานภัต อนุญาตคิลานเภสัช อนุญาตคิลานุปัฏฐากไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย และก็เพราะอาศัยคนไข้เช่นนี้ ถึงคนไข้อื่นก็ควรได้รับการบำรุง ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนไข้ ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก บุคคลผู้เปรียบด้วยคนไข้ ๓ จำพวกนั้นเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมรรคได้เลย บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือจตุรมรรค บุคคลบางคนในโลกนี้ ได้เห็นพระตถาคต จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมรรค เมื่อไม่ได้เห็นย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรมคือ จตุรมรรค เมื่อไม่ได้ฟังย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลายบรรดาบุคคลทั้ง ๓ จำพวกนั้น เพราะอาศัยบุคคลผู้ที่ได้เห็นพระตถาคต จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือจตุรมรรค เมื่อไม่ได้เห็นย่อมไม่หยั่งลงสู่ความเห็นชอบ ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตทรงประกาศแล้ว จึงหยั่งลงสู่ความเห็นชอบในกุศลธรรม คือ จตุรมรรค เมื่อไม่ได้ฟังย่อมไม่หยั่งลง นี่แล เราจึงอนุญาต

การแสดงธรรมไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย และก็เพราะอาศัยบุคคลนี้ จึงควรแสดงธรรมแม้แก่บุคคลอื่นๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลซึ่งเปรียบด้วยคนไข้๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๒

สังขารสูตร

[๔๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียน ปรุงแต่งวจีสังขารที่มีความเบียดเบียน ปรุงแต่งมโนสังขารที่มีความเบียดเบียน ครั้นแล้วเขาย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนนั้น เขาผู้อันผัสสะที่เป็นไปกับด้วยความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียน เป็นทุกข์โดยส่วนเดียวเหมือนพวกสัตว์นรกฉะนั้น บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียนปรุงแต่งวจีสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน ปรุงแต่งมโนสังขารที่ไม่มีความเบียดเบียน ครั้นแล้วเขาย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน ผัสสะอันไม่มีความเบียดเบียน ย่อมถูกต้องบุคคลผู้เข้าถึงโลกอันไม่มีความเบียดเบียนนั้น เขาผู้อันผัสสะที่ไม่มีความเบียดเบียนถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาอันไม่มีความเบียดเบียนเป็นสุขโดยส่วนเดียว เหมือนพวกเทวดาสุภกิณหะ ฉะนั้น บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมปรุงแต่งกายสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้างปรุงแต่งวจีสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ปรุงแต่งมโนสังขารที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ครั้นแล้วเขาย่อมเข้าถึงโลกที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ย่อมถูกต้องบุคคลนั้น บุคคลนั้นผู้อันผัสสะที่มีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง ถูกต้องแล้ว ย่อมเสวยเวทนาอันมีความเบียดเบียนบ้าง ไม่มีความเบียดเบียนบ้าง เจือปนด้วยสุขและ ทุกข์เหมือนมนุษย์ เทวดาบางพวก และวินิปาติกสัตว์บางพวก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๓

พหุการสูตร

[๔๖๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ เป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุคคลผู้อาศัย ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว เป็นผู้ถึงพระพุทธเจ้าว่าเป็นสรณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุคคลผู้อาศัย

อีกประการหนึ่ง บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุคคลผู้อาศัย

อีกประการหนึ่ง บุคคลอาศัยบุคคลใดแล้ว ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุคคลผู้อาศัย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล เป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่า บุคคลอื่นจากบุคคล ๓ จำพวกนี้ จะเป็นผู้มีอุปการะมากแก่บุคคลนี้ หามิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้ทำการตอบแทน คือ ด้วยการกราบไหว้ การลุกรับ การประนมมือไหว้ สามีจิกรรมการให้ผ้านุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค แก่บุคคล ๓ จำพวกนี้มิใช่ง่ายแล ฯ

จบสูตรที่ ๔

วชิรสูตร

[๔๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลที่มีจิตเหมือนแผลเก่า ๑ บุคคลที่มีจิตเหมือนฟ้าแลบ ๑ บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชร ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่มีจิตเหมือนแผลเก่าเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้โกรธมากด้วยความแค้นใจเมื่อถูกเขาว่าแม้เล็กน้อยก็ข้องใจ โกรธเคือง พยาบาท ขึ้งเคียด ทำความโกรธความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ แผลเก่าถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้า ย่อมให้ความหมักหมมมากกว่าประมาณ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้

โกรธ มากด้วยความแค้นใจ เมื่อถูกเขาว่าแม้เล็กน้อยก็ข้องใจ โกรธเคือง พยาบาท ขึ้งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่า บุคคลมีจิตเหมือนแผลเก่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลมีจิตเหมือนฟ้าแลบเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา บุรุษผู้มีจักษุเห็นรูปในขณะฟ้าแลบ ในเวลากลางคืนซึ่งมืดมิด ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่าบุคคลผู้มีจิตเหมือนฟ้าแลบ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลที่มีจิตเหมือนเพชรเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ แก้วมณีหรือว่าหินชนิดใดที่เพชรจะทำลายไม่ได้ ไม่มีแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลนี้เรียกว่าบุคคลมีจิตเหมือนเพชรดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๕

เสวิสูตร

[๔๖๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ๑. บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่ ๒. บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่๓. บุคคลที่จะต้องสักการะเคารพ แล้วจึงเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเลวโดยศีล สมาธิ ปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ นอกจากจะเอ็นดูอนุเคราะห์กัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนเช่นเดียวกับตน โดยศีล สมาธิปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะการสนทนา ปรารภศีล จักมีแก่พวกเราซึ่งเป็นคนเสมอกันโดยศีลด้วย การ

สนทนาของเรานั้น จักเป็นถ้อยคำเป็นไปด้วย และจักเป็นความสำราญของเราด้วย การสนทนา ปรารภสมาธิ จักมีแก่พวกเราซึ่งเป็นคนเสมอกันโดยสมาธิด้วย การสนทนาของเรานั้น จักเป็นถ้อยคำเป็นไปด้วย และจักเป็นความสำราญของเราด้วย การสนทนา ปรารภปัญญา จักมีแก่เราซึ่งเป็นคนเสมอกันโดยปัญญาด้วย การสนทนาของเรานั้น จักเป็นถ้อยคำเป็นไปด้วย และจักเป็นความสำราญของเราด้วย ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่จะต้องสักการะ เคารพแล้วจึงเสพคบหา เข้าไปนั่งใกล้ เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ยิ่งโดยศีล สมาธิปัญญา บุคคลเห็นปานนี้ จักต้องสักการะเคารพแล้วจึงเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะอาการเช่นนี้ จักบำเพ็ญศีลขันธ์ที่ยังไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์ศีลขันธ์ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ จักบำเพ็ญสมาธิขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์สมาธิขันธ์บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ จักบำเพ็ญปัญญาขันธ์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ หรือจักอนุเคราะห์ปัญญาขันธ์ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญาในที่นั้นๆ ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงควรสักการะเคารพ แล้วเสพ คบหา เข้าไปนั่งใกล้ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก

ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคผู้สุคตพระศาสดา ตรัสไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

บุรุษคบคนเลว ย่อมเลวลง คบคนที่เสมอกัน ย่อมไม่เสื่อมในกาลไหนๆ
คบคนที่สูงกว่า ย่อมพลันเด่นขึ้น ฉะนั้น จึงควรคบคนที่สูงกว่าตน
ดังนี้ ฯ

จบสูตรที่ ๖

ชิคุจฉสูตร

[๔๖๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ๑. บุคคลที่น่าเกลียด ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่ ๒. บุคคลที่ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ มีอยู่ ๓. บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่น่าเกลียด ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควร

เข้าไปนั่งใกล้เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติน่ารังเกียจ มีการงานลึกลับ ไม่ใช่สมณะ แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารีบุคคล แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารีบุคคล เน่าในภายใน ชุ่มด้วยราคะ เป็นเหมือนหยากเยื่อ บุคคลเห็นปานนี้ควรเกลียด ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะแม้บุคคลจะไม่ถึงทิฏฐานุคติของบุคคลเห็นปานนี้ก็จริง แต่กิตติศัพท์ที่ไม่ดีของเขา ก็ย่อมระบือไปว่า เป็นผู้มีคนชั่วเป็นมิตร มีคนชั่วเป็นสหาย มีคนชั่วเป็นเพื่อน เปรียบเหมือนงูที่จมอยู่ในคูถ ถึงแม้จะไม่กัดแต่ก็ทำให้เปื้อนได้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน แม้บุคคลจะไม่ถึงทิฏฐานุคติ ของบุคคลเห็นปานนี้ก็จริงแต่กิตติศัพท์ที่ไม่ดีของเขา ย่อมระบือไปว่า เป็นผู้มีคนชั่วเป็นมิตร มีคนชั่วเป็นสหาย มีคนชั่วเป็นเพื่อน ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงน่าเกลียด ไม่ควรเสพไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้โกรธมากด้วยความแค้นใจ เมื่อถูกว่าแม้เพียงเล็กน้อยก็ข้องใจ โกรธเคืองพยาบาท ขึ้งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏเปรียบเหมือนแผลเก่า ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้า ย่อมให้ความหมักหมมยิ่งกว่าประมาณ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้โกรธมากด้วยความแค้นใจ เมื่อถูกว่าแม้เพียงเล็กน้อยก็ข้องใจ โกรธเคือง พยาบาทขึ้งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ เปรียบเหมือนถ่านไม้มะพลับ ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้า ย่อมแตกเสียงดังจิๆ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้โกรธ มากด้วยความแค้นใจเมื่อถูกว่าแม้เพียงเล็กน้อยก็ข้องใจ โกรธเคือง พยาบาท ขึ้งเคียด ทำความโกรธและความโทมนัสให้ปรากฏ เปรียบเหมือนหลุมคูถ ถูกไม้หรือกระเบื้องกระทบเข้าย่อมมีกลิ่นเหม็นฟุ้งขึ้น แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้โกรธ มากด้วยความแค้นใจ แม้ถูกว่าเพียงเล็กน้อยก็ข้องใจ โกรธเคืองพยาบาท ขึ้งเคียด ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความโทมนัสให้ปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้ ควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาพึงด่าบ้าง บริภาษบ้าง ทำความพินาศให้เราบ้าง ฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้ จึงควรวางเฉย ไม่ควรเสพ ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมบุคคลเห็นปานนี้ ควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะแม้จะไม่ถึงทิฏฐานุคติของบุคคลเห็นปานนี้ก็ตาม ถึงกระนั้น ชื่อเสียงที่ดีงามของเขาก็จะระบือไปว่า เป็นผู้มีคนดีเป็นมิตร มีคนดีเป็นสหาย มีคนดีเป็นเพื่อนฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงควรเสพ ควรคบ ควรเข้าไปนั่งใกล้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

บุรุษคบคนเลว ย่อมเลวลง คบคนที่เสมอกัน ย่อมไม่เสื่อมในกาล
ไหนๆ คบคนที่สูงกว่า ย่อมพลันเด่นขึ้น เพราะฉะนั้น จึงควรคบ
คนที่สูงกว่าตน ฯ

จบสูตรที่ ๗

คูถภาณีสูตร

[๔๖๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลที่พูดถ้อยคำเหม็นเหมือนคูถ ๑ บุคคลที่พูดถ้อยคำหอมเหมือนดอกไม้ ๑ บุคคลที่พูดถ้อยคำหวานปานน้ำผึ้ง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้พูดถ้อยคำเหม็นเหมือนคูถเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ไปในสภาก็ดี ไปในบริษัทก็ดี ไปในท่ามกลางหมู่ญาติก็ดี ไปในท่ามกลางเสนา ก็ดี ไปในท่ามกลางราชสกุลก็ดี ถูกเขาอ้างเป็นพยาน ถามว่า แน่ะบุรุษผู้เจริญท่านรู้อย่างใด จงกล่าวอย่างนั้น เขาไม่รู้ก็กล่าวว่ารู้ หรือรู้ก็กล่าวว่าไม่รู้ ไม่เห็นกล่าวว่าเห็น หรือเห็นกล่าวว่าไม่เห็น แกล้งกล่าวเท็จทั้งที่รู้ เพราะเหตุแห่งตนเพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเห็นแก่อามิสเล็กน้อย ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลผู้พูดด้วยถ้อยคำเหม็นเหมือนคูถ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลผู้พูดด้วยถ้อยคำหอมเหมือนดอกไม้เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ไปในสภาก็ดี ไปในบริษัทก็ดี ไปในท่ามกลางหมู่ญาติก็ดี ไปในท่ามกลางเสนาก็ดีไปในท่ามกลางราชสกุลก็ดี ถูกเขาอ้างเป็นพยาน ถามว่า แน่ะบุรุษผู้เจริญ ท่านรู้อย่างใด จงกล่าวอย่างนั้น เขาเมื่อไม่รู้กล่าวว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น หรือเมื่อเห็นก็กล่าวว่าเห็น ย่อมไม่แกล้งกล่าวเท็จทั้งที่รู้เพราะเหตุแห่งตน เพราะเหตุแห่งคนอื่น หรือเพราะเห็นแก่อามิสเล็กน้อย ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลพูดถ้อยคำหอมเหมือนดอกไม้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้พูดถ้อยคำหวานปานน้ำผึ้งเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลก

นี้ เป็นผู้ละคำหยาบ เว้นขาดจากคำหยาบ พูดแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต เป็นที่รัก จับหัวใจ เป็นวาจาชาวเมือง เป็นถ้อยคำที่ชนเป็นอันมากพอใจชอบใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลผู้พูดถ้อยคำหวานปานน้ำผึ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบสูตรที่ ๘

อันธสูตร

[๔๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ คนตาบอด ๑ คนตาเดียว ๑ คนสองตา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลตาบอดเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีนัยน์ตาอันเป็นเหตุได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น ไม่มีนัยน์ตาเครื่องรู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมที่เลวและประณีตรู้ธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าคนตาบอด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลตาเดียวเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ มีนัยน์ตาอันเป็นเหตุได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ หรือทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น แต่ไม่มีนัยน์ตาเป็นเครื่องรู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมที่เลวและประณีต รู้ธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าคนตาเดียว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลสองตาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ มีนัยน์ตาเป็นเหตุได้โภคทรัพย์ที่ยังไม่ได้ทำโภคทรัพย์ที่ได้แล้วให้ทวีมากขึ้น ทั้งมีนัยน์ตาเป็นเครื่องรู้ธรรมที่เป็นกุศลและอกุศล รู้ธรรมที่มีโทษและไม่มีโทษ รู้ธรรมที่เลวหรือประณีต รู้ธรรมที่มีส่วนเปรียบด้วยธรรมฝ่ายดำและฝ่ายขาว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าคนสองตา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

โภคทรัพย์เห็นปานดั่งนั้น ย่อมไม่มีแก่คนตาบอดเลย และคนตาบอด
ย่อมไม่ทำบุญอีกด้วย โทษเคราะห์ ย่อมมีแก่คนตาบอดเสียจักษุในโลก
ทั้งสอง ต่อมา เราได้กล่าวถึงคนตาเดียวนี้ไว้อีกคนหนึ่ง คนตาเดียว
นั้นเป็นผู้คลุกเคล้ากับธรรมและอธรรม แสวงหาโภคทรัพย์โดยการคด

โกง และการพูดเท็จ อันเป็นส่วนแห่งความเป็นขโมย ทั้งสองอย่าง
ก็มาณพผู้บริโภคกาม ย่อมเป็นคนฉลาดที่จะรวบรวมโภคทรัพย์ เขาผู้
เป็นคนตาเดียว จากโลกนี้แล้วไปนรกย่อมเดือดร้อน อนึ่ง คนสองตา
เรากล่าวว่าเป็นบุคคลที่ประเสริฐสุด คนสองตานั้น ย่อมให้ทรัพย์ที่ตน
ได้มาด้วยความหมั่นเป็นทาน แต่โภคะที่ตนหาได้โดยชอบธรรม เพราะ
เป็นผู้มีความดำริประเสริฐสุด มีใจไม่สงสัย ย่อมเข้าถึงฐานะอันเจริญ
ซึ่ง บุคคลไปถึงแล้วไม่เศร้าโศก บุคคลควรเว้นคนตาบอด กับ คนตาเดียว
เสียให้ห่างไกล แต่ควรคบคนสองตา ซึ่งเป็นบุคคลผู้ประเสริฐสุด ฯ

จบสูตรที่ ๘

อวกุชชิตาสูตร

[๔๖๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลมีปัญญาคว่ำ ๑ บุคคลมีปัญญาเช่นกับตัก ๑บุคคลมีปัญญากว้างขวาง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลที่มีปัญญาคว่ำเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ หมั่นไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นไม่ได้ ถึงลุกจากอาสนะแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นไม่ได้ เปรียบเหมือนหม้อคว่ำ ถึงจะเอาน้ำรดลงที่หม้อนั้น ย่อมราดไป หาขังอยู่ไม่ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน หมั่นไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นไม่ได้ แม้ลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นไว้ไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลมีปัญญาคว่ำ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลที่มีปัญญา เหมือนตักเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ หมั่นไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น

ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นได้ ครั้นลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นไม่ได้ เปรียบเหมือนบนตักของบุรุษมีของเคี้ยวนานาชนิด คือ งา ข้าวสาร ขนมต้ม พุทรา เกลื่อนกลาด เขาลุกจากอาสนะนั้น พึงทำเรี่ยราด เพราะเผลอสติ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันหมั่นไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นได้ ครั้นลุกจากอาสนะนั้นแล้ว จำเบื้องต้น ท่ามกลางที่สุดของกถานั้นไว้ไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลมีปัญญาเหมือนตัก ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลที่มีปัญญากว้างขวางเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ หมั่นไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นได้ แม้ลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นได้ เปรียบเหมือนหม้อหงาย เอาน้ำเทใส่ไปในหม้อนั้น ย่อมขังอยู่หาไหลไปไม่ แม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน หมั่นไปวัดเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุเสมอ ภิกษุย่อมแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิงแก่เขา เขานั่งบนอาสนะนั้น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุดของกถานั้นได้ ถึงลุกจากอาสนะนั้นแล้ว ก็จำเบื้องต้น ท่ามกลางที่สุดของกถานั้นได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าบุคคลมีปัญญากว้างขวาง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

บุรุษมีปัญญาคว่ำ เป็นคนเขลา ไร้ปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา บุรุษเช่นนั้น
แม้หากจะหมั่นไปในสำนักของภิกษุเสมอ ก็ไม่อาจจะเล่าเรียนเบื้องต้น
ท่ามกลางและที่สุดของกถาได้ เพราะเขาไม่มีปัญญา บุรุษมีปัญญาเหมือน
ตัก เรากล่าวว่าดีกว่าบุรุษที่มีปัญญาคว่ำ บุรุษเช่นนั้นถึงแม้จะไปใน
สำนักของภิกษุเสมอ นั่งบนอาสนะนั้น เรียนเบื้องต้น ท่ามกลางและ
ที่สุดของกถาได้ ครั้นลุกมาแล้ว กำหนดจดจำพยัญชนะไม่ได้ เพราะ
พยัญชนะที่เขาเรียนแล้วเลอะเลือนไป ส่วนบุรุษผู้มีปัญญากว้างขวาง
เรากล่าวว่าดีกว่าบุรุษที่มีปัญญาเหมือนตักบุรุษเช่นนั้น แม้ไปในสำนัก

ของภิกษุเสมอ นั่งบนอาสนะนั้น เล่าเรียนเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดของกถาได้ แล้วจำพยัญชนะไว้ เป็นคนมีความดำริประเสริฐสุด มีใจไม่สงสัยปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม พึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

จบสูตรที่ ๑๐

จบปุคคลวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สวิฏฐสูตร ๒. คิลานสูตร
๓. สังขารสูตร ๔. พหุการสูตร
๕. วชิรสูตร ๖. เสวิสูตร
๗. ชิคุจฉสูตร ๘. คูถภาณีสูตร
๙. อันธสูตร ๑๐. อวกุชชิตาสูตร

เทวทูตวรรคที่ ๔

พรหมสูตร

[๔๗๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สกุลใดบุตรบูชามารดาบิดาในเรือนตน สกุลนั้นมีพรหม สกุลใดบุตรบูชามารดาบิดาในเรือนตน สกุลนั้นมีบุรพาจารย์สกุลใดบุตรบูชามารดาบิดาในเรือนตน สกุลนั้นมีอาหุไนยบุคคล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คำว่าพรหมนี้ เป็นชื่อของมารดาและบิดา คำว่าบุรพาจารย์นี้ เป็นชื่อของมารดาและบิดา คำว่าอาหุไนยบุคคลนี้ เป็นชื่อของมารดาและบิดา ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้แก่บุตร ฯ

มารดาบิดาผู้อนุเคราะห์บุตร ท่านเรียกว่าพรหม ว่าบุรพาจารย์ และว่า
อาหุไนยบุคคล เพราะฉะนั้น บัณฑิตพึงนมัสการและ สักการะ มารดาบิดา
ด้วยข้าว น้ำ ผ้า ที่นอน การ อบกลิ่น การให้อาบน้ำ และการล้าง
เท้าทั้งสอง เพราะการปรนนิบัติในมารดาบิดา นั้นแล บัณฑิตย่อม
สรรเสริญเขาในโลกนี้เอง เขาละไปแล้ว ย่อมบันเทิงในสวรรค์ ฯ

อานันทสูตร

[๔๗๑] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกายอันมีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ และมานานุสัย อนึ่ง อหังการมมังการ และมานานุสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอยู่ ภิกษุพึงเข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น พึงมีแก่ภิกษุหรือหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรอานนท์ ในกายอันมีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ และมานานุสัย อนึ่งอหังการ มมังการ

และมานานุสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอยู่ ภิกษุพึงเข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น พึงมีแก่ภิกษุได้ ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในกายอันมีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการ และมานานุสัย อนึ่ง อหังการ มมังการและมานานุสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอยู่ ภิกษุพึงเข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น พึงมีแก่ภิกษุได้อย่างไร ฯ

ภ. ดูกรอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมคิดเช่นนี้ว่า คุณชาตินี้ เป็นที่สงบระงับ ประณีต คือ ความสงบสังขารทั้งปวง การสละคืนอุปธิทั้งมวลธรรมเป็นที่สิ้นตัณหา ความสำรอกกิเลส ความดับสนิท นิพพาน ดูกรอานนท์ในกายอันมีวิญญาณนี้ และในสรรพนิมิตภายนอก ไม่พึงมีอหังการ มมังการและมานานุสัย อนึ่ง อหังการ มมังการ และมานานุสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอยู่ ภิกษุพึงเข้าเจโตวิมุติและปัญญาวิมุตินั้นอยู่ด้วยประการใด การได้สมาธิด้วยประการนั้น พึงมีแก่ภิกษุได้ด้วยประการฉะนี้แล ก็แหละเราหมายเอาเช่นนี้ ได้ภาษิตไว้แล้วในปุณณกปัญหาในปารายนสูตร ดังนี้ว่า

บุคคลใดรู้อัตภาพของผู้อื่น และอัตภาพของตนเป็นต้นในโลก ไม่มีกิเลส
เป็นเหตุให้หวั่นไหวในโลกไหนๆ เรากล่าวว่า บุคคลนั้น สงบระงับ
แล้ว ไม่มีทุจริตอันทำให้จิตกลุ้มมัวดุจควันไฟ ไม่มีกิเลสอันกระทบใจ
หาความทะเยอทะยานมิได้ห้ามชาติและชราได้แล้ว ฯ

สาริปุตตสูตร

[๔๗๒] ครั้งนั้นแล ท่านพระสารีบุตรได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระสารีบุตรว่า ดูกรสารีบุตร เราพึงแสดงธรรมโดยสังเขปก็มี โดยพิสดารก็มี ทั้งโดยสังเขปและพิสดารก็มี แต่บุคคลผู้ที่จะรู้ทั่วถึงธรรมหาได้ยาก ท่านพระสารีบุตรได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระสุคต บัดนี้ เป็นการสมควรที่พระผู้มีพระภาคจะพึงทรงแสดงธรรมโดยสังเขปบ้าง โดยพิสดารบ้าง ทั้งโดยสังเขป ทั้งโดยพิสดารบ้าง จักมีผู้ที่รู้ทั่วถึงธรรมได้

ภ. ดูกรสารีบุตร เพราะฉะนั้นแหละ เธอทั้งหลายควรศึกษาอย่างนี้ว่า ในกายอันมีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิตภายนอก จักไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย อนึ่ง อหังการ มมังการ และมานานุสัย ย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้เข้าเจโตวิมุติปัญญาวิมุติอยู่ เราจักเข้าเจโตวิมุติปัญญาวิมุตินั้นอยู่ ดูกรสารีบุตร เธอทั้งหลายควรศึกษาอย่างนี้แล เพราะภิกษุไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ในกายที่มีวิญญาณนี้และในสรรพนิมิตภายนอก กับภิกษุที่เข้าถึงเจโตวิมุติและปัญญาวิมุติ ซึ่งเป็นที่ไม่มีอหังการ มมังการ และมานานุสัย ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ตัดตัณหา ถอนสังโยชน์ทิ้งกระทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เพราะการรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยการละมานะโดยชอบ ดูกรสารีบุตร ก็เราหมายเอาข้อนี้ ได้กล่าวไว้ในอุทยปัญหาในปารายนสูตร ดังนี้ว่า

เรากล่าวธรรมสำหรับละกามสัญญา และโทมนัสทั้งสองและธรรมเป็น
เหตุบรรเทาความง่วง และธรรมเป็นเครื่องห้ามกันความรำคาญ อันมี
อุเบกขากับสติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์มีความตรึกประกอบด้วยธรรมแล่น
ไปในเบื้องหน้าว่า เป็นธรรมสำหรับทำลายล้างอวิชชา เป็นเครื่องพ้น
กิเลสด้วยปัญญาที่รู้ทั่วถึง ฯ

นิทานสูตร

[๔๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ ประการนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดแต่โลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ที่เกิดอัตภาพของเขา กรรมนั้นให้ผลในขันธ์ใดในขันธ์นั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อๆ ไปในปัจจุบันนั่นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ เกิดแต่โทสะ มีโทสะเป็นเหตุมีโทสะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ที่เกิดอัตภาพของเขา กรรมนั้นให้ผลในขันธ์ใด ในขันธ์นั้นเขาจต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อๆ ไปในปัจจุบันนั่นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมที่ถูกโมหะครอบงำเกิดแต่โมหะ มีโมหะเป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ที่เกิดอัตภาพของเขา กรรมนั้นให้ผลในขันธ์ใด ในขันธ์นั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้นในลำดับที่เกิดหรือต่อๆ ไปในปัจจุบันนั่นเอง เปรียบเหมือนเมล็ดพืชที่ไม่แตก

หักเสียหาย ไม่ถูกลมแดดกระทบ มีสาระ เก็บงำไว้ดี เขาหว่านลงบนพื้นดินที่พรวนไว้ดีแล้ว ในไร่ที่ดี ทั้งฝนก็ตกดีตามฤดูกาล เมล็ดพืชเหล่านั้นย่อมถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์โดยแท้ที เดียว แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ เกิดแต่ โลภะ มีโลภะเป็นเหตุ มีโลภะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ที่เกิดอัตภาพของเขา กรรมนั้นให้ ผลในขันธ์ใด ในขันธ์นั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อๆ ไปใน ปัจจุบันนั่นเอง กรรมที่ถูกโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกโมหะครอบงำ เกิดแต่โมหะมีโมหะ เป็นเหตุ มีโมหะเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในที่ที่เกิดอัตภาพของเขากรรมนั้นให้ผลในขันธ์ใด ในขันธ์นั้น เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น ในลำดับที่เกิดหรือต่อๆ ไปในปัจจุบันนั่นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ ประการนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ อโลภะ ๑ อโทสะ อโมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมที่ถูกอโลภะครอบงำ เกิดแต่อโลภะ มีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด เมื่อโลภะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละได้เด็ด ขาด ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มีไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา กรรมที่ถูกอโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกอโมหะครอบงำ เกิดแต่อโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่อโมหะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละได้เด็ดขาด ถอนรากขึ้น แล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา เปรียบเหมือน บุรุษพึงเอาไฟเผาเมล็ดพืชที่ไม่แตกหักเสียหาย ยังไม่ถูกลมแดดกระทบ มีสาระถูกเก็บงำไว้ดี แล้ว ครั้นแล้วพึงทำให้เป็นเขม่า แล้วโปรยลงไปในลมพายุ หรือลอยเสียในแม่น้ำที่มีกระแส น้ำไหลเชี่ยว พึงเป็นพืชถูกถอนรากขึ้น ถูกทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มีไม่ให้เกิด ขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา แม้ฉันใดดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล กรรมที่ถูกอโลภะ ครอบงำ เกิดแต่อโลภะมีอโลภะเป็นเหตุ มีอโลภะเป็นแดนเกิด เมื่อโลภะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละได้ ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิด ขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา กรรมที่ถูกอโทสะครอบงำ ฯลฯ กรรมที่ถูกอโมหะครอบงำ เกิดแก่อโมหะ มีอโมหะเป็นเหตุ มีอโมหะเป็นแดนเกิด เมื่อโมหะปราศไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคลละได้เด็ด ขาด ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วนทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็น ธรรมดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ประการนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ฯ

ผู้รู้จักกรรมอันเกิดแต่โลภะ เกิดแต่โทสะและเกิดแต่โมหะ เขาทำกรรม
ใด จะน้อยหรือมากก็ตาม เขาจะต้องเสวยผลกรรมนั้นในอัตภาพนี้
แหละ วัตถุชนิดอื่นย่อมไม่มี เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้รู้แจ้งความโลภ
ความโกรธ และความหลงทำให้วิชชาบังเกิดขึ้น พึงละทุคติเสียได้
ทั้งหมด ฯ

หัตถกสูตร

[๔๗๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนที่ลาดใบไม้ ในสีสปาวัน ข้างทางโค ใกล้เมืองอาฬวี ครั้งนั้นแล หัตถกราชกุมารชาวเมืองอาฬวี เที่ยวเดินพักผ่อนอยู่ เมื่อกำลังเดินพักผ่อน ได้เห็นพระผู้มีพระภาคประทับนั่งอยู่บนที่ลาดใบไม้ในป่าสีสปาวันข้างทางโค ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคผู้เจริญ พระองค์ทรงเป็นสุขดีหรือ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรกุมาร ฉันอยู่เป็นสุขดี ก็แหละฉันเป็นคนหนึ่งในจำนวนคนที่เป็นสุขในโลก ฯ

ห. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ราตรีฤดูเหมันต์เยือกเย็น ระหว่าง ๘ วัน เป็นสมัยหิมะตก พื้นดินแข็งแตกระแหง ที่ลาดใบไม้บาง ใบต้นไม้ห่าง ผ้ากาสายะเย็น ทั้งลมเวรัมพวาตอันเยือกเย็นก็กำลังพัด ฯ

ก็แหละลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสอย่างนี้ว่า อย่างนั้นกุมารฉันเป็นสุขดี ก็แหละฉันเป็นคนหนึ่งในจำนวนคนที่อยู่เป็นสุขในโลก แล้วตรัสต่อไปว่า ดูกรกุมาร ถ้าเช่นนั้นฉันจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านพึงพยากรณ์ปัญหานั้นตามที่ท่านชอบใจ ดูกรกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีในโลกนี้ พึงมีเรือนยอดที่เขาฉาบทาทั้งภายในภายนอกลมพัดเข้าไม่ได้ มีบานประตูมิดชิด มีหน้าต่างปิดสนิท ในเรือนยอดนั้นพึงมีบัลลังก์ ซึ่งลาดด้วยผ้าลาดมีขนยาว ลาดด้วยเครื่องลาดขาว ทอด้วยขนสัตว์ยาว ลาดด้วยเครื่องลาดขาวด้วยดอกไม้ ลาดด้วยเครื่องลาดชั้นสูงคือหนังชมด ข้างบนมีเพดาน มีหมอนสีแดง

วางไว้ทั้งสองข้าง ตามประทีปน้ำมันไว้สว่างไสว ปชาบดีสี่นางพึงบำรุงบำเรอด้วยวิธีที่น่าชอบอกชอบใจ ดูกรกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นอยู่เป็นสุขหรือหาไม่ หรือท่านมีความคิดเห็นเป็นไฉนในเรื่องนี้ ฯ

ห. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น พึงอยู่เป็นสุข และเขาเป็นคนหนึ่งในจำนวนคนที่อยู่เป็นสุขในโลก ฯ

พ. ดูกรกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี พึงเกิดความเร่าร้อนที่เป็นไปทางกายหรือทางจิต ซึ่งเกิดแต่ราคะอันเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ถูกมันเผาอยู่เป็นทุกข์มิใช่หรือ

ห. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกุมาร คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น ถูกความเร่าร้อนอันเกิดแต่ราคะใดแผดเผาอยู่ จึงอยู่เป็นทุกข์ ราคะนั้นตถาคตละได้เด็ดขาดแล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มีไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดาเพราะฉะนั้น เราจึงอยู่เป็นสุข ดูกรกุมาร ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น พึงเกิดความเร่าร้อนที่เป็นไปทางกายหรือทางจิต ซึ่งเกิดแต่โทสะ ฯลฯ ซึ่งเกิดแต่โมหะ อันเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ถูกมันเผาอยู่เป็นทุกข์มิใช่หรือ ฯ

ห. อย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกุมาร คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น ถูกความเร่าร้อนอันเกิดแต่โทสะ ฯลฯ เกิดแต่โมหะใดแผดเผาอยู่ จึงอยู่เป็นทุกข์ โทสะ โมหะนั้นตถาคตละได้เด็ดขาดแล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ไม่ให้มีไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา เพราะฉะนั้น เราจึงอยู่เป็นสุข ฯ

พราหมณ์ผู้ดับกิเลสได้แล้ว อยู่สบายทุกเมื่อแล ผู้ใดไม่ติดอยู่ในกาม
ผู้นั้นเป็นผู้เยือกเย็นหมดอุปธิ ตัดธรรมชาติเครื่องมาข้องเสียทุกอย่าง
ปราบปรามความกระวนกระวายในหทัยได้ เข้าไปสงบแล้ว ถึงความ
สงบใจอยู่สบาย ฯ

ทูตสูตร

[๔๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวทูต ๓ จำพวกนี้ ๓ จำพวกเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตทางกายประพฤติทุจริตทางวาจา ประพฤติทุจริตทางใจ เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เขาย่อมถูกนายนิรยบาลฉุดแขนไป แสดงต่อพระยายมว่า ขอเดชะ ชายผู้นี้เป็นคนไม่เกื้อกูลแก่มารดา ไม่เกื้อกูลแก่บิดา ไม่เกื้อกูลแก่สมณะ ไม่เกื้อกูลแก่พราหมณ์ ไม่อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล ขอพระองค์จงลงอาชญาแก่ชายผู้นี้เถิด เขาย่อมถูกพระยายมสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่หนึ่งว่า ดูกรพ่อ ท่านไม่ได้พบเทวทูตที่หนึ่งซึ่งปรากฏในหมู่มนุษย์หรือ เขาได้ตอบว่า ไม่พบ พระเจ้าข้า พระยายมจึงได้ถามเขาต่อไปว่า ดูกรพ่อ สตรีหรือบุรุษมีอายุได้ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีก็ดี อันเป็นคนเรา มีโครงคดเหมือนกลอน หลังโกง ถือไม้เท้า เดินงกๆ เงิ่นๆ ผ่านความเป็นหนุ่มสาวแล้ว ฟันหักผมหงอก ศีรษะล้าน หนังเหี่ยว ตัวตกกระ ท่านไม่ได้พบในพวกมนุษย์บ้างหรือ ชายนั้นได้ตอบว่า ได้พบ พระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูกรพ่อ ท่านซึ่งเป็นผู้รู้เดียงสาเป็นผู้ใหญ่ไม่ได้คิดเห็นเช่นนี้บ้างหรือว่า แม้เราก็จักต้องมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ มิฉะนั้น เราจักทำความดีทาง กาย วาจาใจ ชายนั้นตอบว่า ไม่อาจที่จะคิดเห็นได้เช่นนั้น เพราะมัวประมาทเสีย พระยายมได้พูดกะเขาเช่นนี้ว่า ดูกรพ่อ ท่านไม่ทำความดีทาง กาย วาจา ใจ เพราะมัวประมาทเสีย ดีละพ่อ ท่านจักถูกทำจนสาสมกับที่ท่านประมาท ก็กรรมชั่วนี้นั้นมารดามิได้ทำให้ บิดามิได้ทำให้ พี่ชายน้องชายมิได้ทำให้ พี่สาวน้องสาวมิได้ทำให้ มิตรอำมาตย์มิได้ทำให้ ญาติสาโลหิตมิได้ทำให้ เทพยดามิได้ทำให้ สมณพราหมณ์มิได้ทำให้ ท่านทำของท่านเอง ท่านนั่นแหละจักเสวยวิบากของกรรมชั่วนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่หนึ่งกะผู้นั้นแล้ว จึงสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สองต่อไปว่า ดูกรพ่อ ท่านไม่ได้พบเทวทูตที่สองซึ่งปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ เขาได้ตอบว่า ไม่พบพระเจ้าข้า พระยายมจึงได้ถามต่อไปว่า ดูกรพ่อ สตรีหรือบุรุษที่ป่วย ได้ทุกข์เป็นไข้หนัก นอนจมอยู่ในมูตรคูถของตน อันคนอื่นต้องช่วยพยุงลุก ช่วยป้อนอาหาร ท่านไม่ได้พบในพวกมนุษย์บ้างดอกหรือ ชายนั้นได้ตอบว่า ได้พบพระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูกรพ่อ ท่านนั้นซึ่งเป็นผู้รู้เดียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดเห็นเช่นนี้บ้างหรือว่า แม้ตัวเราก็จักต้องป่วยไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ

ป่วยไข้ไปได้ ผิฉะนั้น เราจักทำความดีทางกาย วาจา ใจ เขาตอบว่า ไม่อาจที่จะคิดเห็นได้เช่นนั้น เพราะมัวประมาทเสีย พระยายมได้พูดกะเขาเช่นนี้ว่า ดูกรพ่อ ท่านไม่ทำความดีทางกาย วาจา ใจ เพราะมัวประมาทเสียดีละพ่อ ท่านจักถูกทำจนสาสมกับที่ท่านประมาท ก็บาปกรรมนี้นั้น มารดามิได้ทำให้ บิดามิได้ทำให้ พี่ชายน้องชายมิได้ทำให้ พี่สาวน้องสาวมิได้ทำให้ มิตรอำมาตย์มิได้ทำให้ ญาติสาโลหิตมิได้ทำให้ เทพยดามิได้ทำให้ สมณพราหมณ์มิได้ทำให้ ท่านทำของท่านเอง ท่านนั่นแหละจักเสวยวิบากกรรมชั่วนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สองกะบุคคลนั้นแล้ว จึงสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สามต่อไปว่า ดูกรพ่อ ท่านไม่ได้พบเทวทูตที่สามซึ่งปรากฏในพวกมนุษย์บ้างหรือ เขาตอบว่า ไม่พบ พระเจ้าข้าพระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูกรพ่อ สตรีหรือบุรุษที่ตายได้วันหนึ่ง สองวัน หรือสามวันก็ดี ขึ้นพองเป็นสีเขียว ชุ่มด้วยน้ำเหลือง ท่านไม่ได้พบในพวกมนุษย์บ้างหรือ ชายนั้นได้ตอบว่า ได้พบ พระเจ้าข้า พระยายมจึงถามต่อไปว่า ดูกรพ่อ ท่านนั้นซึ่งเป็นผู้รู้เดียงสา เป็นผู้ใหญ่ ไม่ได้คิดเห็นเช่นนี้บ้างหรือว่า แม้เราก็จะต้องมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ผิฉะนั้น เราจักทำความดีทางกาย วาจา ใจ เขาตอบว่า ไม่อาจที่จะคิดเห็นได้เช่นนั้น เพราะมัวประมาทเสีย พระยายมได้พูดกะเขาเช่นนี้ว่า ดูกรพ่อ ท่านไม่ทำความดีทางกาย วาจา ใจ เพราะมัวประมาทเสีย ดีละพ่อ ท่านจักถูกทำจนสาสมกับที่ท่านประมาท อันบาปกรรมนี้นั้น มารดามิได้ทำให้ บิดามิได้ทำให้ พี่ชายน้องชายมิได้ทำให้ พี่สาวน้องสาวมิได้ทำให้ มิตรอำมาตย์มิได้ทำให้ ญาติสาโลหิตมิได้ทำให้เทพยดามิได้ทำให้ สมณพราหมณ์มิได้ทำให้ ท่านทำของท่านเอง ท่านนั่นแหละจักเสวยวิบากกรรมชั่วนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นสอบสวนซักไซ้ไล่เลียงถึงเทวทูตที่สามกะบุคคลนั้นดังนี้แล้ว ก็นิ่งเสีย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้นั้นถูกนายนิรยบาลทั้งหลายทำกรรมกรณ์ อันมีเครื่องผูก ๕ อย่าง คือ เอาตาปูเหล็กแดงตอกที่มือ ที่เท้าที่ท่ามกลางอก เขาได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ดร้อน แต่ก็ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นเขาถูกนายนิรยบาลทั้งหลายเอาผึ่งถาก เขาได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ดร้อนแต่ก็ยังไม่ตายตราบเท่าที่กรรมนั้นยังไม่สิ้น เขาถูกนายนิรยบาลจับเอาเท้าขึ้นเอาหัวลงแล้วเอามีดเฉือน เขาถูกนายนิรยบาลยกขึ้นใส่ในรถ แล้วพาแล่นไปมาบนภูมิภาคอันไฟติดแดงลุกโชน ... เขาถูกนายนิรยบาลไล่ต้อนให้ขึ้นบนภูเขาถ่านเพลิงลูกใหญ่ ซึ่งไฟติดแดงลุกโชนบ้าง ไล่ต้อนให้ลงจากภูเขาถ่านเพลิงลูกใหญ่ ซึ่งไฟติดแดงลุกโชนบ้าง เขาถูก

นายนิรยบาลทั้งหลายจับเอาเท้าขึ้นเอาหัวลง แล้วโยนลงในหม้อเหล็กแดงไฟติดลุกโชน เขาถูกไฟไหม้เดือดเป็นฟองน้ำอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้นเมื่อเขาถูกไฟไหม้เดือดเป็นฟองน้ำอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้น ลอยขึ้นข้างบนครั้งหนึ่ง---บ้าง จมลงภายใต้ครั้งหนึ่งบ้าง ไปตามขวางครั้งหนึ่งบ้าง เขาได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสบเผ็ดร้อนอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้น แต่ยังไม่ตายตราบเท่าที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มหานรกนั้น

มี ๔ มุม ๔ ประตู จัดแบ่งออกเป็นห้องๆ มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ
ครอบด้วยฝาเหล็กแดง มีพื้นแล้วด้วยเหล็ก ไฟลุกโชนประกอบด้วย
เปลว แผ่ไปไกลร้อยโยชน์โดยรอบตั้งอยู่ทุกเมื่อ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พระยายมได้มีความคิดว่า ดูกรท่านผู้เจริญ ได้ทราบว่าผู้ใดกระทำบาปกรรมไว้ในโลก ผู้นั้นต้องถูกนายนิรยบาลทำกรรมกรณ์ต่างๆ เห็นปานนี้ โอหนอ เราพึงได้ความเป็นมนุษย์ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงเสด็จอุบัติขึ้นในโลก ขอให้เราได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ขอให้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นพึงทรงแสดงธรรม และขอให้เราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเถิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เรามิได้ฟังข้อความนั้นต่อสมณะหรือพราหมณ์อื่น แล้วจึงกล่าวอย่างนี้ แต่ว่าเราได้รู้มาเอง เห็นมาเองทราบมาเอง จึงได้กล่าวดังนั้น ฯ

มาณพเหล่าใดอันเทวทูตทั้งหลายตักเตือนแล้ว ยังมัวเมาประมาท มาณพ
เหล่านั้น เป็นคนเข้าถึงหมู่ที่เลวทรามย่อมเศร้าโศกตลอดกาลนาน
ส่วนสัตบุรุษผู้สงบระงับในโลก นี้ อันเทวทูตตักเตือนแล้ว ย่อมไม่
มัวเมาประมาทในอริยธรรมในกาลไหนๆ เห็นภัยในความถือมั่น อัน
เป็นแดนเกิดแห่งชาติและมรณะ ย่อมหลุดพ้นในธรรมเป็นที่สิ้นชาติ
และมรณะ เพราะไม่ถือมั่น สัตบุรุษเหล่านั้นเป็นผู้ถึงความเกษม มี
ความสุข ดับสนิทในปัจจุบัน ล่วงพ้นเวรและภัยทั้งปวงข้ามพ้นทุกข์
ทั้งสิ้น ฯ

ราชสูตรที่ ๑

[๔๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในดิถีที่ ๘ ของปักษ์ เทวดาผู้เป็นบริวารของท้าวจาตุมหาราชย่อมเที่ยวตรวจดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา เกื้อกูลแก่บิดา เกื้อกูลแก่สมณะ เกื้อกูลแก่พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล อธิษฐานอุโบสถ ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มากแลหรือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในดิถีที่ ๑๔ ของปักษ์ พวกโอรสของท้าวจาตุมหาราชย่อมเที่ยวตรวจดูโลกนี้ว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา ... ทำบุญ มีอยู่มากแลหรือดูกรภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำนั้น ท้าวจาตุมหาราชย่อมเที่ยวตรวจดูโลกนี้ด้วยตนเองทีเดียวว่า ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา เกื้อกูลแก่บิดาเกื้อกูลแก่สมณะ เกื้อกูลแก่พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล อธิษฐานอุโบสถ ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มากแลหรือ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา ... ปฏิบัติ ทำบุญมีอยู่น้อย ท้าวจาตุมหาราชย่อมบอกถึงเหตุที่กล่าวมานั้น แก่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ซึ่งมาประชุมกันอยู่ ณสุธรรมาสภาว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา... ปฏิบัติ ทำบุญ มีน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ย่อมพากันเสียใจว่า ดูกรผู้เจริญทั้งหลาย กายทิพย์จักเสื่อมหาย อสุรกายจักเต็มบริบูรณ์ ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา ... ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มาก ท้าวจาตุมหาราชย่อมบอกถึงเหตุที่กล่าวมานั้น แก่พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ซึ่งมาประชุมกัน ณ สุธรรมาสภาว่า ดูกรท่านผู้นิรทุกข์ทั้งหลาย ในหมู่มนุษย์ มนุษย์ที่เกื้อกูลแก่มารดา เกื้อกูลแก่บิดา เกื้อกูลแก่สมณะ เกื้อกูลแก่พราหมณ์ อ่อนน้อมต่อผู้หลักผู้ใหญ่ในสกุล อธิษฐานอุโบสถ ปฏิบัติ ทำบุญ มีอยู่มากแล เพราะเหตุนั้น พวกเทวดาชั้นดาวดึงส์ย่อมพากันดีใจว่า ดูกรผู้เจริญทั้งหลาย กายทิพย์จักเต็มบริบูรณ์ อสุรกายจักเสื่อมสูญ ฯ

ราชสูตรที่ ๒

[๔๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพเมื่อแนะนำเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาไว้ในเวลานั้นว่า ฯ

แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษ์และสิ้นปาฏิหาริยปักษ์ ด้วย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย คาถานี้แล ท้าวสักกะจอมเทพขับผิด ไม่ถูก ภาษิตไว้ผิด ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์เสร็จกิจที่ต้องทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์ในภพหมดสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าวคาถาว่า

แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษ์และสิ้นปาฏิหาริยปักษ์ ด้วย ฯ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว ท้าวสักกะจอมเทพ เมื่อแนะนำเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตรัสคาถาไว้ในเวลานั้นว่า

แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษ์และสิ้นปาฏิหาริยปักษ์ ด้วย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็คาถานี้นั้นแล ท้าวสักกะจอมเทพขับผิด ไม่ถูก ภาษิตไว้ผิด ไม่ถูก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะท้าวสักกะจอมเทพยังเป็นผู้ไม่พ้นไปจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า ยังไม่พ้นจากทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้อรหันตขีณาสพ อยู่จบพรหมจรรย์ เสร็จกิจที่ต้องทำแล้ว ปลงภาระลงแล้ว บรรลุถึงประโยชน์ของตนแล้ว มีสังโยชน์ในภพหมดสิ้นแล้ว พ้นวิเศษแล้วเพราะรู้โดยชอบ ควรที่จะกล่าวคาถาว่า

แม้นรชนใดพึงเป็นเช่นเรา ก็พึงเข้าจำอุโบสถ อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ สิ้นดิถีที่ ๑๔ ที่ ๑๕ ที่ ๘ ของปักษ์และสิ้นปาฏิหาริยปักษ์ ด้วย ฯ

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้พ้นจากชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส เรากล่าวว่า พ้นไปจากทุกข์แล้ว ฯ

สุขุมาลสูตร

[๔๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราเป็นผู้ไม่มีทุกข์ ไม่มีทุกข์อย่างยิ่งไม่มีทุกข์โดยส่วนเดียว ได้ยินว่า พระชนกรับสั่งให้ขุดสระโบกขรณีไว้เพื่อเราภายในนิเวศน์ ให้ปลูกอุบลไว้สระหนึ่ง ปทุมไว้สระหนึ่ง ปุณฑริกไว้สระหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่เรา แต่เราไม่ได้ใช้ไม้จันทน์เมืองกาสีเท่านั้น ผ้าโพก เสื้อผ้านุ่ง ผ้าห่มของเรา ล้วนเกิดในเมืองกาสี มีคนคอยกั้นเศวตฉัตรให้เราตลอดคืนตลอดวัน ด้วยหวังว่า หนาว ร้อน ธุลี หญ้า หรือน้ำค้าง อย่าเบียดเบียนพระองค์ท่านได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีปราสาท ๓ หลัง ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ ในฤดูหนาว ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูร้อน ปราสาทหนึ่งเป็นที่อยู่ในฤดูฝนเรานั้นแลถูกบำเรอด้วยดนตรีซึ่งไม่มีบุรุษปนตลอด ๔ เดือนในฤดูฝน บนปราสาทอันเป็นที่อยู่ในฤดูฝน มิได้ลงมาข้างล่างปราสาทเลย ในนิเวศน์แห่งพระชนกของเรา เขาให้ข้าวสาลีระคนด้วยมังสะแก่ทาสกรรมกรบุรุษ ทำนองเดียวกับที่ในนิเวศน์ของเขาอื่น เขาให้ข้าวปนอันมีน้ำส้มเป็นที่สอง ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายเรานั้นซึ่งประกอบด้วยความสำเร็จเห็นปานดังนี้ เป็นสุขุมาลชาติอย่างยิ่ง ก็ยังคิดเห็นดังนี้ว่า ปุถุชนผู้ยังไม่ได้สดับ เมื่อตนเป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เห็นคนอื่นแก่ ก็ล่วงตนเองเสียแล้วอึดอัด ระอา รังเกียจไม่คิดว่า แม้เราก็เป็นผู้มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ก็และการที่เราซึ่งเป็นคนมีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ได้เห็นคนแก่เข้าแล้ว พึงอึดอัด ระอา รังเกียจ ข้อนั้นเป็นการไม่สมควรแก่เราเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรานั้นสำเหนียกอยู่ดังกล่าวมา ย่อมละความเมาในความเป็นหนุ่มเสียได้โดยประการทั้งปวง ปุถุชนผู้มิได้สดับ เมื่อตนเป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ เห็นคนอื่นเจ็บไข้ ก็ล่วงตนเองเสียแล้วอึดอัด ระอา รังเกียจ ไม่คิดว่า แม้เราก็เป็นผู้มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ก็และการที่เราซึ่งเป็นคนมีความเจ็บไข้เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปได้ ได้เห็นคนเจ็บไข้เข้าแล้ว พึงอึดอัด ระอา รังเกียจข้อนั้นเป็นการไม่สมควรแก่เราเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรานั้นสำเหนียกอยู่ดังกล่าวมา ย่อมละความเมาในความไม่มีโรคเสียได้โดยประการทั้งปวง ปุถุชนผู้มิได้สดับ เมื่อตนเป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ เห็นคนอื่นที่ตายแล้ว ก็ล่วงตนเองเสียแล้ว

อึดอัด ระอา รังเกียจ ไม่คิดว่า แม้เราก็เป็นผู้มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ก็และการที่เราซึ่งเป็นคนมีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ได้เห็นคนอื่นที่ตายไปแล้วพึงอึดอัด ระอา รังเกียจ ข้อนั้นไม่เป็นการสมควรแก่เราเลย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรานั้นสำเหนียกอยู่ดังกล่าวมา ย่อมละความเมาในชีวิตเสียได้โดยประการทั้งปวง ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเมา ๓ ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเมาในความเป็นหนุ่มสาว ๑ ความเมาในความไม่มีโรค ๑ ความเมาในชีวิต ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มิได้สดับ ผู้เมาด้วยความเมาในความเป็นหนุ่มสาวย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ ครั้นแล้ว เมื่อกายแตกตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้มิได้สดับ ผู้เมาแล้วด้วยความเมาในความเมาไม่มีโรค ฯลฯ หรือปุถุชนผู้มิได้สดับ ผู้เมาแล้วด้วยความเมาในชีวิต ย่อมประพฤติทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ ครั้นแล้ว เมื่อกายแตกตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เมาแล้วด้วยความเมาในความเป็นหนุ่มสาวย่อมลาสิกขาสึกไป ภิกษุผู้เมาแล้วด้วยความเมาในความไม่มีโรค ฯลฯ หรือภิกษุผู้เมาแล้วด้วยความเมาในชีวิตย่อมลาสิกขาสึกไป ฯ

ปุถุชนเป็นผู้มีความป่วยไข้ ความแก่ และความตายเป็นธรรมดา มีอยู่
ตามธรรมดา แต่พากันรังเกียจ ก็การที่เราพึงรังเกียจความป่วยไข้
ความแก่ และความตายนี้ ในหมู่สัตว์ซึ่งมีธรรมดาอย่างนี้ ข้อนั้นไม่
สมควรแก่เราผู้มีปรกติอยู่เช่นนี้เรานั้นเป็นอยู่เช่นนี้ รู้จักธรรมที่หมด
อุปธิ เห็นเนกขัมมะโดยความเป็นธรรมเกษม ย่อมครอบงำความเมาใน
ความไม่มีโรคในความเป็นหนุ่มสาวและในชีวิตเสียได้ทั้งหมด ความ

อุตสาหะได้เกิดแล้วแก่เราผู้เห็นนิพพานด้วยปัญญาอันยิ่ง บัดนี้เราไม่ควร
ที่จะกลับไปเสพกาม เราจักเป็นผู้ไม่ถอยหลัง จัก เป็นผู้มีพรหมจรรย์
เป็นที่ไปในเบื้องหน้า ฯ

อธิปไตยสูตร

[๔๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อัตตาธิปไตย ๑ โลกาธิปไตย ๑ ธรรมาธิปไตย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อัตตาธิปไตยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกดังนี้ว่า ก็เราออกบวชเป็นบรรพชิตไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัสอุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็การที่เราจะพึงแสวงหากามที่ละได้แล้วออกบวชเป็นบรรพชิตนั้น เป็นความเลวทรามอย่างยิ่ง ข้อนั้นไม่เป็นการสมควรแก่เราเลย เธอย่อมสำเหนียกว่า ก็ความเพียรที่ปรารภแล้ว จักไม่ย่อหย่อนสติที่เข้าไปตั้งมั่นแล้วจะไม่หลงลืม กายที่สงบระงับแล้วจักไม่ระส่ำระสาย จิตที่เป็นสมาธิแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ ดังนี้ เธอทำตนเองแลให้เป็นใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอัตตาธิปไตย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็โลกาธิปไตยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกว่า ก็เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่ง ความมีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่า เราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ครอบงำแล้ว มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ ก็การที่เราออกบวชเป็นบรรพชิตเช่นนี้ พึงตรึกกามวิตกก็ดี พึงตรึกพยาบาทวิตกก็ดี พึงตรึกวิหิงสาวิตกก็ดี ก็โลกสันนิวาสนี้ใหญ่โต ในโลกสันนิวาสอันใหญ่โต ย่อมจะมีสมณพราหมณ์ที่มีฤทธิ์ มีทิพยจักษุ รู้จิตของคนอื่นได้ สมณพราหมณ์เหล่านั้นย่อมมองเห็นได้แม้แต่ไกล แม้ใกล้ๆ เราก็มองท่านไม่เห็น และท่านย่อมรู้ชัดซึ่งจิตด้วยจิต สมณพราหมณ์แม้เหล่านั้น ก็พึงรู้เรา ดังนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลายดูกุลบุตรนี้ซี เขาเป็นผู้มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิตแล้ว

แต่เกลื่อนกล่นไปด้วยธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ ถึงเทวดาที่มีฤทธิ์ มีทิพยจักษุ รู้จิตของคนอื่นได้ก็มีอยู่เทวดาเหล่านั้นย่อมมองเห็นได้แต่ไกล แม้ใกล้ๆ เราก็มองท่านไม่เห็น และท่านย่อมรู้ชัดซึ่งจิตด้วยจิต เทวดาเหล่านั้นก็พึงรู้เราดังนี้ว่า ดูกรท่านผู้เจริญทั้งหลาย ดูกุลบุตรนี้ซีเขาเป็นผู้มีศรัทธาออกบวชเป็นบรรพชิตแล้ว แต่เกลื่อนกล่นไปด้วยธรรมที่เป็นบาปอกุศลอยู่ เธอย่อมสำเหนียกว่า ความเพียรที่เราปรารภแล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่เข้าไปตั้งมั่นแล้วจักไม่หลงลืม กายที่สงบระงับแล้วจักไม่ระส่ำระสาย จิตที่เป็นสมาธิแล้วจักมีอารมณ์แน่วแน่ ดังนี้ เธอทำโลกให้เป็นใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าโลกาธิปไตย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมาธิปไตยเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ อยู่ในป่าก็ดี อยู่โคนไม้ก็ดี อยู่ในเรือนว่างก็ดี ย่อมสำเหนียกว่า ก็เราออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งจีวร ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตไม่ใช่เพราะเหตุแห่งเสนาสนะเรา ออกบวชเป็นบรรพชิต ไม่ใช่เพราะเหตุแห่งความมีและความไม่มีเช่นนั้น ก็แต่ว่าเราเป็นผู้อันชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ครอบงำแล้ว ชื่อว่าเป็นผู้มีทุกข์ท่วมทับแล้ว ไฉนความทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้จะพึงปรากฏ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วอันบุคคลพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน ก็เพื่อนสพรหมจารีผู้ที่รู้อยู่ เห็นอยู่ มีอยู่แล ก็และการที่เราได้ออกบวชเป็นบรรพชิต ในธรรมวินัยอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้วจะพึงเป็นผู้เกียจคร้าน มัวเมาประมาทอย่างนี้ ข้อนั้นไม่เป็นการสมควรแก่เราเลยดังนี้ เธอย่อมสำเหนียกว่า ก็ความเพียรที่เราปรารภแล้วจักไม่ย่อหย่อน สติที่เข้าไปตั้งมั่นแล้ว จักไม่หลงลืม กายที่สงบระงับแล้วจักไม่ระส่ำระสายจิตที่เป็นสมาธิแล้วจักมี อารมณ์แน่วแน่ ดังนี้ เธอทำธรรมนั่นแหละให้เป็นใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าธรรมาธิปไตย ดูกรภิกษุทั้งหลายอธิปไตย ๓ อย่างนี้แล ฯ

ขึ้นชื่อว่าความลับไม่มีในโลก สำหรับผู้ทำบาปกรรม ดูกรบุรุษ จริง
หรือเท็จ ตัวของท่านเองย่อมจะรู้ได้ แน่ะผู้เจริญ ท่านสามารถที่จะทำ
ความดีได้หนอ แต่ท่านดูหมิ่นตนเองเสีย อนึ่ง ท่านได้ปกปิดความ
ชั่วซึ่งมีอยู่ในตนท่านนั้นซึ่งเป็นคนพาล ประพฤติตึงๆ หย่อนๆ
อันเทวดาและพระตถาคตย่อมเห็นได้ เพราะฉะนั้นแหละ คนที่มีตน

เป็นใหญ่ ควรมีสติเที่ยวไป คนที่มีโลกเป็นใหญ่ ควรมีปัญญาและเพ่งพินิจและคนที่มีธรรมเป็นใหญ่ ควรเป็นผู้ประพฤติโดยสมควรแก่

ธรรม มุนีผู้มีความบากบั่นอย่างจริงจัง ย่อมจะไม่เลวลง อนึ่ง บุคคลใดมีความเพียร ข่มขี่มาร ครอบงำมัจจุ ผู้ทำที่สุดเสียได้แล้ว ถูกต้องธรรมอันเป็นที่สิ้นชาติ บุคคลผู้เช่นนั้น ย่อม เป็นผู้รู้แจ้งโลก มีเมธาดี เป็นมุนี ผู้หมดความทะยานอยากในธรรมทั้งปวง ฯ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. พรหมสูตร	๒. อานันทสูตร
๓. สาริปุตตสูตร	๔. นิพพานสูตร
๕. หัตถกสูตร	๖. ทูตสูตร
๗. ราชสูตรที่ ๑	๘. ราชสูตรที่ ๒
๙. สุขุมาลสูตร	๑๐. อธิปไตยสูตร ฯ

จูฬวรรคที่ ๕

สัมมุขีสูตร

[๔๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเป็นผู้มีธรรม ๓ ประการ กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ศรัทธา ๑ไทยธรรม ๑ ทักขิไณยบุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเป็นผู้มี ธรรม ๓ประการนี้ กุลบุตรผู้มีศรัทธาจึงประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

ฐานสูตร

[๔๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบบุคคลมีศรัทธาเลื่อมใสโดยฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เป็นผู้ใคร่ที่จะเห็นท่านผู้มีศีล ๑ เป็นผู้ใคร่ที่จะฟังธรรม ๑ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีจาคะอันสละแล้วมีฝ่ามือชุ่ม ยินดีในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน อยู่ครองเรือน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบว่าคนมีศรัทธาเลื่อมใสโดยฐานะ ๓ประการนี้แล ฯ

บุคคลผู้ใคร่จะเห็นท่านผู้มีศีล ปรารถนาจะฟังพระสัทธรรม ปราบปรามความตระหนี่อันเป็นมลทินนั้นแล เรียกว่าผู้มีศรัทธา ฯ

ปัจจยวัตตสูตร

[๔๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๓ประการ ควรอย่างยิ่งที่จะแสดงธรรมแก่คนอื่นๆ อำนาจประโยชน์ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ผู้แสดงธรรมรู้แจ้ง

อรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้ฟังธรรมรู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้แสดงธรรมและผู้ที่ฟังธรรมทั้งสองฝ่าย รู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่พิจารณาเห็นอำนาจประโยชน์ ๓ ประการนี้แล ควรอย่างยิ่งที่จะแสดงธรรมแก่คนอื่นๆ ฯ

ปเรสสูตร

[๔๘๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุ ๓ ประการ การเจรจาธรรมเป็นไปได้ด้วยดี เหตุ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ผู้แสดงธรรมรู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้ฟังธรรมรู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ผู้แสดงธรรมและผู้ ฟังธรรมทั้งสองฝ่าย รู้แจ้งอรรถด้วย รู้แจ้งธรรมด้วย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายเพราะ เหตุ ๓ ประการนี้แล เรื่องราวจึงเป็นไปได้ ฯ

ปัณฑิตสูตร

[๔๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้ บัณฑิตได้บัญญัติไว้ สัตบุรุษได้บัญญัติไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ทาน ๑ บรรพชา ๑ มาตาปิตุอุปัฏฐาน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการนี้แล บัณฑิตบัญญัติไว้ สัตบุรุษบัญญัติไว้ ฯ

ทาน การไม่เบียดเบียน ความสำรวม การฝึกตน การบำรุงมารดา
และบิดา สัตบุรุษบัญญัติไว้ เหตุที่บัณฑิตเสพ เป็นเหตุของสัตบุรุษ
ผู้เป็นคนดี เป็นพรหมจารีบุคคล ผู้ที่เป็นอริยสมบูรณ์ด้วยทัศนะ
ย่อมคบโลกอันเกษม ฯ

ศีลสูตร

[๔๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรพชิตผู้มีศีล เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมใดอยู่ มนุษย์ในบ้านหรือนิคมนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมากด้วยเหตุ ๓ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ

กาย ๑ วาจา ๑ ใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายบรรพชิตผู้มีศีล เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมใดอยู่ มนุษย์ในบ้านหรือนิคมนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมากด้วยเหตุ ๓ ประการนี้แล ฯ

สังขตสูตร

[๔๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขตลักษณะของสังขตธรรม ๓ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ความเกิดขึ้นปรากฏ ๑ ความเสื่อมปรากฏ ๑เมื่อตั้งอยู่ความแปรปรวนปรากฏ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังขตลักษณะของสังขตธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

อสังขตสูตร

[๔๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม ๓ประการนี้ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ไม่ปรากฏความเกิด ๑ ไม่ปรากฏความเสื่อม ๑ เมื่อตั้งอยู่ไม่ปรากฏความแปรปรวน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม ๓ ประการนี้แล ฯ

ปัพพตสูตร

[๔๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้แก่นขนาดใหญ่ๆ อาศัยขุนเขาหิมวันต์ ย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เจริญด้วยกิ่ง ใบแก่ และใบอ่อน ๑ เจริญด้วยเปลือก และกะเทาะ ๑ เจริญด้วยกะพี้และแก่น ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ไม้แก่นขนาดใหญ่ๆ อาศัยขุนเขาหิมวันต์ย่อมงอกงามด้วยความเจริญ ๓ ประการนี้ ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้-เหมือนกัน คนภายในอาศัยพ่อบ้านแม่เรือนผู้มีศรัทธา ย่อมเจริญด้วยธรรมอันเป็นเหตุเจริญ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ เจริญด้วยศรัทธา ๑ เจริญด้วยศีล ๑ เจริญด้วยปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย คนภายในอาศัยพ่อบ้านแม่เรือนผู้มีศรัทธา ย่อมเจริญด้วยธรรมเป็นเหตุเจริญ ๓ ประการนี้แล ฯ

ภูเขาศิลามีอยู่ในป่าใหญ่ หมู่ไม้ได้อาศัยภูเขานั้น เจริญงอกงามเติบโต
อยู่ในป่า ฉันใด บรรดาบุตรภรรยา เผ่าพันธุ์อำมาตย์ หมู่ญาติและ
เหล่าชนผู้พึ่งพำนักเลี้ยงชีพ ต่างอาศัยพ่อบ้านแม่เรือนผู้มีศรัทธา ถึง
พร้อมด้วยศีล เจริญอยู่ฉันนั้น ผู้ที่มีปัญญาเป็นเครื่องพิจารณาเห็นศีล
จาคะและสุจริต ของพ่อบ้านแม่เรือนผู้มีศีลนั้นเข้า ต่างก็พากันทำตาม
บุคคลประพฤติธรรม คือ ทางที่ยังสัตว์ให้ไปสุคติไว้ในโลกนี้แล้ว ย่อม
เป็นผู้เพลิดเพลิน สมประสงค์ที่น่าใคร่บันเทิงอยู่ในเทวโลก ฯ

อาตัปปสูตร

[๔๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลควรทำความเพียรเครื่องเผากิเลสด้วยเหตุ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือเพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งยังไม่เกิด ๑ เพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นกุศลซึ่งยังไม่เกิด ๑เพื่ออดกลั้นทุกขเวทนาอันมีในสรีระซึ่งเกิดขึ้นแล้ว กล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าชอบใจ อาจนำเอาชีวิตไป ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะว่าภิกษุทำความเพียรเครื่องเผากิเลส เพื่อความไม่เกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งยังไม่เกิดเพื่อความเกิดขึ้นแห่งธรรมที่เป็นกุศลซึ่งยังไม่เกิด เพื่ออดกลั้นทุกขเวทนาอันมีในสรีระซึ่งเกิดขึ้นแล้ว กล้า แข็ง เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ไม่น่าชอบใจ อาจนำเอาชีวิตไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เราเรียกว่า มีความเพียรเครื่องเผากิเลส มีปัญญาเครื่องรักษาตน มีสติเพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ฯ

มหาโจรสูตร

[๔๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมย่องเบาบ้าง ปล้นบ้าง ทำการล้อมเรือนหลังเดียวแล้วปล้นบ้าง คอยดักชิงเอาที่ทางเปลี่ยวบ้าง องค์ ๓ ประการ

เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยที่อันขรุขระ ๑ ย่อมอาศัยป่าชัฏ ๑ ย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มหาโจรย่อมอาศัยที่อันขรุขระอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยสถานที่อันไม่ไกลแม่น้ำ หรือที่ที่ขรุขระแห่งภูเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรย่อมอาศัยที่อันขรุขระอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายก็มหาโจรย่อมอาศัยป่าชัฏอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยชัฏหญ้า บ้าง ชัฏต้นไม้บ้าง ริมตลิ่งบ้าง ราวไพรใหญ่บ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจร ย่อมอาศัยป่าชัฏอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มหาโจรย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลัง อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรในโลกนี้ ย่อมอาศัยพระราชาหรือมหาอำมาตย์ ของพระราชา เขาคิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักกล่าวหาอะไรกะเรา พระราชาหรือ มหาอำมาตย์ของพระราชาเหล่านี้ จักช่วยกันปกปิดโทษของเรา แล้วว่ากล่าวอรรถคดีดังนี้ ถ้าใครกล่าวหาอะไรกะมหาโจรนั้นเข้าพระราชาและมหาอำมาตย์ ของพระราชาเหล่านั้น ต่างช่วยกันปกปิดโทษของมหาโจรนั้น แล้วว่ากล่าว อรรถคดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย มหาโจรย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลังอย่างนี้แล ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มหาโจรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมย่องเบาบ้าง ปล้นบ้าง ทำการล้อมเรือนหลังเดียวแล้วปล้นบ้าง คอยดักชิงเอาที่ทางเปลี่ยวบ้างฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุผู้ลามกประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลายประกอบด้วยโทษ ถูก วิญญูชนติเตียน ทั้งจะประสบบาปเป็นอันมากอีกด้วยธรรม ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ย่อมอาศัยกรรมอันไม่สม่ำเสมอ ๑อาศัยป่าชัฏ ๑ อาศัยบุคคลผู้มีกำลัง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกย่อมอาศัยกรรมอันไม่สม่ำเสมออย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยกายกรรมอันไม่สม่ำเสมอด้วยวจีกรรมอันไม่สม่ำเสมอ ด้วยมโนกรรมอันไม่สม่ำเสมอ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ลามกย่อมอาศัยกรรมอันไม่สม่ำเสมออย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกอาศัยป่าชัฏอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ เป็นคนที่มีความเห็นผิด ประกอบด้วยอันตคาหิกทิฏฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกย่อมอาศัยป่าชัฏอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุผู้ลามกย่อมอาศัยบุคคลผู้มีกำลังอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกในธรรมวินัยนี้ย่อมอาศัยพระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชา เธอ คิดอย่างนี้ว่า ถ้าใครจักว่ากล่าวอะไรเรา พระราชาหรือมหาอำมาตย์ของพระราชาเหล่านี้ จักช่วยปกปิดโทษของเราแล้วว่ากล่าวคดี ดังนี้ ถ้าใครได้ว่ากล่าวอะไร ภิกษุพวกลามกนั้นพระราชาและมหาอำมาตย์ของพระราชาเหล่านั้น ต่างก็ช่วยกันปกปิดโทษของภิกษุนั้นไว้แล้วว่ากล่าวคดี ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามกย่อม อาศัยบุคคลผู้มีกำลังอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ลามก ประกอบด้วยธรรม ๓ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ให้ถูกทำลาย ประกอบด้วยโทษ ถูกวิญญูชนติเตียน ทั้งจะประสบบาปมากอีกด้วย ฯ

จบจูฬวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ปฐมปัณณาสก์ จบบริบูรณ์

ทุติยปัณณาสก์

พราหมณวรรคที่ ๑

ชนสูตรที่ ๑

[๔๙๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวันอารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล พราหมณ์๒ คน เป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด ได้ชวนกันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิดแต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ขอพระโคดมผู้เจริญ ทรงโอวาทสั่งสอนพวกข้าพระองค์ถึงข้อที่จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่พวกข้าพระองค์สิ้นกาลนานเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่าดูกรพราหมณ์ ที่แท้ พวกท่านเป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับมีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด แต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ ดูกรพราหมณ์ โลกนี้ถูกชรา พยาธิ มรณะ นำเข้าไปอยู่แล เมื่อโลกถูกชรา พยาธิ มรณะ นำเข้าไปอยู่เช่นนี้ ความสำรวมทางกาย ความสำรวมทางวาจา ความสำรวมทางใจในโลกนี้ ย่อมเป็นที่ต้านทานเป็นที่เร้น เป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง เป็นที่ยึดหน่วงของเขาผู้ละไปแล้ว ฯ

ชีวิตถูกชรานำเข้าไปใกล้ความมีอายุสั้น ผู้ที่ถูกชรานำเข้าไปใกล้แล้ว
ย่อมไม่มีที่ต้านทาน เมื่อบุคคลเล็งเห็นภัยในความตายนี้ ควรทำบุญ
ทั้งหลายอันนำความสุขมาให้ ความสำรวมทางกาย ทางวาจา และทางใจ

ในโลกนี้ ย่อม เป็นไปเพื่อความสุขแก่ผู้ที่ละโลกนี้ไปแล้ว ผู้ซึ่งสร้าง
สมบุญไว้แต่เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ฯ

ชนสูตรที่ ๒

[๔๘๒] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ ๒ คน เป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิด ได้ชวนกันเข้ามาเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์เป็นพราหมณ์ชราแก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิดแต่มิได้สร้างความดีมิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ ขอพระโคดมผู้เจริญทรงโอวาทสั่งสอนถึงข้อที่จะพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขแก่พวกข้าพระองค์สิ้นกาลนานเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ พวกท่านเป็นคนชรา แก่เฒ่า ล่วงกาลผ่านวัยมาโดยลำดับ มีอายุได้ ๑๒๐ ปีแต่กำเนิดแต่มิได้สร้างความดี มิได้ทำกุศล มิได้ทำกรรมอันเป็นที่ต้านทานความขลาดไว้ดูกรพราหมณ์ โลกนี้ถูกชรา พยาธิ มรณะแผดเผาแล้ว ดูกรพราหมณ์ เมื่อโลกถูกชรา พยาธิ มรณะแผดเผาแล้วเช่นนี้ ความสำรวมทางกาย ความสำรวมทาง วาจา ความสำรวมทางใจในโลกนี้ ย่อมเป็นที่ต้านทาน เป็นที่เร้นเป็นเกาะ เป็นที่พึ่ง และเป็นที่ยึดหน่วงแก่เขาผู้ละไปแล้ว ฯ

เมื่อเรือนถูกไฟไหม้ สิ่งของที่นำออกได้ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่
เขา สิ่งของที่ถูกไหม้อยู่ในเรือนนั้น หาเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่เขาไม่
ฉันใด เมื่อโลกถูกชราและมรณะแผดเผาแล้ว ฉันนั้นเหมือนกัน บุคคล
ควรนำเอาออกมาด้วยการให้ทาน สิ่งที่ให้ไปแล้ว ย่อมเป็นอันบุคคล
นำออกมาดีแล้ว ความสำรวมทางกาย ทางวาจา และทางใจในโลกนี้

ย่อมเป็นไปเพื่อความสุขแก่ผู้ที่ละโลกนี้ไป ผู้ซึ่งได้สร้างสมบุญไว้แต่เมื่อ
ยังมีชีวิตอยู่ ฯ

พราหมณสูตร

[๔๙๓] ครั้งนั้นแล พราหมณ์คนหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่าข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระองค์ย่อมตรัสว่า ธรรมอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเองธรรมอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ธรรมจึงเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูพึงรู้เฉพาะตน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนัด ถูกราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเอง และคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละราคะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอันผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ... ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้โกรธ ถูกโทสะครอบงำ มีจิตอันโทสะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโทสะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ... ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้หลงถูกความหลงครอบงำ มีจิตอันความหลงกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้างย่อมเสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควร

เรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน พราหมณ์นั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วย หวังว่าคนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้(พร้อมทั้ง บุตร ภริยา บริษัท และอำมาตย์) ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ปริพาชกสูตร

[๔๙๔] ครั้งนั้นแล พราหมณ์ปริพาชกคนหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระองค์ย่อมตรัสว่า ธรรมอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ธรรมอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเองดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล ธรรมจึงเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนัด ถูกราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละราคะได้แล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนัด ถูกราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย ย่อมประพฤติทุจริตด้วยวาจา ย่อมประพฤติทุจริตด้วยใจ เมื่อละราคะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยกาย ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยใจ ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้กำหนัด ถูกราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ของคนอื่นก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง เมื่อ

ละราคะได้เด็ดขาดแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ของคนอื่นก็รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็รู้ชัดตามความเป็นจริง ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ... ดูกรพราหมณ์ บุคคลที่โกรธ ฯลฯ ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้หลง ถูกโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้างเมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองเลย ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้หลง ถูกโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกายย่อมประพฤติทุจริตด้วยวาจา ย่อมประพฤติทุจริตด้วยใจ เมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยกาย ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยใจ ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้หลง ถูกโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุมแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ของคนอื่นก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็ไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง เมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว แม้ประโยชน์ของตนก็รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ของคนอื่นก็รู้ชัดตามความเป็นจริง แม้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายก็รู้ชัดตามความเป็นจริง ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ธรรมย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดูควรน้อมเข้ามาอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน พราหมณ์ปริพาชกนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

นิพพุตสูตร

[๔๙๕] ครั้งนั้นแล ชานุสโสณีพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระองค์ย่อมตรัสว่า นิพพานอันผู้ได้บรรลุจะพึง

เห็นเอง ดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอแล นิพพานจึงเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์บุคคลผู้กำหนัด อันราคะครอบงำ มีจิตอันราคะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละราคะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล นิพพานย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ... ดูกรพราหมณ์บุคคลผู้โกรธ ฯลฯ ดูกรพราหมณ์ บุคคลผู้หลง อันโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุมแล้ว ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนคนอื่นบ้าง ย่อมคิดเพื่อเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง ย่อมเสวยทุกขโทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโมหะได้เด็ดขาดแล้ว ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนคนอื่น ย่อมไม่คิดแม้เพื่อจะเบียดเบียนตนเองและคนอื่นทั้งสองฝ่าย ย่อมไม่เสวยทุกขโทมนัสที่เป็นไปทางจิต ดูกรพราหมณ์ แม้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล นิพพานย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ... ดูกรพราหมณ์ ในเมื่อบุคคลนี้เสวยธรรมเป็นที่สิ้นราคะอันไม่มีส่วนเหลือ เสวยธรรมเป็นที่สิ้นโทสะอันไม่มีส่วนเหลือ เสวยธรรมเป็นที่สิ้นโมหะอันไม่มีส่วนเหลือ นิพพานย่อมเป็นคุณชาติอันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังได้กล่าวมาแล้วแล ฯ

ชานุสโสณีพราหมณ์นั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนักพระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำเปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่าคนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ [พร้อมด้วยบุตร ภริยาบริษัทและอำมาตย์] ขอถึงพระองค์กับทั้งพระธรรม และพระภิกษุสงฆ์

เป็นสรณะขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ปโลภสูตร

[๔๙๖] ครั้งนั้นแล พราหมณ์มหาศาลคนหนึ่งได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาต่อบุรพพราหมณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ผู้เป็นอาจารย์และปาจารย์กล่าวไว้ว่า ได้ยินว่า แต่ก่อนโลกนี้ ย่อมหนาแน่นด้วยหมู่มนุษย์เหมือนอเวจีมหานรก บ้านนิคมชนบทและราชธานี มีทุกระยะไก่บินตก ดังนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม้บ้านก็ไม่เป็นบ้าน แม้นิคมก็ไม่เป็นนิคม แม้นครก็ไม่เป็นนคร แม้ชนบทก็ไม่เป็นชนบท พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ทุกวันนี้ มนุษย์กำหนัดแล้วด้วยความกำหนัดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรมมนุษย์เหล่านั้นกำหนัดแล้วด้วยความกำหนัดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม ต่างก็ฉวยศาตราอันคมเข้าฆ่าฟันกันและกันเพราะฉะนั้น มนุษย์จึงล้มตายเสียเป็นอันมาก ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อนี้ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม้บ้านก็ไม่เป็นบ้าน แม้นิคมก็ไม่เป็นนิคม แม้นครก็ไม่เป็นนคร แม้ชนบทก็ไม่เป็นชนบท ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ทุกวันนี้ มนุษย์กำหนัดแล้วด้วยความกำหนัดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยมิจฉาธรรมเมื่อมนุษย์เหล่านั้นกำหนัดแล้วด้วยความกำหนัดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ฉะนั้น จึงเกิดทุพภิกขภัย ข้าวกล้าเสีย เป็นเพลี้ย ไม่ให้ผล เพราะเหตุนั้นมนุษย์จึงล้มตายเสียเป็นอันมาก ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อนี้ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม้บ้านก็ไม่เป็นบ้าน แม้นิคมก็ไม่เป็นนิคม แม้นครก็ไม่เป็นนคร แม้ชนบทก็ไม่เป็นชนบท ฯ

ดูกรพราหมณ์ อีกประการหนึ่ง ทุกวันนี้ มนุษย์กำหนัดแล้วด้วยความกำหนัดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอครอบงำ ประกอบด้วยมิจฉาธรรมเมื่อมนุษย์เหล่านั้นกำหนัดแล้วด้วยความกำหนัดผิดธรรม ถูกความโลภไม่สม่ำเสมอ ครอบงำประกอบด้วยมิจฉาธรรม พวกยักษ์ปล่อยอมนุษย์ที่ร้ายกาจลงไว้เพราะฉะนั้น มนุษย์จึงล้มตายเสียเป็นอันมาก ดูกรพราหมณ์ แม้ข้อนี้ก็เป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องทำให้มนุษย์ทุกวันนี้หมดไป ปรากฏว่ามีน้อย แม้บ้านก็ไม่เป็นบ้าน แม้นิคมก็ไม่เป็นนิคม แม้นครก็ไม่เป็นนคร แม้ชนบทก็ไม่เป็นชนบท ฯ

พราหมณ์มหาศาลนั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ชัปปสูตร

[๔๙๗] ครั้งนั้นแล ปริพาชกผู้วัจฉโคตรได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า พระสมณโคดมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคนเดียว ไม่ควรให้แก่คนอื่นๆ พึงให้แก่สาวกของเรานี้แหละ ไม่ควรให้ทานแก่สาวกของคนอื่นๆ ทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ที่ให้แก่คนอื่นๆ หามีผลมากไม่ ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้น มีผลมาก ที่ให้แก่สาวกของคนอื่นๆ หามีผลมากไม่ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ชนเหล่าใดได้กล่าวไว้เช่นนี้พระสมณโคดมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคนเดียว ไม่ควรให้แก่คนอื่นๆ พึงให้ทานแก่สาวกของเรานี่แหละ ไม่ควรให้แก่สาวกของคนอื่น ทานที่ให้แก่เราเท่านั้นมีผลมาก ที่ให้แก่คนอื่นหามีผลมากไม่ ทานที่ให้แก่สาวกของเราเท่านั้นมีผลมาก ที่ให้แก่สาวกของคนอื่นหามีผลไม่ ดังนี้ ชนเหล่านั้นชื่อว่าพูดตามที่ท่านพระโคดมตรัส ไม่พูดตู่ท่านพระโคดมด้วยคำไม่เป็นจริง และชื่อว่าพยากรณ์ธรรมสมควรแก่ธรรม อนึ่ง การคล้อยตามคำพูดที่ชอบธรรมไรๆ ย่อมไม่มาถึงฐานะที่น่าติเตียนแหละหรือ เพราะข้าพระองค์ไม่ประสงค์ที่จะพูดตู่ท่านพระโคดมพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรวัจฉะ ผู้ใดพูดว่า พระ

สมณโคดมตรัสว่า พึงให้ทานแก่เราคนเดียว ฯลฯ ทานที่ให้แก่สาวกของคนอื่นๆ หามีผลมากไม่ ดังนี้ผู้นั้นชื่อว่าไม่พูดตามที่เราพูด ทั้งกล่าวตู่เราด้วยคำอันไม่ดี ไม่เป็นจริง ดูกรวัจฉะ ผู้ใดแลห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทานอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมกระทำอันตรายแก่วัตถุ ๓ อย่างเป็นโจรดักปล้นวัตถุ ๓ อย่าง วัตถุ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ย่อมทำอันตรายแก่บุญของทายก ๑ ย่อมทำอันตรายแก่ลาภของปฏิคาหก ๑ ตนของบุคคลนั้น ย่อมเป็นอันถูกกำจัดและถูกทำลายก่อนทีเดียวแล ๑ ดูกรวัจฉะ ผู้ใดแลห้ามผู้อื่นซึ่งให้ทานอยู่ ผู้นั้นชื่อว่าย่อมทำอันตรายแก่วัตถุ ๓ อย่าง เป็นโจรดักปล้นวัตถุ ๓ อย่างนี้ดูกรวัจฉะ ก็เราพูดเช่นนี้ว่าผู้ใดสาดน้ำล้างภาชนะ หรือน้ำล้างขันไปแม้ที่สัตว์ซึ่งอาศัยอยู่ที่บ่อน้ำคลำ หรือที่บ่อโสโครกข้างประตูบ้านด้วยตั้งใจว่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในที่นั้นจงยังอัตภาพให้เป็นไปด้วยสิ่งนั้นเถิด ดังนี้ ดูกรวัจฉะเรากล่าวกรรมซึ่งมีการลาดน้ำล้างภาชนะนั้นเป็นเหตุว่า เป็นที่มาแห่งบุญ จะป่วยกล่าวไปไยถึงในสัตว์มนุษย์เล่า ดูกรวัจฉะ อีกประการหนึ่ง เราย่อมกล่าวว่า ทานที่ให้แก่ท่านผู้มีศีลมีผลมาก ที่ให้ในคนทุศีล หาเหมือนเช่นนั้นไม่ ทั้งท่านผู้มีศีลนั้นเป็นผู้ละองค์ ๕ ได้แล้ว ประกอบด้วยองค์ ๕ ละองค์ ๕ เหล่าไหนได้ คือ ละกามฉันทะ ๑ พยาบาท ๑ ถีนมิทธะ ๑อุทธัจจกุกกุจจะ ๑ วิจิกิจฉา ๑ ท่านผู้มีศีลละองค์ ๕ นี้ได้แล้ว ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นไฉน คือ ประกอบด้วยศีลขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยสมาธิขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยปัญญาขันธ์ที่เป็นของพระ อเสขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุตติขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ประกอบด้วยวิมุตติญาณทัสสนขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ท่านผู้มีศีลประกอบด้วยองค์ ๕ นี้เรากล่าวว่า ทานที่ให้ในท่านที่ละองค์ ๕ ได้ ประกอบด้วยองค์ ๕ ดังกล่าวมามีผลมาก ฯ

โคอุสุภะที่เขาฝึกแล้ว นำธุระไป สมบูรณ์ด้วยกำลัง ประกอบด้วยเชาว์
อันดี จะเกิดในสีสรรชนิดใดๆ คือ สีดำ สีขาว สีแดง สีเขียว สีด่าง
สีตามธรรมชาติของตนสีเหมือนโคธรรมดา หรือสีเหมือนนกพิลาปก็ดี
ชนทั้งหลายย่อมเทียมมันเข้าในแอก ไม่ต้องใฝ่คำนึงถึงสีสรรของมัน

ฉันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วมีวัตรเรียบ
ร้อย ตั้งอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล พูดแต่คำสัตย์ มีใจประกอบ
ด้วยหิริ ละชาติ และมรณะได้ มีพรหมจรรย์บริบูรณ์ ปลงภาระลงแล้ว
พ้นกิเลส ทำกิจเสร็จแล้ว หมดอาสวะ รู้จบธรรมทุกอย่าง ดับสนิท
แล้วเพราะไม่ถือมั่น ย่อมจะเกิดได้ในสัญชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง ใน

บรรดาสัญชาติเหล่านี้ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร คน
จัณฑาลและคนเทขยะมูลฝอย ในเขตที่ปราศจากธุลีนั้นแล ทักษิณาย่อม
มีผลมาก ส่วนคนพาล ไม่รู้แจ้ง ทรามปัญญา มิได้สดับตรับฟัง ย่อม
พากันให้ทานในภายนอก ไม่เข้าไปหา สัตบุรุษ ก็ศรัทธาของผู้ที่เข้าไปหา
สัตบุรุษ ผู้มีปัญญายกย่องกันว่าเป็นปราชญ์ หยั่งรากลงตั้งมั่นใน
พระสุคต และเขาเหล่านั้นย่อมพากันไปเทวโลก หรือมิฉะนั้นก็เกิดใน
สกุลในโลกนี้ บัณฑิตย่อมบรรลุนิพพานได้โดยลำดับ ฯ

ติกรรณสูตร

[๔๘๘] ครั้งนั้นแล ติกรรณพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพูดสรรเสริญคุณของพราหมณ์ผู้ได้วิชชาเฉพาะพระพักตรของพระผู้มีพระภาคว่า พราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓ เป็นอย่างนี้พราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓ เป็นเช่นนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรพราหมณ์ พวกพราหมณ์ย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชชา ๓ อย่างไร ฯ

ติ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาติ ข้างฝ่ายมารดาและบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิสะอาดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้ด้วยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆัณฑุ คัมภีร์เกฏุภะ พร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติหาสเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจตัวบท เป็นผู้เข้าใจไวยากรณ์ ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะ และตำราทายมหาปุริสลักษณะ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พวกพราหมณ์ย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชชา ๓ อย่างนี้แล ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชชา ๓ อย่าง หนึ่ง ก็แหละผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอีกอย่างหนึ่ง ฯ

ติ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัย ย่อมมีอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามที่ผู้ได้วิชชา ๓ มีในอริยวินัย ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ถ้ากระนั้นจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ติกรรณ พราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม บรรลุปฐมฌานมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ บรรลุทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจารสงบไปมีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติ มีสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกายเพราะปีติสิ้นไป บรรลุตติยฌานที่พระอริยทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข บรรลุจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลสอ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสติญาณ เธอย่อมระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้างห้าสิบชาติบ้าง ร้อยชาติบ้าง พันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ มีผิวพรรณอย่างนี้ มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนี้ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านี้ ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้ชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ มีผิวพรรณอย่างนี้มีอาหารอย่างนี้ เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนี้ๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านี้ ครั้นจุติจากภพนั้นแล้ว ได้มาเกิดในภพนี้ เธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการ พร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ วิชชาข้อแรกเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อวิชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จุติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอเห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไป ต้องเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบ

ด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิ ยึดถือการทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อแตกกายตายไปได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลวประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ย่อมรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ วิชชาข้อที่สอง ย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อวิชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ภิกษุนั้นเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ นี้เหตุเกิดอาสวะ นี้ความดับอาสวะ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะเมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้ว รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี วิชชาข้อที่สาม ย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อวิชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ฯ

จิตของพระโคดมองค์ใดซึ่งมีศีลไม่ลุ่มๆ ดอนๆ มีปัญญาและมีความ
เพ่งพินิจ เป็นจิตมีความชำนาญ เป็นเอกัคคตา เป็นสมาธิดีแล้ว
พระโคดมพระองค์นั้นแลบัณฑิตกล่าวว่า บรรเทาความมืดได้ เป็นนัก
ปราชญ์ ได้วิชชา ๓ ละทิ้งมัจจุ เกื้อกูลแก่เทวดาและมนุษย์ ละบาป
ธรรมเสียได้ทุกอย่างสาวกทั้งหลายย่อมนมัสการพระโคดมพระองค์นั้น
ผู้สมบูรณ์ด้วยวิชชา ๓ ไม่หลงใหลอยู่ ผู้ตื่นแล้ว มีสรีระเป็นครั้งสุดท้าย

ผู้ใดตรัสรู้ปุพเพนิวาสญาณ เห็นทั้งสวรรค์ทั้งอบาย บรรลุถึงธรรมเป็น
ที่สิ้นชาติ เป็นมุนีผู้อยู่จบพรหมจรรย์ เพราะรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง เป็น
พราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓ โดยวิชชา ๓ นี้เรากล่าวผู้นั้นว่าได้วิชชา ๓
เราย่อมไม่กล่าวถึงคนอื่นตามถ้อยคำที่คนอื่นกล่าวว่าได้วิชชา ๓ ฯ

ดูกรพราหมณ์ ผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างนี้แล ฯ

ติ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ผู้ได้วิชชา ๓ ของพวกพราหมณ์เป็นอย่างหนึ่ง ก็แหละผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างหนึ่ง ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ วิชชา ๓ ในอริยวินัยนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

ชานุสโสณีสูตร

[๔๙๙] ครั้งนั้นแล ชานุสโสณีพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ผู้ใดมียัญสิ่งที่พึงให้ด้วยศรัทธา อาหารที่จะพึงให้แก่คนอื่น หรือไทยธรรม ผู้นั้นควรให้ทานในพราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรพราหมณ์ ก็พราหมณ์ ทั้งหลายย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชชา ๓ อย่างไร

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พราหมณ์ในโลกนี้ เป็นอุภโตสุชาติ ทั้งข้างฝ่ายมารดาและฝ่ายบิดา มีครรภ์เป็นที่ถือปฏิสนธิ สะอาดดีตลอด ๗ ชั่วบรรพบุรุษ ไม่มีใครจะคัดค้านติเตียนได้ด้วยอ้างถึงชาติ เป็นผู้เล่าเรียน ทรงจำมนต์ รู้จบไตรเพท พร้อมทั้งคัมภีร์นิฆัณฑุ คัมภีร์เกฏุภะพร้อมทั้งประเภทอักษรมีคัมภีร์อิติหาสเป็นที่ ๕ เป็นผู้เข้าใจตัวบท เป็นผู้เข้าใจไวยากรณ์ชำนาญในคัมภีร์โลกายตะและตำราทำนายมหาปุริสลักษณะ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชชา ๓ อย่างนี้แล ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ พราหมณ์ทั้งหลายย่อมบัญญัติพราหมณ์ว่าได้วิชชา ๓ อย่างหนึ่ง ก็แหละผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างหนึ่ง ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัย ย่อมมีอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระองค์โปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ตามที่ผู้ได้วิชชา ๓ มีในอริยวินัย ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ถ้ากระนั้นจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าวชานุสโสณีพราหมณ์ทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌานอยู่ ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส

ปราศจากกิเลส อ่อน ควรแก่การงานตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อปุพเพนิวาสานุสติญาณเธอย่อมระลึกถึงชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก ฯลฯ วิชชาข้อแรกเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อวิชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้นภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อนควรแก่การงาน มั่นคง ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อรู้จุติและอุปบัติของสัตว์ทั้งหลาย เธอย่อมเห็นหมู่สัตว์ ฯลฯ ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ วิชชาข้อที่สองย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้ อวิชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาทมีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ภิกษุนั้น เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผ่องแผ้วไม่มีกิเลส ปราศจากอุปกิเลส อ่อน ควรแก่การงาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่านี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา เหล่านี้อาสวะ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับอาสวะ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะ แม้จากอวิชชาสวะ เมื่อจิตหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่าหลุดพ้นแล้วรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี วิชชาข้อที่สาม ย่อมเป็นอันเธอได้บรรลุแล้ว ดังนี้อวิชชาสูญไป วิชชาเกิดขึ้น ความมืดสูญไป แสงสว่างเกิดขึ้น เช่นเดียวกันกับของภิกษุผู้ไม่ประมาท มีความเพียร ส่งตนไปแล้วอยู่ ฉะนั้น ฯ

ผู้ใดสมบูรณ์ด้วยศีลวัตร ส่งตนไปแล้ว มีจิตเป็นสมาธิ ผู้ใดมีจิตมีความ
ชำนาญ เป็นเอกัคคตา ตั้งมั่นดีแล้ว ผู้ใดตรัสรู้ปุพเพนิวาสญาณ เห็น
สวรรค์และอบาย บรรลุถึงธรรมเป็นที่สิ้นไปแห่งชาติเป็นมุนีผู้อยู่จบ
พรหมจรรย์ เพราะรู้ด้วยปัญญาอันยิ่ง และเป็นพราหมณ์ผู้ได้วิชชา ๓
เราย่อมไม่กล่าวถึงคนอื่นตามถ้อยคำที่คนอื่นกล่าวว่าได้วิชชา ๓ ฯ

ดูกรพราหมณ์ ผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างนี้แล ฯ

ชา. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ผู้ได้วิชชา ๓ ของพวกพราหมณ์เป็นอย่างหนึ่ง ก็แหละผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยเป็นอย่างหนึ่ง ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญผู้ได้วิชชา ๓ ของพวกพราหมณ์

ไม่ถึงส่วนที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกเป็น ๑๖ ครั้ง ของผู้ได้วิชชา ๓ ในอริยวินัยนี้ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอด ชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สังคารวสูตร

[๕๐๐] ครั้งนั้นแล สังคารวพราหมณ์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ชื่อว่าพราหมณ์ ย่อมบูชายัญเองบ้าง ให้คนอื่นบูชาบ้างข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ในบรรดาบุคคลเหล่านั้น ผู้ที่บูชายัญเองและผู้ที่ใช้ให้คนอื่นบูชาทุกคน ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติปฏิปทาเป็นเหตุให้เกิดบุญ อันมียัญเป็นเหตุซึ่งมีกำเนิดแต่สรีระเป็นอันมาก อนึ่ง ผู้ใดออกจากสกุลใด บวชเป็นบรรพชิตฝึกแต่คนเดียวทำตนให้สงบแต่คนเดียว ทำตนให้ดับไปแต่คนเดียว เมื่อเป็นเช่นนี้ ผู้นั้นชื่อว่ามีปฏิปทาเป็นเหตุให้เกิดบุญอันมีบรรพชาเป็นเหตุ ซึ่งมีกำเนิดแต่สรีระอันเดียว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรพราหมณ์ ถ้ากระนั้นเราจักขอถามท่านในข้อนี้ ท่านจงเฉลยปัญหานั้นตามที่ท่านเห็นควร ดูกรพราหมณ์ ท่านจะ สำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน พระตถาคตเสด็จอุบัติในโลกนี้ เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลกเป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึกไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นได้ตรัสไว้อย่างนี้ว่า เราดำเนินไปแล้วตามมรรคนี้ ตามปฏิปทานี้ ทำธรรมอันยอดเยี่ยมซึ่งเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วสอนประชาชนให้รู้ตาม มาเถิด ถึงท่านทั้งหลายก็จงปฏิบัติตามอาการที่ท่านทั้งหลายปฏิบัติได้แล้ว ก็จักทำธรรมอันยอดเยี่ยมซึ่งเป็นที่สุดแห่งพรหมจรรย์ให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งของตนแล้ว เข้าถึงอยู่ พระศาสดาพระองค์นี้ทรงแสดงธรรมไว้ ดังนี้ ทั้งผู้อื่นต่างปฏิบัติเพื่อความเป็นอย่างนั้น ก็ผู้แสดงและผู้ปฏิบัตินั้น มีมากกว่าร้อย มีมากกว่าพัน มีมากกว่าแสน ดูกรพราหมณ์ ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อเป็นดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ปุญปฏิปทาซึ่งมีบรรพชาเป็นเหตุนั้นย่อมจะมีกำเนิดแต่สรีระเดียว หรือมีกำเนิดแต่สรีระเป็นอันมาก ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ เมื่อเป็นเช่นดังตรัสมาฉะนี้ ปุญปฏิปทาที่มีบรรพชาเป็นเหตุนี้ ย่อมมีกำเนิดแต่สรีระเป็นอันมาก ฯ

เมื่อสังคารวพราหมณ์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ได้ถามสังคารวพราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์ บรรดาปฏิปทา ๒ อย่างนี้ ท่านชอบใจปฏิปทาอย่างไหนซึ่งมีความต้องการน้อยกว่า มีความริเริ่มน้อยกว่า แต่ว่ามีผลและอานิสงส์มากมายเมื่อท่านพระอานนท์ถามอย่างนี้ สังคารวพราหมณ์ได้กล่าวว่า ท่านพระโคดมฉันใด ท่านพระอานนท์ก็ฉันนั้น ท่านทั้ง ๒ นี้ เราควรบูชา เราควรสรรเสริญแม้ครั้งที่ ๒ ท่านพระอานนท์ได้ถามว่า ดูกรพราหมณ์ เรามิได้ถามท่านอย่างนี้ว่าท่าน ควรบูชาใคร หรือว่าท่านควรสรรเสริญใคร แต่เราถามท่านอย่างนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ บรรดาปฏิปทา ๒ อย่างนี้ ท่านชอบปฏิปทาอย่างไหน ซึ่งมีความต้องการน้อยกว่า มีความริเริ่มน้อยกว่า แต่ว่ามีผลและอานิสงส์มากมาย ถึงครั้งที่ ๒สังคารวพราหมณ์ ก็ได้กล่าวว่า ท่านพระโคดมฉันใด ท่านพระอานนท์ก็ฉันนั้นท่านทั้ง ๒ นี้ เรา ควรบูชา เราควรสรรเสริญ แม้ครั้งที่ ๓ ท่านพระอานนท์ได้กล่าวว่า ดูกร พราหมณ์ เรามิได้ถามท่านอย่างนี้ว่า ท่านควรบูชาใคร ท่านควสรรเสริญใคร แต่เราถามท่านอย่างนี้ว่า ดูกรพราหมณ์ บรรดาปฏิปทา ๒ อย่างนี้ ท่านชอบปฏิปทาอย่างไหน ซึ่งมีความต้องการน้อยกว่า มีความริเริ่มน้อยกว่าแต่ว่ามีผลและ อานิสงส์มากมาย ถึงครั้งที่ ๓ สังคารวพราหมณ์ก็ได้กล่าวว่า ท่านพระโคดมฉันใด ท่านพระอานนท์ก็ฉันนั้น ท่านทั้ง ๒ นี้ เราควรบูชา เราควรสรรเสริญ ลำดับ นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงดำริว่า สังคารวพราหมณ์ถูกอานนท์ถามปัญหาที่ชอบแล้ว นิ่งเสีย ไม่เฉลยถึง ๓ ครั้งแล ถ้ากระไร เราควรจะช่วยเหลือ จึงได้ ตรัสถามสังคารวพราหมณ์ว่า ดูกรพราหมณ์ วันนี้พวกที่มานั่งประชุมกันในราชบริษัทในราชสำนัก ได้พูดสนทนากันขึ้นในระหว่างว่าอย่างไร สังคารวพราหมณ์ กราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ วันนี้ พวกที่มานั่งประชุมกันในราชบริษัทในราชสำนัก ได้พูดสนทนากันขึ้นในระหว่างว่า เขาว่าเมื่อก่อนภิกษุที่แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ได้มีน้อยมาก และอุตริมนุษยธรรมมีมากมาย ทุกวันนี้ ภิกษุที่แสดง ปาฏิหาริย์ได้มีมากมาย และอุตริมนุษยธรรมมีน้อยมาก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ทุกวันนี้ พวกที่มานั่งประชุมกันในราชบริษัทในราชสำนักได้พูดสนทนากันขึ้นใน ระหว่างว่าดังนี้แล ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อิทธิปาฏิหาริย์ ฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ ๑ อาเทสนาปาฏิหาริย์ ดักใจเป็นอัศจรรย์ ๑อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็น

อัศจรรย์ ๑ ดูกรพราหมณ์ ก็อิทธิปาฏิหาริย์เป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงแม้ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนดินก็ได้ เหาะไปในไปอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่า อิทธิปาฏิหาริย์

ดูกรพราหมณ์ ก็อาเทสนาปาฏิหาริย์เป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พูดดักใจได้โดยนิมิตว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ว่า ถึงหากเธอจะพูดดักใจกะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ดูกรพราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พูดดักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ก็แต่ว่าพอได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว ย่อมพูดดักใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ ถึงหากเธอจะพูดดักใจกะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไม่ ดูกรพราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พูดดักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ถึงได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว ก็พูดดักใจไม่ได้เลย แต่ว่าพอได้ยินเสียงวิตกวิจารของบุคคลผู้ตรึกตรองเข้าแล้ว ย่อมพูดดักใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ ถึงหากเธอจะพูดดักใจกะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ดูกรพราหมณ์ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พูดดักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ถึงได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์หรือเทวดาเข้าแล้ว ก็พูดดักใจไม่ได้ ถึงได้ยินเสียงวิตกวิจารของบุคคลผู้ตรึกตรองเข้าแล้วก็พูดดักใจไม่ได้ ก็แต่ว่า กำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้าสมาธิอันไม่มีวิตกวิจาร ด้วยใจ ของตนว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารไว้ด้วยประการใด จักตรึกวิตกชื่อโน้นในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น ถึงหากเธอจะพูดดักใจกะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ดูกรพราหมณ์ นี้เรียกว่าอาเทสนาปาฏิหาริย์ ฯ

ดูกรพราหมณ์ ก็อนุสาสนีปาฏิหาริย์เป็นไฉน ดูกรพราหมณ์ ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า จงตรึกอย่างนี้ อย่าได้ตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้ จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ดูกรพราหมณ์นี้เรียกว่าอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ดูกร

พราหมณ์ ปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้แล ดูกรพราหมณ์บรรดาปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ อย่างนี้ ท่านชอบปาฏิหาริย์อย่างไหน ซึ่งงามกว่าและประณีตกว่า ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ บรรดาปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนั้น ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดังนี้นั้นผู้ใดแสดงอิทธิปาฏิหาริย์นี้ได้ แสดงฤทธิ์เป็นอันมาก ผู้นั้นย่อมชอบใจปาฏิหาริย์นั้นปาฏิหาริย์ที่ผู้ใดแสดงได้ และเป็นของผู้นั้นนี้ ย่อมปรากฏแก่ข้าพระองค์ เหมือนกับรูปลวง ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้พูดดักใจได้ยินโดยนิมิตว่า ใจของท่านเป็นเช่นนี้ ใจของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ จิตของท่านเป็นแม้ด้วยประการฉะนี้ ถึงเธอจะพูดดักใจกะชนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นเช่นนั้นหาเป็นอย่างอื่นไม่ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พูดดักใจโดยนิมิตไม่ได้เลย ... แต่ว่าพอได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์หรือเทวดาเข้าแล้วก็พูดดักใจได้ ... แม้ว่าได้ยินเสียงมนุษย์ อมนุษย์ หรือเทวดาเข้าแล้ว พูดดักใจไม่ได้ แต่ว่าได้ยินเสียงวิตกวิจารของบุคคลผู้ตรึกตรองเข้าแล้ว ก็พูดดักใจได้ ...ถึงได้ยินเสียงวิตกวิจารของบุคคลผู้ตรึกตรองเข้าแล้ว ก็พูดดักใจไม่ได้ แต่ว่ากำหนดรู้ใจของผู้อื่นที่เข้าสมาธิ อันไม่มีวิตกวิจารด้วยใจของตนว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารด้วยประการใด จักตรึกวิตกชื่อโน้นในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น ถึงหากเธอจะพูดดักใจกะคนเป็นอันมากก็ดี คำที่เธอพูดนั้นก็เป็นเช่นนั้น หาเป็นอย่างอื่นไปไม่ ผู้ใดแสดงปาฏิหาริย์นี้ได้ ผู้นั้นย่อมชอบใจปาฏิหาริย์นั้น ปาฏิหาริย์ที่ผู้ใดแสดงได้ และเป็นของผู้นั้นนี้ ย่อมปรากฏแก่ข้าพระองค์เหมือนกับรูปลวงข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ บรรดาปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ อย่างนี้ ปาฏิหาริย์ที่ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ พร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า จงตรึกอย่างนี้ อย่าได้ตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่าได้มนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้เสีย จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ควรแก่ข้าพระองค์ ทั้งดีกว่าและประณีตกว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ไม่เคยมีที่ท่านพระโคดมตรัสดีแล้ว และข้าพระองค์จะจำไว้ว่า ท่านพระโคดมประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ เพราะท่านพระโคดมแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เพราะท่านพระโคดมกำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้สมาธิ อันไม่มีวิตกวิจารด้วยใจของพระองค์ว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารไว้ด้วยประการใด จักตรึกวิตกชื่อโน้นในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น เพราะท่านพระโคดมทรงพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่า จงตรึกอย่างนี้ อย่าได้ตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่ามนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้เสีย จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ท่านได้กล่าววาจาที่ควรนำไปใกล้เราแน่แท้เทียวแลเออก็เราจักพยากรณ์แก่ท่านว่า เพราะเราแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก ฯลฯ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ ดูกรพราหมณ์ เพราะเรากำหนดรู้ใจของผู้ที่เข้าสมาธิ อันไม่มีวิตกวิจารด้วยใจของตนว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารไว้ด้วยประการใดจักตรึกวิตกชื่อโน้นในลำดับจิตนี้ด้วยประการนั้น เพราะเราพร่ำสอนอยู่อย่างนี้ว่าจงตรึกอย่างนี้ อย่าตรึกอย่างนี้ จงมนสิการอย่างนี้ อย่ามนสิการอย่างนี้ จงละสิ่งนี้เสีย จงเข้าถึงสิ่งนี้อยู่ ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็แม้ภิกษุอื่นรูปหนึ่งผู้ประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้นอกจากท่านพระโคดม มีอยู่หรือ ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ ไม่ใช่มีร้อยเดียว ไม่ใช่สองร้อย ไม่ใช่สามร้อยไม่ใช่สี่ร้อย ไม่ใช่ห้าร้อย ที่แท้ภิกษุผู้ประกอบด้วยปาฏิหาริย์ ๓ อย่างนี้ มีอยู่มากมายทีเดียว ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ก็บัดนี้ ภิกษุเหล่านั้นอยู่ไหน ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ อยู่ในหมู่ภิกษุนี้เองแหละ ฯ

สัง. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก พระองค์ทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักมองเห็นรูป ฉะนั้นข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคดม กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์เป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

จบพราหมณวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ชนสูตรที่ ๑ ๒. ชนสูตรที่ ๒ ๓. พราหมณสูตร ๔. ปริพาชกสูตร๕. นิพพุตสูตร ๖. ปโลภสูตร ๗. ชัปปสูตร ๘. ติกรรณสูตร ๙. ชานุสโสณีสูตร ๑๐. สังคารวสูตร ฯ

มหาวรรคที่ ๒

ติตถสูตร

[๕๐๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลัทธิของเดียรถีย์ ๓ อย่างนี้ ถูกบัณฑิตไต่ถามซักไซ้ไล่เลียงเข้า ย่อมอ้างลัทธิสืบๆ มา ตั้งอยู่ในอกิริยทิฐิ ๓ อย่าง ทิฐิ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ๑. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนีว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ ๒. สมณพราหมณ์พวกหนึ่งมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีการสร้างสรรของอิสรชนเป็นเหตุ ๓. มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่ง มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่หาเหตุหาปัจจัยมิได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์ทั้ง ๓ พวกนั้น พวกที่มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนมีแต่กรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุเราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น แล้วถามอย่างนี้ว่า ได้ยินว่าท่านทั้งหลายมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ จริงหรือ ถ้าสมณพราหมณ์พวกนั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้ว ปฏิญญาว่าจริง เราก็กล่าวกะเขาว่า ถ้าเช่นนั้น เพราะกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนเป็นเหตุ ท่านทั้งหลายจักต้องฆ่าสัตว์ จักต้องลักทรัพย์ จักต้องประพฤติกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ จักต้องพูดเท็จ จัก---ต้องพูดคำส่อเสียด จักต้องพูดคำหยาบ จักต้องพูดคำเพ้อเจ้อ จักต้องมากไปด้วยอภิชฌา จักต้องมีจิตพยาบาท จักต้องมีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลยึดถือกรรมที่ได้ทำไว้แต่ก่อนโดยความเป็นแก่นสาร ความพอใจหรือความพยายามว่า กิจนี้ควรทำหรือว่ากิจนี้ไม่ควรทำ ย่อมจะมีไม่ได้ ก็เมื่อไม่ได้กรณียกิจและอกรณียกิจโดยจริงจังมั่นคงดังนี้ สมณวาทะที่ชอบธรรมเฉพาะตัว ย่อมจะสำเร็จไม่ได้ แก่ผู้มีสติฟั่นเฟือน ไร้เครื่องป้องกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีวาทะสำหรับข่มขี่ที่ชอบธรรม ในสมณพราหมณ์พวกนั้นผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้อย่างนี้แลเป็นข้อแรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บรรดาสมณพราหมณ์

ทั้ง ๓ พวกนั้นพวกที่มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีการสร้างสรรของอิสรชนเป็นเหตุ เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้นแล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ได้ยินว่า ท่านทั้งหลายมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่มีการสร้างสรรของอิสรชนเป็นเหตุ จริงหรือ ถ้าสมณพราหมณ์นั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้ว ปฏิญญาว่าจริง เราก็กล่าวกะเขาว่า ถ้าเช่นนั้น เพราะการสร้างสรรของอิสรชนเป็นเหตุ ท่านทั้งหลายจักต้องฆ่าสัตว์ ฯลฯ จักต้องมีความเห็นผิดดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลยึดถือการสร้างสรรของอิสรชนไว้โดยความเป็นแก่นสาร ความพอใจ หรือความพยายามว่า กิจนี้ควรทำหรือว่ากิจนี้ไม่ควรทำย่อมจะมีไม่ได้ ก็เมื่อไม่ได้กรณียกิจและอกรณียกิจโดยจริงจังมั่นคงดังนี้ สมณวาทะที่ชอบธรรมเฉพาะตน ย่อมจะสำเร็จไม่ได้แก่ผู้มีสติฟั่นเฟือน ไร้เครื่องป้องกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีวาทะสำหรับข่มขี่ที่ชอบธรรม ในสมณพราหมณ์พวกนั้นผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ อย่างนี้แลเป็นข้อที่ ๒ ดูกรภิกษุทั้งหลายบรรดาสมณพราหมณ์ทั้ง ๓ พวกนั้น พวกที่มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุขทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่หาเหตุหาปัจจัยมิได้ เราเข้าไปหาสมณพราหมณ์พวกนั้น แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ได้ยินว่าท่านทั้งหลายมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า สุข ทุกข์ หรืออทุกขมสุขอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่บุคคลเสวยนั้น ล้วนแต่หาเหตุหาปัจจัยมิได้ จริงหรือ ถ้าสมณพราหมณ์พวกนั้นถูกเราถามอย่างนี้แล้ว ปฏิญญาว่าจริง เราก็กล่าวกะเขาว่า ถ้าเช่นนั้น เพราะหาเหตุหาปัจจัยมิได้ ท่านทั้งหลายจักต้องฆ่าสัตว์ ฯลฯ จักต้องมีความเห็นผิด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อบุคคลยึดถือความไม่มีเหตุไว้โดยความเป็นแก่นสาร ความพอใจหรือความพยายามว่า กิจนี้ควรทำหรือว่ากิจนี้ไม่ควรทำย่อมจะมีไม่ได้ ก็เมื่อไม่ได้กรณียกิจและอกรณียกิจ โดยจริงจังมั่นคงดังนี้ สมณวาทะที่ชอบธรรมเฉพาะตน ย่อมจะสำเร็จไม่ได้ แก่ผู้ที่มีสติฟั่นเฟือน ไร้เครื่องป้องกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรามีวาทะสำหรับข่มขี่ที่ชอบธรรม ในสมณพราหมณ์พวกนั้นผู้มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ อย่างนี้แลเป็นข้อที่ ๓ ดูกรภิกษุทั้งหลายลัทธิเดียรถีย์ ๓ อย่างนี้แล ถูกบัณฑิตไต่ถามซักไซ้ไล่เรียงเข้า ย่อมอ้างถึงลัทธิสืบๆ มา ตั้งอยู่ในอกิริยทิฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนธรรมที่เราแสดงไว้นี้แลคนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้าน โดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ก็ธรรมที่เราแสดงไว้แล้ว คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า ธาตุหก คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้าน

โดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ธรรมที่เราแสดงว่า ผัสสายตนะ ๖ ... มโนปวิจาร ๑๘ ... อริยสัจ ๔ ... ธาตุ ๖ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ นี้เราได้กล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธาตุ ๖ เหล่านี้ คือ ปถวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อากาศธาตุ วิญญาณธาตุ เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่าธาตุ ๖ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้าน ---โดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ก็คำว่าธรรมที่เราแสดงไว้ว่า ผัสสายตนะ ๖ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ นี้เราได้กล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้ คือ อายตนะเป็นเหตุแห่งผัสสะ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้ว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า ผัสสายตนะ ๖ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ก็คำว่า ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า มโนปวิจาร ๑๘ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ นี้เรากล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นรูปด้วยตาแล้ว ย่อมเข้าไปไตร่ตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส เข้าไปไตร่ตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส เข้าไปไตร่ตรองรูปอันเป็นที่ตั้งแห่งอุเบกขา ฟังเสียงด้วยหู ... ดมกลิ่นด้วยจมูก ... ลิ้มรสด้วยลิ้น ... ถูกต้องโผฏฐัพพะด้วยกาย ... รู้แจ้งธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ย่อมเข้าไปไตร่ตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโสมนัส เข้าไปไตร่ตรองธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโทมนัส เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า มโนปวิจาร ๑๘ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ก็คำว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า อริยสัจ ๔ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ นี้เราได้กล่าวไว้แล้วเช่นนี้แล เพราะอาศัยอะไรจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะถือมั่นธาตุ ๖ สัตว์จึงลงสู่ครรภ์เมื่อมีการลงสู่ครรภ์ จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เราบัญญัติ ว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์แก่บุคคลผู้เสวยเวทนาอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขอริยสัจเป็นไฉน คือ แม้ชาติก็เป็นทุกข์ แม้ชราก็

เป็นทุกข์ แม้มรณะก็เป็นทุกข์ แม้โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เป็นทุกข์ ความประสบกับสิ่งที่ไม่เป็นที่รัก เป็นทุกข์ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์ แม้ความปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมหวังก็เป็นทุกข์ โดยย่อ อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขสมุทัยอริยสัจเป็นไฉน คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส กองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมเกิดขึ้นด้วยประการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทุกขสมุทัยอริยสัจดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขนิโรธอริยสัจเป็นไฉน เพราะอวิชชาดับโดยสำรอกไม่เหลือ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะจึงดับเพราะผัสสะดับ เวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับ ตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงดับ กองทุกข์ทั้งมวลนี้ย่อมดับด้วยอาการอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุกขนิโรธอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจเป็นไฉน อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ เจรจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ความเพียรชอบ ความระลึกชอบ ความตั้งใจชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่าทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยถ้อยคำที่เราได้กล่าวว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมที่เราแสดงไว้ว่า อริยสัจ ๔ คนอื่นข่มขี่ไม่ได้ ไม่มัวหมอง ไม่ถูกติ ไม่ถูกคัดค้านโดยสมณพราหมณ์ผู้รู้ ฉะนั้นเราจึงได้กล่าวไว้ดังนั้น ฯ

ภยสูตร

[๕๐๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัย ๓ อย่างนี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ภัย ๓ อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่มีการเกิดไฟไหม้ใหญ่ เมื่อเกิดไฟไหม้ใหญ่แล้ว แม้บ้านก็ถูกไฟเผา แม้นิคมก็ถูกไฟเผา แม้นครก็ถูกไฟเผา เมื่อบ้านก็ดี

นิคมก็ดี นครก็ดีถูกไฟเผาอยู่ ในที่นั้นๆ แม้มารดาก็ไม่พบบุตร แม้บุตรก็ไม่พบมารดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัยข้อที่ ๑ นี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มหาเมฆตั้งขึ้น มีอยู่ ก็เมื่อมหาเมฆตั้งขึ้นแล้ว ย่อมเกิดห้วงน้ำใหญ่ เมื่อเกิดห้วงน้ำใหญ่แล้ว แม้บ้านก็ถูกน้ำพัดไป แม้นิคมก็ถูกน้ำพัดไป เมื่อบ้านก็ดี นิคมก็ดี นครก็ดี ถูกน้ำพัดไปอยู่ ในที่นั้นๆ แม้มารดาก็ไม่พบบุตร แม้บุตรก็ไม่พบมารดา ดูกรภิกษุทั้งหลายปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัยข้อที่ ๒ นี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัยคือโจรป่ากำเริบ พวกชาวชนบทต่างพากันขึ้นยานหนีไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เมื่อสมัยที่มีภัยคือโจรป่ากำเริบ เมื่อชาวชนบทต่างพากันขึ้นยานหนีไป ในที่นั้นๆ แม้มารดาก็ไม่พบบุตร แม้บุตรก็ไม่พบมารดา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมกล่าวภัยข้อที่ ๓ นี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวภัย ๓ อย่างนี้แลว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาตาปุตติกภัยแท้ๆ ๓ อย่างนี้นั้นแลว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ภัย ๓ อย่างนั้น เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยที่มีการเกิดไฟไหม้ใหญ่ เมื่อเกิดไฟไหม้ใหญ่แล้ว แม้บ้านก็ถูกไฟเผา แม้นิคมก็ถูกไฟเผา แม้นครก็ถูกไฟเผา แม้บ้านก็ดีนิคมก็ดี นครก็ดี ถูกไฟเผาอยู่ สมัยที่มารดาก็พบบุตร แม้บุตรก็พบมารดา เป็นบางครั้งบางแห่ง มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาตาปุตติกภัยแท้ๆ ข้อที่ ๑ นี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มหาเมฆตั้งขึ้นมีอยู่ ก็เมื่อมหาเมฆตั้งขึ้นแล้ว ย่อมเกิดห้วงน้ำใหญ่ เมื่อเกิดห้วงน้ำใหญ่แล้ว แม้บ้านก็ถูกน้ำพัดไป แม้นิคมก็ถูกน้ำพัดไป แม้นครก็ถูกน้ำพัดไป เมื่อบ้านก็ดี นิคมก็ดี นครก็ดี ถูกน้ำพัดไปอยู่ สมัยที่มารดาก็พบบุตร แม้บุตรก็พบมารดา เป็นบางครั้งบางแห่ง มีอยู่ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาตาปุตติกภัยแท้ๆ ข้อที่ ๒นี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ฯ

อีกประการหนึ่ง สมัยที่มีภัยคือโจรป่ากำเริบ พวกชาวชนบทต่างพากันขึ้นยานหนีไป ก็เมื่อภัยคือโจรป่ากำเริบ เมื่อพวกชาวชนบทต่างพากันขึ้นยานหนีไป สมัยที่มารดาก็พบบุตร แม้บุตรก็พบมารดา เป็นบางครั้งบางแห่งมีอยู่ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวสมาตาปุตติกภัยแท้ๆ ข้อที่ ๓นี้ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับย่อมกล่าวภัย ๓อย่างนี้แลซึ่งเป็นสมาตาปุตติกภัยแท้ๆ ว่า เป็นอมาตาปุตติกภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๓ อย่างนี้ เป็นอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนั้นเป็นไฉน คือ ภัยคือความแก่ ๑ ภัยคือความเจ็บ ๑ ภัยคือความตาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุตรแก่ มารดาย่อมไม่ได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงแก่ บุตรของเราอย่าได้แก่ ก็หรือว่า เมื่อมารดาแก่ บุตรย่อมไม่ได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงแก่มารดาของเราอย่าได้แก่ เมื่อบุตรเจ็บไข้ มารดาย่อมไม่ได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงเจ็บไข้ บุตรของเราอย่าเจ็บไข้ ก็หรือว่า เมื่อมารดาเจ็บไข้ บุตรย่อมไม่ได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงเจ็บไข้ มารดาของเราอย่าเจ็บไข้ เมื่อบุตรกำลังจะตายมารดาย่อมไม่ได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงตาย บุตรของเราอย่าได้ตาย ก็หรือว่าเมื่อมารดากำลังจะตาย บุตรย่อมไม่ได้ตามใจหวังดังนี้ว่า เราจงตาย มารดาของเราอย่าได้ตาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย ๓ อย่างนี้แล เป็นอมาตาปุตติกภัย ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาปฏิปทาซึ่งเป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้ และอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้ มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็มรรคาปฏิปทาซึ่งเป็นไปเพื่อละ เพื่อก้าวล่วงสมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้ และอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้เป็นไฉน คืออริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แล กล่าวคือสัมมาทิฏฐิ ... สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มรรคาปฏิปทาซึ่งเป็นไปเพื่อละเพื่อก้าวล่วงสมาตาปุตติกภัย ๓ อย่าง และอมาตาปุตติกภัย ๓ อย่างนี้แล ฯ

เวนาคสูตร

[๕๐๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก เสด็จถึงพราหมณคามแห่งชาวโกศลชื่อ เวนาคปุระพราหมณ์คฤหบดีชาวเวนาคปุระได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศากยสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเวนาคปุระโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อันงามของท่านพระโคดมพระองค์นั้นแล ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมพระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วยพระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เอง แล้วทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตามพระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้นไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศ

พรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล ครั้งนั้นแล พราหมณ์และคฤหบดีชาวเวนาคปุระได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประนมมือไหว้ไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและโคตรแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งนิ่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พราหมณ์วัจฉโคตรชาวเวนาคปุระ ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญไม่เคยมีมาแล้ว อินทรีย์ของท่านพระโคดมผ่องใสยิ่งนัก พระฉวีวรรณของท่านพระโคดมบริสุทธิ์ผุดผ่อง ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อินทรีย์ของท่านพระโคดมผ่องใส พระฉวีวรรณของท่านพระโคดมบริสุทธิ์ผุดผ่อง เหมือนกับผลพุทราสุกที่มีในสรทกาลอันเป็นของบริสุทธิ์ผุดผ่อง ฉะนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อินทรีย์ของท่านพระโคดมผ่องใส พระฉวีวรรณของท่านพระโคดมบริสุทธิ์ผุดผ่อง เหมือนผลตาลสุกที่หลุดจากขั้วอันเป็นของบริสุทธิ์ผุดผ่อง ฉะนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ อินทรีย์ของท่านพระโคดมผ่องใส พระฉวีวรรณของท่านพระโคดมบริสุทธิ์ผุดผ่อง เหมือนกับแท่งทองชมพูนุชที่บุตรนายช่างทองผู้ขยันหลอมดีแล้ว อันนายช่างทองผู้ฉลาดบุดีแล้ว วางไว้บนผ้ากัมพลเหลือง ส่องแสงประกาย สุกสะกาว ฉะนั้นข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่เห็นปานนี้ คือ เตียงมีเท้าเกิน ---ประมาณ เตียงมีเท้าทำเป็นรูปสัตว์ร้าย ผ้าโกเชาว์ขนยาว เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตรด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดที่มีสัณฐานเป็นช่อดอกไม้ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น เครื่องลาดขนแกะ อันวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้ายมีสีหะและเสือเป็นต้น เครื่องลาดขนแกะมีขนตั้ง เครื่องลาดมีขนแกะข้างเดียวเครื่องลาดทองและเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะจุนางฟ้อน ๑๖ คนยืนรำได้ เครื่องลาดหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออชินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอนข้าง ท่านพระโคดมได้ที่นอนที่นั่งสูงใหญ่เห็นปานนี้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากเป็นแน่พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรพราหมณ์ ที่นอนที่นั่งอันสูงใหญ่เหล่านั้น คือเตียงมีเท้าเกินประมาณ ... เครื่องลาดมีหมอนข้าง บรรพชิตหาได้ยาก และที่ไดแล้วก็ไม่ควรใช้สอย ดูกรพราหมณ์ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ ๓ ชนิดนี้ ทุกวันนี้เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ที่นั่ง

ที่นอนอันสูงใหญ่ ๓ ชนิด เหล่าไหน คือ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของทิพย์ ๑ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหม ๑ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้า ๑ ดูกรพราหมณ์ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ ๓ ชนิดนี้แล ทุกวันนี้ เราได้ตามความปรารถนาได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจฉ. ข้าแต่ท่านพระโคดมผู้เจริญ ก็ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของทิพย์ ซึ่งทุกวันนี้ ท่านพระโคดมได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก เป็นไฉน ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เราอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดในโลกนี้อยู่ เวลาเช้าเรานุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคมแห่งนั้นแหละเวลาหลังอาหารกลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังชายป่า กวาดหญ้าหรือใบไม้ซึ่ง มีอยู่ ณ ที่นั้นเป็นกองแล้ว นั่งคู่บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าเราสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม เข้าปฐมฌาน มีวิตก วิจาร มีปีติ และสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ เข้าทุติยฌาน มีความผ่องใสแห่งจิตในภายใน เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร เพราะวิตกวิจาร สงบไป มีปีติและสุขเกิดแต่สมาธิอยู่ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะ เสวยสุขด้วยนามกาย เพราะปีติสิ้นไป เข้าตติยฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายสรรเสริญว่า ผู้ได้ฌานนี้ เป็นผู้มีอุเบกขา มีสติ อยู่เป็นสุข เข้าจตุตถฌาน ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข เพราะละสุขละทุกข์และดับโสมนัสโทมนัสก่อนๆ ได้ มีอุเบกขาเป็นเหตุให้สติบริสุทธิ์อยู่ ดูกรพราหมณ์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้เดินจงกรมอยู่ ที่เดินจงกรมในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้ยืนอยู่ ที่ยืนในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ถ้าเรา ผู้เป็นเช่นนี้นั่งอยู่ ที่นั่งในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้นอน อยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่ในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นทิพย์ ดูกรพราหมณ์ที่นั่งที่นอน อันสูงใหญ่อันเป็นของทิพย์นี้แล ทุกวันนี้ เราได้ตามความปรารถนาได้โดย ไม่ยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจฉ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว เพราะใครคนอื่นยกเว้นท่านพระโคดมเสีย จักได้ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของทิพย์เห็นปานดังนี้ ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบากข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ส่วนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหม ซึ่งทุกวันนี้ท่านพระโคดมได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก เป็นไฉน ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เราอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดในโลกนี้อยู่ เวลาเช้าเรานุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคมแห่งนั้นแหละเวลาหลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังชายป่า กวาดหญ้าหรือใบไม้ซึ่งมีอยู่ ณ ที่นั้นเข้าเป็นกองแล้ว นั่งคู้บัลลังก์

ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า มีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบนเบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดูกรพราหมณ์ ถ้าเรานั้นเป็นผู้เช่นนี้เดินจงกรมอยู่ ที่เดินจงกรมในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพรหม ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้ยืนอยู่ ... นั่งอยู่ ... นอนอยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่ในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพรหม ดูกรพราหมณ์ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหมนี้แล ทุกวันนี้เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจฉ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว เพราะใครอื่นยกเว้นท่านพระโคดมเสีย จักได้ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพรหมตามความปรารถนา จักได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ส่วนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้า ซึ่งทุกวันนี้ ท่านพระโคดมได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก เป็นไฉน ฯ

พ. ดูกรพราหมณ์ เราอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดในโลกนี้อยู่ เวลาเช้านุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังบ้านหรือนิคมแห่งนั้นแหละ เวลาหลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว เข้าไปยังชายป่า กวาดหญ้าหรือใบไม้ซึ่งมีอยู่ ณ ที่นั้น รวมเข้าเป็นกองแล้ว นั่งคู้บัลลังก์ ตั้งกายตรง ดำรงสติไว้เฉพาะหน้า เรารู้ชัดอย่างนี้ว่า ราคะเราละได้ขาดแล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือน ตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา โทสะ ... โมหะเราละได้ขาดแล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ดูกรพราหมณ์ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้เดินจงกรมอยู่ที่เดินจงกรมในสมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพระอริยะ ถ้าเราผู้เป็นเช่นนี้ยืนอยู่นั่งอยู่ ... นอนอยู่ ที่นอนอันสูงใหญ่นั้น สมัยนั้นของเรา ชื่อว่าเป็นของพระอริยะ ดูกรพราหมณ์ ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้านี้แล ทุกวันนี้เราได้ตามความปรารถนา ได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ฯ

วัจฉ. ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ น่าอัศจรรย์ ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ไม่เคยมีมาแล้ว เพราะใครอื่นยกเว้นท่านพระโคดมเสีย จักได้ที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ที่เป็นของพระอริยเจ้า เห็นปานดังนี้ตามความปรารถนา จักได้โดยไม่ยาก ไม่ลำบาก ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ข้าแต่พระโคดผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ท่านพระโคดมทรงประกาศธรรมโดยอเนกปริยาย เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยหวังว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้นข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ข้าพระองค์เหล่านี้ ขอถึงท่านพระโคดมกับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอท่านพระโคดมโปรดทรงจำข้าพระองค์ทั้งหลายว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิตจำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สรภสูตร

[๕๐๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขาคิชฌกูฏใกล้พระนครราชคฤห์ ก็สมัยนั้นแล ปริพาชกชื่อสรภะหลีกไปจากธรรมวินัยนี้ไม่ นาน เขาพูดในบริษัท ณ พระนครราชคฤห์อย่างนี้ว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตรเรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็แหละเพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกมาเสีย ถ้ามิเช่นนั้น เราก็จะไม่หลีกมาจากธรรมวินัยนั้นเลย ครั้งนั้นแลเป็นเวลาเช้า ภิกษุมากรูปด้วยกันนุ่งแล้ว ถือบาตรและจีวร เข้าไปบิณฑบาตยังพระนครราชคฤห์ ภิกษุเหล่านั้นได้ยินสรภปริพาชกกำลังพูดอยู่ในบริษัท ณ นครราชคฤห์อย่างนี้ว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตร เรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็แหละเพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกไปเสีย ถ้ามิเช่นนั้เราก็จะไม่หลีกมาจากธรรมวินัยนั้นเลย ลำดับนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นเที่ยวบิณฑบาตในพระนครราชคฤห์ เวลาหลังอาหาร กลับจากบิณฑบาตแล้ว ได้พากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปริพาชกชื่อสรภะได้หลีกไปจากธรรมวินัยนี้ไม่นาน เขาพูดในบริษัท ณ พระนครราชคฤห์อย่างนี้ว่า ธรรมของพวกสมณศากยบุตรเรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็เพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกมาเสีย ถ้ามิเช่นนั้น เราก็จะไมหลีกมาจากธรรมวินัยนั้นเลย ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาสขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระกรุณาเสด็จไปหาสรภปริพาชกยังปริพาชการามฝั่งแม่น้ำสัปปินีเถิด พระผู้มีพระภาคทรงรับด้วยดุษณีภาพ ครั้งนั้นแล เป็นเวลาเย็นพระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่พักผ่อน เสด็จไปหาสรภปริพาชกยังปริพาชการาม ฝั่งแม่น้ำสัปปินี ประทับนั่งบนอาสนะที่ปูไว้ ครั้นแล้วตรัสถามสรภปริพาชกว่าดูกรสรภะ ท่านพูดว่าธรรมของพวกสมณศากยบุตรเรารู้ทั่วถึงแล้ว ก็แหละเพราะรู้ธรรมของพวกสมณศากยบุตรทั่วถึงแล้ว เราจึงได้หลีกมาเสีย ถ้ามิเช่นนั้นเราก็จะไม่หลีกมาจากธรรมวินัยนั้น ดังนี้ จริงหรือ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสถามเช่นนั้น สรภปริพาชกได้นิ่งเสีย พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะสรภปริพาชกเป็นครั้งที่ ๒ ว่า จงพูดเถิดสรภะธรรมของพวกสมณศากยบุตรท่านรู้ทั่วถึงแล้วว่าอย่างไร ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักยังไม่บริบูรณ์ เราก็จักช่วยทำให้บริบูรณ์ ถ้าความรู้ของท่านจักบริบูรณ์ เราก็จักอนุโมทนา แม้ครั้งที่ ๒ สรภปริพาชกก็ได้นิ่งเสีย แม้ครั้งที่ ๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรสรภะ ธรรมของพวกสมณศากยบุตรเราบัญญัติไว้ จงพูดเถิดสรภะ ธรรมของพวกสมณศากยบุตรท่านรู้ทั่วถึงแล้วว่าอย่างไร ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักยังไม่บริบูรณ์ เราก็จักช่วยทำให้บริบูรณ์ ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักบริบูรณ์ เราก็จักอนุโมทนา แม้ครั้งที่ ๓สรภปริพาชกก็ได้นิ่งเสีย ครั้งนั้นแล ปริพาชกพวกนั้น ได้กล่าวกะสรภปริพาชกว่า ดูกรอาวุโสสรภะ พระสมณโคดมทรงประทานโอกาสแก่ท่านทุกคราวที่เธอขอพระองค์ท่าน จงพูดเถิดอาวุโสสรภะ ธรรมของพวกสมณศากยบุตรท่านรู้ทั่วถึงแล้วอย่างไร ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักยังไม่บริบูรณ์ พระสมณโคดมก็จักช่วยทำให้บริบูรณ์ แต่ถ้าความรู้ทั่วถึงของท่านจักบริบูรณ์ พระสมณโคดมก็จักอนุโมทนาเมื่อปริพาชกเหล่านั้นได้พูดเช่นนี้แล้ว สรภปริพาชกนั่งนิ่ง เก้อ คอตก หน้าคว่ำ ซบเซา หมดปฏิภาณ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่า สรภปริพาชกนั่งนิ่ง เก้อ คอตก หน้าคว่ำ ซบเซา หมดปฏิภาณ จึงได้ตรัสกะปริพาชกเหล่านั้นว่า ดูกรปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดแลพึงกล่าวกะเราอย่างนี้ว่า ท่านผู้ปฏิญาณตนว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่ได้ตรัสรู้ธรรมเหล่านี้ เราพึงไต่ถามซักไซร้ไล่เลียงผู้นั้นในธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นแล เมื่อถูกเราไต่ถามซักไซร้ไล่เลียงเป็นอย่างดี จะไม่พึงถึงฐานะ ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พูดกลบเกลื่อนเสีย หรือพูดนอกเรื่องนอกราว ๑ ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ ๑ นั่งนิ่ง เก้อ คอตก หน้าคว่ำ ซบเซา หมดปฏิภาณ เหมือนกับสรภปริพาชก ๑

ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะ ไม่ใช่โอกาส ดูกรปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดแล พึงกล่าวกะเราเช่นนี้ว่า ท่านผู้ปฏิญาณตนว่าเป็นพระขีณาสพ มีอาสวะเหล่านี้ยังไม่สิ้นแล้ว เราพึงไต่ถามซักไซร้ไล่เลียงผู้นั้นในเรื่องอาสวะนั้นได้เป็นอย่างดี---ผู้นั้นแล เมื่อถูกเราไต่ถาม ซักไซร้ไล่เลียงเป็นอย่างดี เขาจะไม่พึงถึงฐานะ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พูดกลบเกลื่อนเสีย หรือพูดนอกเรื่องนอกราว ๑ ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ ๑ นั่งนิ่ง เก้อ คอตก หน้าคว่ำ ซบเซา หมดปฏิภาณ เหมือนกับสรภปริพาชก ๑ ข้อนี้มิใช่ฐานะไม่ใช่โอกาส ดูกรปริพาชกทั้งหลาย ผู้ใดแล พึงกล่าวกะเราเช่นนี้ว่า ก็ท่านแสดงธรรมเพื่อประโยชน์อันใด ธรรมที่ท่านแสดงแล้วนั้น ไม่นำออกเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบแก่ผู้ทำตามได้จริง เราพึงไต่ถาม ซักไซร้ไล่เลียงผู้นั้นในเรื่องนั้นได้เป็นอย่างดี ผู้นั้นแล เมื่อถูกเราไต่ถาม ซักไซร้ ไล่เลียงเป็นอย่างดี จะไม่พึงถึงฐานะ ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พูดกลบเกลื่อนเสีย หรือพูดนอกเรื่องนอกราว ๑ ทำความโกรธ ความขัดเคือง และความเสียใจให้ปรากฏ ๑ นั่งนิ่ง เก้อ คอตก หน้าคว่ำ ซบเซา หมดปฏิภาณ เหมือนกับสรภปริพาชก ๑ ข้อนี้ไม่ใช่ฐานะไม่ใช่โอกาส

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงบันลือสีหนาท ณ ปริพาชการาม ฝั่งแม่น้ำสัปปินี ๓ ครั้งแล้ว เสด็จไปสู่เวหาส ลำดับนั้น พวกปริพาชกนั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จไปแล้วไม่นาน ต่างช่วยกันเอาปฏัก คือ วาจาทิ่มแทงสรภปริพาชกรอบข้างว่า ดูกรสรภะ สุนัขจิ้งจอกแก่ในป่าใหญ่คิดว่า จักบันลือสีหนาท มันคงบันลือเป็นสุนัขจิ้งจอกอยู่นั่นเอง บันลือไม่ต่างสุนัขจิ้งจอกไปได้เลยแม้ฉันใด ตัวเธอก็ฉันนั้นเหมือนกัน คิดว่า นอกจากพระสมณโคดม เราก็บันลือสีหนาทได้ บันลือได้เหมือนสุนัขจิ้งจอก บันลือไม่ต่างสุนัขจิ้งจอกไปได้เลย ดูกรสรภะ ลูกไก่ตัวเมียคิดว่า จักขันให้เหมือนพ่อไก่ มันคงขันได้อย่างลูกไก่ตัวเมียอยู่นั่นเอง แม้ฉันใด ตัวท่านก็ฉันนั้นเหมือนกันแล คิดว่า นอกจากพระสมณโคดม เราจักขันได้เหมือนพ่อไก่ แต่ก็ขันได้เหมือนลูกไก่ตัวเมียอยู่นั้นเอง ดูกรสรภะ โคผู้ย่อมเข้าใจว่า ในโรงโคที่ว่างเปล่า ตนต้องบันลือได้อย่างลึกซึ้ง แม้ฉันใด ตัวท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเข้าใจว่า นอกจากพระสมณโคดม ตนต้องบันลือได้อย่างลึกซึ้ง ครั้งนั้นแล ปริพาชกพวกนั้นต่างช่วยกันเอาปฏักคือ วาจาทิ่มแทงสรภปริพาชกรอบข้าง ฯ

เกสปุตตสูตร

[๕๐๕] ๖๖. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมของพวกกาลามะชื่อว่า เกสปุตตะพวกชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคมได้สดับข่าวมาว่า พระสมณโคดมศากยบุตรทรงผนวชจากศากยสกุลแล้ว เสด็จมาถึงเกสปุตตนิคมโดยลำดับ ก็กิตติศัพท์อันงามของพระสมณโคดมพระองค์นั้นแล ขจรไปแล้วอย่างนี้ว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ... ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรมพระองค์ทรงทำโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ให้แจ้งชัดด้วย พระปัญญาอันยิ่งของพระองค์เองแล้ว ทรงสอนหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์เทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม พระองค์ทรงแสดงธรรมไพเราะในเบื้องต้น ไพเราะในท่ามกลาง ไพเราะในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถ พร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ก็การได้เห็นพระอรหันต์ทั้งหลายเห็นปานนั้น ย่อมเป็นความดีแล ครั้งนั้น ชนกาลามโคตร ชาวเกสปุตตนิคมได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ บางพวกถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกได้ปราศรัยกับพระผู้มีพระภาค ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประนมมือไปทางพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกประกาศชื่อและ---โคตรแล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง บางพวกนั่งเฉยๆ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งเมื่อต่างก็นั่งลงเรียบร้อยแล้ว จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระเจ้าข้า มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคม สมณพราหมณ์พวกนั้น พูดประกาศแต่เฉพาะวาทะของตัวเท่านั้น ส่วนวาทะของผู้อื่นช่วยกันกระทบกระเทียบ ดูหมิ่นพูดกด ทำให้ไม่น่าเชื่อ พระเจ้าข้า มีสมณพราหมณ์อีกพวกหนึ่งมายังเกสปุตตนิคมถึงพราหมณ์พวกนั้น ก็พูดประกาศแต่เฉพาะวาทะของตนเท่านั้น ส่วนวาทะของผู้อื่นช่วยกันกระทบกระเทียบ ดูหมิ่น พูดกด ทำให้ไม่น่าเชื่อ พระเจ้าข้า พวกข้าพระองค์ยังมีความเคลือบแคลงสงสัยในสมณพราหมณ์เหล่านั้นอยู่ทีเดียวว่า ท่านสมณพราหมณ์เหล่านั้น ใครพูดจริง ใครพูดเท็จ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็ควรแล้วที่ท่านทั้งหลายจะเคลือบแคลงสงสัย และท่านทั้งหลายเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในฐานะที่ควรแล้ว มาเถิดท่านทั้งหลายท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่า ได้ยินอย่างนี้

อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้เชื่อถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิฐิของตัว อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศลธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้วเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนความโลภ เมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ พวกชนกาลามโคตรต่างกราบทูลว่า เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โลภ ถูกความโลภครอบงำ มีจิตอันความโลภกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โลภ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธเมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่ใช่ประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้โกรธ ถูกความโกรธครอบงำ มีจิตอันความโกรธกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โกรธย่อมชักชวนผู้อื่น เพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความหลงเมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ มีจิตอันความหลงกลุ้มรุมนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้สิ่งใดเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้หลง ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

กา. เป็นอกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

กา. มีโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ท่านผู้รู้ติเตียนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

กา. ท่านผู้รู้ติเตียน พระเจ้าข้า ฯ

พ. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์หรือหาไม่ ในข้อนี้ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

กา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์ ในข้อนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเห็นเช่นนี้ ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ... อย่าได้ยึดถือโดยนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ติเตียนธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้แล้วนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถอะท่านทั้งหลายท่าน ทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ... อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่า นี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โลภเมื่อเกิดขึ้นในภายในบุรุษ ย่อมเกิดเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่โลภ ไม่ถูกความโลภครอบงำมีจิตไม่ถูกความโลภกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โลภ ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนความไม่โกรธ เมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย บุคคลผู้ไม่โกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบงำมีจิตไม่ถูกความโกรธกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จสิ่งใดเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โลภย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนความไม่หลงเมื่อเกิดขึ้นในภายในของบุรุษ ย่อมเกิดขึ้นเพื่อประโยชน์หรือเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ ฯ

กา. เพื่อประโยชน์ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็บุคคลผู้ไม่หลง ไม่ถูกความหลงครอบงำมีจิตไม่ถูกความหลงกลุ้มรุมนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่หลง ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

กา. จริงอย่างนั้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

กา. เป็นกุศล พระเจ้าข้า ฯ

พ. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

กา. ไม่มีโทษ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ท่านผู้รู้ติเตียนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

กา. ท่านผู้รู้สรรเสริญ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขหรือหาไม่ในข้อนี้ ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

กา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข ในข้อนี้ข้าพระองค์ทั้งหลายมีความเห็นเช่นนี้ ฯ

ดูกรกาลามชนทั้งหลาย เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกรกาลามชนทั้งหลาย มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ ยึดถือตามถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยตื่นข่าวว่า ได้ยินว่าอย่างนี้อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดยตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิฐิของตน อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้ บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ เพราะอาศัยคำที่เราได้กล่าวไว้แล้วนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดูกรกาลามชนทั้งหลาย อริยสาวกนั้น ปราศจากความโลภ ปราศจากความพยาบาท ไม่หลงแล้วอย่างนี้ มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคง มีใจประกอบด้วยเมตตา แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกข์เหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... มีใจประกอบด้วยอุเบกขาแผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกันตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประโยชน์มิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ดูกรกาลามชนทั้งหลายอริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้รับความอุ่นใจ ๔ ประการในปัจจุบันว่าก็ถ้าปรโลกมีจริง ผลวิบากของกรรมทำดีทำชั่วมีจริง เหตุนี้เป็นเครื่องให้เราเมื่อแตกกายตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดังนี้ ความอุ่นใจข้อที่ ๑ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว ก็ถ้าปรโลกไม่มี ผลวิบากของกรรมทำดีทำชั่วไม่มี เราไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์เป็นสุข บริหารตนอยู่ในปัจจุบันนี้ ดังนี้ ความอุ่นใจข้อที่ ๒ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำอยู่ ชื่อว่าทำบาป เราไม่ได้คิดความชั่วให้แก่ใครๆ ไหนเลยทุกข์จักมาถูกต้องเราผู้ไม่ได้ทำบาปกรรมเล่า ดังนี้ ความอุ่นใจข้อที่ ๓ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว ก็ถ้าเมื่อบุคคลทำอยู่ ไม่ชื่อว่าทำบาป เราก็ได้พิจารณาเห็น ตนว่าเป็นคนบริสุทธิ์แล้วทั้งสองส่วน ดังนี้ ความอุ่นใจข้อที่ ๔ นี้ พระอริยสาวกนั้นได้แล้ว ดูกรกาลามชน

ทั้งหลาย อริยสาวกนั้นมีจิตไม่มีเวรอย่างนี้มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่มีเศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ ย่อมได้รับความอุ่นใจ ๔ ประการนี้แลในปัจจุบัน ฯ

กา. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระสุคต ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ พระอริยสาวกนั้น มีจิตไม่มีเวรอย่างนี้ มีจิตไม่มีความเบียดเบียนอย่างนี้ มีจิตไม่เศร้าหมองอย่างนี้ มีจิตผ่องแผ้วอย่างนี้ท่านย่อมได้ความอุ่นใจ ๔ ประการในปัจจุบัน ... ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภาษิตของพระองค์แจ่มแจ้งนัก ฯลฯ ขอพระองค์โปรดทรงจำพวกข้าพระองค์ว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต จำเดิมแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สาฬหสูตร

[๕๐๖] ๖๗. สมัยหนึ่ง ท่านพระนันทกะ อยู่ที่ปราสาทของนางวิสาขามิคารมาตา ในปุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล นายสาฬหะหลานชายของมิคารเศรษฐี กับนายโรหนะหลานชายของเปขุณิยเศรษฐี ได้ชวนกันเข้าไปหาท่านพระนันทกะจนถึงที่อยู่ กราบไหว้แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วท่านพระนันทกะได้กล่าวว่า ดูกรสาฬหะและโรหนะมาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ... สมณะนี้เป็นครูของเรา ดูกรสาฬหะและโรหนะ เมื่อใด ท่านพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความในข้อนั้นเป็นไฉน ความโลภมีอยู่หรือ นายสาฬหะและนายโรหนะรับรองว่ามี ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า อภิชฌาบุคคลผู้โลภมากด้วยความอยากได้นี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ สิ้นกาลนานบุคคลผู้โลภย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโกรธมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า ความพยาบาท บุคคลผู้ดุร้ายมีจิตพยาบาทนี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้โกรธย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนความหลงมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า อวิชชา บุคคลผู้หลงตกอยู่ในอำนาจอวิชชานี้ ย่อมฆ่าสัตว์ก็ได้ ลักทรัพย์ก็ได้ คบชู้ก็ได้ พูดเท็จก็ได้ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ สิ้นกาลนาน บุคคลผู้หลงย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้นก็ได้ ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

สา. เป็นอกุศล ขอรับ ฯ

น. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

สา. มีโทษ ขอรับ ฯ

น. ท่านผู้รู้ติเตียนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

สา. ท่านผู้รู้ติเตียน ขอรับ ฯ

น. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์หรือหาไม่ ในข้อนี้ ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

สา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อทุกข์ ในข้อนี้ ผมมีความเห็นอย่างนี้ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกรสาฬหะและโรหนะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ... อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้ติเตียน ธรรมเหล่านี้ผู้ใดสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านี้เสีย ดังนี้ เพราะอาศัยคำที่ได้กล่าวไว้แล้ว ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดูกรสาฬหะและโรหนะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่ายึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา ... อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่า สมณะนี้เป็นครูของเราเมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ผู้ใดสมาทานให้บริบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โลภมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า อนภิชฌาบุคคลผู้ไม่โลภไม่มากด้วยความอยากได้นี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โลภย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความไม่โกรธมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า ความไม่พยาบาทบุคคลผู้ไม่โกรธมีจิตใจไม่พยาบาทนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข สิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่โกรธย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนความไม่หลงมีอยู่หรือ ฯ

สา. มี ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ความข้อนี้เรากล่าวว่า วิชชา บุคคลผู้ไม่หลงถึงความรู้แจ้งนี้ ย่อมไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่คบชู้ ไม่พูดเท็จ สิ่งใดย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขสิ้นกาลนาน บุคคลผู้ไม่หลง ย่อมชักชวนผู้อื่นเพื่อความเป็นอย่างนั้น ฯ

สา. จริงอย่างนั้น ขอรับ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ ท่านทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ธรรมเหล่านี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ฯ

สา. เป็นกุศล ขอรับ ฯ

น. มีโทษหรือไม่มีโทษ ฯ

สา. ไม่มีโทษ ขอรับ ฯ

น. ท่านผู้รู้ติเตียนหรือท่านผู้รู้สรรเสริญ ฯ

สา. ท่านผู้รู้สรรเสริญ ขอรับ ฯ

น. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขหรือไม่เล่า ในข้อนี้ ท่านทั้งหลายมีความเห็นอย่างไร ฯ

สา. ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขขอรับ ในข้อนี้ ผมมีความเห็นเช่นนี้ ฯ

น. ดูกรสาฬหะและโรหนะ เราได้กล่าวคำใดไว้ว่า ดูกรสาฬหะและโรหนะ มาเถอะท่านทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้ยึดถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้ยึดถือถ้อยคำสืบๆ กันมา อย่าได้ยึดถือโดยความตื่นข่าวว่า เขาว่าอย่างนี้ อย่าได้ยึดถือโดยอ้างตำรา อย่าได้ยึดถือโดยนึกเดาเอาเอง อย่าได้ยึดถือโดยคาดคะเน อย่าได้ยึดถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้ยึดถือโดยชอบใจว่าต้องกันกับทิฐิของตัว อย่าได้ยึดถือโดยเชื่อว่าผู้พูดสมควรจะเชื่อได้ อย่าได้ยึดถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใด ท่านทั้งหลายพึงรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ผู้ใดสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้นอยู่ ดังนี้ เพราะอาศัยคำที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น ฉะนั้น เราจึงได้กล่าวไว้ดังนี้ ดูกร

สาฬหะและโรหนะ อริยสาวกนั้นปราศจากความโลภ ปราศจากความพยาบาท ไม่หลงแล้ว อย่างนี้ มีสัมปชัญญะ มีสติมั่นคงมีใจประกอบด้วยเมตตาแผ่ไปตลอดทิศ ๑ อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยเมตตาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ มีใจประกอบด้วยกรุณา ... มีใจประกอบด้วยมุทิตา ... มีใจประกอบด้วยอุเบกขา แผ่ไปตลอดทิศ ๑อยู่ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ก็เหมือนกัน ตามนัยนี้ ทั้งเบื้องบน เบื้องล่างเบื้องขวาง แผ่ไปตลอดโลก ทั่วสัตว์ทุกเหล่า ในที่ทุกสถาน ด้วยใจอันประกอบด้วยอุเบกขาอันไพบูลย์ ถึงความเป็นใหญ่ หาประมาณมิได้ ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ พระอริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า ขันธ์ ๕ นี้มีอยู่ ธรรมชาติชนิดทรามมีอยู่ ธรรมชาติชนิดประณีตมีอยู่ การที่สัญญานี้สลัดสังขารทุกข์เสียได้อย่างสูงมีอยู่ เมื่อเธอรู้เห็นอย่างนี้ จิตย่อมหลุดพ้นแม้จากกามาสวะ แม้จากภวาสวะแม้จากอวิชชาสวะ เมื่อหลุดพ้นแล้ว ก็มีญาณหยั่งรู้ว่า หลุดพ้นแล้วรู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี เธอรู้ชัดอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเรามีโลภะ ข้อนั้นเป็นการไม่ดี บัดนี้ โลภะนั้นไม่มี ความไม่มีโลภะเป็นความดี เมื่อก่อนเรามีโทสะ ...เมื่อก่อนเรามีโมหะ ข้อนั้นเป็นการไม่ดี บัดนี้ โมหะนั้นไม่มี ความไม่มีโมหะนั้นเป็นความดี เธอย่อมเป็นผู้ไม่มีความทะยานอยาก ดับสนิท เยือกเย็น เสวยสุข มีตนเป็นประหนึ่งพรหมอยู่ในปัจจุบัน ฯ

กถาวัตถุสูตร

[๕๐๗] ๖๘. ดูกรภิกษุทั้งหลาย กถาวัตถุ ๓ อย่างหนึ่ง ๓ อย่างเป็นไฉน คือ พูดถ้อยคำปรารภถึงอดีตกาลว่า อดีตกาลได้มีแล้วอย่างนี้ ๑ พูดถ้อยคำปรารภถึงอนาคตกาลว่า อนาคตกาลจักมีอย่างนี้ ๑ พูดถ้อยคำปรารภถึงปัจจุบันกาลว่า ปัจจุบันกาลย่อมมีอย่างนี้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา ไม่เฉลยโดยส่วนเดียว ซึ่งปัญหาที่ควรเฉลยโดยส่วนเดียว ไม่จำแนกเฉลย ซึ่ง

ปัญหาที่ควรจำแนกเฉลย ไม่สอบถามเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรสอบถามเฉลย ไม่หยุดปัญหาที่ควรหยุด เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ควรพูด ดูกรภิกษุทั้งหลาย แต่ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา ย่อมเฉลยโดยส่วนเดียวซึ่งปัญหาที่ควรเฉลยโดยส่วนเดียว ย่อมจำแนกเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรจำแนกเฉลยย่อมสอบถามเฉลย ซึ่งปัญหาที่ควรสอบถามเฉลย ย่อมหยุดปัญหาที่ควรหยุด เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ควรพูด ดูกรภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลผู้ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่ดำรงอยู่ในฐานะและอฐานะ ไม่ดำรงอยู่ในปริกัป ไม่ดำรงอยู่ในวาทะที่ควรรู้ทั่วถึง ไม่ดำรงอยู่ในปฏิปทา เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ควรพูด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ดำรงอยู่ในฐานะและอฐานะ ดำรงอยู่ในปริกัป ดำรงอยู่ในวาทะที่ควรรู้ทั่วถึง ดำรงอยู่ในปฏิปทา เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ควรพูด ดูกรภิกษุทั้งหลาย จะพึงทราบบุคคลว่า ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา พูดกลบเกลื่อน พูดนอกเรื่องนอกราว แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความเสียใจให้ปรากฏเมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ควรพูด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่---พูดกลบเกลื่อน ไม่พูดนอกเรื่องนอกราว ไม่แสดงความโกรธ ความขัดเคืองและความเสียใจให้ปรากฏ เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าควรพูด ดูกรภิกษุทั้งหลายจะพึงทราบบุคคลว่า ควรพูดหรือไม่ควรพูด ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ถ้าบุคคลถูกถามปัญหา พูดฟุ้งเฟ้อ พูดวุ่นวาย หัวเราะเยาะ คอยจับผิด เมื่อเป็นเช่นนี้บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ควรพูด แต่ถ้าบุคคลเมื่อถูกถามปัญหา ไม่พูดฟุ้งเฟ้อ ไม่พูดวุ่นวาย ไม่หัวเราะเยาะ ไม่คอยจับผิด เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลนี้ชื่อว่าเป็นผู้ควรพูด ดูกรภิกษุทั้งหลาย พึงทราบบุคคลว่า มีอุปนิสัยหรือว่าไม่มีอุปนิสัย ก็ด้วยประชุมสนทนากัน ผู้ไม่เงี่ยโสตลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนไม่มีอุปนิสัย ผู้ที่เงี่ยโสตลงฟัง ชื่อว่าเป็นคนมีอุปนิสัย เมื่อเขาเป็นผู้มีอุปนิสัย ย่อมจะรู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะกำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะละธรรมอย่างหนึ่งย่อมจะทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง เมื่อเขารู้ด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมอย่างหนึ่งกำหนดรู้ธรรมอย่างหนึ่ง ละธรรมอย่างหนึ่ง ทำให้แจ้งซึ่งธรรมอย่างหนึ่ง ย่อมจะถูกต้องวิมุตติโดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การสนทนามีข้อนี้เป็นประโยชน์ การปรึกษาหารือมีข้อนี้เป็นประโยชน์ อุปนิสัยมีข้อนี้เป็นประโยชน์ การเงี่ยโสตลงฟังมีข้อนี้เป็นประโยชน์ คือ จิตหลุดพ้นเพราะไม่ถือมั่น ฯ

ชนเหล่าใดเป็นคนเจ้าโทสะ ฟุ้งซ่าน โอ้อวด เจรจา ชนเหล่านั้น มา
ถึงคุณที่มิใช่ของพระอริยเจ้า ต่างหาโทษ ของกันและกัน ชื่นชมคำ

ทุพภาษิต ความพลั้งพลาด ความหลงลืม และความปราชัยของกัน
และกัน ก็ถ้าบัณฑิตรู้จักกาลแล้ว พึงประสงค์จะพูด ควรเป็นคนมี
ปัญญา ไม่เป็นคนเจ้าโทสะ ไม่โอ้อวด มีใจไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ใจเบาหุนหัน

พลันแล่น ไม่เพ่งโทษ กล่าวแต่ถ้อยคำที่บุคคลผู้ตั้งอยู่ในธรรมพูดกัน
และประกอบด้วยธรรมซึ่งพระอริยเจ้าพูดจากัน เพราะรู้ทั่วถึงได้เป็น
อย่างดี ฉะนั้น เขาจึงพาทีได้ บุคคลควรอนุโมทนาคำที่เป็นสุภาษิต
ไม่ควรรุกรานในถ้อยคำที่กล่าวชั่ว ไม่ควรศึกษาความแข่งดี และไม่ควร
ยึดถือความพลั้งพลาด ไม่ควรทับถม ไม่ควรข่มขี่ ไม่ควรพูดถ้อยคำ

เหลาะแหละ เพื่อรู้ เพื่อเลื่อมใส สัตบุรุษทั้งหลายจึงมีการปรึกษา
หารือกัน พระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมปรึกษาหารือกันเช่นนั้นแล นี้การ
ปรึกษาหารือของพระอริยเจ้าทั้งหลายเมธาวีบุคคลรู้เช่นนี้แล้ว ไม่ควร
ถือตัว ควรปรึกษาหารือกัน ฯ

ติตถิยสูตร

[๕๐๘] ๖๘. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกอัญญเดียรถีย์ ปริพาชกจะพึงถามเช่นนี้ว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ราคะ โทสะ โมหะ ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างนี้แล ผู้มีอายุ ธรรม ๓ อย่างนี้ผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร เธอทั้งหลายถูกถาม อย่างนี้แล้ว จะพึงพยากรณ์แก่พวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านี้ว่าอย่างไร ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ธรรมของพวกข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่งอาศัย ขอประทานพระวโรกาสขอเนื้อความแห่งภาษิตนั้น จงแจ่มแจ้งกะพระผู้มีพระภาคเถิด ภิกษุทั้งหลายได้สดับต่อพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกปริพาชกอัญญเดียรถีย์จะพึงถามเช่นนี้ว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่าง

เป็นไฉน คือ ราคะ โทสะ โมหะ ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม ๓ อย่างนี้ ผู้มีอายุทั้งหลาย ธรรม๓ อย่างนี้ ผิดแผกแตกต่างกันอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเขาถามอย่างนี้ พึงพยากรณ์แก่ปริพาชกอัญญเดียรถีย์เหล่านั้นอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ราคะมีโทษน้อยคลายช้า โทสะมีโทษมากคลายเร็ว โมหะมีโทษมากคลายช้า ถ้าเขาถามต่อไป อีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเหตุ เป็นปัจจัยเครื่องให้ราคะที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรือที่เกิดแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า สุภนิมิต คือ ความกำหนดหมายว่างาม เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยอุบายไม่แยบคายถึงสุภนิมิต ราคะที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญ ไพบูลย์ยิ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้ราคะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ถ้าเขาถามต่อไปอีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า ปฏิฆนิมิต คือ ความกำหนดหมายว่ากระทบกระทั่ง เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายถึงปฏิฆนิมิตโทสะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ถ้าเขาถามต่อไปอีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัย เครื่องให้โมหะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้นหรือที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า อโยนิโสมนสิการ เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยไม่แยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โมหะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่ง ถ้าเขาถามอีกว่า ก็อะไรเป็น เหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้ราคะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า อสุภนิมิต คือ ความกำหนดหมายว่าไม่งาม เมื่อบุคคลทำไว้ในใจโดยแยบคายถึงอสุภนิมิต ราคะที่ยังไม่เกิดย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ ผู้มีอายุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้ราคะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ ถ้าเขาถามต่อไปว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ก็อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า เมตตาเจโตวิมุติ เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยแยบคายถึงเมตตาเจโตวิมุติโทสะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น

และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ ผู้มีอายุทั้งหลายข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โทสะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ ถ้าเขาถามต่อไปอีกว่า ผู้มีอายุทั้งหลายก็อะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โมหะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ เธอทั้งหลายควรพยากรณ์ว่า พึงกล่าวว่า โยนิโสมนสิการ เมื่อบุคคลนั้นทำไว้ในใจโดยแยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ ผู้มีอายุทั้งหลายข้อนี้แลเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้โมหะที่ยังไม่เกิด ย่อมไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วย่อมละได้ ฯ

มูลสูตร

[๕๐๙] ๗๐. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉนคือ โลภอกุศลมูล ๑ โทสอกุศลมูล ๑ โมหอกุศลมูล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายโลภะจัดเป็นอกุศล บุคคลผู้โลภ กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอกุศล บุคคลผู้โลภ ถูกความโลภครอบงำ มีจิตอันความโลภกลุ้มรุม ย่อมก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน การจองจำ ให้เสื่อมติเตียน หรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลังแม้ข้อนั้นก็เป็นอกุศล อกุศลธรรมอันลามกเป็นอันมากที่เกิดเพราะความโลภ มีความโลภเป็นเหตุ มีความโลภเป็นแดนเกิด มีความโลภเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทสะจัดเป็นอกุศล บุคคลผู้โกรธ กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอกุศล บุคคลนั้นก็เป็นอกุศล บุคคลผู้โกรธถูกโทสะครอบงำ มีจิตอันโทสะกลุ้มรุม ย่อมก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน การจองจำ ให้เสื่อม ติเตียน หรือด้วยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็นอกุศล อกุศลธรรมอันลามกเป็นอันมากที่เกิดเฉพาะความโกรธ มีความโกรธเป็นเหตุ มีความโกรธเป็นแดนเกิด มีความโกรธเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้นด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โมหะจัดเป็นอกุศล บุคคลผู้หลง กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอกุศล บุคคลผู้หลงถูกโมหะครอบงำ มีจิตอันโมหะกลุ้มรุม ย่อมก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม

ติเตียน หรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่าฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้น ก็เป็นอกุศล อกุศลธรรมอันลามกเป็นอันมาก ที่เกิดเพราะความหลง มีความหลงเป็นเหตุ มีความหลงเป็นแดนเกิดมีความหลงเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลเห็นปานนี้เรียกว่า พูดไม่ถูกกาลบ้าง พูดแต่คำไม่เป็นจริงบ้าง พูดไม่อิงอรรถบ้าง พูดไม่อิงธรรมบ้าง พูดไม่อิงวินัยบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุไร บุคคลเห็นปานนี้จึงเรียกว่า พูดไม่ถูกกาลบ้าง พูดแต่คำไม่เป็นจริงบ้าง พูดไม่อิงอรรถบ้าง พูดไม่อิงธรรมบ้าง พูดไม่อิงวินัยบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย จริงอย่างนั้น บุคคลนี้ย่อมก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำให้เสื่อม ติเตียน หรือขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง และเขาเมื่อถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่เป็นจริง ก็กล่าวคำปฏิเสธ ไม่ยอมรับรู้เมื่อถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง กลับไม่พยายามที่จะปฏิเสธเรื่องนั้น แม้เพราะเหตุนี้ๆ เรื่องนี้จึงไม่แท้ ไม่เป็นจริง เพราะฉะนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงเรียกว่า พูดไม่ถูกกาลบ้าง พูดแต่คำไม่เป็นจริงบ้าง พูดไม่อิงอรรถบ้าง พูดไม่อิงธรรมบ้าง พูดไม่อิงวินัยบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้ ถูกธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดเพราะความโลภครอบงำ มีจิตอันอกุศลธรรมกลุ้มรุม ในปัจจุบันย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เดือดร้อน เมื่อแตกกายตายไปทุคติเป็นอันหวังได้ บุคคลเห็นปานนี้ ถูกธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดเพราะความโกรธครอบงำ ฯลฯ ถูกธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดเพราะโมหะครอบงำ มีจิตอันอกุศลธรรมกลุ้มรุม ในปัจจุบันย่อมอยู่เป็นทุกข์ ลำบาก คับแค้น เดือดร้อนเมื่อแตกกายตายไป ทุคติเป็นอันหวังได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้ถูกธรรมที่เป็นบาปอกุศลซึ่งเกิดเพราะโลภะครอบงำ ... เมื่อแตกกายตายไป ทุคติเป็นอันหวังได้ เปรียบเหมือนต้นสาละ ต้นตะแบก หรือต้นสะคร้อ ที่ถูกเครือเถาย่านทราย ๓ ชนิดคลุมยอด พันรอบต้น ย่อมถึงความเสื่อม ความพินาศ ความฉิบหาย ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อกุศลมูล ๓ อย่างนี้แล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุศลมูล ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อโลภกุศลมูล ๑ อโทสกุศลมูล ๑ อโมกุศลมูล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อโลภะก็จัดเป็นกุศล บุคคลผู้ไม่โลภกระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นกุศล บุคคลผู้ไม่โลภ ไม่ ถูกความโลภครอบงำ มีจิตอันความโลภไม่กลุ้มรุมไม่ก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่นโดย ความไม่เป็นจริง ด้วยการ

เบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม หรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็นกุศล กุศล ธรรมเป็นอันมากที่เกิดเพราะความไม่โลภ มีความไม่โลภเป็นเหตุ มีความไม่โลภ เป็นแดนเกิด มีความไม่โลภเป็นปัจจัย ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้อโทสะก็จัดเป็นกุศลบุคคลผู้ไม่โกรธ กระทำกรรมใด ด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นกุศล บุคคลผู้ไม่โกรธ ไม่ถูกความโกรธครอบ งำ มีจิตอันความโกรธไม่กลุ้มรุม ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยความไม่เป็นจริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อมติเตียนหรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็นกุศล กุศลธรรมเป็นอันมาก ที่เกิดเพราะความไม่โกรธ มีความไม่โกรธเป็นเหตุ มีความไม่โกรธเป็นแดนเกิด มีความไม่โกรธเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย แม้อโมหะก็จัดเป็นกุศลบุคคลผู้ไม่หลง กระทำกรรมใดด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นกุศล บุคคลผู้ไม่หลง ไม่ถูกความหลงครอบงำ มีจิตอัน ความหลงไม่กลุ้มรุม ไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยความไม่เป็นจริง ด้วยการ เบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม ติเตียนหรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง แม้ข้อนั้นก็เป็นกุศล กุศลธรรมเป็นอันมากที่ เกิดเพราะความไม่หลง มีความไม่หลงเป็นเหตุ มีความไม่หลงเป็นแดนเกิด มีความไม่หลงเป็นปัจจัยนี้ ย่อมเกิดมีแก่บุคคลนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดูกรภิกษุ ทั้งหลาย ก็บุคคลเห็นปานนี้เรียกว่า พูดถูกกาลบ้าง พูดแต่คำที่เป็นจริงบ้าง พูดอิง อรรถบ้าง พูดอิงธรรมบ้าง พูดอิงวินัยบ้าง ก็เพราะเหตุไร บุคคลเห็นปานนี้เรียกว่า พูดถูกกาลบ้าง พูดแต่คำที่เป็นจริงบ้าง พูดอิงอรรถบ้าง พูดอิงธรรมบ้าง พูดอิงวินัย บ้าง จริงอย่างนั้นบุคคลนี้ย่อมไม่ก่อให้เกิดทุกข์แก่ผู้อื่นโดยไม่เป็นจริง ด้วยการ เบียดเบียน จองจำ ให้เสื่อม ติเตียน หรือโดยการขับไล่ ด้วยการอวดอ้างว่า ฉันเป็นคนมีกำลัง ตั้งอยู่ในกำลัง และเมื่อเขาถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่เป็นจริง ก็ยอมรับ ไม่กล่าวคำปฏิเสธ เมื่อถูกกล่าวโทษด้วยเรื่องที่ไม่เป็นจริง ก็พยายาม ที่จะปฏิเสธข้อที่ถูกกล่าวหานั้นว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ เรื่องนี้จึงไม่แท้ ไม่จริง เพราะเหตุนั้น บุคคลเห็นปานนี้จึงเรียกว่า พูดถูกกาลบ้าง พูดแต่คำที่เป็นจริงบ้าง พูดอิงอรรถบ้างพูดอิงธรรมบ้าง พูดอิงวินัยบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลเห็นปานนี้ละธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดเพราะโลภะได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบันไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อน ปรินิพพานในปัจจุบัน นี้เอง บุคคลเห็นปานนี้ละธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดเพราะ

โทสะได้แล้ว ฯลฯ ละธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดเพราะโมหะได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็น เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็น สุขในปัจจุบัน ไม่มีทุกข์ไม่คับแค้น ไม่เดือดร้อน ปรินิพพานในปัจจุบันนี้เองดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นสาละ ต้นตะแบกหรือต้นสะคร้อ ถูกเครือ เถาย่านทราย ๓ ชนิดคลุมยอด พันจนรอบ คราวนั้น บุรุษพึงถือเอาจอบและ ตะกร้ามา เขาตัดเครือเถาย่านทรายนั้นที่ราก แล้วพึงขุดจนรอบ แล้วถอนเอาราก ขึ้นโดยที่สุดแม้เพียงเท่าต้นหญ้าคา เขาพึงหั่นเครือเถาย่านทรายนั้นให้เป็นชิ้นเล็ก ชิ้นน้อย แล้วผ่า แล้วเอารวมกันเข้าแล้วผึ่งที่ลมและแดด แล้วพึ่งเอาไฟเผา แล้วทำให้เป็นเขม่าและพึงโปรยที่ลมพาลุ หรือพึงลอยเสียในแม่น้ำที่มีกระแสไหล เชี่ยว ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครือเถาย่านทรายเหล่านั้น ถูกบุรุษนั้นตัดรากขาด ทำ ให้ไม่มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำให้ไม่มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลายฉันนั้นเหมือนกัน ธรรมฝ่ายบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแต่ โลภะ บุคคลเห็นปานนี้ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น ปรินิพพานในปัจจุบันนี้เอง ที่เกิดแต่โทสะ บุคคลเห็นปานนี้ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เป็นเหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ไม่มี ทุกข์ ไม่คับแค้น ปรินิพพานในปัจจุบันนี้เอง ที่เกิดแต่โมหะ บุคคลเห็นปานนี้ ละได้แล้ว ถอนรากขึ้นแล้ว ทำให้เหมือนตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิด ขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ย่อมอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ไม่มีทุกข์ ไม่คับแค้น ปรินิพพานในปัจจุบันนี้เอง ดูกรภิกษุทั้งหลายกุศลมูล ๓ อย่างนี้แล ฯ

อุโปสถสูตร

[๕๑๐] ๗๑. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของมิคารมารดา ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น นางวิสาขามิคารมาตาได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับในวัดอุโบสถ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรนางวิสาขา ท่านมาแต่ไหนแต่ยังวันอยู่ นางวิสาขากราบทูลว่า วันนี้ดิฉันเข้าจำอุโบสถ เจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรนางวิสาขา อุโบสถมี ๓ อย่าง ๓ อย่างเป็นไฉน คือ โคปาลกอุโบสถ ๑ นิคัณฐอุโบสถ ๑ อริยอุโบสถ ๑ ดูกรนางวิสาขา ก็โคปาลกอุโบสถเป็นอย่างไร ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนนายโคบาล เวลาเย็นมอบฝูงโคให้แก่เจ้าของแล้ว พิจารณาดังนี้ว่า วันนี้โคเที่ยวไปในประเทศโน้นๆ ดื่มน้ำในประเทศโน้นๆ พรุ่งนี้โคจักเที่ยวไปในประเทศโน้นๆ จักดื่มน้ำในประเทศโน้นๆ แม้ฉันใด ดูกรนางวิสาขา ฉันนั้นเหมือนกัน คนรักษาอุโบสถบางคนในโลกนี้ พิจารณาดังนี้ว่า วันนี้เราเคี้ยวของเคี้ยวชนิดนี้ๆ กินของชนิดนี้ๆพรุ่งนี้เราจะเคี้ยวของเคี้ยวชนิดนี้ๆ จักกินของกินชนิดนี้ๆ เขามีใจประกอบด้วยความโลภอยากได้ของเขา ทำวันให้ล่วงไปด้วยความโลภนั้น ดูกรนางวิสาขาโคปาลกอุโบสถเป็นเช่นนี้แล ดูกรนางวิสาขา โคปาลกอุโบสถที่บุคคลเข้าจำแล้วอย่างนี้แล ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมาก ไม่แผ่ไพศาลมาก ดูกรนางวิสาขา ก็นิคัณฐอุโบสถเป็นอย่างไร ดูกรนางวิสาขา มีสมณนิกายหนึ่ง มีนามว่านิครนถ์ นิครนฐ์เหล่านั้นชักชวนสาวกอย่างนี้ว่า มาเถอะ พ่อคุณท่านจงวางทัณฑะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศบูรพา ในที่เลยร้อยโยชน์ไป จงวางทัณฑะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศปัจจิมในที่เลยร้อยโยชน์ไป จงวางทัณฑะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศอุดรในที่เลยร้อยโยชน์ไป จงวางทัณฑะในหมู่สัตว์ที่อยู่ทางทิศทักษิณในที่เลยร้อยโยชน์ไป นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนเพื่อเอ็นดูกรุณาสัตว์บางเหล่า ไม่ชักชวนเพื่อเอ็นดูกรุณาสัตว์บางเหล่า ด้วยประการฉะนี้ นิครนถ์เหล่านั้นชักชวนสาวกในอุโบสถเช่นนั้นอย่างนี้ว่า มาเถอะ พ่อคุณ ท่านจงทิ้งผ้าเสียทุกชิ้นแล้วพูดอย่างนี้ว่า เราไม่เป็นที่กังวลของใครๆ ในที่ไหนๆ และตัวเราก็ไม่มีความกังวลในบุคคลและสิ่งของใดๆ ในที่ไหนๆ ดังนี้ แต่ว่ามารดาและบิดาของเขารู้อยู่ว่า ผู้นี้เป็นบุตรของเรา แม้เขาก็รู้ว่า ท่านเหล่านี้เป็นมารดาบิดาของเรา อนึ่ง บุตรและภรรยาของเขาก็รู้อยู่ว่า ผู้นี้เป็นบิดาสามีของเรา แม้เขาก็รู้อยู่ว่า ผู้นี้เป็นบุตรภรรยาของเรา พวกทาสและคนงานของเขารู้อยู่ว่า ท่านผู้นี้เป็นนายของเรา ถึงตัวเขาก็รู้ว่า คนเหล่านี้เป็นทาสและคนงานของเรา เขาชักชวนในการพูดเท็จ ในสมัยที่ควรชักชวนในคำสัตย์ ด้วยประการฉะนี้ เรากล่าวถึงกรรมของผู้นั้นเพราะมุสาวาท พอล่วงราตรีนั้นไป เขาย่อมบริโภคโภคะเหล่านั้นที่เจ้าของไม่ได้ให้ เรากล่าวถึงกรรมของผู้นั้นเพราะอทินนาทาน ดูกรนางวิสาขา นิคัณฐอุโบสถเป็นเช่นนี้แล ดูกรนางวิสาขา นิคัณฐอุโบสถที่บุคคลเข้าจำแล้วอย่างนี้ ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มาก ไม่รุ่งเรืองมากไม่แผ่ไพศาลมาก ดูกรนางวิสาขา ก็อริยอุโบสถเป็นอย่างไร ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมอง ย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิต

ที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงพระตถาคตว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะเสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก เป็นสารถีฝึกบุรุษที่ควรฝึก ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรมเมื่อเธอหมั่นนึกถึงพระตถาคตอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนศีรษะที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียร ก็ศีรษะที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างไรจะทำให้สะอาดได้เพราะอาศัยขี้ตะกรัน ดินเหนียว น้ำ และความพยายามอันเกิดแต่เหตุนั้นของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา ศีรษะที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉันใด จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรฉันนั้นเหมือนกัน จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไรดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ... ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่าเข้าจำพรหมอุโบสถ อยู่ร่วมกับพรหม และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภพรหม เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึก ถึงธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว อันบุคคลผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน เมื่อเธอหมั่นนึกถึงธรรมอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนกายที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียร ดูกรนางวิสาขา ก็กายที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้สะอาดได้เพราะอาศัยเชือก จุรณสำหรับอาบน้ำและความพยายามที่เกิดแต่เหตุนั้นของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา กายที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉันใด จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ฉันนั้นเหมือนกัน ... ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่าเข้าจำธรรมอุโบสถอยู่ อยู่ร่วมกับธรรม และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภธรรม เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้

หมั่นระลึกถึงพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรม เป็นผู้ปฏิบัติสมควร นี้คือคู่แห่งบุรุษ ๔ บุรุษบุคคล ๘ นี้พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า เมื่อเธอหมั่นระลึกถึงพระสงฆ์อยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดควาปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนผ้าที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียร ก็ผ้าที่เปื้อนจะทำให้สะอาดได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้สะอาดได้เพราะอาศัยเกลือ น้ำด่าง โคมัย น้ำ กับความเพียรอันเกิดแต่เหตุนั้นของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา ผ้าที่เปื้อนย่อมทำให้สะอาดด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉันใด จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ก็ด้วยความเพียร ฉันนั้นเหมือนกัน ... ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่า เข้าจำสังฆอุโบสถ อยู่ร่วมกับสงฆ์ และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภสงฆ์ เกิดความ ปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองย่อมทำให้ผ่องแผ้วด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงศีลของตนอันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทยแก่ตัว ท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกตัณหา ทิฐิลูบคลำ เป็นไปเพื่อสมาธิ เมื่อเธอหมั่นระลึกถึงศีลอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนกระจกเงาที่มัวจะทำให้ใสได้ด้วยความเพียร ก็กระจกเงาที่มัวจะทำให้ใสได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้ใสได้เพราะอาศัยน้ำมัน เถ้า แปลงกับความพยายามอันเกิดแต่เหตุนั้นของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา กระจกที่มัวจะทำให้ใสได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉันใด จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ก็ด้วยความเพียร ฉันนั้นเหมือนกัน ก็จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ระลึกถึงศีลของตน ...ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกนี้เรียกว่าเข้าจำศีลอุโบสถ อยู่ร่วมกับศีล และมีจิตผ่องใสเพราะปรารภศีล เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมอง ย่อมทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ก็จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างไร ดูกรนางวิสาขา อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมระลึกถึงเทวดาว่า เทวดาพวกชั้นจาตุมหาราชิกามีอยู่ เทวดาพวกชั้นดาวดึงส์มีอยู่ เทวดาพวกชั้นยามามีอยู่ เทวดาพวกชั้นดุสิตมีอยู่

เทวดาพวกชั้นนิมมานรดีมีอยู่ เทวดาพวกชั้นปรินิมมิตวสวัตตีมีอยู่ เทวดาพวกที่นับเนื่องเข้าในหมู่พรหมมีอยู่ เทวดาพวกที่สูงกว่านั้นขึ้นไปมีอยู่ เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศรัทธาเช่นใด จุติจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น ศรัทธาเช่นนั้นแม้ของเราก็มีเทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยศีลเช่นใด จุติจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น ศีลเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยสุตะเช่นใด จุติจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น สุตะเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยจาคะเช่นใด จุติจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น จาคะเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เทวดาเหล่านั้นประกอบด้วยปัญญาเช่นใด จุติจากภพนี้ไปเกิดในภพนั้น ปัญญาเช่นนั้นแม้ของเราก็มี เมื่อเธอระลึกถึงศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญาของตนกับของเทวดาเหล่านั้นอยู่ จิตย่อมผ่องใส เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนทองที่หมองจะทำให้สุกได้ก็ด้วยความเพียรทองที่หมองจะทำให้สุกได้ด้วยความเพียรอย่างไร จะทำให้สุกได้เพราะอาศัยเบ้าหลอมทอง เกลือ ยางไม้ คีม กับความพยายามที่เกิดแต่เหตุนั้นของบุรุษ ดูกรนางวิสาขา ทองที่หมองจะทำให้สุกได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ฉันใด จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียร ฉันนั้นเหมือนกัน ... ดูกรนางวิสาขาอริยสาวกเช่นนี้เรียกว่า เข้าจำเทวดาอุโบสถ อยู่ร่วมกับเทวดา มีจิตผ่องใสเพราะปรารภเทวดา เกิดความปราโมทย์ ละเครื่องเศร้าหมองแห่งจิตเสียได้ ดูกรนางวิสาขา จิตที่เศร้าหมองจะทำให้ผ่องแผ้วได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล ดูกรนางวิสาขา พระอริยสาวกนั้นย่อมพิจารณาเห็นดังนี้ว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาตราแล้ว มีความละอายมีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่จนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศาตราแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลายละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติตนเป็นคนขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่จนตลอดชีวิต แม้เราก็ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ รับแต่ของที่เขาให้ ต้องการแต่ของที่เขาให้ ไม่ประพฤติตนเป็นคนขโมย เป็นผู้สะอาดอยู่ ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของ

ชาวบ้านจนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากเมถุนอันเป็นกิจของชาวบ้าน ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ไม่พูดลวงโลกจนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จพูดแต่คำจริง ดำรงคำสัตย์ พูดเป็นหลักฐาน ควรเชื่อได้ ไม่พูดลวงโลก ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท แม้จนตลอดชีวิต แม้เราก็ละการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ฉันหนเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดจากการฉันในเวลาวิกาลจนตลอดชีวิต แม้เราก็บริโภคหนเดียว เว้นการบริโภคในราตรี งดจากการบริโภคในเวลาวิกาล ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ใน วันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากฟ้อนรำขับร้อง การประโคมดนตรี และการดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล จากการทัดทรงประดับและตกแต่งกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัวจนตลอดชีวิต แม้เราก็เว้นขาดจากการฟ้อนรำขับร้องการประโคมดนตรีและดูการเล่นอันเป็นข้าศึกแก่กุศล จากการทัดทรงประดับตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องประเทืองผิวอันเป็นฐานะแห่งการแต่งตัว ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งนี้ในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็นอันเราเข้าจำแล้ว พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ คือ บนเตียงหรือบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้าจนตลอดชีวิต แม้เราก็ได้ละการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ เว้นขาดจากการนั่งนอนบนที่นั่งที่นอนอันสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ คือบนเตียงหรือบนเครื่องปูลาดที่ทำด้วยหญ้า ตลอดคืนหนึ่งกับวันหนึ่งในวันนี้ แม้ด้วยองค์อันนี้ เราก็ชื่อว่าได้ทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย ทั้งอุโบสถก็จักเป็น

อันเราเข้าจำแล้ว ดูกรนางวิสาขา อริยอุโบสถเป็นเช่นนี้แล อริยอุโบสถอันบุคคลเข้าจำแล้ว อย่างนี้แล ย่อมมีผลมาก มีอานิสงส์มาก มีความรุ่งเรืองมาก มีความแผ่ไพศาลมาก อริยอุโบสถมีผลมากเพียงไร มีอานิสงส์มากเพียงไร มีความรุ่งเรืองมากเพียงไร มีความแผ่ไพศาลมากเพียงไร ดูกรนางวิสาขา เปรียบเหมือนผู้ใดพึงครองราชย์เป็นอิศราธิบดีแห่งชนบทใหญ่ ๑๖ แคว้นเหล่านี้ อันสมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ คือ อังคะ มคธะ กาสี โกสละ วัชชี มัลละ เจตี วังสะ กุรุ ปัญจาละ มัจฉะ สุรเสนะ อัสสกะ อวันตี คันธาระ กัมโพชะการครองราชย์ ของผู้นั้นยังไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ แห่งอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะราชสมบัติที่เป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขที่เป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๕๐ ปีซึ่งเป็นของมนุษย์เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๕๐๐ ปี อันเป็นทิพย์เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ดูกรนางวิสาขา ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาดูกรนางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติที่เป็นของมนุษย์ เมื่อจะนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๑๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นดาวดึงส์ โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น พันปีอันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดาวดึงสื ดูกรนางวิสาขา ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ดูกรนางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แลจึงกล่าวว่า ราชสมบัติของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๒๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นยามา โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น สองพันปีอันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นมายา ดูกรนางวิสาขา ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไปพึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นมายา ดูกรนางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำ

เข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๔๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นดุสิต โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือนโดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๔,๐๐๐ ปี อันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นดุสิต ดูกรนางวิสาขา ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นดุสิต ดูกรนางวิสาขาเราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๘๐๐ ปีอันเป็นของมนุษย์ เป็นวันหนึ่งกับคืนหนึ่งของเทวดาชั้นนิมมานรดี โดยราตรีนั้น๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือน โดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๘,๐๐๐ ปีอันเป็นทิพย์เป็นประมาณของอายุของเทวดาชั้นนิมมานรดี ดูกรนางวิสาขาก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือสตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นนิมมานรดี ดูกรนางวิสาขา เราหมายเอาความข้อนี้แล จึงกล่าวว่าราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ดูกรนางวิสาขา ๑๖,๐๐๐ ปี อันเป็นของมนุษย์ เป็นคืนหนึ่งกับวันหนึ่งของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี โดยราตรีนั้น ๓๐ ราตรีเป็นหนึ่งเดือนโดยเดือนนั้น ๑๒ เดือนเป็นหนึ่งปี โดยปีนั้น ๑๖,๐๐๐ ปีอันเป็นทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดี ดูกรนางวิสาขา ก็ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ คือ สตรีหรือบุรุษบางคนในโลกนี้ เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘แล้ว เมื่อแตกกายตายไป พึงเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัสดีดูกรนางวิสาขา เราหมายความเอาข้อนี้แล จึงกล่าวว่า ราชสมบัติอันเป็นของมนุษย์ เมื่อนำเข้าไปเปรียบเทียบกับสุขอันเป็นทิพย์ เป็นของเล็กน้อย ฯ

บุคคลไม่พึงฆ่าสัตว์ ไม่พึงลักทรัพย์ ไม่พึงพูดเท็จ ไม่พึงดื่มน้ำเมา
พึงงดเว้นเมถุน อันเป็นความประพฤติไม่ประเสริฐ ไม่พึงบริโภค
โภชนะในเวลาวิกาล ในกลางคืนไม่พึงทัดทรงดอกไม้ ไม่พึงลูบไล้
ของหอม และพึงนอนบนเตียง บนพื้น หรือบนที่ซึ่งเขาปูลาด
บัณฑิตทั้งหลายกล่าวอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ นี้แลว่า อัน
พระพุทธเจ้าผู้ถึงที่สุดทุกข์ทรงประกาศไว้ พระจันทร์ พระอาทิตย์
ทั้งสองที่น่าดู ส่องแสง โคจรไปทั่วสถานที่ประมาณเท่าใด และ

พระจันทร์ พระอาทิตย์นั้น กำจัดความมืด ไปในอากาศทำให้ทิศรุ่งโรจน์ ส่องแสงอยู่ในนภากาศ ทั่วสถานที่มีประมาณเท่าใด ทรัพย์คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ ทองสิงคี และทองคำตลอดถึงทองชนิดที่เรียกว่า หฏกะ เท่าที่มีอยู่ในสถานที่ประมาณเท่านั้น ยังไม่ถึงแม้ซึ่งเสี้ยวที่ ๑๖ ของอุโบสถที่ประกอบด้วยองค์ ๘ และทั้งหมด

ยังไม่ถึงเสี้ยวที่ ๑๖ ของแสงจันทร์และหมู่ดาว เพราะฉะนั้นแหละ สตรีบุรุษผู้มีศีล เข้าจำอุโบสถประกอบด้วย องค์ ๘ ทำบุญซึ่งมีสุขเป็นกำไร เป็นผู้ไม่ถูกนินทา ย่อมเข้าถึงสัคคสถาน ฯ

จบมหาวรรคที่ ๒

รวมสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อานันทวรรคที่ ๓

ฉันนสูตร

[๕๑๑] ๗๒. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแลฉันนปริพาชกได้ไปหาท่านพระอานนท์ยังที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระอานนท์ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรท่านพระอานนท์ ท่านทั้งหลายบัญญัติการละราคะ บัญญัติการละโทสะ บัญญัติการละโมหะหรือ ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดูกรท่านผู้มีอายุ เราบัญญัติการละราคะ บัญญัติการละโทสะ บัญญัติการละโมหะ ฯ

ฉ. ดูกรท่านผู้มีอายุ ก็ท่านทั้งหลายเห็นโทษในราคะอย่างไร จึงบัญญัติการละราคะ เห็นโทษในโทสะอย่างไร จึงบัญญัติการละโทสะ เห็นโทษในโมหะอย่างไร จึงบัญญัติการละโมหะ ฯ

อา. ดูกรท่านผู้มีอายุ บุคคลผู้กำหนัด ถูกความกำหนัดครอบงำ รัดรึงจิตไว้ ย่อมคิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองบ้าง คิดเพื่อจะเบียดเบียนผู้อื่นบ้างคิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เพื่อละราคะได้แล้ว ย่อมไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต บุคคลผู้กำหนัด ถูกความกำหนัดครอบงำรัดรึงจิตไว้ ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจ เพื่อละราคะได้แล้ว ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยกาย ไม่ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ไม่ประพฤติทุจริตด้วยใจ บุคคลผู้กำหนัด อันความกำหนัดครอบงำ รัดรึงจิตไว้ ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายตามความเป็นจริง เมื่อละราคะได้แล้ว ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและผู้อื่นตามความเป็นจริง ความกำหนัดแล ทำให้เป็นคนมืด ทำให้เป็นคนไร้จักษุ ทำให้ไม่รู้อะไร

ทำปัญญาให้ดับ เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน บุคคลผู้ดุร้าย ฯลฯ บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ รัดรึงจิตไว้ ย่อมคิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองบ้าง คิดเพื่อจะเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิตบ้าง เมื่อละโมหะได้แล้ว ย่อมไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเอง ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดเพื่อจะเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่าย ไม่เสวยทุกข์โทมนัสที่เป็นไปทางจิต บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำ รัดรึงจิตไว้ย่อมประพฤติทุจริตด้วยกาย ย่อมประพฤติทุจริตด้วยวาจา ย่อมประพฤติทุจริตด้วยใจ เมื่อละโมหะได้แล้ว ย่อมไม่ประพฤติทุจริตด้วยกาย ไม่ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ไม่ประพฤติทุจริตด้วยใจ บุคคลผู้หลง ถูกความหลงครอบงำจิตรัดรึงจิตไว้ ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมไม่รู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายตามความเป็นจริง เมื่อละโมหะได้แล้ว ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนตามความเป็นจริง ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่นตามความเป็นจริง ย่อมรู้แม้ซึ่งประโยชน์ตนและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายตามความเป็นจริง ไม่หลงและทำให้เป็นคนมืด ทำให้เป็นคนไร้จักษุ ทำให้ไม่รู้อะไร ทำปัญญาให้ดับ เป็นไปในฝ่ายความคับแค้น ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน ดูกรผู้มีอายุ เราเห็นโทษในราคะเช่นนี้แล จึงบัญญัติการละราคะ เห็นโทษในโทสะเช่นนี้ จึงบัญญัติการละโทสะ เห็นโทษในโมหะเช่นนี้แล จึงบัญญัติการละโมหะ ฯ

ฉ. ดูกรท่านผู้มีอายุ มรรคาปฏิปทาเพื่อละราคะ โทสะ โมหะนั้นมีหรือ ฯ

อา. มรรคาปฏิปทาเพื่อละราคะ โทสะ โมหะนั้นมีอยู่ ฯ

ฉ. ก็มรรคาปฏิปทาเพื่อละราคะ โทสะ โมหะนั้นเป็นไฉน ฯ

อา. อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้แหละ คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ดูกรท่านผู้มีอายุ นี้แล มรรคาปฏิปทาเพื่อละราคะ โทสะ โมหะ นั้น ฯ

ฉ. ดูกรท่านผู้มีอายุ มรรคาปฏิปทาเพื่อละราคะ โทสะ โมหะ นั้นดีและสมควรเพื่อความไม่ประมาท ฯ

อาชีวกสูตร

[๕๑๒] ๗๓. สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ที่โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี ครั้งนั้นแล คฤหบดีผู้เป็นสาวกของอาชีวกคนหนึ่ง เข้าไปหาท่านพระอานนท์ถึงที่อยู่ อภิวาทแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ถามว่า ข้าแต่ท่านพระอานนท์ คนพวกไหนเล่า ได้กล่าวธรรมไว้ดีแล้ว พวกไหนปฏิบัติดีแล้วในโลก พวกไหนดำเนินไปดีแล้วในโลก ท่านพระอานนท์กล่าวว่าดูกรคฤหบดี ถ้าเช่นนั้นเราจักย้อนถามท่านในข้อนี้ ท่านชอบใจอย่างใด ก็พึงกล่าวแก้อย่างนั้น ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละราคะ แสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นกล่าวธรรมดีแล้วหรือหาไม่ หรือว่าในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ฯ

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละราคะ แสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นกล่าวธรรมดีแล้ว ในข้อนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ ฯ

อา. ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละราคะ ปฏิบัติเพื่อละโทสะ ปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้วในโลกใช่หรือไม่ หรือว่าในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ฯ

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละราคะ ปฏิบัติเพื่อละโทสะ ปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้วในโลก ในข้อนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างนี้ ฯ

อา. ดูกรคฤหบดี ท่านจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน คนพวกใดละราคะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำให้ไม่มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกใดละโทสะได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกนั้นดำเนินไปดีแล้วในโลกใช่หรือไม่หรือว่าในข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างนี้ ฯ

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ คนพวกใดละราคะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้วทำให้ไม่มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดาคนพวกใดละโทสะได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้วทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดาคนพวกนั้นดำเนินไปดีแล้วในโลก ในข้อนี้ข้าพเจ้ามีความเห็นอย่างไร ฯ

อา. ดูกรคฤหบดี ข้อนี้ท่านได้กล่าวแก้แล้วว่า คนพวกใดแสดงธรรมเพื่อละราคะ แสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นกล่าวธรรมดีแล้ว ข้อนี้ท่านได้

กล่าวแก้แล้วว่า คนพวกใดปฏิบัติเพื่อละราคะ ปฏิบัติเพื่อละโทสะ ปฏิบัติเพื่อละโมหะ คนพวกนั้นปฏิบัติดีแล้วในโลก ข้อนี้ท่านได้กล่าวแก้แล้วว่า คนพวกใดละราคะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกใดละโทสะได้แล้ว ฯลฯ คนพวกใดละโมหะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา คนพวกนั้นดำเนินไปดีแล้วในโลก ดังนี้แล ฯ

ค. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้อนี้น่าอัศจรรย์ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ไม่เคยมีธรรมเทศนาจักไม่ชื่อว่าเป็นการยกย่องธรรมของตนเอง และจักไม่เป็นการรุกรานธรรมของผู้อื่น เป็นธรรมเทศนาเฉพาะแต่ในเหตุ ท่านกล่าวแต่เนื้อความ และมิได้นำตนเข้าไป ข้าแต่ท่านพระอานนท์ ท่านทั้งหลายแสดงธรรมเพื่อละราคะแสดงธรรมเพื่อละโทสะ แสดงธรรมเพื่อละโมหะ ท่านทั้งหลายกล่าวธรรมดีแล้วท่านทั้งหลายปฏิบัติดีแล้วในโลก ท่านทั้งหลายละราคะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้วทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายละโทสะได้แล้ว ฯลฯ ท่านทั้งหลายละโมหะได้แล้ว ตัดรากขาดแล้ว ทำไม่ให้มีที่ตั้งดุจตาลยอดด้วน ทำไม่ให้มี ไม่ให้เกิดขึ้นอีกต่อไปเป็นธรรมดาท่านทั้งหลายดำเนินไปดีแล้วในโลก ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนักข้าแต่ท่านผู้เจริญ ภาษิตของท่านแจ่มแจ้งนัก พระผู้เป็นเจ้าอานนท์ประกาศธรรมโดยอเนกปริยายเปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือส่องประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีจักษุจักเห็นรูป ฉะนั้นข้าแต่ท่านพระอานนท์ ข้าพเจ้านี้ขอถึงพระผู้มีพระภาค กับทั้งพระธรรมและพระภิกษุสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ขอพระผู้เป็นเจ้าอานนท์จงจำข้าพเจ้าว่าเป็นอุบาสก ผู้ถึงสรณะตลอดชีวิต ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ฯ

สักกสูตร

[๕๑๓] ๗๔. สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิโครธาราม ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกชนบท ก็โดยสมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงเป็นไข้ หายจากความไข้ไม่นาน ครั้ง

นั้นแล เจ้ามหานามศากยะเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญนานมาแล้ว ที่ข้าพระองค์รู้ทั่วถึงธรรมที่พระองค์ทรงแสดงอย่างนี้ว่า ญาณเกิดแก่ผู้มีใจเป็นสมาธิหาเกิดแก่ผู้ที่มีใจไม่เป็นสมาธิไม่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมาธิเกิดก่อน ญาณเกิดทีหลัง หรือว่าญาณเกิดก่อน สมาธิเกิดทีหลัง ลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้มีความดำริว่า พระผู้มีพระภาคทรงเป็นไข้ หายจากความไข้ไม่นานก็เจ้ามหานามศากยะนี้ทูลถามปัญหาที่ลึกซึ้งกะพระผู้มีพระภาค ถ้ากระไร เราควรนำเอาเจ้ามหานามศากยะหลีกไปในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วแสดงธรรมครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ จับพระพาหาเจ้ามหานามศากยะนำหลีกไป ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวกะเจ้ามหานามศากยะว่า ดูกรมหานามะ พระผู้มีพระภาคตรัสศีลที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสศีลที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มีตรัสสมาธิที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มีตรัสปัญญาที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มีดูกรมหานามะ มีศีลที่เป็นของพระเสขะเป็นไฉน ดูกรมหานามะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรมหานามะนี้เรียกว่า ศีลที่เป็นของพระเสขะ ดูกรมหานามะ ก็สมาธิที่เป็นของพระเสขะเป็นไฉน ดูกรมหานามะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ เข้าจตุตถฌานอยู่ ดูกรมหานามะ นี้เรียกว่าสมาธิที่เป็นของพระเสขะ ดูกรมหานามะ ก็ปัญญาที่เป็นของพระเสขะเป็นไฉน ดูกรมหานามะ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรมหานามะนี้เรียกว่า ปัญญาที่เป็นของพระเสขะ ฯ

ดูกรมหานามะ พระอริยสาวกนั้นแล เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้ ถึงพร้อมด้วยปัญญาอย่างนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรมหานามะ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสศีลที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสศีลที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ตรัสสมาธิที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มีตรัสสมาธิที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระเสขะไว้ก็มี ตรัสปัญญาที่เป็นของพระอเสขะไว้ก็มี ด้วยประการฉะนี้แล ฯ

นิคัณฐสูตร

[๕๑๔] ๗๕. สมัยหนึ่ง ท่านพระอานนท์อยู่ ณ กุฏาคารศาลาป่ามหาวัน ใกล้เมือง

เวสาลี ครั้งนั้นแล เจ้าอภัยลิจฉวีกับเจ้าบัณฑิตกุมารลิจฉวีได้พากันเข้าไปหาท่านพระอานนท์ยังที่อยู่ อภิวาทท่านพระอานนท์แล้ว นั่ง ณที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วเจ้าอภัยลิจฉวีได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ นิครณฐนาฏบุตร เป็นคนรูเห็นธรรมทุกอย่าง ย่อมปฏิญญาญาณทัสสนะไว้อย่างไม่มีส่วนเหลือว่า สำหรับเราจะเดิน จะยืน จะหลับและตื่นก็ตาม ญาณทัสสนะก็ปรากฏชั่วกาลนิรันดร เขาบัญญัติว่า กรรมเก่าหมดไปเพราะความเพียรเผากิเลส ฆ่าเหตุได้เพราะไม่ทำกรรมใหม่ ด้วยประการฉะนี้ จึงเป็นอันว่า เพราะกรรมสิ้นไป ทุกข์จึงหมดไป เพราะทุกข์หมดไป เวทนาจึงสิ้นไป เพราะเวทนาสิ้นไป ทุกข์ทั้งสิ้นจึงจักเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งบุคคลจะพึงเห็นเองนี้ ด้วยประการฉะนี้ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ในข้อนี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้อย่างไร ท่านพระอานนท์ตอบว่า ดูกรเจ้าอภัย ความหมดจดที่ทำให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ๓ อย่างแล พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อการล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความเสื่อมสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง ความหมดจด ๓ อย่างเป็นไฉน คือ

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอไม่ทำกรรมใหม่ด้วย และสัมผัสถูกต้องกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดเห็นว่า ความหมดจดที่ทำให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง เป็นของไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้ด้วย ฯ

๒. ภิกษุนั้นแล ถึงพร้อมด้วยศีลอย่างนี้แล้ว สงัดจากกาม ฯลฯ เข้าจตุตถฌานอยู่ เธอไม่ทำกรรมใหม่ด้วย และสัมผัสถูกต้องกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดเห็นว่า ความหมดจดที่ทำให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งผู้บรรลุจะพึงเห็นเอง เป็นของไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาอันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้ด้วย ฯ

๓. ภิกษุนั้นแล ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยสมาธิอย่างนี้แล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เธอไม่ทำกรรมใหม่ด้วย สัมผัสถูกต้องกรรมเก่าแล้วทำให้สิ้นไปโดยคิดเห็นว่า ความหมดจดที่ทำให้กิเลสเสื่อมไปโดยไม่เหลือ ซึ่งผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง เป็นของไม่ประกอบด้วยกาลควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามา อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ดังนี้ด้วย ฯ

ดูกรเจ้าอภัย ความหมดจดที่ทำให้กิเลสเสื่อมโดยไม่เหลือ ๓ อย่างนี้แล อันพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสไว้ชอบแล้ว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลาย เพื่อก้าวล่วงความโศกและความร่ำไร เพื่อความเสื่อมสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ควรรู้ เพื่อทำนิพพานให้แจ้ง เมื่อท่านพระอานนท์ได้กล่าวอย่างนี้แล้วเจ้าบัณฑิตกุมารลิจฉวีได้พูดกะเจ้าอภัยลิจฉวีว่า ดูกรอภัยเพื่อนรัก ทำไมท่านจึงไม่ชื่นชมอนุโมทนาคำสุภาษิตของท่านพระอานนท์โดยคงามเป็นสุภาษิตของท่านพระอานนท์โดยความเป็นคำสุภาษิตเล่า เจ้าอภัยลิจฉวีตอบว่า เพื่อนรัก ไฉนเราจักไม่ชื่นชมอนุโมทนาคำสุภาษิตของท่านพระอานนท์โดยความเป็นคำสุภาษิตเล่า ผู้ใดไม่ชื่นชมอนุโมทนาคำสุภาษิตของท่านพระอานนท์โดยความเป็นคำสุภาษิต ความคิดของผู้นั้นพึงเสื่อม ฯ

สมาทปกสูตร

[๕๑๕] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคยังที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ท่านทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนใดและคนเหล่าใดเป็นมิตร อำมาตย์ ญาติ หรือสาโลหิตพึงสำคัญว่าเป็นคำที่ควรฟัง คนเหล่านั้น อันท่านทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ ในฐานะ ๓ ประการ ๓ ประการเป็นไฉน คือ

๑. พึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอย่าง ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ๆ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเป็นพระอรหันต์ ... ทรงเบิกบานแล้ว เป็นผู้จำแนกธรรม ฯ

๒. พึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว ... อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน ฯ

๓. พึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ เพื่อให้ดำรงอยู่ในความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาค เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ... เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นจะยิ่งกว่า ฯ

ดูกรอานนท์ มหาภูต ๔ คือ ปฐวีธาตุ ๑ อาโปธาตุ ๑ เตโชธาตุ ๑ วาโยธาตุ ๑ พึงเป็นอย่างอื่นได้ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ไม่พึงเป็นอย่างอื่นไปได้เลย นี้ความเป็นอื่นในข้อนั้นข้อที่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้านั้นจักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือเปรตวิสัย นี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรอานนท์ มหาภูต ๔ คือ ปฐวีธาตุ ๑ อาโปธาตุ ๑ เตโชธาตุ ๑ วาโยธาตุ ๑ พึงเป็นอย่างอื่นได้ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระธรรม ไม่พึงเป็นอย่างอื่นไปได้เลย ฯลฯ แต่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ไม่พึงเป็นอย่างอื่นไปได้เลย นี้ความเป็นอย่างอื่นในข้อนั้น ข้อที่พระอริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหว ในพระสงฆ์นั้น จักเข้าถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน หรือเปรตวิสัย นี้ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรอานนท์ ท่านทั้งหลายพึงอนุเคราะห์คนใด และคนเหล่าใด เป็นมิตร อำมาตย์ ญาติหรือสาโลหิต พึงสำคัญว่าเป็นคำที่ควรฟัง คนเหล่า นั้น อันท่านทั้งหลายพึงชักชวน พึงให้ตั้งอยู่เสมอ พึงให้ดำรงอยู่ในฐานะ ๓ ประการนี้แล ฯ

นวสูตร

[๕๑๖] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ภพ ภพดังนี้ ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงไร พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ ก็กรรมที่อำนวยผลให้ในกามธาตุจักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง วิญญาณประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างเลวของสัตว์ พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดูกรอานนท์ ก็กรรมที่อำนวยผลให้ในรูปธาตุ จักไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณจึงชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง วิญญาณประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างกลางของสัตว์พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดูกรอานนท์ ก็กรรมที่อำนวยผลให้ในอรูปธาตุจักไม่มีแล้ว อรูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง วิญญาณประดิษฐานแล้วเพราะธาตุอย่างประณีต ของสัตว์พวกที่มีวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดูกรอานนท์ ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ฯ

ภวสูตร

[๕๑๗] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ภพ ภพ ดังนี้ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุเพียงไร พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ก็กรรมที่อำนวยผลให้ในกามธาตุจักไม่มีแล้ว กามภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ท่านพระอานนท์ทูลว่า ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง เจตนา ความปรารถนาประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างเลวของสัตว์พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดูกรอานนท์ ก็กรรมที่อำนวยผลให้ในรูปธาตุจักไม่มีแล้ว รูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง เจตนา ความปรารถนาประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างกลางของสัตว์พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจ ด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดูกรอานนท์ ก็กรรมที่อำนวยผลให้อรูปธาตุจักไม่มีแล้ว อรูปภพพึงปรากฏบ้างหรือหนอ ฯ

อา. ไม่พึงปรากฏเลย พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เหตุนี้แล กรรมจึงชื่อว่าเป็นไร่นา วิญญาณชื่อว่าเป็นพืช ตัณหาชื่อว่าเป็นยาง เจตนา ความปรารถนาประดิษฐานแล้ว เพราะธาตุอย่างประณีตของสัตว์พวกที่มีอวิชชาเป็นเครื่องสกัดกั้น มีตัณหาเป็นเครื่องผูกใจด้วยประการฉะนี้ จึงมีการเกิดในภพใหม่ต่อไปอีก ดูกรอานนท์ ภพย่อมมีได้ด้วยเหตุดังกล่าวมาฉะนี้แล ฯ

สีลัพพตสูตร

[๕๑๘] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรอานนท์ ศีล พรต ชีวิต พรหมจรรย์มีการบำรุงดี มีผลทุกอย่างไปหรือ ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในปัญหาข้อนี้ ไม่ควรแก้แต่แง่เดียว ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ถ้าเช่นนั้น จงจำแนกไป ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เมื่อบุคคลนั้นเสพศีล พรต ชีวิต พรหมจรรย์ ซึ่งมีการบำรุงดี อกุศลธรรมเจริญมากยิ่งขึ้น กุศลธรรมเสื่อมไป ศีล พรต ชีวิตพรหมจรรย์ ซึ่งมีการบำรุงดี เห็นปานนั้นไม่มีผล และเมื่อเขาเสพศีล พรตชีวิต พรหมจรรย์ซึ่งมีการบำรุงดี อกุศลธรรมเสื่อมไป กุศลธรรมเจริญมากยิ่งขึ้นศีล พรต ชีวิต พรหมจรรย์ ซึ่งมีการบำรุงดี เห็นปานนั้นมีผล

ท่านพระอานนท์ได้กราบทูลธรรมปริยายนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคทรงพอ พระทัยลำดับนั้นแล ท่านพระอานนท์คิดว่า พระศาสดาทรงพอพระทัยเรา จึงลุกจากที่นั่ง ถวายบังคม

พระผู้มีพระภาคกระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคพอพระอานนท์หลีกไปได้ไม่นาน ได้รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานนท์ยังเป็นพระเสขะ แต่จะหาผู้ที่เสมอเธอทางปัญญาไม่ได้ง่ายเลย ฯ

คันธสูตร

[๕๑๙] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอม ๓ อย่างนี้ ฟุ้งไปแต่ตามลมอย่างเดียว ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ กลิ่นหอม ๓ อย่างนั้นเป็นไฉน คือกลิ่นที่ราก ๑ กลิ่นที่แก่น ๑ กลิ่นที่ดอก ๑ กลิ่นหอม ๓ อย่างนี้แลฟุ้งไปแต่ตามลมอย่างเดียว ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ พระเจ้าข้า กลิ่นหอมชนิดที่ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งทวนลมไปก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ ยังจะมีอยู่หรือ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ กลิ่นหอมที่ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลมก็ได้ ฟุ้งทั้งไปตามลมและทวนลมก็ได้ มีอยู่ ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ กลิ่นหอมที่ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลมก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ เป็นไฉน ฯ

พ. ดูกรอานนท์ สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมใดในโลกนี้ ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน มีไทยธรรมเครื่องบริจาคอันปล่อยแล้ว มีมืออันชุ่ม ยินดีในการเสียสละควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน อยู่ครองเรือน สมณพราหมณ์ทุกทิศย่อมกล่าวสรรเสริญคุณของเขาว่า สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมแห่งโน้นถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ถึงพระธรรมเป็นสรณะ ถึงพระสงฆ์เป็นสรณะ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกามเว้นขาด จากการพูดเท็จ เว้นขาด

จากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นคนมีศีล มีกัลยาณธรรม มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทินมีไทยธรรมเครื่องบริจาคอันปล่อยแล้ว มีมืออันชุ่ม ยินดีในการเสียสละ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน อยู่ครองเรือน แม้เทวดาทั้งหลายก็กล่าวสรรเสริญคุณของเขาว่า สตรีหรือบุรุษในบ้านหรือนิคมแห่งโน้น ถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ฯลฯ ควรแก่การขอ ยินดีในทานและการแจกจ่ายทาน ดูกรอานนท์ กลิ่นหอมนี้นั้นแล ฟุ้งไปตามลมก็ได้ ฟุ้งไปทวนลมก็ได้ ฟุ้งไปทั้งตามลมและทวนลมก็ได้ ฯ

กลิ่นดอกไม้ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ กลิ่นจันทน์ กลิ่นกฤษณา หรือกลิ่น
กระลำพัก ก็ฟุ้งทวนลมไปไม่ได้ ส่วนกลิ่นสัตบุรุษ ฟุ้งทวนลมไปได้
เพราะสัตบุรุษฟุ้งไปทุกทิศ ฯ

จูฬนีสูตร

[๕๒๐] ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนท์ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้น แล้วได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า ดูกรอานนท์ สาวกของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู ยืนอยู่ในพรหมโลก ให้พันแห่งโลกธาตุรู้แจ้งได้ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรงสามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอานนท์ นั้นสาวก ส่วนพระตถาคตนับไม่ถ้วน ฯ

ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเป็นครั้งที่ ๒ ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่าดูกรอานนท์ สาวกของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู ยืนอยู่ในพรหมโลก ทำให้พันแห่งโลกธาตุรู้แจ้งได้ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรงสามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง ฯ

พ. ดูกรอานนท์ นั้นเป็นสาวก ส่วนพระตถาคตนับไม่ถ้วน

ท่านพระอานนท์ ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคแม้เป็นครั้งที่ ๓ ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับรับฟังมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่าดูกรอานนท์ สาวกของพระสิขีสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งมีนามว่า อภิภู สถิตอยู่ในพรหมโลก ทำให้พันแห่งโลกธาตุรู้แจ้งได้ด้วยเสียง พระเจ้าข้า ส่วนพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเล่า ทรงสามารถที่จะทำโลกธาตุเท่าไรให้รู้แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง ฯ

พ. ดูกรอานนท์ เธอได้ฟังเรื่องพันโลกธาตุ เพียงเล็กน้อย ฯ

อา. ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ข้าแต่พระสุคต บัดนี้เป็นกาลเวลาแห่งเทศนาที่พระองค์จะพึงตรัส ภิกษุทั้งหลายได้สดับธรรมเทศนาของพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้ ฯ

พ. ดูกรอานนท์ ถ้าอย่างนั้น เธอจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าวท่านพระอานนท์ทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรอานนท์ จักรวาลหนึ่งมีกำหนดเท่ากับโอกาสที่พระจันทร์พระอาทิตย์โคจร ทั่วทิศสว่างไสวรุ่งโรจน์ โลกมีอยู่พันจักรวาลก่อน ในโลกพันจักรวาลนั้น มีพระจันทร์พันดวง มีอาทิตย์พันดวง มีขุนเขาสิเนรุพันหนึ่ง มีชมพูทวีปพันหนึ่ง มีอปรโคยานทวีปพันหนึ่ง มีอุตตรกุรุทวีปพันหนึ่งมีปุพพวิเทหทวีปพันหนึ่ง มีมหาสมุทรสี่พัน มีท้าวมหาราชสี่พัน มีเทวโลกชั้นจาตุมหาราชิกาพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นดาวดึงส์พันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นยามาพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นดุสิตพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นนิมมานรดีพันหนึ่ง มีเทวโลกชั้นปรนิมมิตวสวัสดีพันหนึ่ง มีพรหมโลกพันหนึ่ง ดูกรอานนท์ นี่เรียกว่าโลกธาตุอย่างเล็กมีพันจักรวาล โลกคูณโดยส่วนพันแห่งโลกธาตุ อย่างกลางมีล้านจักรวาลนั้น นี่เรียกว่าโลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาล ดูกรอานนท์ตถาคตมุ่งหมายอยู่ พึงทำโลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาลให้รู้แจ้งได้ด้วยเสียง หรือทำให้รู้แจ้งได้เท่าที่มุ่งหมาย ฯ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระผู้มีพระภาคพึงทำโลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาล ให้รู้แจ้งด้วยพระสุรเสียง หรือทำให้รู้แจ้งได้เท่าที่พระองค์ทรงมุ่งหมายอย่างไร ฯ

พ. ดูกรอานนท์ พระตถาคตในโลกนี้ พึงแผ่รัศมีไปทั่วโลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาล เมื่อใด หมู่สัตว์พึงจำแสงสว่างนั้นได้ เมื่อนั้นพระตถาคตพึงเปล่ง

พระสุรเสียงให้สัตว์เหล่านั้นได้ยิน พระตถาคตพึงทำให้โลกธาตุอย่างใหญ่ประมาณแสนโกฏิจักรวาล ให้รู้แจ้งได้ด้วยพระสุรเสียง หรือพึงทำให้รู้แจ้งได้เท่าที่พระองค์ทรงมุ่งหมาย ด้วยอาการเช่นนี้แล ฯ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ ได้กราบทูลว่า เป็นลาภของข้าพระองค์หนอ ข้าพระองค์ได้ดีแล้วหนอที่ข้าพระองค์มีพระศาสดาผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ เมื่อท่านพระอานนท์กราบทูลอย่างนี้แล้ว ท่านพระอุทายีได้กล่าวกะท่านพระอานนท์ว่า ดูกรอานนท์ ในข้อนี้ท่านจะได้ประโยชน์อะไร ถ้าศาสดาของท่านมีฤทธิ์ มีอานุภาพมากอย่างนี้ เมื่อท่านพระอุทายีกล่าวอย่างนี้ พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอุทายีว่า ดูกรอุทายี เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ ถ้าอานนท์ยังไม่หมดราคะเช่นนี้ พึงทำกาละไป เธอพึงเป็นเจ้าแห่งเทวดาในหมู่เทวดา ๗ ครั้งพึงเป็นเจ้าจักพรรดิในชมพูทวีปนี้แหละ ๗ ครั้ง เพราะจิตที่เลื่อมใสนั้น ดูกรอุทายี ก็แต่ว่าอานนท์จักปรินิพพานในอัตภาพนี้เอง ฯ

จบอานันทวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

สมณวรรคที่ ๕

สมณสูตร

[๕๒๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจของสมณะที่สมณะควรทำ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือการสมาทานอธิศีลสิกขา ๑ การสมาทานอธิจิตตสิกขา ๑การสมาทานอธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษา เช่นนี้แล ฯ

คัทรภสูตร

[๕๒๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ลาติดตามไปเบื้องหลังฝูงโค มันร้องว่า แม้เราก็เป็นโค แต่สี เสียงและรอยเท้าของมันหาเหมือนของโคไม่ มันเป็นแต่เดินตามหลังฝูงโคร้องว่า แม้เราก็เป็นโคๆ ดังนี้เท่านั้น แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ฉันนั้นเหมือนกันแล ติดตามไปเบื้องหลังภิกษุสงฆ์ร้องประกาศว่า แม้เราก็เป็นภิกษุๆ แต่ความพอใจในการสมาทานอธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขาของเรา หาเหมือนของภิกษุทั้งหลายไม่ เขาเป็นแต่ติดตามไปเบื้องหลังภิกษุสงฆ์ร้องประกาศว่า แม้เราก็เป็นภิกษุๆ ดังนี้เท่านั้น เพราะฉะนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแร้งกล้าในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้แล ฯ

เขตตสูตร

[๕๒๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำแต่แรกของคฤหบดีชาวนา๓ อย่างนี้ ๓ อย่าง เป็นไฉน คือ คฤหบดีชาวนาในโลกนี้ ก่อนอื่นจะต้องไถคราดนาให้ดีก่อน แล้วก็เพาะพืชลงไปตามกาล ครั้นแล้วก็ไขเอาน้ำเข้าบ้างระบายเอาออกเสียบ้างตามสมัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำแต่แรกของคฤหบดีชาวนา ๓ อย่างนี้แล ฉันใด กิจที่ควรทำก่อนของภิกษุ ๓ อย่างนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน๓ อย่างเป็นไฉน คือ การสมาทานอธิศีลสิกขา ๑ การสมาทานอธิจิตตสิกขา ๑การสมาทานอธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรทำก่อนของภิกษุ ๓ อย่างนี้แล เพราะฉะนั้นแหละ ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้ว่า เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีความพอใจอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายพึงศึกษาเช่นนี้แล ฯ

วัชชีปุตตสูตร

[๕๒๔] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ กูฏาคารศาลาป่ามหาวัน ใกล้เมืองเวสาลี ครั้งนั้นแล ภิกษุวัชชีบุตรรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถที่จะศึกษาในสิกขาบทนี้พระเจ้าข้า พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า ดูกรภิกษุ ก็ท่านสามารถจะศึกษาในสิกขา ๓ คืออธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ หรือ ฯ

ว. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์สามารถจะศึกษาได้ในสิกขา ๓คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแล ท่านจงศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ เมื่อใด ท่านจักศึกษาอธิศีลสิกขาก็ดี จักศึกษาอธิจิตตสิกขาก็ดี

จักศึกษาอธิปัญญาสิกขาก็ดี เมื่อนั้น เมื่อท่านนั้นศึกษาอธิศีลสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอธิจิตตสิกขาอยู่ก็ดี ศึกษาอธิปัญญาสิกขาอยู่ก็ดีจักละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เพราะละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ท่านนั้นจักไม่กระทำกรรมเป็นอกุศล จักไม่เสพกรรมที่เป็นบาป ครั้นสมัยต่อมาภิกษุนั้นศึกษาแล้วทั้งอธิศีลสิกขา ทั้งอธิจิตตสิกขา ทั้งอธิปัญญาสิกขา เมื่อภิกษุนั้นศึกษาอธิศีลสิกขาก็ดี ศึกษาอธิจิตตสิกขาก็ดี ศึกษาอธิปัญญาสิกขาก็ดี ละราคะ โทสะ โมหะ ได้แล้ว เพราะละราคะ โทสะ โมหะ เสียได้ เธอมิได้ทำกรรมที่เป็นอกุศล มิได้เสพกรรมที่เป็นบาป ฯ

เสขสูตรที่ ๑

[๕๒๕] ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า เสขะๆ ดังนี้ ด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอ บุคคลจึงชื่อว่าเป็นเสขะ พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ที่เรียกชื่อว่าเสขะ ด้วยเหตุว่ายังต้องศึกษา ศึกษาอะไร ศึกษาอธิศีลสิกขา ศึกษาอธิจิตตสิกขา และศึกษาอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุ ที่เรียกชื่อว่าเสขะ ด้วยเหตุว่ายังต้องศึกษาแล ฯ

สำหรับพระเสขะผู้ศึกษาอยู่ ปฏิบัติตามทางตรง เกิดญาณในความ
สิ้นไปก่อน แต่นั้น คือ แต่มรรคญาณที่ ๔ อรหัตผลจึงเกิดใน
ลำดับต่อไป ต่อจากนั้น ท่านผู้พ้นด้วยอรหัตผลผู้คงที่ มีญาณเกิดขึ้น
ในความสิ้นภวสังโยชน์ว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ดังนี้ ฯ

เสขสูตรที่ ๒

[๕๒๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ มาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษากันอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายสิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้น

รวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ นั้นเป็นไฉน คืออธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓นี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และเป็นผู้มีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็นพระโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไปเป็นผู้มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงจะตรัสรู้ในเบื้องหน้า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้นสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓หมดสิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง จะมายังโลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดทุกข์ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญาเธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไรเพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ แต่สิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็นผู้ผุดขึ้นเกิด จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หมดสิ้นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ

ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จบางส่วน ผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสิกขาบททั้งหลายว่า ไม่เป็นหมันเลย ฯ

เสขสูตรที่ ๓

[๕๒๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาประโยชน์ศึกษากันอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายสิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ เป็นไฉน คืออธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓นี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำพอประมาณในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอเป็นพระสัตตักขัตตุปรมโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไปท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์อย่างมากเจ็ดครั้ง แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้เธอเป็นพระโกลังโกละโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป ท่องเที่ยวไปสู่๒ หรือ ๓ ตระกูล (ภพ) แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เธอเป็นพระเอกพิชีโสดาบันเพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป มาเกิดยังภพนี้ภพเดียวเท่านั้นแล้ว จักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เธอเป็นพระสกทาคามี เพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียว แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีลเป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำพอประมาณในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้น แห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงใน

สิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หมดสิ้นไป เธอเป็นพระอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้ แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์สมควรแก่พรหมจรรย์ เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้นสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จได้บางส่วนผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวสิกขาบททั้งหลายว่า ไม่เป็นหมันเลย ฯ

เสขสูตรที่ ๔

[๕๒๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขาบท ๑๕๐ ถ้วนนี้ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ซึ่งกุลบุตรผู้ปรารถนาประโยชน์พากันศึกษาอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายสิกขา ๓ นี้ ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด สิกขา ๓ เป็นไฉนคือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา๓ นี้แล ที่สิกขาบท ๑๕๐ นั้นรวมอยู่ด้วยทั้งหมด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในศีล เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสมาธิ เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในปัญญา เธอย่อมล่วงสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง ย่อมออกจากอาบัติบ้าง ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะไม่มีใครกล่าวความเป็นคนอาภัพเพราะเหตุล่วงสิกขาบทนี้แต่ว่าสิกขาบทเหล่าใด เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ สมควรแก่พรหมจรรย์เธอเป็นผู้มีศีลยั่งยืน และมีศีลมั่นคงในสิกขาบทเหล่านั้น สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เธอทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ก็หรือว่า

เมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้อันตราปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หมดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้อุปหัจจปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕หมดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้อสังขารปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หมดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้สสังขารปรินิพพายี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ หมดสิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระอนาคามีผู้อุทธังโสโตอกนิฏฐคามี เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕หมด สิ้นไป ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระสกทาคามีเพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป และเพราะราคะ โทสะ และโมหะเบาบาง มาสู่โลกนี้อีกคราวเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึงยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระเอกพิชีโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป มาบังเกิดยังภพมนุษย์นี้ครั้งเดียวเท่านั้น แล้วจักทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระโกลังโกละโสดาบันเพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป ยังท่องเที่ยวไปสู่ ๒ หรือ ๓ ตระกูล (ภพ) แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ก็หรือว่าเมื่อยังไม่ถึง ยังไม่แทงตลอดวิมุตตินั้น เธอเป็นพระสัตตักขัตตุปรมโสดาบัน เพราะสังโยชน์ ๓ หมดสิ้นไป ยังท่องเที่ยวไปในเทวดาและมนุษย์อย่างมากเพียง ๗ ครั้ง แล้วจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทำได้เพียงบางส่วน ย่อมให้สำเร็จได้เพียงบางส่วน ผู้ทำให้บริบูรณ์ ย่อมให้สำเร็จได้บริบูรณ์อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายเรากล่าวสิกขาบททั้งหลายว่า ไม่เป็นหมันเลย ฯ

สิกขาสูตรที่ ๑

[๕๒๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้ ๓ เป็นไฉน คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธิศีลสิกขาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย

นี้เรียกว่าอธิศีลสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธิจิตตสิกขาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอธิจิตตสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธิปัญญาสิกขาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้แล ฯ

สิกขาสูตรที่ ๒

[๕๓๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้ ๓ เป็นไฉน คือ อธิศีลสิกขา ๑ อธิจิตตสิกขา ๑ อธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธิศีลสิกขา เป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอธิศีลสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธิจิตตสิกขาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ สงัดจากกาม ฯลฯ บรรลุจตุตถฌาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอธิจิตตสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อธิปัญญาสิกขาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิกขา ๓ นี้แล ฯ

ภิกษุผู้มีความเพียร มีเรี่ยวแรง มีปัญญา เพ่งพินิจ มีสติ คุ้มครองอินทรีย์
พึงครอบงำทั่วทุกทิศ ด้วยอัปปมาณสมาธิ ประพฤติทั้งอธิศีล อธิจิต
และอธิปัญญา เมื่อก่อนฉันใด ภายหลังก็ฉันนั้น ภายหลังฉันใด
เมื่อก่อนก็ฉันนั้น เบื้องต่ำฉันใด เบื้องบนก็ฉันนั้น เบื้องบนฉันใด
เบื้องต่ำก็ฉันนั้นในกลางวันฉันใด ในกลางคืนก็ฉันนั้น ในกลางคืน
ฉันใดในกลางวันก็ฉันนั้น ภิกษุเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็น

นักศึกษา เป็นนักปฏิบัติ และเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อยดี
ภิกษุเช่นนั้น บัณฑิตกล่าวว่า เป็นผู้ตรัสรู้ชอบ เป็นนักปราชญ์ เป็นผู้
ถึงที่สุดของการปฏิบัติในโลก ท่านผู้ประกอบด้วยวิมุตติอันเป็นที่สิ้น
ตัณหา ย่อมมีจิตหลุดพ้นจาก สังขารธรรม เพราะวิญญาณดับสนิท
เหมือนความดับของประทีป ฉะนั้น ฯ

ปังกธาสูตร

[๕๓๑] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงนิคมแห่งชาวโกศลชื่อปังกธา ได้ยินว่าสมัยนั้นพระองค์ประทับอยู่ ณ นิคมแห่งชาวโกศลชื่อปังกธา ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุชื่อกัสสปโคตร เป็นเจ้าอาวาสอยู่ ณ ปังกธานิคม ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริงด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบท ครั้งนั้นแล เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบทอยู่ ภิกษุกัสสปโคตรได้เกิดความขัดใจไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปังกธานิคมตามควรแก่อภิรมย์แล้ว เสด็จจาริกกลับไปทางพระนครราชคฤห์ เมื่อเสด็จจาริกไปโดยลำดับ ได้เสด็จถึงพระนครราชคฤห์แล้ว ได้ยินว่า สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่บนภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์ ครั้งนั้นแล ภิกษุกัสสปโคตรเมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปได้ไม่นาน ได้เกิดความรำคาญ เดือดร้อนว่าเราผู้เกิดความขัดใจ ไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีถกาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขา ชื่อว่าเป็นอันหมดลาภ ไม่มีลาภ ได้ชั่ว ไม่ได้ดีแล้วหนอ ถ้ากระไร เราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ แล้วพึงแสดงโทษโดยความเป็นโทษในสำนักของพระผู้มีพระภาคเถิด ลำดับนั้นแล ภิกษุกัสสปโคตรเก็บงำเสนาสนะ ถือบาตรและจีวร หลีกไปทางพระนครราชคฤห์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้พระนครราชคฤห์โดยลำดับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่งลง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาค

ประทับอยู่ ณ นิคมของชาวโกศลชื่อปังกธา ได้ยินว่า ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้งให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถา อันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบท พระเจ้าข้า ขณะที่พระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบทอยู่ ข้าพระองค์นั้นได้เกิดขัดใจไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปังกธานิคมตามควรแก่อภิรมย์ เสด็จจาริกกลับไปทางพระนครราชคฤห์ พระเจ้าข้า ข้าพระองค์นั้น เมื่อพระผู้มีพระภาคเสด็จหลีกไปแล้วไม่นานได้เกิดความรำคาญ เดือดร้อนว่า เราผู้เกิดความขัดใจไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบท ชื่อว่าเป็นอันหมดลาภ ไม่มีลาภ ได้ชั่วไม่ได้ดีแล้วหนอ อย่ากระนั้นเลย เราควรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วพึงแสดงโทษโดยความเป็นโทษ ในสำนักของพระผู้มีพระภาค พระเจ้าข้า โทษได้ถึงตัวข้าพระองค์ผู้เป็นคนโง่เขลา งมงาย ไม่ฉลาด ข้าพระองค์ได้เกิดความขัดใจไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ในเมื่อพระผู้มีพระภาคทรงยังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทาน ให้อาจหาญให้ร่าเริงด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบท พระเจ้าข้า ขอพระผู้มีพระภาคได้โปรดทรงรับโทษของข้าพระองค์นั้น โดยความเป็นโทษ เพื่อความสำรวมระวังต่อไปเถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เอาละ กัสสปะ โทษได้ถึงตัวเธอผู้เป็นคนโง่เขลา งมงาย ไม่ฉลาด เธอใดได้เกิดความขัดใจไม่แช่มชื่นว่า สมณะนี้ขัดเกลายิ่งนัก ในเมื่อเรายังภิกษุทั้งหลายให้เห็นแจ้ง ให้สมาทานให้อาจหาญ ให้ร่าเริง ด้วยธรรมีกถาอันปฏิสังยุตด้วยสิกขาบท ก็เพราะเหตุที่เธอนั้นเห็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ฉะนั้น เราก็รับโทษอันนั้นของเธอ ดูกรกัสสปะ ก็การที่บุคคลเห็นโทษโดยความเป็นโทษแล้วทำคืนตามธรรม ถึงความสำรวมต่อไปนี้เป็นการเจริญในอริยวินัย ดูกรกัสสปะ ถ้าภิกษุปูนเถระเป็นผู้ไม่ใคร่ต่อการศึกษาไม่สรรเสริญการสมาทานการศึกษา เธอย่อมจะไม่ชักชวนภิกษุอื่นๆ ที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาในการศึกษา และไม่แสดงคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุรูปอื่นๆ ที่ใคร่ต่อการศึกษาตามกาล ดูกรกัสสปะ ภิกษุปูนเถระเห็นปานดังนี้ เราไม่สรรเสริญข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นๆ จะพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า พระศาสดาสรรเสริญเขา ภิกษุพวกที่คบหาภิกษุนั้น พึงถือเอาภิกษุนั้นเป็นแบบอย่าง ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เธอทั้งหลาย สิ้นกาลนาน ดูกรกัสสปะเพราะเหตุดังกล่าวมานี้ เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุปูนเถระเห็นปานดังนี้ ดูกรกัสสปะถ้าภิกษุปูนกลาง ฯลฯ ถ้าภิกษุ

ใหม่เป็นผู้ไม่ใคร่ต่อการศึกษา ไม่สรรเสริญการสมาทานการศึกษา เธอย่อมจะไม่ชักชวนภิกษุอื่นๆ ที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษาในการศึกษาและไม่แสดงคุณที่เป็นจริงมีจริงของภิกษุอื่นๆ ที่ใคร่ต่อการศึกษาตามกาลดูกรกัสสปะ ภิกษุใหม่เห็นปานดั่งนี้ เราไม่สรรเสริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นๆ จะพึงคบหาเธอโดยเห็นว่าพระศาสดาสรรเสริญเขา ภิกษุที่คบหาภิกษุนั้นพึงถือภิกษุนั้นเป็นแบบอย่าง ข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่เธอทั้งหลายสิ้นกาลนาน ดูกรกัสสปะ เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ เราจึงไม่สรรเสริญภิกษุใหม่เห็นปานนั้น ดูกรกัสสปะ ถ้าภิกษุปูนเถระ ฯลฯ ถ้าภิกษุปูนกลาง ฯลฯถ้าภิกษุใหม่ เป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาสรรเสริญการสมาทานการศึกษา เธอย่อมจะชักชวนภิกษุอื่นๆ ที่ไม่ใคร่ต่อการศึกษา และแสดงคุณที่มีจริงเป็นจริงของภิกษุอื่นๆ ที่ใคร่ต่อการศึกษาตามกาล ดูกรกัสสปะ ภิกษุใหม่เห็นปานดั่งนี้ เราสรรเสริญ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุอื่นๆ จะพึงคบหาเธอโดยเห็นว่า พระศาสดาสรรเสริญเขา ภิกษุพวกที่คบหาภิกษุนั้นพึงถือเอาภิกษุนั้นเป็นแบบอย่างข้อนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่เธอทั้งหลาย สิ้นกาลนาน ดูกรกัสสปะ เพราะเหตุดังกล่าวมานี้ เราจึงสรรเสริญภิกษุใหม่เห็นปานดังนี้ ฯ

จบสมณวรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. สมณสูตร ๒. คัทรภสูตร
๓. เขตตสูตร ๔. วัชชีปุตตสูตร
๕. เสขสูตรที่ ๑ ๖. เสขสูตรที่ ๒
๗. เสขสูตรที่ ๓ ๘. สิกขาสูตรที่ ๑
๙. สิกขาสูตรที่ ๒ ๑๐. ปังกธาสูตร ฯ

โลณผลวรรคที่ ๕

ปัจจายิกสูตร

[๕๓๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรรีบด่วนทำของคฤหบดีชาวนา ๓ อย่างเหล่านี้ ๓ อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีชาวนาในโลกนี้ต้องรีบเร่งไถนาให้ดี คราดนาให้เรียบร้อย ครั้นแล้วต้องรีบเร่งเพาะพืชลงไปครั้นแล้วรีบเร่งไขเอาน้ำเข้าบ้าง ระบายเอาน้ำออกเสียบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรรีบด่วนทำของคฤหบดีชาวนา ๓ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย คฤหบดีชาวนานั้น ไม่มีฤทธิ์หรืออานุภาพบรรดาลว่า ข้าวเปลือกของเราจงเกิดในวันนี้ พรุ่งนี้จงมีท้อง ปะรืนนี้จงหุ้งได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ สมัยที่ข้าวเปลือกของคฤหบดีชาวนานั้น มีความแปรของฤดู เกิดก็ดี มีท้องก็ดี หุงได้ก็ดี มีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล กิจที่ควรรีบทำของภิกษุ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ การสมาทานอธิศีลสิกขา ๑ การสมาทานอธิจิตตสิกขา ๑ การสมาทานอธิปัญญาสิกขา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กิจที่ควรรีบด่วนทำของภิกษุ ๓อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นไม่มีฤทธิ์หรืออานุภาพบรรดาลว่า จิตของเราจงพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทานในวันนี้แหละ หรือมิฉะนั้น ก็ในวันพรุ่งนี้ หรือในวันปะรืนนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย โดยที่แท้ สมัยที่จิตของภิกษุนั้น ผู้ศึกษาอธิศีลอยู่ก็ดี ผู้ศึกษาอธิจิตอยู่ก็ดี ผู้ศึกษาอธิปัญญาอยู่ก็ดีหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะไม่ถือมั่นมีอยู่ เพราะเหตุนั้นแหละ ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักมีฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิศีลสิกขา เราจักมีฉันทะอย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิจิตตสิกขา เราจักมีฉันทะ อย่างแรงกล้าในการสมาทานอธิปัญญาสิกขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึง ศึกษาอย่างนี้แล ฯ

วิวิตตสูตร

[๕๓๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติความสงัดจากกิเลสไว้ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความสงัดจากกิเลสเพราะจีวร ๑ ความสงัดจากกิเลสเพราะบิณฑบาต ๑ ความสงัดจากกิเลสเพราะเสนาสนะ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในความสงัดจากกิเลส ๓ อย่างนั้น ในความสงัดจากกิเลสเพราะจีวร พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกปฏิบัติไว้ดั่งนี้ คือ ทรงผ้าป่านบ้าง ผ้าแกมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังเสือบ้าง หนังเสือทั้งเล็บบ้าง ผ้าคากรองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากัมพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้าทำด้วยปีกนกเค้าบ้างดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แล พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ในความสงัดจากกิเลสเพราะจีวร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในความสงัดจากกิเลส ๓ อย่างนั้น ในความสงัดจากกิเลสเพราะบิณฑบาต พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ดังนี้ คือเป็นผู้มีผักดองเป็นภักษาบ้าง มีข้าวฟ่างเป็นภักษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภักษาบ้างมีกากข้าวเป็นภักษาบ้าง มียางเป็นภักษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภักษาบ้าง มีรำเป็นภักษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภักษาบ้าง มีกำยานเป็นภักษาบ้าง มีหญ้าเป็นภักษาบ้างมีโคมัยเป็นภักษาบ้าง มีเหง้าและผลไม้ในป่าเป็นอาหาร บริโภคผลไม้หล่นเยียวยาอัตภาพ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แล พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ในความสงัดจากกิเลสเพราะบิณฑบาต ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในความสงัดจากกิเลส ๓อย่างนั้น ในความสงัดจากกิเลสเพราะเสนาสนะ พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ดังนี้ คือป่า โคนไม้ ป่าช้า ป่าชัฏ ที่แจ้ง ลอมฟาง โรงลาน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แล พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติไว้ในความสงัดจากกิเลส เพราะเสนาสนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกอัญญเดียรถีย์ปริพาชกบัญญัติความสงัดจากกิเลส ๓ อย่างนี้แลไว้ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนความสงัดจากกิเลสของภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๓ อย่าง ๓ อย่างเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑ เป็นผู้มีศีลละความเป็นผู้ทุศีล และเป็นผู้สงัดกิเลส เพราะศีลนั้นด้วย ๒ เป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิด และเป็นผู้สงัดจากกิเลสเพราะความเห็นชอบนั้นด้วย๓ เป็นพระขีณาสพ ละอาสวะทั้งหลาย และเป็นผู้สงัดจากอาสวะทั้งหลายเหล่านั้นด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น ภิกษุนี้จึงเรียกว่า เป็นผู้บรรลุส่วนอันเลิศ บรรลุส่วนที่เป็นแก่นสาร เป็นผู้บริสุทธิ์ ตั้งอยู่ในธรรมที่เป็นสาระดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย เปรียบเหมือนคฤหบดีชาวนา พึงใช้คนให้รีบเร่งเก็บเกี่ยวข้าวสาลีในนาของเขาซึ่งถึงพร้อมแล้ว ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งรวบรวมเข้าไว้ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งขนเอาไปเข้าลาน ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งลอมไว้ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งนวดเสีย ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รุเอาฟางออกเสีย ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รวมข้าวเปลือกเป็นกองเข้าไว้ ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งฝัดข้าวครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งขนเอาไป ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งซ้อม ครั้นแล้วพึงใช้คนให้รีบเร่งเอาแกลบออกเสีย ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเป็นเช่นนี้ ข้าวเปลือกเหล่านั้นของคฤหบดีชาวนานั้น พึงเป็นของถึงส่วนอันเลิศ ถึงส่วนเป็นแก่นสารสะอาดหมดจด ตั้งอยู่ในความเป็นของมีแก่นสาร ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุเป็นผู้มีศีล ละความเป็นผู้ทุศีล และสงัดจากกิเลสแล้วเพราะศีลนั้นด้วยเป็นผู้มีความเห็นชอบ ละความเห็นผิด และสงัดจากกิเลสแล้วเพราะความเห็นชอบนั้นด้วย เป็นพระขีณาสพ ละอาสวะทั้งหลาย และสงัดจากอาสวะทั้งหลายนั้นด้วย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเช่นนี้เรียกว่า เป็นผู้บรรลุส่วนอันเลิศบรรลุส่วนที่เป็นแก่นสาร เป็นผู้หมดจด ตั้งอยู่ในธรรมที่เป็นแก่นสาร ฉันนั้นเหมือนกันแล ฯ

สรทสูตร

[๕๓๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนในอากาศที่ปราศจากวลาหก ในเมื่อสรทสมัยยังอยู่ห่างไกล อาทิตย์ส่องแสงเงินแสงทองขึ้นไปยังท้องฟ้า ขจัดความมืดมัวที่อยู่ในอากาศเสียทั้งหมดแล้ว ส่องแสง แผดแสงและรุ่งโรจน์อยู่ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล เมื่อใด ธรรมจักษุอันปราศจากธุลี ปราศจากมลทินเกิดแก่อริยสาวก อริยสาวกย่อมละสังโยชน์ ๓ อย่าง คือสักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสเสียได้เด็ดขาด พร้อมกับเกิดขึ้นแห่งทัศนะ เมื่อนั้น ธรรมจักษุชนิดอื่นอีก ไม่ประกอบด้วยธรรม ๒ ประการ คืออภิชฌา ๑ พยาบาท ๑ อริยสาวกนั้นสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมบรรลุปฐมฌาน อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขเกิดแต่วิเวกอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลายถ้าอริยสาวกพึงทำกาละในสมัยนั้น เธอย่อมไม่มีสังโยชน์ที่เป็นเหตุทำให้อริยสาวกผู้ยังประกอบ พึงกลับมายังโลกนี้อีก ฯ

ปริสสูตร

[๕๓๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้ ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บริษัทที่มีหัวหน้าประเสริฐ ๑ บริษัทที่เป็นพวกเป็นหมู่ ๑ บริษัทที่พร้อมเพรียงกัน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่มีหัวหน้าประเสริฐเป็นไฉน ในบริษัทใดในโลกนี้ พวกภิกษุผู้เถระเป็นคนไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดธุระในการก้าวลง (ไม่มีนิวรณ์เกิดขึ้น) เป็นหัวหน้าในความสงัด ปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้ทำให้แจ้ง ประชุมชนภายหลังต่างก็ถือเอาภิกษุเถระพวกนั้นเป็นแบบอย่างถึงประชุมชนนั้นก็ไม่มักมาก ไม่ย่อหย่อน ทอดธุระในการก้าวลง เป็นหัวหน้าในความสงัดปรารภความเพียร เพื่อถึงธรรมที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งซึ่งธรรมที่ยังมิได้ทำได้แจ้ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าบริษัทมีหัวหน้าประเสริฐ ก็บริษัทที่เป็นพวกเป็นหมู่กันเป็นไฉน ในบริษัทใดในโลกนี้ พวกภิกษุต่างบาดหมางกัน ทะเลาะกัน วิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปากอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าบริษัทที่เป็นพวกเป็นหมู่กัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บริษัทที่พร้อมเพรียงกันเป็นไฉน บริษัทใดในโลกนี้ พวกภิกษุต่างสามัคคีกัน ชื่นชมยินดี ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันเปี่ยมด้วยความรักอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี่เรียกว่าบริษัทพร้อมเพรียงกัน ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พวกภิกษุต่างสามัคคีกัน ชื่นชมยินดี ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันเปี่ยมด้วยความรักอยู่ สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายต่างประสบบุญเป็นอันมาก ในสมัยเช่นนั้นภิกษุทั้งหลายต่างก็อยู่เหมือนพรหม คือ อยู่ด้วยมุทิตาเจโตวิมุติ ผู้ที่ปราโมทย์ย่อมเกิดปีติ ผู้ที่มีใจประกอบด้วยปีติกายย่อมสงบ ผู้มีกายสงบย่อมเสวยสุข ผู้มีสุขจิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนฝนเม็ดใหญ่ตกลงบนยอดเขา น้ำนั้นไหลไปตามที่ลุ่ม ทำให้ซอกเขา ลำธารและห้วยเต็มเปี่ยม ซอกเขา ลำธารและห้วยเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้หนองเต็มเปี่ยม หนองเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้บึงเต็มเปี่ยม บึงเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้แม่น้ำน้อยเต็มเปี่ยม แม่น้ำน้อยเต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้แม่น้ำใหญ่ๆ เต็มเปี่ยม แม่น้ำใหญ่ๆ เต็มเปี่ยมแล้ว ทำให้สมุทรเต็มเปี่ยมฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกัน สมัยใด พวกภิกษุต่างสามัคคี ชื่นชมยินดีกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันเปี่ยมด้วยความรักอยู่ สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายต่างก็อยู่

เหมือนพรหมคือ อยู่ด้วยมุทิตาเจโตวิมุติ ผู้ปราโมทย์ย่อมเกิดปีติ ผู้มีใจประกอบด้วยปีติกาย ย่อมสงบ ผู้มีกายสงบย่อมได้เสวยสุข ผู้มีสุขจิตย่อมตั้งมั่น ดูกรภิกษุทั้งหลายบริษัท ๓ จำพวก นี้แล ฯ

อาชานิยสูตรที่ ๑

[๕๓๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมควรแก่พระราชาเป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ องค์ ๓ ประการเป็นไฉน คือม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชาในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยสี ๑ สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ สมบูรณ์ด้วยฝีเท้าวิ่งเร็ว ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ ๓ ประการเป็นไฉนคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มีศีลสำรวมแล้วด้วยความสำรวมในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโคจร มีปรกติเห็นภัยในโทษเพียงเล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียรเพื่อละอกุศลธรรม เพื่อยังกุศลธรรมให้ถึงพร้อม มีเรี่ยวแรง มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์

อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับ ควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

อาชานิยสูตรที่ ๒

[๕๓๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ... ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ ๓ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้ แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เกิดผุดขึ้น จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

อาชานิยสูตรที่ ๓

[๕๓๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญของพระราชา ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ ย่อมควรแก่พระราชา เป็นม้าต้น นับว่าเป็นราชพาหนะโดยแท้ ... ฉันใด ดูกรภิกษุ

ทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลัง ๑ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้เป็นผู้มีศีล ฯลฯ สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยวรรณะอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ปรารภความเพียร ฯลฯ ไม่ทอดทิ้งธุระในกุศลธรรมทั้งหลายอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยกำลังอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุ--ทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ควรของต้อนรับควรของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

นวสูตร

[๕๓๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าเปลือกไม้แม้ยังใหม่ ก็เป็นของมีสีไม่สวย มีสัมผัสไม่สบาย ทั้งมีราคาน้อย ผ้าเปลือกไม้แม้กลางเก่ากลางใหม่ก็เป็นของมีสีไม่สวย มีสัมผัสไม่สบาย ทั้งมีราคาน้อย ผ้าเปลือกไม้เป็นของเก่าก็เป็นของมีสีไม่สวย มีสัมผัสไม่สบาย ทั้งมีราคาน้อย มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมทำผ้าเปลือกไม้ที่เก่าแล้วให้เป็นผ้าสำหรับเช็ดหม้อข้าว หรือทิ้งมันเสียที่กองหยากเยื่อฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุแม้ยังใหม่ แต่เป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม เราย่อมกล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงไม่ดีดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสีไม่สวยฉะนั้น ชนเหล่าใดคบหาเข้าไปนั่งใกล้ ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบหาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีการติดต่อก่อให้เกิดทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสัมผัสไม่

สบายฉะนั้น และภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด การรับของนั้นไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มากแก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นคนมีค่าน้อย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่ามีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีราคาน้อยฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุแม้ปูนกลาง ฯลฯ ภิกษุแม้ปูนเถระ แต่หากว่าเป็นคนทุศีล มีธรรมเลวทราม เราย่อมกล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงไม่ดี ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสีไม่สวยฉะนั้น ชนเหล่าใดคบหาเข้าไปนั่งใกล้ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบหาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์แก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีการติดต่อก่อให้เกิดทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ที่มีสัมผัสไม่สบายฉะนั้นแล และภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของชนเหล่าใด การรับของนั้น ไม่มีผลมาก ไม่มีอานิสงส์มากแก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นคนมีค่าน้อย ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลชนิดนี้ เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าเปลือกไม้ซึ่งเป็นของมีราคาน้อย ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่งภิกษุผู้เป็นปูนเถระเห็นปานนี้ ย่อมจะต้องพูดในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวกับเธอนั้นอย่างนี้ว่า ต้องการอะไรด้วยถ้อยคำที่ท่านผู้เป็นพาลไม่เฉียบแหลมได้กล่าวไว้แล้ว ถึงท่านก็เข้าใจถ้อยคำที่ท่านควรกล่าวได้ เธอโกรธ ขัดเคืองเปล่งวาจาที่เป็นเหตุทำให้สงฆ์ยกวัตรตนเสีย เหมือนผ้าเปลือกไม้ที่เขาทิ้งที่กองหยากเยื่อฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้าแคว้นกาสีที่ยังใหม่ เป็นของมีสีสวยมีสัมผัสสบาย ทั้งมีราคามาก ผ้าแคว้นกาสีกลางเก่ากลางใหม่ เป็นของมีสีสวยมีสัมผัสสบาย ทั้งมีราคามาก ผ้าแคว้นกาสีแม้เก่าแล้ว ก็เป็นของมีสีสวย มีสัมผัสสบาย ทั้งมีราคามาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมทำผ้าแคว้นกาสีแม้ที่เก่าเป็นผ้าห่อรัตนะ หรือเอาใส่ไว้ในหีบของหอม ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุแม้ยังใหม่ เป็นผู้มีศีล มีกัลยาณธรรม เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีชื่อเสียงดี บุคคลเช่นนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนกับผ้าแคว้นกาสีมีสีสวยสดฉะนั้น และชนเหล่าใดคบหา เข้าไปนั่งใกล้ถือเอาเขาเป็นตัวอย่าง กิริยาที่คบหาเป็นต้นนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุเช่นนั้นเป็นผู้มีการติดต่อก่อให้เกิดสุข บุคคลเช่นนี้เรากล่าวว่า มีอุปมาเหมือนผ้าแคว้นกาสีมีสัมผัสสบายฉะนั้น และภิกษุนั้นรับจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย

เภสัชบริขารของชนเหล่าใด การรับของนั้นมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ชนเหล่านั้น เรากล่าวเช่นนี้ เพราะภิกษุนั้นเป็นผู้มีค่ามาก บุคคลเช่นนี้เรากล่าวว่ามีอุปมาเหมือนกับผ้าแคว้นกาสีมีราคามากฉะนั้น ภิกษุแม้ปูนกลาง ฯลฯ ภิกษุแม้ปูนเถระ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง ภิกษุเถระเห็นปานดังนี้ ย่อมพูดในท่ามกลางสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายได้กล่าวกับเธอนั้นอย่างนี้ว่า จงสงบเสียงเสียเถิดท่านทั้งหลาย ภิกษุผู้เถระจะกล่าวธรรม กล่าววินัย ดังนี้ เพราะเหตุนั้นแหละภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เราจักเป็นดังผ้าแคว้นกาสี จักไม่เป็นดังผ้าเปลือกไม้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้แล ฯ

โลณกสูตร

[๕๔๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำบาปไว้อย่างไรๆ เขาจะต้องเสวยกรรมนั้นอย่างนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีไม่ได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบ ย่อมไม่ปรากฏ ส่วนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมที่จะต้องเสวยผลไว้ด้วยอาการใดๆ เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้นด้วยอาการนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมปรากฏ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย เช่นนั้นแหละ บาปกรรมนั้นย่อมให้ผลทันตาเห็น แต่ส่วนน้อย ไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะส่วนที่มาก บุคคลเช่นไร ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อยบาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้ไม่อบรมกาย ไม่อบรมศีล ไม่อบรมจิต ไม่อบรมปัญญา มีคุณน้อย มีอัตภาพเล็กมีปรกติอยู่เป็นทุกข์ เพราะวิบากเล็กน้อย บุคคลเห็นปานนี้ ทำบาปกรรมแม้เล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลเช่นไรเล่า ทำบาปกรรมเล็กน้อยเช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น แต่ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะส่วนมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้อบรมกาย อบรมศีล อบรมจิต อบรมปัญญา มีคุณไม่น้อย มีอัตภาพใหญ่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่หาประมาณมิได้ บุคคลเช่นนี้ทำบาปกรรมเล็กน้อยเช่นนั้น

เหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น แต่ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะแต่ส่วนมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุรุษพึงใส่ก้อนเกลือลงในขันใบน้อย เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน น้ำในขันเพียงเล็กน้อยนั้น พึงเค็มดื่มกินไม่ได้ เพราะก้อนเกลือโน้นใช่ไหม ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่าใช่พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ภิ. เพราะในขันน้ำมีน้ำนิดหน่อย ฉะนั้นน้ำนั้นจึงเค็ม ดื่มไม่ได้ เพราะก้อนเกลือนี้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. เปรียบเหมือนบุรุษพึงใส่ก้อนเกลือลงในแม่น้ำคงคา เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน แม่น้ำคงคาพึงเค็ม ดื่มไม่ได้ เพราะก้อนเกลือโน้นหรือไม่ ฯ

ภิ. หามิได้ พระเจ้าข้า ฯ

พ. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ฯ

ภิ. เพราะในแม่น้ำคงคานั้น มีห้วงน้ำใหญ่ ฉะนั้น ห้วงน้ำใหญ่นั้นจึงไม่เค็ม ดื่มได้ เพราะก้อนเกลือโน้น พระเจ้าข้า ฯ

พ. ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ทำบาปกรรมเพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมเล็กน้อยเช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏแต่เฉพาะส่วนมาก ... ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์ตั้งร้อยกหาปณะ ก็บุคคลเช่นไรเล่า ถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนขัดสน มีสิ่งของของตนน้อย มีโภคทรัพย์น้อย บุคคลเช่นนี้ย่อมถูกจองจำเพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะบ้าง ถูกจองจำเพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะบ้าง บุคคลเช่นไรเล่า ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์เหลือเฟือ มีโภคะมากมาย บุคคลเช่นนี้

ย่อมไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์กึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์หนึ่งกหาปณะ ไม่ถูกจองจำแม้เพราะทรัพย์ร้อยกหาปณะ ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมไว้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นก็นำเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้ทำบาปกรรมเล็กน้อยไว้เช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นให้ผลทันตาเห็น ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏเฉพาะแต่ส่วนมาก ฯลฯ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนสามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ตนปรารถนาบางคนไม่สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ตนปรารถนาได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไรเล่า สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ตนปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนในโลกนี้ เป็นคนขัดสน มีสิ่งของของตนน้อย มีโภคทรัพย์น้อย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ตนปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นไรเล่า ไม่สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ตนปรารถนา ดูกรภิกษุทั้งหลายเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะบางคนในโลกนี้ เป็นคนมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะเหลือเฟือ เป็นพระราชา หรือมหาอำมาตย์ของพระราชา เจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะเช่นนี้ ไม่สามารถที่จะฆ่า หรือจองจำคนลักแกะ หรือเอาไฟเผา หรือทำตามที่ตนปรารถนา ความจริงเจ้าของแกะหรือคนฆ่าแกะนั้น อันคนผู้ประนมมือย่อมจะขอเขาได้ว่า ข้าแต่ท่าน ขอท่านจงให้แกะหรือทรัพย์ที่เป็นมูลค่าของแกะแก่ฉันเถิด แม้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ทำบาปกรรมแม้เพียงเล็กน้อย บาปกรรมนั้นย่อมนำเขาเข้านรก ส่วนบุคคลบางคนในโลกนี้ ได้ทำบาปกรรมเล็กน้อยไว้เช่นนั้นเหมือนกัน บาปกรรมนั้นย่อมให้ผลทันตาเห็น ส่วนน้อยไม่ปรากฏ ปรากฏแต่เฉพาะส่วนมาก ฯลฯ ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดแลพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมไว้อย่างไรๆเขาจะต้องเสวยกรรมนั้นอย่างนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีไม่ได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมไม่ปรากฏ ส่วนผู้ใดพึงกล่าวอย่างนี้ว่า บุรุษนี้ทำกรรมที่จะต้องเสวยผลไว้ด้วยอาการใดๆ เขาจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้นด้วยอาการนั้นๆ เมื่อเป็นเช่นนี้ การอยู่ประพฤติพรหมจรรย์ของผู้นั้นย่อมมีได้ โอกาสที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบย่อมปรากฏ ฯ

สังฆสูตร

[๕๔๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เครื่องเศร้าหมองอย่างหยาบของทอง คือ ดินร่วน ทราย ก้อนกรวด และกระเบื้องมีอยู่ คนล้างฝุ่นหรือลูกมือของคนล้างฝุ่น เรี่ยรายทองนั้นเทลงไปในรางน้ำแล้วล้าง ล้างแล้วล้างอีก ล้างจนหมด เมื่อล้างเครื่องเศร้าหมองอย่างหยาบหมดแล้ว ทำมันให้สุดสิ้นแล้ว ทองยังคงมีเครื่องเศร้าหมองอย่างกลาง คือ ก้อนกรวดอย่างละเอียด ทรายอย่างหยาบ คนล้างฝุ่นหรือลูกมือคนล้างฝุ่นย่อมล้างทองนั้น ล้างแล้วล้างอีก ล้างจนหมด เมื่อล้างเครื่องเศร้าหมองอย่างกลางหมดแล้ว ทำมันให้สุดสิ้นแล้ว ทองยังคงมีเครื่องเศร้าหมองอย่างละเอียด คือ ทรายอย่างละเอียด และสะเก็ดกระลำพัก คนล้างฝุ่นหรือลูกมือของคนล้างฝุ่นย่อมล้างทองนั้น ล้างแล้วล้างอีก ล้างจนหมดเมื่อล้างเครื่องเศร้าหมองอย่างละเอียดจนหมดแล้ว ทำมันให้สิ้นสุดแล้ว คราวนี้ยังคงเหลือกองทรายทอง ช่างทองหรือลูกมือของช่างทอง ใส่ทองลงในเบ้าหลอมแล้วเป่าทองนั้น เป่าแล้วเป่าเล่า เป่าจนได้ที่ ยังไม่ติดสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกัน ยังไม่ถูกนำเอารสฝาดออก มันย่อมไม่อ่อน ไม่ควรแก่การงานไม่ผุดผ่อง เป็นของแตกง่าย และเข้าไม่ถึงเพื่อกระทำโดยชอบ ช่างทองหรือลูกมือของช่างทองย่อมเป่าทองนั้น เป่าแล้วเป่าเล่า เป่าจนได้ที่ ในสมัยใด สมัยนั้นมีอยู่ ทองนั้นถูกเป่า ถูกเป่าแล้วเป่าเล่า ถูกเป่าจนได้ที่ติดสนิทแนบเป็นเนื้อเดียวกัน ถูกนำเอารสฝาดออกหมด มันย่อมเป็นของอ่อนควรแก่การงาน ผุดผ่อง ไม่แตกหัก เข้าถึงเพื่อทำโดยชอบ เขามุ่งหมายสำหรับเครื่องประดับชนิดใดๆ คือ แผ่นทอง ต่างหู เครื่องประดับคอ หรือดอกไม้ทองก็ดี เครื่องประดับชนิดนั้นย่อมสมความประสงค์ของเขา ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย ฉันนั้นเหมือนกันแล อุปกิเลสอย่างหยาบ คือ กายทุจริต วจีทุจริตมโนทุจริต ของภิกษุผู้ประกอบอธิจิต ยังมีอยู่ ภิกษุผู้มีสัญชาติเป็นคนฉลาดย่อมละทิ้ง บรรเทาอุปกิเลสอย่างหยาบของใจตนนั้นเสีย ทำให้สิ้นไป ให้หมดไป เมื่อละมันได้เด็ดขาด ทำให้มันสิ้นไปแล้ว ภิกษุผู้ประกอบอธิจิตยังคงมีอุปกิเลสอย่างกลาง คือ กามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก ภิกษุผู้มีสัญชาติเป็นคนฉลาด ย่อมละทิ้ง บรรเทาอุปกิเลสอย่างกลางของใจตนนั้นเสีย ทำให้สิ้นไป ให้หมดไป เมื่อละมันได้เด็ดขาด ทำให้มันสิ้นสุดแล้ว ภิกษุผู้ประกอบอธิจิตยังคงมีอุปกิเลสอย่างละเอียด คือ ความวิตกถึงชาติ ความวิตกถึงชนบท และวิตกอันปฏิสังยุตด้วยความไม่ดูหมิ่น ภิกษุผู้มีสัญชาติเป็นคนฉลาด ย่อมละทิ้ง บรรเทาอุปกิเลส

อย่างละเอียดของใจตนนั้นเสียทำให้สิ้นไปให้หมดไป เมื่อละมันได้เด็ดขาด ทำมันให้สิ้นสุดไปแล้ว ยังคงเหลือแต่ธรรมวิตก (วิปัสสนูปกิเลส) ต่อไปเท่านั้น สมาธินั้นยังไม่ละเอียด ไม่ประณีตไม่ได้ความสงบระงับ ยังไม่ถึงความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ยังมีการห้ามการข่มกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมัยใด จิตดำรงอยู่ในภายในสงบ เป็นธรรมเอกผุดขึ้น ตั้งมั่นอยู่ สมัยนั้น สมาธินั้นเป็นธรรมละเอียด ประณีต ได้ความสงบระงับ ถึงความเป็นธรรมเอกผุดขึ้น ไม่มีการห้ามการข่มกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่ง และภิกษุนั้นจะโน้มน้อมจิตไป เพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองใดๆ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงแสดงฤทธิ์หลายประการ คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ทำให้หายไปก็ได้ ทะลุกำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นดำลงแม้ในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนี้ด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงฟังเสียง ๒ ชนิด คือ เสียงทิพย์และเสียงมนุษย์ ทั้งในที่ไกลและใกล้ ด้วยทิพโสตธาตุอันบริสุทธิ์ล่วงโสตของมนุษย์ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่าเราพึงกำหนดรู้ใจของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นด้วยใจของตน คือจิตมีราคะพึงรู้ว่า จิตมีราคะ หรือจิตปราศจากราคะก็พึงรู้ว่าจิตปราศจากราคะจิตมีโทสะก็พึงรู้ว่า จิตมีโทสะ หรือจิตปราศจากโทสะก็พึงรู้ว่า จิตปราศจากโทสะ จิตมีโมหะก็พึงรู้ว่า จิตมีโมหะ หรือจิตปราศจากโมหะก็พึงรู้ว่า จิตปราศจากโมหะ จิตหดหู่ก็พึงรู้ว่า จิตหดหู่ หรือจิตฟุ้งซ่านก็พึงรู้ว่า จิตฟุ้งซ่านจิตเป็นมหรคตก็พึงรู้ว่า จิตเป็นมหรคต หรือจิตไม่เป็นมหรคตก็พึงรู้ว่า จิตไม่เป็นมหรคต จิตมีจิตอื่นยิ่งกว่าก็พึงรู้ว่าจิตมีจิตอื่นยิ่งกว่า หรือจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่าก็พึงรู้ว่าจิตไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า จิตเป็นสมาธิก็พึงรู้ว่า จิตเป็นสมาธิหรือจิตไม่เป็นสมาธิก็พึงรู้ว่า จิตไม่เป็นสมาธิ จิตหลุดพ้นก็พึงรู้ว่า จิตหลุดพ้น หรือจิตไม่หลุดพ้นก็พึงรู้ว่า จิตไม่หลุดพ้น เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมาก คือ พึงระลึกได้ชาติหนึ่งบ้าง สองชาติบ้าง สามชาติบ้าง สี่ชาติบ้าง ห้าชาติบ้าง สิบชาติบ้าง ยี่สิบชาติบ้าง สามสิบชาติบ้าง สี่สิบชาติบ้าง ห้าสิบชาติบ้าง

ร้อยชาติบ้างพันชาติบ้าง แสนชาติบ้าง ตลอดสังวัฏกัปเป็นอันมาก ตลอดวิวัฏกัปเป็นอันมาก บ้าง ตลอดสังวัฏวิวัฏกัปเป็นอันมากบ้างว่า ในภพโน้นเรามีชื่ออย่างนั้นมีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุข เสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้ไปเกิดในภพโน้น แม้ในภพนั้น เราก็ได้มีชื่ออย่างนั้น มีโคตรอย่างนั้น มีผิวพรรณอย่างนั้น มีอาหารอย่างนั้น เสวยสุขเสวยทุกข์อย่างนั้นๆ มีกำหนดอายุเพียงเท่านั้น ครั้นจุติจากภพนั้นแล้วได้มาเกิดในภพนี้ เราพึงระลึกชาติก่อนๆ ได้เป็นอันมากพร้อมทั้งอาการพร้อมทั้งอุเทศ ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นมิจฉาทิฐิ ยึดถือการทำด้วยอำนาจมิจฉาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนสัตว์เหล่านี้ประกอบด้วยกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยเจ้า เป็นสัมมาทิฐิยึดถือการทำด้วยอำนาจสัมมาทิฐิ เมื่อตายไป เขาเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เราพึงเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ พึงรู้ชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรม ด้วยประการฉะนี้ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นหวังว่า เราพึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ฯ

สมุคคสูตร

[๕๔๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบอธิจิตพึงกำหนดไว้ในใจซึ่งนิมิต ๓ ตลอดกาลตามกาล คือ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิต ๑ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งปัคคาหนิมิต ๑ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่สมาธินิมิตโดยส่วนเดียวเท่านั้น พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน

ถ้าภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่ปัคคาหนิมิตโดยส่วนเดียวเท่านั้น พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ถ้าภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่อุเบกขานิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตไม่ตั้งมั่นเพื่อความสิ้นอาสวะโดยชอบ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุผู้ประกอบอธิจิต กำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่งปัคคาหนิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิตตลอดกาลตามกาล เมื่อนั้น จิตนั้นย่อมอ่อน ควรแก่การงาน ผุดผ่อง และไม่เสียหายแน่วแน่เป็นอย่างดีเพื่อความสิ้นอาสวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนช่างทองหรือลูกมือช่างทองตระเตรียมเบ้าแล้วติดไฟ แล้วเอาคีมคีบทองใส่ลงที่ปาเบ้า แล้วสูบเสมอๆ เอาน้ำพรมเสมอๆ เพ่งดูเสมอๆ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าช่างทองหรือลูกมือช่างทอง พึงสูบทองนั้นแต่อย่างเดียว พึงเป็นเหตุให้ทองนั้นไหม้ ถ้าช่างทองหรือลูกมือช่างทอง พึงเอาน้ำพรมแต่อย่างเดียว พึงเป็นเหตุให้ทองนั้นเย็น ถ้าช่างทองหรือลูกมือช่างทอง พึงเพ่งดูทองนั้นแต่อย่างเดียวพึงเป็นเหตุให้ทองนั้นสุกไม่ทั่วถึง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดช่างทองหรือลูกมือช่างทองสูบทองนั้นเสมอๆ เอาน้ำพรมเสมอๆ เพ่งดูเสมอๆ เมื่อนั้น ทองนั้นย่อมเป็นของอ่อน ควรแก่การงาน ผุดผ่อง และไม่แตกง่าย เข้าถึงเพื่อการ ทำโดยชอบ และช่างทองหรือลูกมือช่างทอง มุ่งประสงค์สำหรับเครื่องประดับชนิดใดๆ คือ แผ่นทอง ต่างหู เครื่องประดับคอ หรือดอกไม้ทองก็ดี ย่อมสำเร็จสมความประสงค์ของเขาทั้งนั้น แม้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งนิมิต ๓ ตลอดกาลตามกาล คือ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิต ๑ พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งปัคคาหนิมิต ๑พึงกำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิต ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่สมาธินิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน ถ้าภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่ปัคคาหนิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ถ้าภิกษุผู้ประกอบอธิจิต พึงกำหนดไว้ในใจเฉพาะแต่อุเบกขานิมิตโดยส่วนเดียว พึงเป็นเหตุเครื่องให้จิตไม่ตั้งมั่นโดยชอบเพื่อความสิ้นอาสวะดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อใด ภิกษุผู้ประกอบอธิจิต กำหนดไว้ในใจซึ่งสมาธินิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่งปัคคาหนิมิตตลอดกาลตามกาล กำหนดไว้ในใจซึ่งอุเบกขานิมิตตลอดกาลตามกาล เมื่อนั้น จิตนั้นย่อมอ่อน ควรแก่การงาน ผุดผ่อง และไม่เสียหาย ย่อตั้งมั่นโดยชอบเพื่อความสิ้นอาสวะ และภิกษุนั้น ย่อมโน้มน้อมจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเองใดๆ เธอย่อมสมควรเป็น

พยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ถ้าภิกษุนั้นพึงหวังว่า เราพึงแสดงฤทธิ์หลายประการ ฯลฯ พึงทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เธอย่อมสมควรเป็นพยานในธรรมนั้นๆ ในเมื่อเหตุมีอยู่เป็นอยู่ ฯ

จบโลณผลวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อัจจายิกสูตร ๒. วิวิตตสูตร
๓. สรทสูตร ๔. ปริสสูตร
๕. อาชานิยสูตรที่ ๑ ๖. อาชานิยสูตรที่ ๒
๗. อาชานิยสูตรที่ ๓ ๘. นวสูตร
๙. โลณกสูตร ๑๐. สังฆสูตร
๑๑. สมุคคสูตร ฯ

ทุติยปัณณาสก์จบบริบูรณ์

ตติยปัณณาสก์

สัมโพธิวรรคที่ ๑

ปุพพสูตร

[๕๔๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อก่อนตรัสรู้ เราเป็นพระโพธิสัตว์ ยังมิได้ตรัสรู้ ได้คิดว่า ในโลก อะไรหนอเป็นคุณ อะไรหนอเป็นโทษ อะไรหนอเป็นอุบายเครื่องออกไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้คิดว่า สุขโสมนัสอาศัยสภาพใดเกิดขึ้นในโลก สภาพนี้เป็นคุณในโลก โลกไม่เที่ยง เป็นทุกข์มีความแปรปรวนเป็นธรรมดา นี้เป็นโทษในโลก การปราบปรามฉันทราคะ การละฉันทราคะได้เด็ดขาดในโลก นี้เป็นอุบายเครื่องออกไปในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรายังไม่รู้ยิ่งซึ่งคุณของโลกโดยเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริงเพียงใด เรายังไม่ปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้ซึ่งอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์เพียงนั้น ก็เมื่อใดเรารู้ยิ่งซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเป็นเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น เราจึงปฏิญาณตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ก็แหละญาณทัสสนะเกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า วิมุตติของเราไม่กำเริบ ชาตินี้มีในที่สุด บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ฯ

มนุสสสูตร

[๕๔๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราได้เที่ยวแสวงหาคุณของโลก ได้พบคุณในโลกนั้นแล้ว คุณในโลกมีประมาณเท่าใด เราได้เห็นคุณประมาณเท่านั้นด้วยปัญญาแล้ว เราได้เที่ยวแสวงหา

โทษของโลก เราได้พบโทษในโลกนั้นแล้วโทษในโลกมีประมาณเท่าใด เราได้เห็นโทษประมาณเท่านั้นด้วยปัญญาแล้ว เราเที่ยวแสวงหาอุบายเป็นเครื่องออกไปของโลก ได้พบอุบายเป็นเครื่องออกไปในโลกนั้นแล้ว อุบายเป็นเครื่องออกไปในโลกมีประมาณเท่าใด เราได้เห็นอุบายเครื่องออกไปประมาณเท่านั้นด้วยปัญญาแล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เรายังไม่รู้คุณของโลกโดยเป็นคุณ ... บัดนี้ภพใหม่ไม่มี ฯ

อัสสาทสูตร

[๕๔๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าคุณในโลกนี้จักไม่มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงกำหนัดในโลก แต่เพราะคุณในโลกมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงกำหนัดอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าโทษในโลกนี้ไม่มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายจะไม่พึงเบื่อหน่ายในโลก แต่เพราะโทษในโลกมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงเบื่อหน่ายในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าอุบายเครื่องออกไปในโลกนี้จักไม่มีแล้วไซร้ สัตว์ทั้งหลายก็ไม่พึงออกไปจากโลกได้ แต่เพราะอุบายเครื่องออกไปในโลกมีอยู่ ฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายจึงออกไปจากโลกได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์ทั้งหลายยังไม่รู้ซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลก ---โดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยเป็นอุบายเครื่องออกไปตามความเป็นจริง เพียงใด สัตว์ทั้งหลายจะออกไป หลุดไปพ้นไปจากโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ มีใจปราศจากเขตแดนอยู่ ไม่ได้เพียงนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายก็เมื่อใด สัตว์ทั้งหลายรู้ซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริง เมื่อนั้น สัตว์ทั้งหลายย่อมออกไป หลุดไป พ้นไปจากโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก จากหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ มีใจปราศจากเขตแดนอยู่ ฯ

สมณสูตร

[๕๔๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ทราบชัดซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษและซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เราไม่ยกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะหรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และท่านเหล่านั้น หาทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ไม่ ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ทราบชัดซึ่งคุณของโลกโดยความเป็นคุณ ซึ่งโทษของโลกโดยความเป็นโทษ และซึ่งอุบายเครื่องออกไปของโลกโดยความเป็นอุบายเครื่องออกไป ตามความเป็นจริง สมณะหรือพราหมณ์เหล่านั้น เรายกย่องว่าเป็นสมณะในหมู่สมณะ หรือว่าเป็นพราหมณ์ในหมู่พราหมณ์ และท่านเหล่านั้นย่อมทำให้แจ้งซึ่งประโยชน์แห่งความเป็นสมณะ และประโยชน์แห่งความเป็นพราหมณ์ ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ ฯ

โรณสูตร

[๕๔๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การขับร้อง คือ การร้องไห้ในวินัยของพระอริยเจ้า การฟ้อนรำ คือ ความเป็นบ้าในวินัยของพระอริยเจ้า การหัวเราะจนเห็นฟันพร่ำเพรื่อ คือ ความเป็นเด็กในวินัยของพระอริยเจ้า เพราะเหตุนั้นแหละ จงละเสียโดยเด็ดขาดในการขับร้องฟ้อนรำ เมื่อท่านทั้งหลายเบิกบานในธรรม ก็ควรแต่ยิ้มแย้ม ฯ

อติตตสูตร

[๕๔๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอิ่มในการเสพสิ่ง ๓ อย่างไม่มี๓ อย่างเป็นไฉน คือ ในการเสพความหลับ ๑ ในการดื่มสุราและเมรัย ๑ ในการเสพเมถุนธรรม ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความอิ่มในการเสพสิ่ง ๓ อย่างนี้แลไม่มี ฯ

กูฏสูตรที่ ๑

[๕๔๙] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนแห่งหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเขาว่า ดูกรคฤหบดี เมื่อบุคคลไม่รักษาจิตแม้กายกรรมก็เป็นอันไม่รักษา แม้วจีกรรมก็เป็นอันไม่รักษา แม้มโนกรรมก็เป็นอันไม่รักษา เมื่อเขาไม่รักษากายกรรม ไม่รักษาวจีกรรม ไม่รักษามโนกรรม แม้กายกรรมก็เป็นอันชุ่มแล้ว แม้วจีกรรมก็เป็นอันชุ่มแล้ว แม้มโนกรรมก็เป็นอันชุ่มแล้ว เมื่อเขามีกายกรรมชุ่ม มีวจีกรรมชุ่ม มีมโนกรรมชุ่ม แม้กายกรรมก็เป็นของเสีย แม้วจีกรรมก็เป็นของเสีย แม้มโนกรรมก็เป็นของเสีย เมื่อเขามีกายกรรมเสีย มีวจีกรรมเสีย มีมโนกรรมเสีย การตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนเมื่อเรือนซึ่งมุงไว้ไม่ดี แม้ยอดเรือนก็เป็นอันไม่ได้รักษา แม้ไม้กลอนก็เป็นอันไม่ได้รักษา แม้ฝาเรือนก็เป็นอันไม่ได้รักษาแม้ยอดเรือนก็เป็นอันถูกฝนรั่วรด แม้ไม้กลอนก็เป็นอันถูกฝนรั่วรด แม้ฝาเรือนก็เป็นอันถูกฝนรั่วรด แม้ยอดเรือนก็เป็นของผุ แม้ไม้กลอนก็เป็นของผุ แม้ฝาเรือนก็เป็นของผุ ฉันใด ดูกรคฤหบดี เมื่อบุคคลไม่รักษาจิตไว้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันฯลฯ ความตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดูกรคฤหบดี เมื่อบุคคลรักษาจิตไว้แม้กายกรรมก็เป็นอันรักษา แม้วจีกรรมก็เป็นอันรักษา แม้มโนกรรมก็เป็นอันรักษาเมื่อเขารักษากายกรรม รักษาวจีกรรม รักษามโนกรรม แม้กายกรรมก็เป็นอันไม่ชุ่ม แม้วจีกรรมก็เป็นอันไม่ชุ่ม แม้มโนกรรมก็เป็นอันไม่ชุ่ม เมื่อเขามีกายกรรมไม่ชุ่ม มีวจีกรรมไม่ชุ่ม มีมโนกรรมไม่ชุ่ม แม้กายกรรมก็เป็นอันไม่เสีย แม้วจีกรรมก็เป็นอันไม่เสีย แม้มโนกรรมก็เป็นอันไม่เสีย เมื่อเขามีกายกรรมไม่เสีย มีวจีกรรมไม่เสีย มีมโนกรรมไม่เสีย ความตายก็ดี การทำกาละก็งามดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนเมื่อเรือนซึ่งมุงไว้เรียบร้อย แม้ยอดเรือนก็เป็นอันรักษา แม้ไม้กลอนก็เป็นอันรักษา แม้ฝาเรือนก็เป็นอันรักษา แม้ยอดเรือนก็ไม่ถูกฝนรั่วรด แม้ไม้กลอนก็ไม่ถูกฝนรั่วรด แม้ฝาเรือนก็ไม่ถูกฝนรั่วรด แม้ยอดเรือนก็เป็นของไม่ผุ แม้ไม้กลอนก็เป็นของไม่ผุ แม้ฝาเรือนก็เป็นของไม่ผุ ฉันใด ดูกรคฤหบดี เมื่อบุคคลรักษาจิตไว้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ความตายก็ดี การทำกาละก็งาม ฯ

กูฏสูตรที่ ๒

[๕๕๐] ครั้งนั้นแล อนาถบิณฑิกคฤหบดีได้เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเขาว่า ดูกรคฤหบดี เมื่อจิตถึงความพินาศแล้ว แม้กายกรรมก็ถึงความพินาศ แม้วจีกรรมก็ถึงความพินาศ แม้มโนกรรมก็ถึงความพินาศ เมื่อเขามีกายกรรมถึงความพินาศ มีวจีกรรมถึงความพินาศ มีมโนกรรมถึงความพินาศ ความตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดูกรคฤหบดีเปรียบเหมือนเมื่อเรือนที่มุงไว้ไม่ดี แม้ยอดเรือนก็ถึงความพินาศ แม้ไม้กลอนก็ถึงความพินาศ แม้ฝาเรือนก็ถึงความพินาศ ฉันใด ดูกรคฤหบดี เมื่อจิตถึงความพินาศ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ฯลฯ ความตายก็ไม่ดี การทำกาละก็ไม่งาม ดูกรคฤหบดี เมื่อจิตไม่ถึงความพินาศ แม้กายกรรมก็ไม่ถึงความพินาศ แม้วจีกรรมก็ไม่ถึงความพินาศ แม้มโนกรรมก็ไม่ถึงความพินาศ เมื่อเขามีกายกรรมไม่ถึงความพินาศ มีวจีกรรมไม่ถึงความพินาศ มีมโนกรรมไม่ถึงความพินาศความตายก็ดี การทำกาละก็งาม ดูกรคฤหบดี เปรียบเหมือนเมื่อเรือนที่มุงไว้ดีแม้ยอดเรือนก็ไม่ถึงความพินาศ แม้กลอนก็ไม่ถึงความพินาศ แม้ฝาเรือนก็ไม่ถึงความพินาศ ฉันใด ดูกรคฤหบดี เมื่อจิตไม่ถึงความพินาศ ก็ฉันนั้นเหมือนกันฯลฯ ความตายก็ดี การทำกาละก็งาม ฯ

นิทานสูตรที่ ๑

[๕๕๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิด กรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ โลภะ ๑ โทสะ ๑ โมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายกรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความโลภ เกิดแต่ความโลภ มีความโลภ เป็นเหตุมีความโลภเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความโกรธ เกิดแต่ความโกรธ มีความโกรธเป็นเหตุ มีความโกรธเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศลกรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้น

มีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความหลง เกิดแต่ความหลง มีความหลงเป็นเหตุ มีความหลงเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรมนั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อความดับกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ๓ อย่างนี้ เป็นเหตุเพื่อให้เกิดกรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ อโลภะ ๑ อโทสะ ๑ อโมหะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความไม่โลภ เกิดแต่ความไม่โลภ มีความไม่โลภเป็นเหตุ มีความไม่โลภเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศลกรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรมกรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดซึ่งบุคคลทำด้วยความไม่โกรธ เกิดแต่ความไม่โกรธ มีความไม่โกรธเป็นเหตุ มีความไม่โกรธเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย กรรมใดที่บุคคลทำด้วยความไม่หลง เกิดแต่ความไม่หลง มีความไม่หลงเป็นเหตุ มีความไม่หลงเป็นแดนเกิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล กรรมนั้นเป็นไปเพื่อความดับกรรม กรรมนั้นไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ฯ

นิทานสูตรที่ ๒

[๕๕๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้ เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ๑ ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ๑ ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีตอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ตรึกตรองตามด้วยใจ เมื่อเขาปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ตรึกตรองตามอยู่ด้วยใจ ย่อมเกิดความพอใจ ผู้ที่เกิดความพอใจแล้ว ย่อมประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความกำหนัดแห่งใจนั้น

ว่าเป็นสังโยชน์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีตอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคตอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลปรารภธรรมอันที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ตรึกตรอง ตามด้วยใจ เมื่อเขาปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ตรึกตรองตาม อยู่ด้วยใจ ย่อมเกิดความพอใจ ผู้ที่เกิดความพอใจแล้ว ย่อมประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความกำหนัดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคตอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบันอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ตรึกตรองตามด้วยใจ เมื่อเขาปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ตรึกตรองตามอยู่ด้วยใจ ย่อมเกิดความพอใจ ผู้ที่เกิดความพอใจแล้ว ย่อมประกอบด้วยธรรมเหล่านั้น ดูกรภิกษุทั้งหลายเรากล่าวความกำหนัดแห่งใจนั้นว่าเป็นสังโยชน์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมเกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบันอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้แลเป็นเหตุให้เกิดกรรม ดูกรภิกษุทั้งหลายธรรมชาติ ๓ อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีต ๑ ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคต ๑ ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีตอย่างไรดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากต่อไปของธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะ ในอดีต ครั้นแล้วละเว้นวิบากนั้นเสีย ครั้นแล้วฟอกด้วยใจ เห็นตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอดีตอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคตอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากต่อไปของธรรมอันเป็นที่ตั้งฉันทราคะในอนาคต ครั้นแล้วละเว้นวิบากนั้นเสีย ครั้นแล้วฟอกด้วยใจ เห็นตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมไม่เกิด เพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในอนาคตอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบันอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลรู้ชัดซึ่งวิบากต่อไปของ

ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน ครั้นแล้วละเว้นวิบากนั้นเสีย ครั้นแล้วฟอกด้วยใจ เห็นตลอดด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความพอใจย่อมไม่เกิดเพราะปรารภธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งฉันทราคะในปัจจุบัน อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ ๓ อย่างนี้แล เป็นเหตุให้เกิดกรรม ฯ

จบสัมโพธิวรรคที่ ๑

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

อาปายิกวรรคที่ ๒

อาปายิกสูตร

[๕๕๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ไม่ละบาปกรรม ๓ อย่างนี้ จักต้องไปอบาย จักต้องไปนรก บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ผู้ที่ไม่ใช่พรหมจารีแต่ปฏิญาณตนว่าเป็นพรหมจารี ๑ คนที่ตามกำจัดท่านที่มีพรหมจรรย์บริสุทธิ์ ประพฤติพรหมจรรย์หมดจด ด้วยกรรมเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์อันไม่มีมูล ๑ คนที่มีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า โทษในกามไม่มี ถึงความเป็นผู้ตกไปในกามทั้งหลาย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แลไม่ละบาปกรรม ๓ อย่างนี้ จักต้องไปอบาย จักต้องไปนรก ฯ

ทุลลภสูตร

[๕๕๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคล ๓ จำพวกหาได้ยากในโลก บุคคล ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๑ บุคคลผู้แสดงธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว ๑ กตัญญูกตเวทีบุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความปรากฏแห่งบุคคล ๓ จำพวกนี้แล หาได้ยากในโลก ฯ

อัปปเมยยสูตร

[๕๕๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก๓ จำพวกเป็นไฉน คือ สุปปเมยยบุคคล ๑ ทุปปเมยยบุคคล ๑ อัปปเมยย บุคคล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็สุปปเมยยบุคคลเป็นไฉน คือ บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฟุ้งซ่าน ถือตัว โลเล ปากกล้า พูดพร่ำ

เพรื่อ หลงลืมสติไม่มีสัมปชัญญะ มีจิตไม่ตั้งมั่น มีจิตไม่แน่นอน ไม่สำรวมอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า สุปปเมยยบุคคล ผู้พึงประมาณได้โดยง่าย ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ทุปปเมยยบุคคลเป็นไฉน คือบุคคลบางคนบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่านไม่ถือตัว ไม่โลเล ปากไม่กล้า ไม่พูดพร่ำเพรื่อ ดำรงสติมั่น มีสัมปชัญญะมีจิตตั้งมั่น มีจิตแน่วแน่ สำรวมอินทรีย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทุปปเมยยบุคคลผู้พึงประมาณได้โดยยาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อัปปเมยยบุคคลเป็นไฉนคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นพระอรหันตขีณาสพ นี้เรียกว่า อัปปเมยยบุคคลผู้พึงประมาณไม่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อเนญชสูตร

[๕๕๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ๑. บุคคลบางคนในโลกนี้ บรรลุอากาสานัญจายตนฌานอยู่ โดยบริกรรมว่า อากาศไม่มีที่สุด เพราะล่วงรูปสัญญาโดยประการทั้งปวง เพราะถึงความสิ้นไปแห่งปฏิฆสัญญา เพราะไม่ใส่ใจถึงนานัตตสัญญา เขาย่อมชอบใจฌานนั้น ปรารถนาฌานนั้น และถึงความยินดีด้วยฌานนั้น เขาตั้งอยู่ในฌานนั้นน้อมใจไปในฌานนั้น มากด้วยฌานนั้นอยู่ ไม่เสื่อมจากฌานนั้น ทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นอากาสานัญจายตนะ มีอายุประมาณสองหมื่นกัป ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอากาสานัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุ---ของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปจนหมดแล้ว ไปสู่นรกก็มี ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี ไปสู่ปิตติวิสัยก็มี ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอากาสานัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปจนหมดแล้ว ปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้มิได้สดับมีความแปลกกันเช่นนี้ มีความแตกต่างกันเช่นนี้มีเหตุเป็นเครื่องทำต่างๆ กันเช่นนี้ ในเมื่อคติและอุบัติยังมีอยู่ ๒. อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ ก้าวล่วงอากาสานัญจายตนฌานโดยประกายทั้งปวงบรรลุวิญญาณัญจายตนฌาน โดยบริกรรมว่า วิญญาณไม่มีที่สุด เขาย่อมชอบใจฌานนั้น ปรารถนาฌานนั้น และถึงความยินดีด้วยฌานนั้น เขาดำรงอยู่ในฌานนั้น น้อมใจไปในฌานนั้น มากด้วยฌานนั้นอยู่ ไม่เสื่อมจากฌานนั้นทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นวิญญาณัญจายตนะ

มีอายุประมาณสี่หมื่นกัป ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นวิญญาณัญจายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปจนหมดแล้ว ไปสู่นรกก็มี ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มีไปสู่ปิตติวิสัยก็มี ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นวิญญาณัญจายตนะตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปจนหมดแล้วปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้มิได้สดับ มีความแปลกกันเช่นนี้ มีความแตกต่างกันเช่นนี้ มีเหตุเป็นเครื่องทำต่างๆกันเช่นนี้ ในเมื่อคติและอุบัติยังมีอยู่ ๓. อีกประการหนึ่ง บุคคลบางคนในโลกนี้ก้าวล่วงวิญญาณัญจายตนฌานโดยประการทั้งปวง บรรลุอากิญจัญญายตนฌาน โดยบริกรรมว่า ไม่มีอะไร เขาย่อมชอบใจฌานนั้น ปรารถนาฌานนั้น และถึงความยินดีด้วยฌานนั้น เขาดำรงอยู่ในฌานนั้น น้อมใจไปในฌานนั้น มากด้วยฌานนั้นอยู่ ไม่เสื่อมจากฌานนั้น ทำกาละ ย่อมเข้าถึงความเป็นสหายของเทวดาพวกที่ เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เทวดาพวกที่เข้าถึงชั้นอากิญจัญญายตนะมีอายุประมาณหกหมื่นกัป ปุถุชนดำรงอยู่ในชั้นอากิญจัญญายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาพวกนั้นให้สิ้นไปจนหมดแล้วไปสู่นรกก็มี ไปสู่กำเนิดสัตว์ดิรัจฉานก็มี ไปสู่ปิตติวิสัยก็มี ส่วนสาวกของพระผู้มีพระภาค ดำรงอยู่ในชั้นอากิญจัญญายตนะนั้นตราบเท่าสิ้นอายุ ยังประมาณอายุของเทวดาเหล่านั้นให้สิ้นไปจนหมดแล้ว ปรินิพพานในภพนั้นเอง ดูกรภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้มิได้สดับ มีความแปลกกันเช่นนี้มีความแตกต่างกันเช่นนี้ มีเหตุเป็นเครื่องทำต่างๆ กันเช่นนี้ ในเมื่อคติและอุบัติยังมีอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

อยสูตร

[๕๕๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลวิบัติ ๑ จิตตวิบัติ ๑ ทิฐิวิบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ศีลวิบัติเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลวิบัติดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จิตตวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมักโลภมีจิตพยาบาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฐิวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล การเซ่นสรวงไม่มีผล ผลวิบากของกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่ว

ไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี มารดาไม่มี บิดาไม่มี สัตว์พวกที่ผุดเกิดไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดูกร---ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฐิวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลวิบัติเป็นเหตุสัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกหรือว่าเพราะจิตตวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรกหรือว่าเพราะทิฐิวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือศีลสัมปทา ๑จิตตสัมปทา ๑ ทิฏฐิสัมปทา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ศีลสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากลักการทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลสัมปทาดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จิตตสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มักโลภ ไม่มีจิตพยาบาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฐิสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเซ่นสรวงมีผล ผลวิบากของกรรมที่บุคคลทำดีทำชั่วมี โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามี บิดามี สัตว์พวกที่ผุดเกิดขึ้นมี สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม มีอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า ทิฐิสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หรือว่าเพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุสัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หรือว่าเพราะทิฐิสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลาย เมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้แล ฯ

อปัณณกสูตร

[๕๕๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือศีลวิบัติ ๑ จิตตวิบัติ ๑ ทิฐิวิบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ศีลวิบัติเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้

ฆ่าสัตว์ ฯลฯ พูดเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า ศีลวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จิตตวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มักโลภ มีจิตพยาบาท ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า จิตตวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฐิวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฐิวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลวิบัติเป็นเหตุ ... เพราะจิตตวิบัติเป็นเหตุ ... หรือเพราะทิฐิวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติวินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแก้วมณีหกเหลี่ยม ถูกโยนขึ้นเบื้องสูง กลับมาตั้งอยู่จะโดยที่ใดๆ ต้องกลับมาตั้งอยู่ได้ด้วยดี แม้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลวิบัติเป็นเหตุ ... เพราะจิตตวิบัติเป็นเหตุ ... หรือเพราะทิฐิวิบัติเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ศีลสัมปทา ๑ จิตตสัมปทา ๑ ทิฏฐิสัมปทา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ศีลสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ศีลสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็จิตตสัมปทาเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มักโลภ ไม่มีจิตพยาบาท ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า จิตตสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฏฐิสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ฯลฯ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตามมีอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฏฐิสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลสัมปทาเป็นเหตุ ... เพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ ... หรือเพราะทิฏฐิสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแก้วมณีหกเหลี่ยม ถูกโยนขึ้นไปเบื้องบน กลับมาตั้งอยู่จะโดยที่ใดๆ ต้องกลับมาตั้งอยู่ได้ด้วยดี แม้ฉันใด ฉันนั้นเหมือนกันแล ภิกษุทั้งหลาย เพราะศีลสัมปทาเป็นเหตุ ... เพราะจิตตสัมปทาเป็นเหตุ ... หรือเพราะทิฏฐิสัมปทาเป็นเหตุ สัตว์ทั้งหลายเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ดูกรภิกษุทั้งหลายสัมปทา ๓ อย่างนี้ ฯ

กัมมันตสูตร

[๕๕๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ กัมมันตวิบัติ การงานวิบัติ ๑ อาชีววิบัติ อาชีพวิบัติ ๑ ทิฏฐิวิบัติ ความเห็นวิบัติ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กัมมันตวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ พูดเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า กัมมันตวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาชีววิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีอาชีพผิดสำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยมิจฉาอาชีวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อาชีววิบัติดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฏฐิวิบัติเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมิจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริตว่า ทานที่ให้แล้วไม่มีผล ยัญที่บูชาแล้วไม่มีผล ฯลฯ ซึ่งทำให้โลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตาม ไม่มีในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ทิฏฐิวิบัติ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วิบัติ ๓อย่างนี้แล ฯ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือกัมมันตสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งการงาน ๑ อาชีวสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งอาชีพ ๑ทิฏฐิสัมปทา ความถึงพร้อมแห่งทิฏฐิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กัมมันตสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ ฯลฯ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า กัมมันตสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อาชีวสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนมีอาชีพชอบ สำเร็จการเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีวะ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อาชีวสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ทิฏฐิสัมปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคนสัมมาทิฐิมีความเห็นไม่วิปริตว่า ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล ฯลฯ ซึ่งทำให้โลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งชัดด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้ว สอนหมู่สัตว์ให้รู้ตามมีอยู่ในโลก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าทิฏฐิสัมปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา๓ อย่างนี้แล ฯ

โสเจยยสูตรที่ ๑

[๕๖๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉนคือ กายโสเจยย ความสะอาดกาย ๑ วจีโสเจยย ความสะอาดวาจา ๑ มโนโสเจยย ความสะอาดใจ ๑ ดูกร

ภิกษุทั้งหลาย ก็กายโสเจยยเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากายโสเจยย ดูกรภิกษุทั้งหลาย วจีโสเจยยเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า วจีโสเจยย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มโนโสเจยยเป็นไฉนบุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มากด้วยความอยากได้ มีจิตไม่พยาบาท เป็นสัมมาทิฐิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า มโนโสเจยย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้แล ฯ

โสเจยยสูตรที่ ๒

[๕๖๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ กายโสเจยย ๑ วจีโสเจยย ๑ มโนโสเจยย ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็กายโสเจยยเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า กายโสเจยย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็วจีโสเจยยเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบเว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า วจีโสเจยย ดูกรภิกษุทั้งหลายก็มโนโสเจยยเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กามฉันทะมีในภายในก็รู้ว่า กามฉันทะของเรามีในภายใน หรือกามฉันทะไม่มีในภายในก็รู้ว่า กามฉันทะของเราไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งกามฉันทะที่ยังไม่เกิดขึ้นรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุละกามฉันทะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นได้ต่อไปแห่งกามฉันทะที่ละได้แล้ว พยาบาทมีในภายในก็รู้ว่า พยาบาทของเรามีในภายใน หรือพยาบาทไม่มีในภายในก็รู้ว่า พยาบาทของเราไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งพยาบาทที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดอาการเป็นเหตุละพยาบาทที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งพยาบาทที่ละได้แล้ว ถีนมิทธะมีในภายในก็รู้ว่า ถีนมิทธะของเรามีในภายในหรือถีนมิทธะไม่มีในภายในก็รู้ว่า ถีนมิทธะของเราไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งถีนมิทธะที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดซึ่งอาการเป็น

เหตุละถีนมิทธะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งถีนมิทธะที่ละได้แล้ว อุทธัจจกุกกุจจะมีอยู่ในภายในก็รู้ว่า อุทธัจจกุกกุจจะของเรามีอยู่ในภายใน หรืออุทธัจจกุกกุจจะไม่มีอยู่ในภายในก็รู้ว่า อุทธัจจกุกกุจจะของเราไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่ยังไม่เกิดขึ้นรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุละอุทธัจจกุกกุจจะที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งอุทธัจจกุกกุจจะที่ละได้แล้ว วิจิกิจฉามีอยู่ในภายในก็รู้ว่าวิจิกิจฉาของเรามีอยู่ในภายใน หรือวิจิกิจฉาไม่มีในภายในก็รู้ว่า วิจิกิจฉาของเราไม่มีในภายใน ย่อมรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งวิจิกิจฉาที่ยังไม่เกิดขึ้น รู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุละวิจิกิจฉาที่เกิดขึ้นแล้ว และรู้ชัดซึ่งอาการเป็นเหตุไม่เกิดขึ้นต่อไปแห่งวิจิกิจฉาที่ละได้แล้ว ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า มโนโสเจยย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความสะอาด ๓ อย่างนี้แล ฯ

ผู้ที่มีกายสะอาด มีวาจาสะอาด มีใจสะอาด ไม่มีอาสวะ เป็นผู้สะอาด
ถึงพร้อมด้วยความสะอาด บัณฑิตทั้งหลาย กล่าวว่า เป็นผู้ล้างบาป
เสียแล้ว ฯ

โมเนยยสูตร

[๕๖๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมุนี ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ความเป็นมุนีทางกาย ๑ ความเป็นมุนีทางวาจา ๑ ความเป็นมุนีทางใจ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเป็นมุนีทางกายเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ เว้นขาดจากกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางกาย ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเป็นมุนีทางวาจาเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เว้นขาดจากการพูดเท็จ เว้นขาดจากคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำหยาบ เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางวาจา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ความเป็นมุนีทางใจเป็นไฉน ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งชัดซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า ความเป็นมุนีทางใจ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ความเป็นมุนี ๓ อย่างนี้แล ฯ

ผู้ที่เป็นมุนีทางกาย เป็นมุนีทางวาจา เป็นมุนีทางใจ ไม่มีอาสวะ เป็นมุนี สมบูรณ์ด้วยความเป็นมุนี บัณฑิตทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผู้ละเสียได้ทุกอย่าง

จบอาปายิกวรรคที่ ๒

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. อาปายิกสูตร ๒. ทุลลภสูตร
๓. อัปปเมยยสูตร ๔. อเนญชสูตร
๕. อยสูตร ๖. อปัณณกสูตร
๗. กัมมันตสูตร ๘. โสเจยยสูตรที่ ๑
๙. โสเจยยสูตรที่ ๒ ๑๐. โมเนยยสูตร ฯ

กุสินารวรรคที่ ๓

กุสินารสูตร

[๕๖๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ไพรสณฑ์ชื่อว่าพลิหรณะ ใกล้พระนครกุสินารา ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคว่าพระพุทธเจ้าข้า ดังนี้แล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี เข้าไปหาเธอแล้วนิมนต์เพื่อฉันอาหารในวันพรุ่งนี้ ภิกษุปรารถนาอยู่ย่อมจะรับนิมนต์ ภิกษุนั้น โดยราตรีนั้นล่วงไป เวลาเช้า นุ่งผ้าอันตรวาสกถือบาตรและจีวรเข้าไปยังนิเวศน์ของคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น แล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น อังคาสเธอด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอคิดเช่นนี้ว่า ดีแท้ๆ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ อังคาสเราด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอคิดแม้เช่นนี้ว่า โอหนอ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ แม้ต่อๆ ไปก็พึงอังคาสเราด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีต เห็นปานดังนี้ ด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอกำหนัด หมกมุ่นพัวพัน ไม่แลเห็นโทษ ไม่มีปัญญาคิดสลัดออกบริโภคบิณฑบาตนั้น เธอตรึกเป็นกามวิตกบ้าง ตรึกเป็นพยาบาทวิตกบ้าง ตรึกเป็นวิหิงสาวิตกบ้าง ในเพราะบิณฑบาต ดูกรภิกษุทั้งหลาย บิณฑบาตที่ถวายแก่ภิกษุผู้เห็นปานดังนี้ เรากล่าวว่าไม่มีผลมาก ข้อนั้นเพราะอะไร เพราะภิกษุเป็นผู้ประมาทอยู่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เข้าไปอาศัยบ้านหรือนิคมแห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนิมนต์เธอเพื่อฉันอาหารในวันพรุ่งนี้ ภิกษุปรารถนาอยู่ย่อมจะรับนิมนต์ ภิกษุนั้น โดยราตรีนั้นล่วงไป เวลาเช้านุ่งผ้าอันตรวาสก ถือบาตรและจีวร เข้าไปยังนิเวศน์ของคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้นแล้วนั่งลงบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนั้น อังคาสเธอนี้ด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอไม่คิดแม้เช่นนี้ว่าดีแท้ๆ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้ อังคาสเราด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอไม่คิดเช่นนี้ว่า โอหนอ คฤหบดีหรือบุตรคฤหบดีนี้

แม้ต่อๆ ไปก็พึงอังคาสเราด้วยขาทนียโภชนียาหารอันประณีตด้วยมือของตนจนเพียงพอ เธอไม่กำหนัด ไม่หมกมุ่น ไม่พัวพัน เห็นโทษ มีปัญญาคิดสลัดออกบริโภคบิณฑบาตนั้น เธอตรึกเป็นเนกขัมมวิตกบ้าง ตรึกเป็นอัพยาบาทวิตกบ้างตรึกเป็นอวิหิงสาวิตกบ้าง ในเพราะบิณฑบาตนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย บิณฑบาตที่ถวายแก่ภิกษุผู้เห็นปานดังนี้ เรากล่าวว่า มีผลมาก ข้อนั้นเพราะอะไร เพราะภิกษุเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ ฯ

ภัณฑนสูตร

[๕๖๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดบาดหมางกัน เกิดทะเลาะวิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปากอยู่ ทิศเช่นนี้ย่อมไม่ผาสุกแก่เราแม้แต่คิดในใจ จะกล่าวไปใยถึงการไปเล่า ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้นละทิ้งธรรม ๓ ประการเสียแล้ว ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเป็นแน่ ได้ละธรรม ๓ ประการเหล่าไหน ได้ละธรรม๓ ประการเหล่านี้ คือ เนกขัมมวิตก ๑ อัพยาปาทวิตก ๑ อวิหิงสาวิตก ๑ ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเหล่าไหน ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการนี้ คือ กามวิตก ๑ พยาบาทวิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดบาดหมางกัน เกิดทะเลาะวิวาท ทิ่มแทงกันและกันด้วยหอกคือปาก อยู่ ทิศเช่นนี้ ย่อมไม่เป็นผาสุกแก่เรา แม้แต่คิดในใจ จะป่วยกล่าวไปใยถึงการไป ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น ได้ละทิ้งธรรม ๓ ประการนี้เสียแล้ว ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการนี้เป็นแน่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในทิศใด ภิกษุทั้งหลายเป็นผู้สามัคคีกัน ปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันแสดงความรักอยู่ ทิศเช่นนี้ย่อมผาสุกแก่เราแม้แต่จะไป จะป่วยกล่าวไปใยถึงการคิดในใจเล่า ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่า ท่านผู้มีอายุเหล่านั้น ได้ละธรรม ๓ ประการเสียได้แล้ว ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเป็นแน่ ได้ละธรรม ๓ ประการเหล่าไหน ได้ละธรรม ๓ ประการเหล่านี้ คือ กามวิตก ๑ พยาปาทวิตก ๑ วิหิงสาวิตก ๑ ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเหล่าไหน ได้ทำให้มากซึ่งธรรม ๓ ประการเหล่านี้ คือ เนกขัมมวิตก ๑ อัพยาปาทวิตก ๑ อวิหิงสาวิตก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในทิศใดภิกษุทั้งหลาย

เป็นผู้สามัคคีกัน ปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน เป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ ต่างมองดูกันและกันด้วยนัยน์ตาอันแสดงความรักอยู่ ทิศเช่นนี้ย่อมผาสุกแก่เราแม้แต่จะไป จะป่วยกล่าวไปใยถึงการคิดในใจเล่า ในเรื่องนี้เราสันนิษฐานได้ว่าท่านผู้มีอายุเหล่านั้น ได้ละธรรม ๓ ประการนี้ได้เสียแล้ว ได้ทำให้มากซึ่งธรรม๓ ประการนี้เป็นแน่ ฯ

โคตมสูตร

[๕๖๕] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจดีย์ ใกล้พระนครเวสาลี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายทูลรับสนองพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรารู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้ว จึงแสดงธรรม ไม่รู้ไม่แสดง แสดงธรรมมีเหตุ ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีเหตุ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรารู้ด้วยปัญญาอันยิ่งแล้วจึงแสดงธรรม ไม่รู้ไม่แสดง แสดงธรรมมีเหตุไม่ใช่แสดงไม่มีเหตุ แสดงธรรมมีปาฏิหาริย์ไม่ใช่แสดงธรรมไม่มีปาฏิหาริย์ท่านทั้งหลายควรทำโอวาท ควรทำอนุสาสนี ก็แหละท่านทั้งหลายควรที่จะยินดี ควรที่จะชื่นชม ควรที่จะโสมนัสว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้เองโดยชอบพระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์ปฏิบัติชอบแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคำไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นต่างชื่นชมยินดีภาษิตของพระผู้มีพระภาค ก็แหละเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณภาษิตนี้อยู่ พันโลกธาตุได้หวั่นไหวแล้ว ฯ

ภรัณฑุสูตร

[๕๖๖] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบท เสด็จถึงพระนครกบิลพัสดุ์ เจ้าศากยะพระนามว่า มหานามะ ได้ทรงสดับข่าวว่า พระผู้มีพระภาคเสด็จถึงพระนครกบิลพัสดุ์ โดยลำดับแล้ว ครั้งนั้นแลเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า ไปเถิดมหานามะท่านจงรู้สถานที่พักในพระนครกบิลพัสดุ์ ที่อาตมาควรอยู่สักคืนหนึ่งวันนี้ เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ รับพระดำรัสพระผู้มีพระภาคแล้ว เข้าไปยังพระนครกบิลพัสดุ์ เที่ยวไปจนทั่ว ก็มิได้เห็นสถานที่พักในพระนครกบิลพัสดุ์ซึ่งพระผู้มีพระภาคควรจะประทับอยู่สักคืนหนึ่ง ลำดับนั้นแล เจ้าศากยะพระ นามว่ามหานามะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ แล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในพระนครกบิลพัสดุ์ ไม่มีสถานที่พัก ซึ่งพระผู้มีพระภาคควรจะประทับสักคืนหนึ่งวันนี้ ภรัณฑุดาบสกาลามโคตรนี้เป็นเพื่อนพรหมจารีเก่าแก่ของพระผู้มีพระภาค ขอพระผู้มีพระภาคจงประทับอยู่ ณ อาศรมของภรัณฑุดาบสกาลามโคตรนั้นสักคืนหนึ่งในวันนี้เถิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ไปเถิดมหานามะ ท่านจงปูลาดเครื่องลาดเถิด เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะทูลรับพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคแล้ว เสด็จเข้าไปยังอาศรมของภรัณฑุดาบสกาลามโคตร แล้วทรงปูลาดเครื่องลาด ทรงตั้งน้ำไว้เพื่อจะล้างพระบาท แล้วเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้ลาดเครื่องลาดเสร็จแล้ว ได้ตั้งน้ำไว้เพื่อชำระยุคลบาทแล้ว บัดนี้พระผู้มีพระภาคทรงทราบกาลอันควรเถิด ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเข้าไปยังอาศรมของภรัณฑุดาบสกาลามโคตร แล้วประทับนั่งบนอาสนะที่เขาปูลาดไว้ ครั้นแล้ว ทรงล้างพระบาททั้งสอง ครั้งนั้นแล เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะทรงดำริว่า วันนี้ไม่ใช่เวลาที่จะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคทรงเหน็ดเหนื่อย ต่อวันพรุ่งนี้ เราจึงจักเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ดังนี้แล้ว ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาค ทรงทำประทักษิณแล้วเสด็จหลีกไป ครั้งนั้นแล พอล่วงราตรีนั้นไป เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ เสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคจนถึงที่ประทับ ทรงถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกรมหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ศาสดาพวกหนึ่งในโลกนี้ บัญญัติการกำหนดรู้กาม ไม่บัญญัติการกำหนดรู้รูป ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา พวกหนึ่งบัญญัติการกำหนดรู้กาม และบัญญัติการกำหนดรู้รูป แต่ไม่บัญญัติการกำหนดรู้เวทนา พวกหนึ่งบัญญัติการกำหนดรู้กามด้วย บัญญัติการกำหนดรู้รูปด้วย บัญญัติการกำหนดรู้เวทนาด้วย ดูกรมหานามะ ศาสดา ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ดูกรมหานามะ คติของศาสดา ๓ จำพวกนี้เป็นอย่างเดียวกัน หรือว่า

เป็นต่างๆ กัน เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเช่นนี้ ภรัณฑุดาบสกาลามโคตรได้กล่าวกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า ดูกรมหานามะท่านจงกราบทูลว่าเป็นอย่างเดียวกัน เมื่อภรัณฑุดาบสกาลามโคตรกล่าวเช่นนี้พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า ดูกรมหานามะ ท่านจงกล่าวว่าเป็นต่างๆ กัน แม้ครั้งที่สอง ภรัณฑุดาบสกาลามโคตรได้กล่าวกะเจ้าศากยพระนามว่ามหานามะว่า ดูกรมหานามะ ท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่างเดียวกัน แม้ครั้งที่สอง พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่าดูกรมหานามะ ท่านจงกล่าวว่า เป็นต่างๆ กัน แม้ครั้งที่สาม ภรัณฑุดาบสกาลามโคตร ก็ได้กล่าวกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า ดูกรมหานามะท่านจงกราบทูลว่า เป็นอย่างเดียวกัน แม้ครั้งที่สาม พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกะเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะว่า ดูกรมหานามะ ท่านจงกล่าวว่า เป็นต่างๆ กัน ครั้งนั้นแล ภรัณฑุดาบสกาลามโคตรได้คิดว่า เราถูกพระสมณโคดมรุกรานเอาแล้ว ต่อหน้าเจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะ ผู้มีศักดิ์ใหญ่ถึงสามครั้ง ผิฉะนั้น เราพึงหลีกไปเสียจากนครกบิลพัสดุ์ ลำดับนั้นแล ภรัณฑุดาบสกาลามโคตร ได้หลีกไปแล้วจากนครกบิลพัสดุ์ เขาได้หลีกไปแล้วเหมือนอย่างนั้นทีเดียว มิได้กลับมาอีกเลย ฯ

หัตถกสูตร

[๕๖๗] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้นแล เมื่อปฐมยามล่วงไป หัตถกเทพบุตรมีรัศมีงามยิ่งนัก ทำพระเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสวเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ คิดว่าจักยืนตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาคแล้วทรุดลงนั่งไม่สามารถที่จะยืนอยู่ได้ เปรียบเหมือนเนยใสหรือน้ำมันที่เขาเทลงบนทรายย่อมจมลง ตั้งอยู่ไม่ได้ แม้ฉันใด หัตถกเทวบุตรก็ฉันนั้นเหมือนกัน คิดว่า จักยืนอยู่ตรงพระพักตร์พระผู้มีพระภาคแล้วทรุดลงนั่ง ไม่สามารถที่จะยืนอยู่ได้ ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะหัตถกเทพบุตรว่าดูกรหัตถกะ ท่านจงนิรมิตอัตภาพอย่างหยาบๆ หัตถกเทพบุตรทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว นิรมิตอัตภาพอย่างหยาบ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว ได้ยืน ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วพระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามว่า ดูกร

หัตถกะ ธรรมที่เป็นไปแก่ท่านผู้เป็นมนุษย์แต่ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ยังเป็นไปแก่ท่านอยู่บ้างหรือ หัตถกเทพบุตรกราบทูลว่า พระเจ้าข้า ธรรมที่เป็นไปแก่ข้าพระองค์เมื่อยังเป็นมนุษย์ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ก็ยังเป็นไปแก่ข้าพระองค์อยู่ และธรรมที่มิได้เป็นไปแก่ข้าพระองค์ เมื่อยังเป็นมนุษย์ครั้งก่อนนั้น บัดนี้ก็เป็นไปอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้พระผู้มีพระภาคเกลื่อนกล่นไปด้วยภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา พระราชา มหาอำมาตย์ของพระราชา เดียรถีย์สาวกของเดียรถีย์อยู่ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นพระเจ้าข้า เกลื่อนกล่นไปด้วยเทพบุตรอยู่ พวกเทพบุตรต่างมากันแม้จากที่ไกล ก็ด้วยตั้งใจว่าจักฟังธรรมในสำนักของหัตถกเทพบุตร ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อธรรม ๓ อย่างก็ได้ทำกาละเสียแล้ว ธรรม ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อการเฝ้าพระผู้มีพระภาค ๑ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่มยังไม่ทันเพื่อการฟังพระสัทธรรม ๑ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อการอุปัฏฐากพระสงฆ์ ๑ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ยังไม่ทันอิ่ม ยังไม่ทันเบื่อธรรม ๓ อย่างนี้แล ได้ทำกาละเสียแล้ว ครั้นหัตถกเทพบุตรได้กล่าวไวยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้กล่าวคาถาประพันธ์นี้ต่อไปอีกว่า

แน่ละ ในกาลไหนๆ จึงจักอิ่มต่อการเฝ้าพระผู้มีพระภาค การอุปัฏฐาก
พระสงฆ์ และการฟังพระสัทธรรม หัตถกอุบาสกยังศึกษาอธิศีลอยู่
ยินดีแล้วในการฟังพระสัทธรรมิ ยังไม่ทันอิ่มต่อธรรม ๓ อย่าง ก็ไป
พรหมโลกชั้นอวิหาเสียแล้ว ฯ

กฏุวิยสูตร

[๕๖๘] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้พระนครพาราณสี ครั้งนั้นแล เวลาเช้า พระผู้มีพระภาคทรงผ้าอันตรวาสก ทรงถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปยังพระนครพาราณสีเพื่อบิณฑบาต พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุรูปหนึ่ง ผู้ไร้ความแช่มชื่น มีความแช่มชื่นแต่ภายนอก หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตกวัดแกว่ง ไม่สำรวมอินทรีย์ กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในสำนักของพวกมิลักขะ ซึ่งชุมนุมกันอยู่ ณ สถานที่ขายโค แล้วได้ตรัสกะภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ เธออย่าได้ทำตนให้เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ข้อที่ว่า แมลงวันจักไม่ไต่ตอม จักไม่กัดตนที่ทำให้มักใหญ่ใฝ่สูง ชุ่มเพราะกลิ่นดิบนั้นแลไม่

เป็นฐานะที่จะมีได้ ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้น อันพระผู้มีพระภาคตรัสสอนด้วยพระโอวาทนี้ ได้ถึงความสลดใจแล้ว ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคเสด็จเที่ยวบิณฑบาตในพระนครพาราณสี ในเวลาภายหลังภัต เสด็จกลับจากเที่ยวบิณฑบาตแล้ว ตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเช้านี้ เรานุ่งผ้าอันตรวาสก ถือบาตรและจีวรเข้าไปยังพระนครพาราณสีเพื่อบิณฑบาต เราได้เห็นภิกษุรูปหนึ่งผู้ไร้ความแช่มชื่น มีความแช่มชื่นแต่ภายนอก หลงลืมสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่มีสมาธิ มีจิตกวัดแกว่งไม่สำรวมอินทรีย์ กำลังเที่ยวบิณฑบาตอยู่ในสำนักของพวกมิลักขะ ซึ่งชุมนุมกันอยู่ ณ สถานที่ขายโค ครั้นแล้ว เราได้กล่าวกะภิกษุนั้นว่า ดูกรภิกษุ เธออย่าได้ทำตนให้เป็นคนมักใหญ่ใฝ่สูง ข้อที่ว่าแมลงวันจักไม่ไต่ตอม จักไม่กัดตนที่ทำให้มักใหญ่ใฝ่สูง ชุ่มเพราะกลิ่นดิบนั้นแล ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ครั้งนั้นแล ภิกษุนั้นอันเราสอนด้วยโอวาทนี้ ได้ถึงความสลดใจแล้ว เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสดังนี้ ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ความมักใหญ่ใฝ่สูงคืออะไร กลิ่นดิบคืออะไร แมลงวันคืออะไร พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ ความมักใหญ่ใฝ่สูง คือ อภิชฌา กลิ่นดิบ คือ พยาบาท แมลงวัน คือ วิตกที่เป็นบาปเป็นอกุศล ดูกรภิกษุ ข้อที่ว่า แมลงวันจักไม่ไต่ตอม จักไม่กัดตนที่ทำให้มักใหญ่ใฝ่สูง ชุ่มเพราะกลิ่นดิบนั้นแล ไม่เป็นฐานะที่จะมีได้ ฯ

แมลงวันคือความดำริที่อิงราคะ จักไม่ตอมบุคคลผู้ไม่คุ้มครองในจักษุ
และโสต ไม่สำรวมในอินทรีย์ทั้งหลาย ภิกษุผู้ทำตนให้เป็นคนมักใหญ่
ใฝ่สูง ชุ่มเพราะกลิ่นดิบ ย่อมอยู่ห่างไกลจากนิพพาน เป็นผู้มีส่วน
แห่งความคับแค้นถ่ายเดียว คนพาลสันดานเขลา ถูกแมลงวันทั้งหลาย
ไต่ตอมไม่ได้เพื่อนที่เสมอตน พึงเที่ยวไปในบ้านบ้าง ในป่าบ้าง
ส่วนชนพวกที่สมบูรณ์ด้วยศีล ยินดีในธรรมเป็นที่เข้าไปสงบด้วยปัญญา
เป็นผู้สงบระงับ อยู่เป็นสุข แมลงวันไม่อาศัยเขา ฯ

อนุรุทธสูตรที่ ๑

[๕๖๔] ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่อันควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ

ขอประทานพระวโรกาสเถิด ข้าพระองค์เห็นแต่มาตุคามโดยมาก เมื่อตายไปเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรกด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ ล่วงจักษุของมนุษย์ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มาตุคามประกอบด้วยธรรมเท่าไรหนอ เมื่อตายไป จึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาตนรก พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรอนุรุทธะ มาตุคามประกอบด้วยธรรม ๓ อย่าง เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ธรรม๓ อย่างเป็นไฉน คือ มาตุคามในโลกนี้ เวลาเช้า มีใจอันมลทินคือความตระหนี่กลุ้มรุม อยู่ครองเรือน ๑ เวลาเที่ยง มีใจอันความริษยากลุ้มรุม อยู่ครองเรือน ๑ เวลาเย็น มีใจอันกามราคะกลุ้มรุม อยู่ครองเรือน ๑ ดูกรอนุรุทธะ มาตุคามผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ อย่างนี้แล เมื่อตายไป ย่อมเข้าถึงอบายทุคติ วินิบาต นรก ฯ

อนุรุทธสูตรที่ ๒

[๕๗๐] ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะได้เข้าไปหาท่านพระสารีบุตรถึงที่อยู่ ได้ปราศรัยกับท่านพระสารีบุตร ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว จึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง แล้วกล่าวว่า ขอโอกาสเถิดท่านสารีบุตรผมตรวจดูตลอดพันโลกด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ก็ผมปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อน ตั้งสติไม่หลงลืม กายสงบระงับไม่ระส่ำระสาย จิตตั้งมั่นเป็นเอกัคคตา เออก็ไฉนเล่า จิตของผมจึงยังไม่พ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่า ดูกรท่านอนุรุทธะ การที่ท่านคิดอย่างนี้ว่า เราตรวจดูตลอดพันโลกด้วยทิพยจักษุอันบริสุทธิ์ล่วงจักษุของมนุษย์ ดังนี้ เป็นเพราะมานะของท่าน การที่ท่านคิดอย่างนี้ว่า ก็เราปรารภความเพียรไม่ย่อหย่อนตั้งสติมั่นไม่หลงลืม กายสงบระงับไม่ระส่ำระสาย จิตตั้งมั่นเป็นเอกัคคตาดังนี้ เป็นเพราะอุทธัจจะของท่าน ถึงการที่ท่านคิดอย่างนี้ว่า เออก็ไฉนเล่า จิตของเรายังไม่พ้นจากอาสวะเพราะไม่ถือมั่น ดังนี้ ก็เป็นเพราะกุกกุจจะของท่านเป็นความดีหนอท่านพระอนุรุทธะจงละธรรม ๓ อย่างนี้ ไม่ใส่ใจธรรม ๓อย่างนี้ แล้วน้อมจิตไปในอมตธาตุ ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะต่อมาได้ละธรรม ๓ อย่างนี้ ไม่ใส่ใจถึงธรรม ๓ อย่างนี้ น้อมจิตไปในอมตธาตุ ครั้งนั้นแล ท่านพระอนุรุทธะ หลีกออกจากหมู่อยู่ผู้เดียว เป็นผู้ไม่ประมาท มีตนอันส่งไปอยู่ ไม่นานนัก ได้ทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยม ที่กุลบุตรทั้งหลาย

ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องกันนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี ก็แหละ ท่านพระอนุรุทธะได้เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่ง ในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหลาย ฯ

ปฏิจฉันนสูตร

[๕๗๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้ ปิดบังไว้จึงเจริญ เปิดเผยไม่เจริญ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ มาตุคาม ปิดบังเอาไว้จึงจะงดงาม เปิดเผยไม่งดงาม ๑ มนต์ของพราหมณ์ ปิดบังเข้าไว้จึงรุ่งเรือง เปิดเผยไม่รุ่งเรือง ๑มิจฉาทิฐิ ปิดบังไว้จึงเจริญ เปิดเผยไม่เจริญ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่าง นี้แล ปิดบังไว้จึงเจริญ เปิดเผยไม่เจริญ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ดวงจันทร์ เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๑ ดวงอาทิตย์ เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๑ธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศไว้แล้ว เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๓ อย่างนี้แล เปิดเผยจึงรุ่งเรือง ปิดบังไม่รุ่งเรือง ฯ

เลขสูตร

[๕๗๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นหิน ๑ บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดิน ๑ บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่น้ำ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นหินเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โกรธเนืองๆ ทั้งความโกรธของเขานั้นนอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนักเปรียบเหมือนรอยขีดที่แผ่นหิน ไม่ลบเลือนเร็วเพราะลมหรือน้ำย่อมตั้งอยู่ยั่งยืนแม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ย่อมโกรธเนืองๆ ทั้งความโกรธของเขานั้นก็นอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก นี้เรียกว่า บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นหิน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดินเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ โกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้นไม่นอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก เปรียบเหมือนรอยขีดที่แผ่นดิน ลบเลือนไปโดยเร็วเพราะลมและน้ำ ไม่ตั้งอยู่ยั่งยืนแม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมโกรธเนืองๆ แต่ความโกรธของเขานั้นไม่นอนเนื่องอยู่ในสันดานนานนัก นี้เรียกว่า บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่แผ่นดิน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่น้ำเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ แม้จะถูกว่าด้วยคำหนักๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำหยาบๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำที่ไม่พอใจ ก็คงสมานไมตรี กลมเกลียว ปรองดองกันอยู่ เปรียบเหมือนรอยขีดที่น้ำ จะขาดจากกันก็ประเดี๋ยวเดียวเท่านั้น ไม่ตั้งอยู่นาน แม้ฉันใด ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคลบางคนในโลกนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน แม้จะถูกว่าด้วยคำหนักๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำหยาบๆ แม้จะถูกว่าด้วยคำที่ไม่พอใจ ก็คงสมานไมตรีกลมเกลียวปรองดองกันอยู่ นี้เรียกว่า บุคคลผู้เปรียบด้วยรอยขีดที่น้ำ ดูกรภิกษุทั้งหลายบุคคล ๓ จำพวกนี้แล มีปรากฏอยู่ในโลก ฯ

จบกุสินารวรรคที่ ๓

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. กุสินารสูตร ๒. ภัณฑนสูตร

๓. โคตมสูตร ๔. ภรัณฑุสูตร

๕. หัตถกสูตร ๖. กฏุวิยสูตร

๗. อนุรุทธสูตรที่ ๑ ๘. อนุรุทธสูตรที่ ๒

๙. ปฏิจฉันนสูตร ๑๐. เลขสูตร ฯ

โยธาชีววรรคที่ ๔

โยธสูตร

[๕๗๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพประกอบด้วยองค์ ๓ประการสมควรแก่พระราชา เหมาะแก่พระราชา ถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชาโดยแท้ องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย นักรบอาชีพในโลกนี้ ยิงลูกศรไปได้ไกล ๑ ยิงไม่พลาด ๑ ทำลายกายขนาดใหญ่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายนักรบอาชีพประกอบด้วยองค์ ๓ ประการนี้แล สมควรแก่พระราชา เหมาะแก่พระราชา ถึงการนับว่าเป็นองค์ของพระราชาโดยแท้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฉันนั้นเหมือนกัน ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า องค์ ๓ ประการเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยิงลูกศรไปได้ไกล ๑ ยิงไม่พลาด ๑ ทำลายกายขนาดใหญ่ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยิงลูกศรไปได้ไกลอย่างไร ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมพิจารณาเห็นรูปอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต ทั้งที่เป็นอนาคต ทั้งที่เป็นปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่านั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ย่อมพิจารณาเห็นเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... ย่อมพิจารณาเห็นสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ... ย่อมพิจารณาเห็นสังขารอย่างใดอย่างหนึ่ง ... ย่อมพิจารณาเห็นวิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งที่เป็นอดีต ทั้งที่เป็นอนาคต ทั้งที่เป็นปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต ในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ทั้งหมดนั้น ด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ดังนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยิงลูกศรไปได้ไกลอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุยิงไม่ผิดพลาดอย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนีรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้ทุกข์เกิด นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัตให้ถึงความดับทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุยังไม่ผิดพลาดอย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมทำลายกองอวิชชาใหญ่ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุทำลายกายขนาดใหญ่ได้อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบ

ด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมเป็นผู้ควรของคำนับ ฯลฯ เป็นนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ฯ

ปริสสูตร

[๕๗๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้ ๓ จำพวกเป็นไฉนคือ บริษัทที่แนะนำได้ยาก ๑ บริษัทที่แนะนำได้ง่าย ๑ บริษัทที่แนะนำแต่พอประมาณก็รู้ได้ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย บริษัท ๓ จำพวกนี้แล ฯ

มิตตสูตร

[๕๗๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ ควรคบไว้องค์ ๓ เป็นไฉน คือ ให้สิ่งที่ให้ได้ยาก ๑ ช่วยทำสิ่งที่ทำได้ยาก ๑ อดทนสิ่งที่ทนได้ยาก ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย มิตรผู้ประกอบด้วยองค์ ๓ นี้แล ควรคบไว้ ฯ

อุปปาทสูตร

[๕๗๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดาก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยงครั้นแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่าสังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตาม ธาตุนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่าง

นั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ครั้นแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพราะตถาคตอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่อุบัติขึ้นก็ตามธาตุนั้น คือ ความตั้งอยู่ตามธรรมดา ความเป็นไปตามธรรมดา ก็คงตั้งอยู่อย่างนั้นเอง ตถาคตตรัสรู้ บรรลุธาตุนั้นว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ครั้นแล้วจึงบอก แสดง บัญญัติ แต่งตั้ง เปิดเผย จำแนก ทำให้เข้าใจง่ายว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ฯ

เกสกัมพลสูตร

[๕๗๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมมนุษย์ บัณฑิตกล่าวว่าเลวกว่าผ้าที่ช่างหูกทอแล้วทุกชนิด ผ้ากัมพลที่ทำด้วยผมมนุษย์ในฤดูหนาวก็เย็น ในฤดูร้อนก็ร้อน สีน่าเกลียด กลิ่นเหม็น สัมผัสไม่สบาย แม้ฉันใดดูกรภิกษุทั้งหลาย วาทะของเจ้าลัทธิชื่อว่ามักขลิ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล บัณฑิตกล่าวว่าเลวกว่าวาทะของสมณะทุกพวก เจ้าลัทธิชื่อว่ามักขลิเป็นโมฆบุรุษ มีวาทะอย่างนี้ มีความเห็นอย่างนี้ว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้มีแล้วในอดีตกาล ก็เป็นผู้ตรัสกรรม ตรัสกิริยา และตรัสความเพียร ถึงพระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ถูก โมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิคัดค้านว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่จักมีในอนาคตกาล ก็จักเป็นผู้ตรัสกรรม ตรัสกิริยา ตรัสความเพียร ถึงพระผู้มีพระภาคเหล่านั้น ก็ถูกโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิคัดค้านว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี แม้เราผู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าในบัดนี้ ก็กล่าวกรรม กล่าวกิริยา กล่าวความเพียร แม้เราก็ถูกโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิคัดค้านว่า กรรมไม่มี กิริยาไม่มี ความเพียรไม่มี ดูกรภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลพึงวางไซดักปลาไว้ที่ปากอ่าว เพื่อใช่ประโยชน์เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก แม้ฉันใดโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลิ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นเหมือนไซดักมนุษย์ เกิดขึ้นในโลกแล้ว เพื่อใช้ประโยชน์ เพื่อทุกข์ เพื่อความฉิบหาย เพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมาก ฯ

สัมปทาสูตร

[๕๗๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัมปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉนคือ สัทธาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๑ สีลสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยศีล ๑ ปัญญาสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายสัมปทา ๓ อย่างนี้แล ฯ

วุฑฒิสูตร

[๕๗๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย วุฑฒิ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉนคือ สัทธาวุฑฒิ ความเจริญแห่งศรัทธา ๑ สีลวุฑฒิ ความเจริญแห่งศีล ๑ปัญญาวุฑฒิ ความเจริญแห่งปัญญา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย วุฑฒิ ๓ อย่างนี้แล ฯ

อัสสสูตรที่ ๑

[๕๘๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงม้ากระจอก ๓ จำพวกและบุรุษกระจอก ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายก็ม้ากระจอก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ม้ากระจอกบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยสี ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ม้ากระจอกบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ม้ากระจอกบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้ากระจอก ๓ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ส่วนบุรุษกระจอก ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุรุษกระจอกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วย

วรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ บุรุษกระจอกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑บุรุษกระจอกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้เหตุให้เกิดทุกข์ นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรากล่าวว่านี้เป็นเชาวน์ของเขา แต่เมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็จนปัญญาวิสัชนาไม่ได้ เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่วรรณะของเขา และเขาย่อมไม่ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษกระจอกสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรากล่าวว่า นี้เป็นเชาวน์ของเขา และเมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัชนาได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี้เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษกระจอกสมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ ฯลฯ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรากล่าวว่า นี้เป็นเชาวน์ของเขา และเมื่อถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัชนาได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี้เป็นวรรณะของเขา และเขามักได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษกระจอกเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายบุรุษกระจอก ๓ จำพวกนี้แล ฯ

อัสสสูตรที่ ๒

[๕๘๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงม้าดี ๓ จำพวกและบุรุษดี ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ม้าดี ๓จำพวกเป็นไฉน คือ ม้าดีบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็วแต่ไม่สมบูรณ์ด้วยสี ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ม้าดีบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว และสมบูรณ์ด้วยสี แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ม้าดีบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าดี ๓ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษดี ๓ จำพวกเป็นไฉนคือ ๑. บุรุษบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ บุรุษดีบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่๓. บุรุษดีบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะและสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษดีสมบูรณ์ด้วยเชาวน์แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ผุดเกิด จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เรากล่าวว่านี้เป็นเชาวน์ของเขา แต่เมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็จนปัญญาวิสัชนาไม่ได้ เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่วรรณะของเขา และเขาไม่ได้จีวร บิณฑบาตเสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษดีเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลายก็บุรุษดีเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ผุดเกิด จักปรินิพพานในภพนั้น มีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เรากล่าวว่า นี้เป็นเชาวน์ของเขา และเมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็แก้ได้ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี้เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า

นี้ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษดีเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษดีเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะและสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ผุดเกิด จักปรินิพพานในภพนั้นมีอันไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา เพราะโอรัมภาคิยสังโยชน์ ๕ สิ้นไป เรากล่าวว่า นี้เป็นเชาวน์ของเขา และเมื่อถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัชนาได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่านี้เป็นวรรณะของเขา และเขามักได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลายบุรุษดีเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษดี ๓ จำพวกนี้แล ฯ

อัสสสูตรที่ ๓

[๕๘๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๓ จำพวก และบุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ จำพวก เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดีเราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่าดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ ม้าอาชาไนยตัว ---เจริญบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเป็นเครื่องวิ่งเร็ว แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยสี ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว และสมบูรณ์ด้วยสี แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ม้าอาชาไนยตัวเจริญบางตัวในโลกนี้ เป็นสัตว์สมบูรณ์ด้วยกำลังเครื่องวิ่งเร็ว สมบูรณ์ด้วยสี และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ม้าอาชาไนยตัวเจริญ ๓ จำพวกนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ จำพวกเป็นไฉน คือ บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและ

ความใหญ่ ๑ บุรุษอาชาไนยผู้เจริญบางคนในโลกนี้ เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติอันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เรากล่าวว่า นี่เป็นเชาวน์ของเขา แต่เมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็จนปัญญาวิสัชนาไม่ได้ เรากล่าวว่านี้ไม่ใช่วรรณะของเขา และเขาไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลายบุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยวรรณะ ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เรากล่าวว่า นี้เป็นเชาวน์ของเขา และเมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัชนาได้ ไม่จนปัญญาเรากล่าวว่านี้เป็นวรรณะของเขา แต่เขาไม่ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี้ไม่ใช่ความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลายบุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ และสมบูรณ์ด้วยวรรณะ แต่ไม่สมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็บุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างไร ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ทำให้แจ้งซึ่งเจโตวิมุติปัญญาวิมุติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในปัจจุบัน เข้าถึงอยู่ เรากล่าวว่า นี่เป็นเชาวน์ของเขา และเมื่อเขาถูกถามปัญหาในอภิธรรม อภิวินัย ก็วิสัชนาได้ ไม่จนปัญญา เรากล่าวว่า นี้เป็นวรรณะของเขา และเขามักได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร เรากล่าวว่า นี่เป็นความสูงและความใหญ่ของเขา ดูกรภิกษุทั้งหลายบุรุษอาชาไนยผู้เจริญเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยเชาวน์ สมบูรณ์ด้วยวรรณะ และสมบูรณ์ด้วยความสูงและความใหญ่อย่างนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย บุรุษอาชาไนยผู้เจริญ ๓ จำพวกนี้แล ฯ

โมรนิวาปสูตรที่ ๑

[๕๘๓] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปริพาชการามชื่อโมรนิวาปะ ใกล้พระนครราชคฤห์ ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระผู้มีพระภาคแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปรกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ศีลขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ สมาธิขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ปัญญาขันธ์ที่เป็นของพระอเสขะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปรกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วนประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

โมรนิวาปสูตรที่ ๒

[๕๘๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปรกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ อิทธิปาฏิหาริยะ ฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ ๑ อาเทสนาปาฏิหาริยะ ดักใจเป็นอัศจรรย์ ๑ อนุสาสนีปาฏิหาริยะ คำสอนเป็นอัศจรรย์ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปรกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วนมีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

โมรนิวาปสูตรที่ ๓

[๕๘๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปรกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน

ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายธรรม ๓ ประการนี้เป็นไฉน คือ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ๑ สัมมาญาณะความรู้ชอบ ๑ สัมมาวิมุติ ความหลุดพ้นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมมีความสำเร็จล่วงส่วน มีความเกษมจากโยคะล่วงส่วน มีปรกติประพฤติพรหมจรรย์ล่วงส่วน มีที่สุดล่วงส่วน ประเสริฐกว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

จบโยธาชีววรรคที่ ๔

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. โยธสูตร ๒. ปริสสูตร
๓. มิตตสูตร ๔. อุปปาทสูตร
๕. เกสกัมพลสูตร ๖. สัมปทาสูตร
๗. วุฑฒิสูตร ๘. อัสสสูตรที่ ๑
๙. อัสสสูตรที่ ๒ ๑๐. อัสสสูตรที่ ๓
๑๑. โมรนิวาปสูตรที่ ๑ ๑๒. โมรนิวาปสูตรที่ ๒
๑๓. โมรนิวาปสูตรที่ ๓ ฯ

มังคลวรรคที่ ๕

อกุศลสูตร

[๕๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำไปฝังไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรม ฝ่ายอกุศล ๑ วจีกรรมฝ่ายอกุศล ๑ มโนกรรมฝ่ายอกุศล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำไปฝังไว้ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมฝ่ายกุศล ๑ วจีกรรมฝ่ายกุศล ๑ มโนกรรมฝ่ายกุศล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม๓ ประการนี้แล ต้องได้ขึ้นสวรรค์เหมือนกับเชิญไปวางไว้ ฯ

สาวัชชสูตร

[๕๘๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำไปฝังไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่มีโทษ ๑ วจีกรรมที่มีโทษ ๑ มโนกรรมที่มีโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำไปฝังไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องได้ขึ้นสวรรค์เหมือนกับเชิญไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่มีโทษ ๑ วจีกรรมที่ไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม๓ ประการนี้แล ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญไปวางไว้ ฯ

วิสมสูตร

[๕๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ วจีกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ มโนกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ วจีกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ มโนกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญไปวางไว้ ฯ

อสุจิสูตร

[๕๘๙] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่ไม่สะอาด ๑ วจีกรรมที่ไม่สะอาด ๑ มโนกรรมที่ไม่สะอาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องขึ้นสวรรค์เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมที่สะอาด ๑วจีกรรมที่สะอาด ๑ มโนกรรมที่สะอาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ฯ

ขตสูตรที่ ๑

[๕๙๐] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้โง่เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลาย เป็นผู้มีโทษ มีข้อที่วิญญูชนจะพึงติเตียน

และต้องประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมากธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมฝ่ายอกุศล ๑ วจีกรรมฝ่ายอกุศล ๑มโนกรรมฝ่ายอกุศล ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้โง่เขลาไม่เฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนให้ถูกกำจัด ถูกทำลายเป็นผู้มีโทษ มีข้อที่วิญญูชนจะพึงติเตียน และต้องประสบกรรมมิใช่บุญเป็นอันมาก ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาดเฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย เป็นผู้ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่พึงติเตียน และได้ประสบบุญเป็นอันมาก ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ กายกรรมฝ่ายกุศล ๑ วจีกรรมฝ่ายกุศล ๑ มโนกรรมฝ่ายกุศล ๑ ฯลฯ ฯ

ขตสูตรที่ ๒

[๕๙๑] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้โง่เขลา ไม่เฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่มีโทษ ๑ วจีกรรมที่มีโทษ ๑ มโนกรรมที่มีโทษ ๑ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่ไม่มีโทษ ๑ วจีกรรมที่ไม่มีโทษ ๑ มโนกรรมที่ไม่มีโทษ ๑ ฯลฯ ฯ

ขตสูตรที่ ๓

[๕๙๒] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้โง่เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ วจีกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ มโนกรรมที่ไม่สม่ำเสมอ ๑ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ วจีกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ มโนกรรมที่สม่ำเสมอ ๑ ฯลฯ ฯ

ขตสูตรที่ ๔

[๕๙๓] ดูกรภิกษุทั้งหลาย อสัตบุรุษผู้โง่เขลา ไม่เฉียบแหลม ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ คือ กายกรรมที่ไม่สะอาด ๑ วจีกรรมที่ไม่สะอาด ๑มโนกรรมที่ไม่สะอาด ๑ ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ฯลฯ คือ กายกรรมที่สะอาด ๑ วจีกรรมที่สะอาด ๑ มโนกรรมที่สะอาด ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตบุรุษผู้ฉลาด เฉียบแหลมประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ย่อมบริหารตนไม่ให้ถูกกำจัด ไม่ให้ถูกทำลาย ย่อมเป็นผู้ไม่มีโทษ วิญญูชนไม่พึงติเตียน และได้ประสบบุญเป็นอันมาก ฯ

วันทนาสูตร

[๕๙๔] ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไหว้ ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉน คือ ไหว้ทางกาย ๑ ไหว้ทางวาจา ๑ ไหว้ทางใจ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย การไหว้๓ อย่างนี้แล ฯ

สุปุพพัณหสูตร

[๕๙๕] ดูกรภิกษุทั้งหลาย สัตว์เหล่าใดประพฤติสุจริตด้วยกาย ประพฤติสุจริตด้วยวาจา ประพฤติสุจริตด้วยใจ ในเวลาเช้า เวลาเช้าก็เป็นเวลาเช้าที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤติสุจริตด้วยกาย ประพฤติสุจริตด้วยวาจา ประพฤติสุจริตด้วยใจ ในเวลาเที่ยง เวลาเที่ยงก็เป็นเวลาเที่ยงที่ดีของสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดประพฤติสุจริตด้วยกาย ประพฤติสุจริตด้วยวาจาประพฤติสุจริตด้วยใจ ในเวลาเย็น เวลาเย็นก็เป็นเวลาเย็นที่ดีของสัตว์เหล่านั้น

สัตว์ทั้งหลายประพฤติชอบในเวลาใด เวลานั้นชื่อว่าเป็นฤกษ์ดี มงคลดี สว่างดี รุ่งดี ขณะดี ยามดี และบูชาดีในพรหมจารีบุคคลทั้งหลาย กายกรรมเป็นส่วนเบื้องขวาความปรารถนาของท่านเป็นส่วนเบื้องขวา สัตว์ทั้งหลายทำกรรมอันเป็นส่วนเบื้องขวาแล้ว ย่อมได้ผลประโยชน์อันเป็นส่วนเบื้องขวา ท่านเหล่านั้นได้ประโยชน์แล้ว จงได้รับความสุข จงงอกงามในพระพุทธศาสนา จงไม่มีโรค ถึงความสุข พร้อมด้วยญาติทั้งมวล ฯ

จบมังคลวรรคที่ ๕

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

ตติยปัณณาสก์จบบริบูรณ์

พระสูตรที่ไม่สงเคราะห์เข้าในปัณณาสก์

[๕๘๖] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉนคือ อาคาฬหปฏิปทา ข้อปฏิบัติอย่างหยาบช้า ๑ นิชฌามปฏิปทา ข้อปฏิบัติอย่างเหี้ยมเกรียม ๑ มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติอย่างกลาง ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็อาคาฬหปฏิปทาเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมมีวาทะอย่างนี้ มีทิฐิอย่างนี้ว่า โทษในกามไม่มี เขาย่อมถึงความเป็นผู้ตกไปในกาม ดูกรภิกษุทั้งหลายนี้เรียกว่า อาคาฬหปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็นิชฌามปฏิปทาเป็นไฉน อเจลกบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไร้มรรยาท เลียมือ เขาเชิญให้มารับภิกษาก็ไม่มาเขาเชิญให้หยุด ก็ไม่หยุด ไม่รับภิกษาที่เขาแบ่งไว้ก่อน ไม่รับภิกษาที่เขาทำเฉพาะไม่รับภิกษาที่เขานิมนต์ ไม่รับภิกษาปากหม้อ ไม่รับภิกษาจากปากกะเช้า ไม่รับภิกษาคร่อมธรณีประตู ไม่รับภิกษาคร่อมท่อนไม้ ไม่รับภิกษาคร่อมสาก ไม่รับภิกษาที่คนสองคนกำลังบริโภคอยู่ ไม่รับภิกษาของหญิงมีครรภ์ ไม่รับภิกษาของหญิงที่กำลังให้ลูกดูดนม ไม่รับภิกษาของหญิงผู้คลอเคลียบุรุษ ไม่รับภิกษาที่นัดแนะกันทำไว้ ไม่รับภิกษาในที่ที่ได้รับเลี้ยงดูสุนัข ไม่รับภิกษาในที่มีแมลงวันไต่ตอมเป็นกลุ่ม ไม่รับปลา ไม่รับเนื้อ ไม่ดื่มสุรา ไม่ดื่มเมรัย ไม่ดื่มน้ำหมักดอง เขารับภิกษาที่เรือนหลังเดียว เยียวยาอัตภาพด้วยข้าวคำเดียวบ้าง รับภิกษาที่เรือน ๒ หลัง เยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๒ คำบ้าง ... รับภิกษาที่เรือน ๗ หลังเยียวยาอัตภาพด้วยข้าว ๗ คำบ้าง เยียวยาอัตภาพด้วยภิกษาในถาดน้อยใบเดียวบ้าง เยียวยาอัตภาพด้วยภิกษาในถาดน้อย ๒ ใบบ้าง ... เยียวยาอัตภาพด้วยภิกษาในถาดน้อย ๗ ใบบ้าง กินอาหารที่เก็บค้างไว้วันเดียวบ้าง ๒ วันบ้าง ... ๗ วันบ้าง เป็นผู้ประกอบด้วยความขวนขวายในการบริโภคภัตที่เวียนมาตั้งกึ่งเดือนเช่นนี้ อเจลกนั้น เป็นผู้มีผักดองเป็นภักษาบ้าง มีข้าวฟ่างเป็นภักษาบ้าง มีลูกเดือยเป็นภักษาบ้าง มีกากข้าวเป็นภักษาบ้าง มียางเป็นภักษาบ้าง มีสาหร่ายเป็นภักษาบ้าง มีข้าวตังเป็นภักษาบ้าง มีกำยานเป็นภักษาบ้าง มีหญ้าเป็นภักษาบ้างมีโคมัยเป็นภักษาบ้าง มีเง่าและผลไม้ในป่าเป็นอาหารบ้าง บริโภคผลไม้หล่นเยียวยาอัตภาพ อเจลกนั้นทรงผ้าป่านบ้าง ผ้าแกมกันบ้าง ผ้าห่อศพบ้าง ผ้าบังสุกุลบ้าง ผ้าเปลือกไม้บ้าง หนังเสือบ้าง หนังเสือทั้งเล็บบ้าง ผ้าคากรองบ้าง ผ้าเปลือกปอกรองบ้าง ผ้าผลไม้กรองบ้าง ผ้ากำพลทำด้วยผมคนบ้าง ผ้ากำพลทำด้วยขนสัตว์บ้าง ผ้า

ทำด้วยขนปีกนกเค้าบ้าง เป็นผู้ถอนผมและหนวดคือประกอบความขวนขวายในการถอนผมและหนวดบ้างเป็นผู้ยืนคือ ห้ามอาสนะบ้าง เป็นผู้กระโหย่งคือประกอบความเพียรในการกระโหย่งบ้าง เป็นผู้นอนบนหนาม คือ สำเร็จการนอนบนหนามบ้าง เป็นผู้อาบน้ำวันละ ๓ ครั้ง คือประกอบความขวนขวายในการลงน้ำบ้าง เป็นผู้ประกอบความขวนขวาย ในการทำร่างกายให้เดือดร้อนกระสับกระส่ายหลายวิธีดังกล่าวมา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่านิชฌามปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มัชฌิมาปฏิปทาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ เป็นผู้มีความเพียรมีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ ... พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ เป็นผู้มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา๓ อย่างนี้แล ฯ

[๕๙๗] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ อย่างนี้ ๓ อย่างเป็นไฉนคือ อาคาฬหปฏิปทา ๑ นิชฌามปฏิปทา ๑ มัชฌิมาปฏิปทา ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลายก็อาคาฬหปฏิปทาเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า อาคาฬหปฏิปทาดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็นิชฌามปฏิปทาเป็นไฉน ฯลฯ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า นิชฌามปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็มัชฌิมามปฏิปทาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ ยังฉันทะให้เกิด พยายาม ปรารภความเพียร ประคองจิตตั้งจิตไว้ เพื่อยังธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น เพื่อละธรรมอันเป็นบาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว เพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น เพื่อความตั้งมั่น ไม่เสื่อมสูญ เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญ บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ... เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วย ฉันทะสมาธิ และปธานสังขารเจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยจิตสมาธิและปธานสังขาร เจริญอิทธิบาทอันประกอบด้วยวิมังสสมาธิและปธานสังขาร ... เจริญสัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธินทรีย์ปัญญินทรีย์ ... เจริญสัทธาพละ วิริยพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ ... เจริญสติสัมโพชฌงค์ ธรรมวิจยสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ... เจริญสัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะสัมมาสติ สัมมาสมาธิ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา ดูกรภิกษุทั้งหลาย ปฏิปทา ๓ อย่างนี้แล ฯ

[๕๙๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ ฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการฆ่าสัตว์ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องตกนรก เหมือนกับถูกนำเอาไปฝังไว้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการขึ้นสวรรค์เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ๑ ... ลักทรัพย์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการลักทรัพย์ ๑พอใจในการลักทรัพย์ ๑ ... งดเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการลักทรัพย์ ๑ ...ประพฤติผิดในกามด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการประพฤติผิดในกาม ๑ พอใจในการประพฤติผิดในกาม ๑ ... งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ พอใจในการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๑ ... พูดเท็จด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการพูดเท็จ ๑ พอใจในการพูดเท็จ ๑ ... งดเว้นจากการพูดเท็จด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ พอใจในการงดเว้นจากการพูดเท็จ ๑ ... กล่าวคำส่อเสียดด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในคำส่อเสียด ๑ พอใจในคำส่อเสียด ๑ ... งดเว้นจากคำส่อเสียดด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากคำส่อเสียด ๑ พอใจในการงดเว้นจากคำส่อเสียด ๑ ... กล่าวคำหยาบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในคำหยาบ ๑ พอใจในคำหยาบ ๑ ... งดเว้นจากคำหยาบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากคำหยาบ ๑ พอใจในการงดเว้นจากคำหยาบ ๑ ... กล่าวคำเพ้อเจ้อด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในคำเพ้อเจ้อ๑ พอใจในคำเพ้อเจ้อ ๑ ... เว้นขาดจากคำเพ้อเจ้อด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในการงดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ ๑ พอใจในการงดเว้นจากคำเพ้อเจ้อ ๑ ... เป็นผู้ละโมภด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความละโมภ ๑ พอใจในความละโมภ ๑ ... ไม่มากด้วยความละโมภด้วยตนเอง ๑ชักชวนผู้อื่นในความไม่ละโมภ ๑ พอใจในความไม่ละโมภ ๑ ... มีจิตพยาบาทด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความพยาบาท ๑ พอใจในความพยาบาท ๑ ... มีจิตไม่พยาบาทด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความไม่พยาบาท ๑ พอใจในความไม่พยาบาท ๑ ... มีความเห็นผิดด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นผิด ๑ พอใจในความเห็นผิด ๑ ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ

ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ มีความเห็นชอบด้วยตนเอง ๑ ชักชวนผู้อื่นในความเห็นชอบ ๑ พอใจในความเห็นชอบ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการนี้แล ต้องได้ขึ้นสวรรค์ เหมือนกับเชิญเอาไปวางไว้ ฯ

[๕๘๘] ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อรู้ราคะด้วยปัญญาอันยิ่ง จึงควรเจริญธรรม ๓ ประการ ธรรม ๓ ประการเป็นไฉน คือ สุญญตสมาธิ ๑อนิมิตตสมาธิ ๑ อัปปณิหิตสมาธิ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อรู้ราคะด้วยปัญญาอันยิ่ง จึงควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้แล ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อกำหนดรู้ราคะฯลฯ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไป เพื่อความสำรอก เพื่อความดับ เพื่อความสละ เพื่อความสละคืนราคะ จึงควรเจริญธรรม ๓ ประการ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อกำหนดรู้ เพื่อความสิ้นไปรอบ เพื่อละ เพื่อความสิ้นไป เพื่อความเสื่อมไป เพื่อความสำรอกเพื่อความดับ เพื่อความสละ เพื่อความสละคืน โทสะ โมหะ โกธะ อุปนาหะมักขะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาเถยยะ ถัมภะ สารัมภะ มานะอติมานะ ทมะ ปมาทะ จึงควรเจริญธรรม ๓ ประการนี้ ฉะนี้แล ฯ

จบติกนิบาต